
ΔΗΜΟΚΡΙΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΡΑΚΗΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟ «Θ. ΚΑΣΤΑΝΟΣ»

12^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΡΑΜΑΣ : 1908 ΕΩΣ ΣΗΜΕΡΑ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ:

Επικ. Καθηγήτρια: Μαρία Βεργέτη

ΜΕΤΕΚΠΑΙΔΕΥΟΜΕΝΟΙ:

Αντωνίου Αντώνης ΑΜ 4

Θεοφιλίδου Ειρήνη ΑΜ 5

Τοκατλή Ευνίκη ΑΜ12

Χαραλαμπίδου Χρυσή ΑΜ 11

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥΠΟΛΗ 2010

Πίνακας περιεχομένων

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ.....	8
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ Ν. ΔΡΑΜΑΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	8
1. Ο Νομός Δράμας: 19ος και 20ος αιώνας	8
1.2 Η εκπαίδευση στην τουρκοκρατούμενη Δράμα	8
1.2.1 Φιλεκπαιδευτικές αδελφότητες και σύλλογοι στις αρχές του 20 ^{ου} αιώνα.	9
1.2.2 Η Φιλοπροοδευτική Αδελφότητα Δράμας.....	10
1.3 Η Δράμα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα	12
1.3.1 Α΄ Βαλκανικός πόλεμος- Πρώτη Βουλγαρική κατοχή της Δράμας	12
1.3.2 Β΄ Βαλκανικός πόλεμος	14
1.3.3 Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος-Δεύτερη Βουλγαρική κατοχή:	16
1.4 Το προσφυγικό ζήτημα στη Δράμα	17
1.5. Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος- Τρίτη Βουλγαρική κατοχή	18
1.6 Η μεταπολεμική Δράμα (1945-1960).....	22
1.7. Η εκπαίδευση στη Δράμα κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα:.....	23
1.7.2. Το εκπαιδευτικό έργο του Μητροπολίτη Χρυσόστομου Καλαφάτη	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	33
2. Ιστορικά Σχολεία του Ν. Δράμας- Παρόμοιες Έρευνες.....	33
2.1. Το δημοτικό σχολείο Κοκκινογείων (Κουμπάλιστας) Δράμας από την ίδρυσή του μέχρι το 1940.	33
2.2. Το Δημοτικό Σχολείο Χωριστής (Τσατάλτζιας) Δράμας	34
2.3. Το Δημοτικό Σχολείο Δοξάτου.	36
2.4. Γυμνάσιο Αρρένων Δράμας	37
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	40
ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ 12^ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΡΑΜΑΣ-	40
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	40
1. Η Μεθοδολογία της Έρευνας.....	40
1.1. Σκοπός.....	40
1.2. Στόχοι	40
1.3. Σχεδιασμός και υλοποίηση της έρευνας	40
1.3.1 Μελέτη δευτερογενών πηγών	40
1.3.2 Μελέτη πρωτογενών πηγών	40
1.3.3. Συνεντεύξεις.....	41

1.4. Χρονοδιάγραμμα της έρευνας.....	46
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	47
2.1. Κατασκευή και λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων Δράμας.....	47
2.2. Εκπαιδευτήρια: Σύσταση και λειτουργικές αλλαγές των συστεγαζόμενων σχολείων	52
2.2.1. Από την ίδρυση μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο.....	52
2.2.2. Μεταπολεμική περίοδος.....	54
2.2.3. Από τη Δικτατορία μέχρι σήμερα.....	55
2.3. Η λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων	57
2.4. Η εξέλιξη του μαθητικού δυναμικού.....	71
2.4.1. Η εξέλιξη του μαθητικού δυναμικού από το 1945 έως το 1974.....	71
2.4.2. Ο μαθητικός πληθυσμός από τη μεταπολίτευση μέχρι τις μέρες μας.	74
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	78
ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	78
3.1 Ιδεολογία και πολιτικές κατευθύνσεις	78
3.1.1. Η προπολεμική περίοδος	78
3.1.3. Η περίοδος της δικτατορίας.....	95
3.1.4. Η περίοδος της μεταπολίτευσης μέχρι τις μέρες μας.	99
3.2. Σχολείο και κοινωνία	101
3.2.1. Μεταπολεμική περίοδος.....	101
3.2.2. Περίοδος δικτατορίας.	113
3.2.3. Η περίοδος της μεταπολίτευσης μέχρι τις μέρες μας.	119
3.3. Πρόγραμμα σπουδών	123
3.3.1. Μεταπολεμική περίοδος.....	123
3.3.2. Η περίοδος της δικτατορίας.....	129
3.3.3. Η περίοδος της μεταπολίτευσης.....	136
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ	139
Συμπεράσματα	139
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	153
1. Συγκριτικοί πίνακες κατά περιόδους-Γραφήματα.	154
2. Πίνακας εκπαιδευτικών από το 1912 έως σήμερα	162
3. Φωτογραφίες και αρχαιακό υλικό από το 1905 έως σήμερα.	168
Βιβλιογραφία	211
Περίληψη.....	216
Abstract.....	217

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κάθε τόπος περικλείει την ιστορία του. Μια ιστορία που έχει αφήσει τα ίχνη της στο χώρο, στα αρχεία του τόπου, στα κτίρια, στους δρόμους, στη μνήμη των ανθρώπων.

Η εργασία αυτή μελετά την ιστορία του 12^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας μέσα από τις κοινωνικές αλλαγές που επέφεραν τα ιστορικά γεγονότα κατά τη διάρκεια των 100 χρόνων λειτουργίας του.

Στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα οι Έλληνες Χριστιανοί της Δράμας ζούσαν καταπιεσμένοι από τους Τούρκους οι οποίοι ήταν πολυπληθέστεροι. Εξ αιτίας της εσωτερικής μετανάστευσης και του καπνεμπορίου αυξήθηκε ο χριστιανικός πληθυσμός και η περιοχή της Δράμας παρουσίασε οικονομική και πολιτιστική πρόοδο. Παράλληλα, δέχθηκε τη σφοδρή επίθεση της Βουλγαρικής Εξαρχίας που επεδίωκε την εθνολογική αλλοίωση του πληθυσμού της.

Οι Δραμινοί εν μέσω του Μακεδονικού Αγώνα, με τη σύμπραξη της εκκλησίας και του φιλεκπαιδευτικού συλλόγου « Φιλοπροοδευτική Αδελφότητα Δράμας», προσπαθούσαν να συντηρήσουν έστω και υποτυπώδη σχολεία στην πόλη.

Το 1902 τοποθετήθηκε στη Μητρόπολη Δράμας ο Χρυσόστομος Καλαφάτης, ο μετέπειτα Εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Σμύρνης, ο οποίος έδωσε μεγάλη ώθηση στην εκπαιδευτική οργάνωση και στην πνευματική ανάπτυξη του Ελληνισμού.

Στα πλαίσια του εκπαιδευτικού προγράμματος του Χρυσόστομου ήταν ανάμεσα στα άλλα, να αποκτήσουν οι Έλληνες επιβλητικότερα από τους Τούρκους Εκπαιδευτήρια, αντάξια της Ελληνικής παιδείας.

Το κτίριο των **ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ** της **ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ**, ένα διώροφο χτίσμα 1000 τμ. -σε σχήμα Π- άρχισε να χτίζεται το έτος 1907, με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομου και περατώθηκε το έτος 1909.

Μεγάλο μέρος της έκτασης που χρησιμοποιήθηκε για το χτίσιμο, προήλθε από δωρεά της Μαριγώς Αριτζίδου. Η δαπάνη για την ανέγερσή του ανήλθε στο σεβαστό ποσόν των 3000 χρυσών λιρών Τουρκίας. Από το ποσό αυτό 1500 λίρες πρόσφερε το Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά, μέσω του Ελληνικού Προξενείου Καβάλας. Το υπόλοιπο ποσό καλύφθηκε από τις προαιρετικές εισφορές των κατοίκων της πόλης, αλλά και από ενοίκια της ακίνητης περιουσίας της Μητρόπολης Δράμας. Η μελέτη και τα σχέδια

ανεγέρσεως των « Εκπαιδευτηρίων », έγιναν με την επίβλεψη του Έλληνα μηχανικού από την Αθήνα Γ. Χατζημιχαήλ.

Μετά την αποπεράτωσή του στεγάστηκαν και λειτούργησαν στο δεύτερο όροφο η Αστική Σχολή Αρρένων ενώ στον πρώτο όροφο η Αστική Σχολή Θηλέων με σύνολο 200 περίπου μαθητών και μαθητριών.

Μετά την απελευθέρωση, το 1913, στον πάνω όροφο λειτούργησε το «Δημοτικό Σχολείο Αρρένων» ενώ στον κάτω όροφο «Δημοτικό Σχολείο Θηλέων» Το 1922, με την εγκατάσταση των προσφύγων στη Δράμα, το σχολείο μετονομάστηκε σε «Α΄ Δημοτικό Σχολείο Αρρένων» αλλά μόνο το 1929 έγινε μικτό.

Συνέχισε να λειτουργεί ως Δημοτικό Σχολείο με εξαίρεση τις περιόδους 1912-1913, 1916-1918, 1941-1944, οπότε και περιήλθε στα χέρια των Βουλγάρων κατακτητών, με αποτέλεσμα να σταματήσει η λειτουργία του, να χρησιμοποιηθούν τα υπόγειά του ως κρατητήρια και κατά την κατοχή 1941-1944 να λεηλατηθεί το κτίσμα και να υποστεί καταστροφές.

Το σχολείο ξαναλειτούργησε με τη συνδρομή των γονέων το 1945. Ονομαζόταν *Α΄ Δημοτικόν Σχολείον Δράμας*, με ΦΕΚ του 1937 και το 1953 μετονομάστηκε σε *12^{ον} Δημοτικόν Σχολείον Δράμας*, όνομα που φέρει μέχρι σήμερα.

Το υλικό για την εκπόνηση της εργασίας στηρίχτηκε εκτός από βιβλία, άρθρα συνεδρίων, στα αρχεία της Δ/σης Π.Ε. Ν. Δράμας, στα αρχεία των 12^{ον} και 9^{ον} Δημοτικών Σχολείων Δράμας και ειδικότερα στα βιβλία Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων, Μητρώου και Προόδου, Μαθητολόγια, βιβλία Πιστοποιητικών Σπουδής, Πράξεων Διευθυντή, Πράξεων Σχ. Επιτροπής, αρχείο εισερχομένων και εξερχομένων εγγράφων, ελέγχους και ενδεικτικά παλαιών μαθητών, σε άρθρα του τοπικού Τύπου, σε παλαιά σχολικά αντικείμενα και εγχειρίδια, φυλλάδια από εκδηλώσεις του Σχολείου, ημερολόγια, προφορικές μαρτυρίες κατοίκων παλαιών μαθητών και μαθητριών του σχολείου καθώς και παλαιών δασκάλων και του σημερινού διδακτικού προσωπικού.

Στο **πρώτο μέρος το 1^ο κεφάλαιο** παρουσιάζει μια σύντομη ιστορική διαδρομή της Δράμας από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα μέχρι τις μέρες μας, μέσα από τους πιο μεγάλους σταθμούς της ιστορίας. Το κεφάλαιο αναφέρεται επίσης στον περιβάλλοντα κοινωνικό χώρο κατά την εποχή ίδρυσης του Σχολείου και παρουσιάζεται η εκπαίδευση στην Τουρκοκρατούμενη Δράμα. Ειδικότερα περιλαμβάνει μια σύντομη ιστορική αναδρομή στην εκπαιδευτική κατάσταση πριν το 1900 και εξετάζει το ρόλο της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας Δράμας σ' αυτήν. Κατά την εξέταση του μετά του 1900 ιστορικού χώρου-

χρόνου, περιγράφει το ρόλο που διαδραματίζει ο εθνομάρτυρας Μητροπολίτης Χρυσόστομος στην ίδρυση του Σχολείου.

Στο **2^ο κεφάλαιο** της εργασίας γίνεται αναφορά στα ιστορικά σχολεία του Ν. Δράμας, οι περιπτώσεις των οποίων μελετήθηκαν και αποτέλεσαν πολύτιμη πηγή πληροφοριών.

Το **2^ο μέρος** παρουσιάζει την έρευνα σχετικά με το 12^ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας καθώς και τα στοιχεία που προέκυψαν από αυτήν.

Το **1^ο κεφάλαιο** παρουσιάζει τη μεθοδολογία της έρευνας.

Το **2^ο κεφάλαιό** διαπραγματεύεται την οργάνωση και τη λειτουργία των συστεγαζόμενων στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων σχολείων, από συστάσεως έως το 2008. Ερευνάται επίσης η πορεία του μαθητικού πληθυσμού μέσα στο χρόνο. Ο χωρισμός του σε περιόδους δεν ακολουθεί κάποιο αυστηρό χρονολογικό κανόνα. Γίνεται με βάση τον τρόπο λειτουργίας του Σχολείου όπως αυτό προέκυψε από τη μελέτη των αρχείων του. Μελετήθηκε το μαθητικό δυναμικό και η κινητικότητα με βάση τα ιστορικά γεγονότα από το 1945 έως σήμερα και πώς αυτά επηρέασαν την πρόοδο και την διαγωγή των μαθητών.

Το **3^ο κεφάλαιο** είναι αφιερωμένο στην ιδεολογία και πως αυτή επηρέασε την πορεία που ακολούθησε το σχολείο μέσα στο χρόνο.

Η **παρούσα εργασία κλείνει με την εξαγωγή συμπερασμάτων** που προέκυψαν από τη διερεύνηση του θέματος.

Μια μελέτη τέτοιας έκτασης θα ήταν δύσκολο να συντελεστεί χωρίς τη βοήθεια και την υποστήριξη πολλών ατόμων στους οποίους είμαστε ευγνώμονες.

Κατ' αρχάς θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε τον κ. Βίκτωρα Μελά, πρόεδρο του Ιδρύματος Β. Μελά για την προσχολική Αγωγή, για την αμέριστη βοήθεια που μας πρόσφερε, δίνοντας μας τα απαραίτητα στοιχεία για την έρευνα σχετικά με την κατασκευή των Εκπαιδευτηρίων και την κ. Κουτουξιάδου Αικατερίνη φιλόλογο, διδάκτορα ιστορίας και συνεργάτριας του Πάντειου Πανεπιστημίου, χάρη στη βοήθεια της οποίας καταφέραμε να διευκρινίσουμε την συμβολή του Ιδρύματος Μελά στην ανέγερση του διδακτηρίου και η οποία μας έφερε σε επαφή με το προαναφερθέν Ίδρυμα.

Ευχαριστούμε από βάθους το Δ/ντή Π.Ε. Ν. Δράμας κ. Γεωργιάδη Νικόλαο για τη συμπαράσταση και τις συμβουλές του καθ' όλη τη διάρκεια της έρευνάς μας.

Επίσης οφείλουμε ευχαριστίες στους συναδέλφους Δ/ντές των Σχολείων 12^{οο} κ. Λιάνο Αθανάσιο, 9^{οο} κ. Μανουσίδη Σωτήριο και 6^{οο} κ. Δεμίρογλου Δέσποινας για τη βοήθεια που μας παρείχαν αναφορικά με τα αρχεία των Σχολείων.

Σημαντική βοήθεια επίσης μας παρείχαν όλοι όσοι μας μίλησαν για τα σχολικά τους χρόνια και τις εμπειρίες τους στα «Εκπαιδευτήρια» και πρέπει να τους ευχαριστήσουμε γι αυτό, όπως και την κ. Βουλγαρίδου Ελένη για την μετάφραση της περίληψης στην Αγγλική.

Θερμές ευχαριστίες απευθύνουμε στο συνάδελφο κ. Ισαακίδη Ισαάκ για τη συμπαράσταση και τις πολύτιμες παρατηρήσεις του καθώς και προς τους φίλους που μας έδωσαν από τις προσωπικές τους συλλογές το φωτογραφικό υλικό του παραρτήματος.

Ευχαριστούμε την επιβλέπουσα επίκουρο καθηγήτρια κ. Μαρία. Βεργέτη, η επιστημονική καθοδήγηση της οποίας υπήρξε καθοριστική αναφορικά με τη μελέτη, το περιεχόμενο και τη συγγραφή της εργασίας μας. Πολλές ευχαριστίες οφείλουμε επίσης στην επίκουρο καθηγήτρια κ. Μαρίνα Κουγιουρούκη και στην Dr. Αικατερίνη Κεδράκα για τις συμβουλές και τη στήριξη.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ
ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ Ν. ΔΡΑΜΑΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Ο Νομός Δράμας: 19ος και 20ος αιώνας

1.2 Η εκπαίδευση στην τουρκοκρατούμενη Δράμα

Μέχρι τις αρχές του 19^{ου} αιώνα η εκπαίδευση ήταν ουσιαστικά ανύπαρκτη στον καζά Δράμας και παρέχονταν στις εκκλησίες καθώς δεν υπήρχαν συγκροτημένα ελληνικά σχολεία (Καρσανίδης, 2006, σ 393). Ως το 1840 τα σχολεία στην πόλη της Δράμας λειτουργούσαν στο νάρθηκα των εκκλησιών. Στα χρόνια που ακολούθησαν, το νάρθηκα αντικατέστησε ένα οίκημα το οποίο οι κάτοικοι της Δράμας αποκαλούσαν «Σχολή». Εκεί φοιτούσαν μαθητές και μαθήτριες του «Αρρεναγωγείου» και του «ΠαρθENAγωγείου». Η «Σχολή» διατηρήθηκε έως το 1881, οπότε κατεδαφίστηκε, γιατί θεωρήθηκε ακατάλληλη και ανθυγιεινή, ενώ στη θέση της χτίστηκαν τα νέα εκπαιδευτήρια. Η θεμελίωσή τους έγινε το Νοέμβριο του 1881 (Καρσανίδης, 2006, σ 400). Η εκπαίδευση στην περιοχή της Δράμας αναπτύσσεται στη δεκαετία 1850, λόγω των ευνοϊκών διεθνών, πολιτικών και οικονομικών συγκυριών των μέσων του 19^{ου} αιώνα. Οι πρώτες βάσεις μιας ποιοτικότερης και μαζικότερης εκπαίδευσης στην περιοχή μπαίνουν από τη δεκαετία του 1860 και μετά, με τη δημιουργία των «ελληνικών σχολείων» και την εισαγωγή της αλληλοδιδασκτικής μεθόδου διδασκαλίας (Κουτουζιάδου, 2006,σ 363).

Στην πόλη της Δράμας το 1871-1872 λειτουργούσε ένα μόνο ελληνικό σχολείο, αλλά από το έτος 1876 λειτουργούσαν τρία: αλληλοδιδασκτικό, όπου οι ικανότεροι μαθητές χρησιμοποιούνταν για τη διδασκαλία των μαθητών που είχαν χαμηλή επίδοση και για την τήρηση της τάξης κατά τις ώρες λειτουργίας του σχολείου, Αρρεναγωγείο, όπου φοιτούσαν τα αγόρια και ΠαρθENAγωγείο όπου φοιτούσαν τα κορίτσια (Παπάζογλου,2003, σ 40). Συνήθως ωστόσο στο σχολείο δεν προσέρχονταν όλα τα παιδιά, καθώς έπρεπε να πληρώνουν δίδακτρα και αυτό δεν ήταν εύκολο για κάθε οικογένεια. Τα σχολικά βιβλία ήταν ελάχιστα και έρχονταν κρυφά από το ελεύθερο ελληνικό κράτος. Πολλές φορές μάθαιναν την ανάγνωση από τα εκκλησιαστικά βιβλία και τα κείμενα των αρχαίων Ελλήνων συγγραφέων, από τα οποία αποστήθιζαν ολόκληρες σελίδες. Γραφή μάθαιναν πάνω στους άβακες (πινάκια) με το κοντύλι. Τα άλλα μαθήματα (αριθμητική, ιστορία, θρησκευτικά), τα μάθαιναν προφορικά από το δάσκαλο. Συγκεκριμένο σχολικό πρόγραμμα δεν υπήρχε. Στο τέλος όμως του 19^{ου} αιώνα ο Οικονόμου και ο Χ΄ Παπαμάρκου στη Θεσσαλονίκη, θέτουν τις βάσεις μιας προγραμματισμένης βετούς παιδείας (Τριάρχης, σσ.162-163).

Η πρόσβαση στην εκπαιδευτική διαδικασία παρουσιάζει πορεία εξελικτική και ανοδική αφού κατά το σχολικό έτος 1894- 1895 στη Δράμα φοιτούν 230 μαθητές και μαθήτριες, ενώ στις αρχές του 20^{ου} αιώνα το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού ανέρχεται σε 600. Ο αριθμός των δασκάλων και διδασκαλισσών από 3 αυξάνεται, σταδιακά σε 14 άτομα. Η αναλογία του διδακτικού προσωπικού και μαθητών/τριών κυμαίνεται στον καζά Δράμας σε καλά για την εποχή επίπεδα αφού σε κάθε εκπαιδευτικό αναλογούν 39 μαθητές/τριες (Ζιώγου-Καραστεργίου, 2002, σ. 651-652).

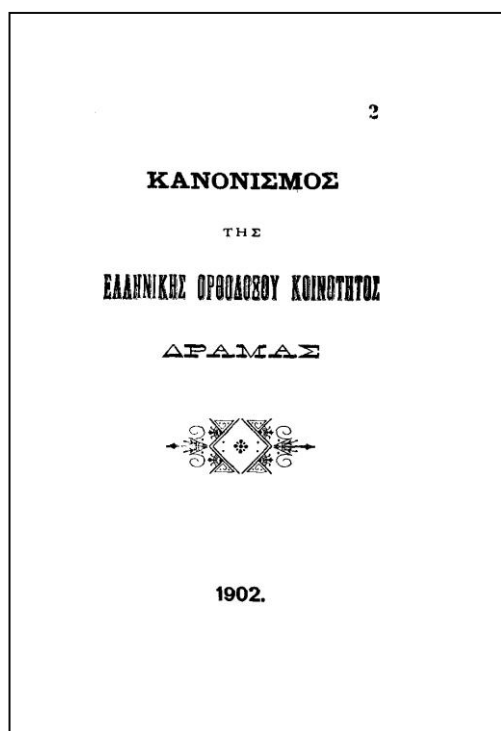
1.2.1 Φιλεκπαιδευτικές αδελφότητες και σύλλογοι στις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

Στη δεκαετία του 1860, με την εμφάνιση του βουλγαρικού εθνικισμού και τα αιτήματα των Βουλγάρων για ανεξάρτητη βουλγαρική εκκλησία οι Έλληνες πρόξενοι εισηγήθηκαν πιο ενεργή ανάμιξη του ελεύθερου ελληνικού κράτους στα μακεδονικά ζητήματα με την ενίσχυση της εκπαιδευτικής, εκκλησιαστικής και εθνικής δραστηριότητας στις περιοχές της Μακεδονίας. Έτσι δόθηκε το έναυσμα για την εφαρμογή μιας εκπαιδευτικής και εκπολιτιστικής πολιτικής στη Μακεδονία. Υπό το βάρος των πολιτικών εξελίξεων με την οικονομική συμβολή της τοπικής κοινωνίας και έχοντας ως σκοπό την εξύψωση του υπόδουλου Ελληνισμού από τη μια και την αναχαίτιση της βουλγαρικής διείσδυσης από την άλλη ιδρύθηκαν σχεδόν ταυτόχρονα σε όλη την περιοχή Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι και Αδελφότητες.

Οι Αδελφότητες αυτές ήταν υπό την καθοδήγηση δύο κύριων συλλόγων οι οποίοι είναι ο «*Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*» στην Αθήνα (17 Απριλίου 1869) και ο «*Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος*» στην Κωνσταντινούπολη (1861)» (Παπαδόπουλος, 1970, σ. 12).

Ο «*Σύλλογος προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων*» παρόλο που ως σκοπό του είχε τη διάδοση της ελληνικής παιδείας στις τουρκοκρατούμενες ακόμα περιοχές κατάφερε μέσα από τις δραστηριότητες του, αφενός «*να δημιουργήσει πυρήνες εθνικής δραστηριότητας*» (Αθανασιάδης, 1998, σ.583) σε ολόκληρη την υπόδουλη Μακεδονία και αφετέρου συγκέντρωσε στην Αθήνα πλουσιότατο πληροφοριακό υλικό, σχετικό με την κατάσταση που επικρατούσε στις υπόδουλες ελληνικές επαρχίες. Εξαιρετική ήταν και η συμβολή του στην προετοιμασία ντόπιων στελεχών να αναλάβουν τη διεύθυνση των σχολείων στους τόπους καταγωγής τους. Ανέλαβε την εκπαίδευση δασκάλων στα νεοϊδρυθέντα διδασκαλεία και πρόσφερε σημαντική βοήθεια για το σκοπό αυτό στους κατά τόπους Φιλεκπαιδευτικούς Συλλόγους και Αδελφότητες (Αθανασιάδης, 1998, σ. 583).

Ο «Ελληνικός Φιλολογικός Σύλλογος Κωνσταντινουπόλεως», ιδρύθηκε το 1861. «Επεδίωκε να καταστεί α)βήμα διεθνούς πολιτιστικής ακτινοβολίας στην πρωτεύουσα του οθωμανικού κράτους και β)καθοδηγητικό κέντρο της εκπαίδευσης του υπόδουλου Ελληνισμού» (Αθανασιάδης, 1998,σ.583). Εξέδωσε πλήθος σχολικών βιβλίων, κατήρτισε εκπαιδευτικά προγράμματα και φρόντισε για την αποστολή δασκάλων κυρίως στη Θράκη και λιγότερο στη Μακεδονία. Τη δράση του στη Μακεδονία βοήθησε η «Μακεδονική Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα», που ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1871 (Αθανασιάδης, 1998, σ.583). Με τη βοήθεια των δύο κεντρικών Συλλόγων ιδρύθηκε στη Δράμα η «Επίκουρος Μακεδονική Επιτροπή», που με τη σειρά της φρόντισε για τη χορηγία υποτροφιών στα διδασκαλεία των Σερρών και της Θεσσαλονίκης, αποφοίτων από τη Δράμα. Διένειμε δωρεάν στα σχολεία χάρτες και

βιβλία, ενίσχυε οικονομικά άπορους μαθητές, αλλά και άλλες επιτροπές όπως την Επιτροπή Ενίσχυσης Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας, όταν αυτές αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 372).

Κώδικας Ελ.Ορθ.Κοινότητος Δράμας του 1902.
Πηγή: Σιδηρούλα, Ζιώγου-Καραστεργίου, (2002).

1.2.2 Η Φιλοπροοδευτική Αδελφότητα Δράμας

Στη Δράμα, πρωτεύουσα και τότε, ιδρύθηκε το 1874 το φιλεκπαιδευτικό σωματείο *Φιλοπροοδευτική Αδελφότητα Δράμας*.

Ο σκοπός του Συλλόγου αυτού διαγράφεται στο Κεφάλαιο Α', άρθρο 1 του κανονισμού του: "Σκοπός της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητος Δράμας είναι:

α. Η διάδοσις τών Ελληνικών γραμμάτων έν Δράμα καί τοις πέριξ χωρίοις, διά της υποστηρίξεως καί βελτιώσεως τών νυν υπάρχόντων εκπαιδευτηρίων, διά της συστάσεως Νηπιαγωγείου έν Δράμα, όί' επικουριών εις άπορους Κοινότητος προς συντήρησιν τών Σχολείων αυτών ή άνίδρυσιν νέων, όπου δέν ύπάρχουσι, διά συνδρομής προς άπορους, αλλά ευφρείς, χρηστοθήεις καί επιμελείς μαθητάς σπουδάζοντας έν τοις ενταύθα Σχολείοις.

β. Η διά βιβλιοθήκης και Αναγνωστηρίου ανάπτυξης και επί τά κρείττω μόρφωσις τών μελών της Αδελφότητας,

γ. Η άνίδρυσις ενταύθα Νοσοκομείου, έν ώ νά νοσηλεύονται ασθενείς άνευ διακρίσεως Θρησκείας και Εθνικότητος" (Αθανασιάδης, 1998, σ. 586).

«Ο κανονισμός της φιλοπροοδευτικής αδελφότητας Δράμας περιλαμβάνει οκτώ κεφάλαια (42 άρθρα), υπογράφηκε από 27 μέλη και ψηφίστηκε στις 11 Ιουνίου 1874» (Αθανασιάδης, 1998, σ. 586). Όπως αναφέρεται και στον κανονισμό του ο σύλλογος έχτισε μια μεγάλη αίθουσα αναγνωστηρίου, όπου υπήρχε αξιόλογη βιβλιοθήκη. Στις δραστηριότητες της αδελφότητας, εκτός των παραπάνω σημειώνεται και η οργάνωση ενός καλού Μουσικού ομίλου και ενός Γυμναστηρίου. Έμβλημα της ένα στεφάνι από κλαδί ελιάς (Αθανασιάδης, 1998, σ. 586). Στο άρθρο 38 του κανονισμού αναφέρονται τα εξής: « Η αδελφότης συνάπτει σχέσεις μετά των εν τη Οθωμανική αυτοκρατορία και αλλαχού Φιλεκπαιδευτικών και Φιλανθρωπικών σωματείων και επικαλείται την αρωγήν και σύμπραξιν αυτών». Ο Αθανασιάδης, (1998,σ.587) αναφέρει ότι υπονοείται από τα παραπάνω η σχέση της «Προόδου» με τους Συλλόγους στην Αθήνα και την Κωνσταντινούπολη.

Θα πρέπει επίσης να υπογραμμιστεί η συμβολή του πρόξενου της Αγγλίας στη Δράμα, Κάρολου Ασλάν, φιλέλληνα, ο οποίος υπήρξε επίτιμος πρόεδρος της πρώτης διοικητικής επιτροπής της Φιλοπροοδευτικής Αδελφότητας στη Δράμα και ο οποίος *«προσέφερε επί μακρόν στο «Σύλλογο προς Διάδοσιν των Ελληνικών Γραμμάτων» 50.000 οθωμανικές λίρες ετησίως προς συμπλήρωση των χορηγημάτων του τμήματος Δράμας» (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 368).*

Το Σωματείο αυτό, όπως και δεκάδες άλλα σε όλη την υπόδουλη τότε Ελλάδα χρηματοδοτούνταν από *«εκατοντάδες μικρούς και μεγάλους δωρητές, οι οποίοι συμμετέχουν μαζικά στη διαμόρφωση αυτής της βοήθειας προς τους συντελεστές της εκπαίδευσης-σχολεία, μισθοί δασκάλων, βιβλιοθήκες, υποτροφίες κλπ.» (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 369). Είχε οικονομική βοήθεια από το Φιλολογικό Σύλλογο Κωνσταντινούπολης και φυσικά από την Ορθόδοξη Ελληνική Κοινότητα Δράμας.*

Η Φιλεκπαιδευτική Αδελφότητα Δράμας *« Η Πρόοδος»*, με τη χρηματοδότηση του ελληνικού κράτους, δια της Επιτροπής Ενίσχυσης Ελληνικής Εκκλησίας και Παιδείας, κατάφερε να ενισχύσει την εκπαίδευση στην περιοχή της Δράμας με τη χρηματοδότηση σχολείων, διορίζοντας δασκάλους, καταβάλλοντας τους μισθούς τους και πληρώνοντας για τα λειτουργικά έξοδα των σχολείων, ιδρύοντας βιβλιοθήκη και αναγνωστήριο (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 372). Το 1904, τέλος ιδρύθηκε στη Δράμα η Φιλόπτωχος

Αδελφότης «*Το Έλεος*» με πρωτοβουλία του Μητροπολίτη Χρυσόστομου και σκοπό την ίδρυση Νοσοκομείου για την Ελληνική Κοινότητα της Δράμας (Αθανασιάδης, 1998, σ. 588).

1.3 Η Δράμα στις αρχές του 20^{ου} αιώνα

Η νέα ανερχόμενη αστική τάξη, εμπόρων καπνομεσιτών και κτηματιών, αναζητεί αριστοκρατικότερο τρόπο ζωής. Τα χαρακτηριστικά αυτής της αστικοποίησης αντανακλώνται στην αρχιτεκτονική, την ενδυμασία τη διακόσμηση και γενικά στον τρόπο ζωής (Στυλίδου, 2006). Η Δράμα υπήρξε το μωσαϊκό διάφορων πολιτισμών για μεγάλο διάστημα. Το ιστορικό κέντρο της πόλης ήταν το μοναδικό σημείο που κατοικούνταν από Έλληνες. Γύρω από αυτό απλώνονταν οι συνοικίες των Τούρκων, των Εβραίων και των Αρμενίων. Το 1903 οι ευρωπαϊκές δυνάμεις αναλαμβάνουν την αναδιοργάνωση και εποπτεία της περιοχής της Μακεδονίας. Το σαντζάκι Δράμας με την Καβάλα ανατίθενται στους Άγγλους. Το 1904 αρχίζει μια εθνική κίνηση αντίστασης κατά του βουλγαρισμού. Στην περιοχή της Δράμας μετά το 1906 εμφανίζεται έντονη δράση των ελληνικών αντάρτικων ομάδων. Η οργάνωση και εποπτεία αυτής της κίνησης διευθυνόταν από τα δύο ελληνικά προξενεία των Σερρών και της Καβάλας, αλλά και από τον μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο (Τριάρχης, 1969, σ. 223-224).

Στο διάστημα αυτό και εν μέσω πολεμικών αναταραχών, εκτυλίσσεται ένας ανταγωνισμός ελέγχου του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο υπόδουλος ελληνισμός αναπτύσσει κι αυτός τα δικά του ισχυρά εκπαιδευτικά κέντρα «*Στο βιλαέτι Θεσσαλονίκης ξεχώριζαν η Δράμα όπου δέσποζαν το αρρεναγωγείο και το παρθεναγωγείο που είχαν χτιστεί με την προσωπική πρωτοβουλία του μητροπολίτη Δράμας, Χρυσόστομου Καλαφάτη¹, η Τσατάλτζα (Χωριστή) με δυο αξιόλογους συλλόγους, το Δοξάτο, η Προσοτσάνη*».

1.3.1 Α΄ Βαλκανικός πόλεμος- Πρώτη Βουλγαρική κατοχή της Δράμας

Κεντρικός σκοπός των Βαλκανικών πολέμων υπήρξε η διανομή της Μακεδονίας (Τριάρχης, 1969, σ. 349). Η ελληνοβουλγαρική συνθήκη του 1912 και η σερβοβουλγαρική συμμαχία του 1912 αποτέλεσαν τη βάση για την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων. Στις 4-10-1912 οι βασιλείς της Ελλάδας, Σερβίας, Βουλγαρίας, κήρυσαν τον πόλεμο κατά της Τουρκικής αυτοκρατορίας που υπήρξε νικηφόρος για τους συμμάχους. (Βακαλόπουλος Κ. Α., 1988, σ. 216). Αναλυτικότερα η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου (3/3/1878) αντικατοπτρίζει τις βουλγαρικές απελευθερωτικές-

¹ Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος Καλαφάτης (μετέπειτα μητροπολίτης Σμύρνης) στις επιστολές του αναφέρεται στις προσπάθειες εκδίωξης του από τη Δράμα, που διενεργούσαν οι Τούρκοι και οι Άγγλοι κατόπιν συστάσεων των Βουλγάρων (ΒΑΣΛΗ, 2002)

επεκτατικές βλέψεις. Η Βουλγαρία ωθούμενη και από τα συμφέροντα των ξένων δυνάμεων ετοιμαζόταν για πόλεμο.

Η Βουλγαρία και η Σερβία τον Φλεβάρη του 1912 υπέγραψαν μυστικά συνθήκη συμμαχίας κατά της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Η Ελλάδα με τον Ε. Βενιζέλο, υποκινούμενη από την Αγγλία, αποφασίζει να εμπλακεί στον επικείμενο Βαλκανικό πόλεμο που διαφαίνεται. Ο πρεσβευτής στη Σόφια Δημήτριος Πανάς στις 16/5/1912 συνάπτει αμυντική συμμαχία ειρήνης και αμοιβαίας βοήθειας, σε περίπτωση πολέμου με την Τουρκία, με τον Βούλγαρο πρωθυπουργό, υπουργό Εξωτερικών και Παιδείας Ιβάν Γκεσώφ.

Παράλληλα ο Ε. Βενιζέλος επιδιώξε σύναψη στρατιωτικού συμφώνου και με τους Σέρβους. Τελικά υπογράφηκε στις 19/5/1913 Ελληνοσερβική συνθήκη συμμαχίας στη Θεσσαλονίκη από τους πρεσβευτές Ιωαν. Αλεξανδρόπουλο και Μαθία Μπόσκοβιτς. Ωστόσο η Ελλάδα δεν περιέλαβε στις συμφωνίες αυτές εδαφικές διεκδικήσεις καθώς γνώριζε πως θα ήταν εξαιρετικά δύσκολη η διαπραγμάτευσή τους με την Βουλγαρία, λαμβάνοντας υπ' όψιν τον Βουλγαρικό μεγαλοϊδεατισμό. Η άρνηση της Τουρκίας στη διακοίνωση που απέστειλαν οι Βαλκανικές κυβερνήσεις στις 30/9/1912, και αφορούσε την προστασία των πολιτικών και ανθρωπίνων δικαιωμάτων των εθνικών μειονοτήτων του Τουρκικού κράτους, οδήγησε σε πολεμική σύγκρουση. Οι εχθροπραξίες ξεκίνησαν τον Οκτώβριο του 1912. Η Τουρκία δεν κατάφερε να αποκρούσει τις Βουλγαρικές, Σερβικές και Ελληνικές δυνάμεις κι έτσι ο Βαλκανικός χώρος απελευθερώθηκε. Ειδικότερα στις 23/10/1912 η 7^η βουλγαρική μεραρχία υπό τον στρατηγό Θεοδώρωφ, καταλαμβάνει τη Δράμα. Τότε τελευταία στιγμή και με την παρέμβαση του μητροπολίτη Αγαθάγγελου αποφεύχθηκε ο σφαγιασμός 2000 Οθωμανών, στο καπνομάγαζο της Αγίας Βαρβάρας. Ο μητροπολίτης ενήργησε άμεσα για την αποφυγή της σφαγής, αγνοώντας το γεγονός ότι πριν από λίγο καιρό οι Τούρκοι είχαν κάψει την Πετρούσα αλλά και τον ενθουσιασμό που επέδειξαν οι Τούρκοι στον Βούλγαρο αρχικομιτατζή Σανδάνσκυ.

Την περίοδο αυτή οι Έλληνες της Δράμας διέθεταν 9/τάξιο αρρεναγωγείο, 8/τάξιο παρθεναγωγείο, νηπιαγωγείο και γυμναστήριο πίσω από το μητροπολιτικό μέγαρο. Διέθεταν επίσης πλούσια βιβλιοθήκη, ενώ η αδελφότης «Πρόοδος» επεδείκνυε πλούσια εθνική και κοινωνική δράση. Γενικά η πόλη έσφυζε από ζωή και οικονομική δραστηριότητα ενώ διέθετε και Αγγλικό προξενείο.

Από τις 13/10/1910 θρησκευτικός ηγέτης στη Δράμα ήταν ο διάδοχος του Χρυσοστόμου μητροπολίτης Δράμας-Φιλίππων και Ζιχνών, Αγαθάγγελος ο Μάγνης

(1864-1935). Ο ιεράρχης προσπάθησε να προστατέψει τους κατοίκους από τους Βούλγαρους κομιτατζήδες που δρούσαν ανεξέλεγκτα στην πόλη της Δράμας και στις γύρω περιοχές. Η Βουλγαρία συμπεριφερόταν αλαζονικά τόσο έναντι των Ελλήνων συμμάχων όσο και έναντι των Σέρβων. Στο διάστημα αυτό εφάρμοσε τακτικές εκβουλαρισμού των περιοχών έτσι ώστε να αυξήσει τις διαπραγματευτικές της αξιώσεις στις επικείμενες διαβουλεύσεις και συμφωνίες.

Η Δράμα γνώρισε μια σκληρή Βουλγαρική κατοχή (Α΄ βουλγαρική κατοχή), καθώς κάτοικοι της περιοχής υποχρεώνονταν να υπογράψουν δήλωση πως προσχωρούν στην Εξαρχία και αναγκάζονταν να τελούν τις θρησκευτικές λειτουργίες στη Βουλγαρική γλώσσα. Οι Βούλγαροι επιτάζανε τις εκκλησίες και τα Ελληνικά σχολεία, προέβησαν σε διώξεις των Ελλήνων ιερέων και δασκάλων, ανάγκασαν άμεσα ή έμμεσα τα ελληνόπουλα να φοιτούν σε Βουλγαρικά σχολεία και να μαθαίνουν τη βουλγαρική γλώσσα, άλλαξαν τις επιγραφές καταστημάτων και δρόμων σε βουλγαρικές, υποχρέωναν τους Έλληνες να προσθέτουν στα ονόματά τους την κατάληξη –ωφ ή –εφ. Υποχρέωναν Έλληνες νέους να καταταγούν στο Βουλγαρικό στρατό. Επίσης λεηλατούσαν τις περιουσίες των Ελλήνων (ζώα, έπιπλα, προίκες, τρόφιμα κλπ.) δίνοντάς τους προσωπικές πρόχειρες αποδείξεις παραλαβής, με την υπόσχεση ότι κάποτε θα αποζημιωθούν. Το αποτέλεσμα ήταν η φτώχεια και η εξαθλίωση των Ελλήνων χωρικών. Η ελληνική αυτοδιοίκηση διαλύθηκε (Τριάρχης, 1969,σ.357-364).Οι ωμότητες αυτές οδήγησαν πολλούς δημοσιογράφους ανταποκριτές ξένων εφημερίδων στη Θεσσαλονίκη, να καταγγείλουν ομαδικά στις 14/4/1913, τη συμπεριφορά αυτή στον «Σύνδεσμο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων» στο Παρίσι (Τσελεπίδης, 1995).

1.3.2 Β΄ Βαλκανικός πόλεμος

Με την υπογραφή των όρων της συνθήκης ειρήνης στη Διάσκεψη του Λονδίνου (30-Μαΐου-1913), η Τουρκία παραχώρησε στις Βαλκανικές χώρες τα ευρωπαϊκά της εδάφη (Βακαλόπουλος Κ. , 1988).

Η συνθήκη δεν ήταν ευνοϊκή για την Ελλάδα. Η μερίδα του λέοντος δόθηκε στη Βουλγαρία που πήρε και τις περιοχές της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης Η Βουλγαρία όμως παρέμεινε δυσαρεστημένη καθώς ζητούσε από τους Έλληνες τη Θεσσαλονίκη και από τους Σέρβους το Μοναστήρι. Από την άλλη πλευρά υπήρξε αγανάκτηση των Σέρβων και των Ελλήνων για την αδικία. Αυτές υπήρξαν και οι αιτίες που οδήγησαν στο Β΄ Βαλκανικό πόλεμο. Οι σύμμαχοι στον Α΄ Βαλκανικό πόλεμο, Έλληνες, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι, Βούλγαροι, μετεβλήθησαν στον Β΄ Βαλκανικό πόλεμο σε εχθρούς (Έλληνες, Σέρβοι, Μαυροβούνιοι εναντίον των Βουλγάρων). Δύο μέρες

μετά τη συνθήκη του Λονδίνου, στις 19-5-1913 υπεγράφη μυστική ελληνοσερβική συνθήκη (Τριάρχης, 1969). Η ελληνοσερβική προσέγγιση της 21^{ης} Ιουνίου 1913 με την κήρυξη του Β΄ Βαλκανικού πολέμου, αντιμετώπισε με επιτυχία την επίθεση της Βουλγαρίας δίνοντας τη δυνατότητα απελευθέρωσης της Αν. Μακεδονίας (Βακαλόπουλος Κ. Α., 1988, σ. 216). Η δράση των Βουλγάρων κλιμακώθηκε στην περιοχή. Παράλληλα τα στρατεύματά τους προσβλήθηκαν από χολέρα κι έτσι κατέλαβαν όλα τα σχολεία της περιοχής με στόχο να στοιβάξουν εκεί τους ασθενείς. Ο οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ΄ απηύθυνε έκκληση προς τους Ευρωπαίους καταγγέλλοντας τα εγκλήματα των Βουλγάρων σε βάρος των Ελλήνων στην περιοχή της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης.

Στις 17/6/1913 αναπόφευκτα πια ξεκίνησε ο Β΄ Βαλκανικός πόλεμος. Αιφνιδιαστικά ο Βουλγαρικός στρατός επιτέθηκε στα συμμαχικά ελληνοσερβικά στρατεύματα. Στην περιοχή του Παγγαίου ο αρχιστράτηγος Ιβανώφ επιτέθηκε σε ελληνικό λόχο. Τούρκοι και Ρουμάνοι επωφελούμενοι της κατάστασης διεκδίκησαν εδάφη που πρόσφατα είχαν χάσει, ενώ οι Έλληνες υπό την πίεση των γεγονότων σύναψαν συμμαχία με τους Σέρβους. Στη Δράμα οι εχθροπραξίες των Βουλγάρων ήταν συνεχείς, όμως από τις 17/6/1913 η κατάσταση εκτροχιάστηκε καθώς αυτοί ξεκίνησαν να καίνε κεφαλοχώρια της περιοχής και να σφαγιάζουν άμαχο πληθυσμό στα χωριά γύρω από τη Δράμα, με αποκορύφωση το σφαγιασμό στο Δοξάτο. Οι κάτοικοι της πόλης φοβούνταν πως και η πόλη τους θα ακολουθούσε τη μοίρα των γύρω περιοχών. Οι Βούλγαροι στρατιώτες θεωρούσαν πως με αυτό τον τρόπο πρόσφεραν υπηρεσίες στις διαπραγματεύσεις που λάμβαναν χώρα στην Πετρούπολη, στις 29/6/1913, όπου συνεδρίαζαν οι πρωθυπουργοί των βαλκανικών χωρών Ελλάδα, Σερβία, Βουλγαρία προκειμένου να συνάψουν σύμφωνο ειρήνης και συνεργασίας. Όμως τα εγκλήματα των Βουλγάρων έκαναν τον γύρο του κόσμου προκαλώντας τη διεθνή κατακραυγή. Στις 30 Ιουνίου οι κομιτατζήδες εγκατέλειψαν τη Δράμα, καίγοντας ωστόσο τις αποθήκες τροφίμων στον σταθμό. Ο Βούλγαρος δήμαρχος Δράμας Γκίσεφ παρέδωσε τα κλειδιά του δήμου στον Εβραίο δημοτικό πάρεδρο Ιωσήφ Μποχοράτσι.

Η απελευθέρωση : Την 1η Ιουλίου 1913, κατά τη διάρκεια του Β΄ Βαλκανικού πολέμου, η Δράμα απελευθερώθηκε και εντάχθηκε στον εθνικό κορμό. Μέχρι την πρώτη απελευθέρωσή της η Δράμα αριθμούσε 12500 κατοίκους, από τους οποίους οι 2500 Έλληνες, 9600 Τούρκοι και 400 Εβραίοι (Παπάζογλου, 1999, σ. 92).

Δευτέρα, 1 Ιουλίου 1913, ένα τμήμα της 7^{ης} Ελληνικής μεραρχίας υπό τον συνταγματάρχη Κλεομένη Κλεομένους εισήλθε στη Δράμα, απελευθερώνοντάς τη. Τα

βουλγαρικά στρατεύματα που αποχώρησαν, ακολούθησαν Βούλγαροι που ως τότε ήταν εγκατεστημένοι στην περιοχή της Δράμας. Αντίστοιχα από τη Β. Μακεδονία -που με τη συνθήκη του Βουκουρεστίου, (26 Ιουλίου), κατακυρώθηκε στη Βουλγαρία και από την Αν. Ρωμυλία, (Β. Θράκη), έρχονται στην περιοχή της Δράμας πολλοί Έλληνες πρόσφυγες ύστερα από τους διωγμούς που υπέστησαν. Μεγάλο τμήμα των προσφύγων που καταφεύγουν στην Ελλάδα, έρχονται να κατοικήσουν στη Δράμα και τα γύρω χωριά της. Ελληνικές προσφυγικές οικογένειες του Στενίμαχου εποίκισαν περιοχές της Δράμας. Ο πληθυσμός της πόλης τότε ανήλθε στους 18000 κατοίκους (Βακαλόπουλος Κ. Α., 1988, σ. 221).

1.3.3 Α΄ Παγκόσμιος Πόλεμος-Δεύτερη Βουλγαρική κατοχή:

Στη διάρκεια του Α΄ Παγκόσμιου πολέμου, την περίοδο 1916-1918, η Δράμα γνώρισε τη Β΄ Βουλγαρική κατοχή. Ο Α΄ Παγκόσμιος πόλεμος έδωσε την ευκαιρία στη Βουλγαρία να επανέλθει στα εδάφη της Δράμας και γενικά της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης τα οποία ποτέ δεν έπαψε να εποφθαλμιά. Σύμμαχος των Γερμανών, μέλος της συμμαχίας των Κεντρικών Δυνάμεων, έκανε την εμφάνισή της μαζί με τους Γερμανούς στη 1/8/1916 παραμένοντας αρχικά στην περιφέρεια του Ν. Δράμας.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί βασικός στόχος των βουλγαρικών αρχών ήταν η εθνική αλλοίωση των πληθυσμών της περιοχής, ώστε να τους προσφέρει ερείσματα προς διεκδίκηση της περιοχής στις διαπραγματεύσεις διανομής εδαφών που θα ακολουθούσαν. Ξεγέλασαν μερίδα του ελληνικού πληθυσμού να μετακινηθεί προς τη Βουλγαρία, καθώς του υποσχέθηκαν καλύτερους όρους ζωής στα βουλγαρικά εδάφη, χωρίς όμως να ισχύει αυτό. Το χειρότερο όλων ήταν η ομηρία που επέβαλλαν σε χιλιάδες Έλληνες πολίτες της περιοχής. Συνέλαβαν μεγάλο αριθμό κατοίκων της περιοχής της Δράμας και τους μετέφεραν σε διάφορες πόλεις της Βόρειας Βουλγαρίας, όπου κάτω από εξαιρετικά αντίξοες συνθήκες τους χρησιμοποίησαν ως εργάτες-σκλάβους. Πολλοί απ' αυτούς πέθαναν σ' αυτά τα «στρατόπεδα». Θα πρέπει να αναφερθεί όμως πως σε κάποιες περιπτώσεις οι Έλληνες κάτοικοι οδηγήθηκαν οικειοθελώς στα εδάφη της Βουλγαρίας για να γλιτώσουν από τους διωγμούς των συμπατριωτών τους, καθώς συνέβαινε κι αυτό, να θεωρούνται εχθροί του ελληνικού έθνους, άνθρωποι διαφορετικών πολιτικών- κομματικών πεποιθήσεων. Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με την αθρόα είσοδο Βουλγάρων εποίκων στην περιοχή, είχαν ως αποτέλεσμα μια πραγματική αλλοίωση της εθνολογικής σύνθεσής της. Τότε οι Βούλγαροι άδραξαν την ευκαιρία επιβάλλοντας απογραφή των κατοίκων. Στόχος ήταν το διαπραγματευτικό χαρτί που ζητούσαν για την προσάρτηση της περιοχής. Η έκθεση αυτή όμως αμφισβητήθηκε.

Η Δράμα βίωσε ιδιαίτερα σκληρά την Β΄ βουλγαρική κατοχή. Τελικά στις 27/9/1919 απελευθερώθηκε για δεύτερη φορά από τα βουλγαρικά στρατεύματα μετά την ήττα της Γερμανίας και την ανακωχή, με την οποία τερματίστηκαν οι επιχειρήσεις του Α΄ Παγκόσμιου Πολέμου. Οι Βούλγαροι συνθηκολόγησαν και υποχρεώθηκαν να εκκενώσουν όλα τα εδάφη που είχαν καταλάβει. Στις 21/10/1919 υπογράφηκε η συνθήκη του Νεϊγύ με την οποία καθορίστηκαν τα σύνορα μεταξύ Ελλάδας-Βουλγαρίας (Τσελεπίδης, 1995, σσ. 349-367).

1.4 Το προσφυγικό ζήτημα στη Δράμα

Όπως διαφάνηκε η εθνολογική σύνθεση της περιοχής ευνοούσε τους ανταγωνισμούς. Όμως με τη λήξη του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου και με την «αναγκαστική» ανταλλαγή πληθυσμών, δίνεται η δυνατότητα να ενισχυθεί το ελληνικό στοιχείο στην περιοχή, να απαλειφθεί το μουσουλμανικό και να μειωθεί το Βουλγαρικό. Η εγκατάσταση των προσφύγων έγινε σταδιακά ξεκινώντας πολύ πριν το 1922. Σύμφωνα με τις απογραφές

Δράμα	1912	1926
Έλληνες	15 %	97 %
Μουσουλμάνοι	79 %	-
Σλαβόφωνοι	5 %	3 %
Διάφοροι	1 %	-

Πηγή: Λαμπρίδης, 1989, σ. 116

Μετά τις στρατιωτικές εξελίξεις της δεκαετίας 1912-1922, με την υπογραφή της συνθήκης του Νεϊγύ (1919) και της Λοζάνης (1923), επισημοποιήθηκε η ελληνοβουλγαρική και ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών. Περισσότεροι από 76000 μουσουλμάνοι, μέχρι το Μάιο του 1924, και 16000 άτομα βουλγαρικής συνείδησης (ή σλαβόφωνοι της υπαίθρου), μέχρι το Μάιο του 1927, εγκαταλείψαν την περιοχή της Δράμας (Βασλή, 2002). Τα προβλήματα που δημιουργήθηκαν μεγάλα, αλλά και η συμβολή των νεόφερτων πληθυσμών στην τόνωση της εθνικής ενότητας, την πρόοδο του πολιτισμού και της οικονομίας, τεράστια. Οι ανάγκες για καλλιεργούμενες εκτάσεις αυξήθηκαν. Αυτό οδήγησε στην εκπόνηση μεγάλων αποξηραντικών έργων στον κάμπο της Δράμας κατά το 1928-31. Έτσι 168870 τμ. που καλύπτονταν από έλη αποξηράνθηκαν, απαλλάσσοντας τους κατοίκους από την ελονοσία και προσφέροντας εύφορη καλλιεργήσιμη έκταση. (Λαμπρίδης, 1989, σσ. 150-151). Σύμφωνα με την

απογραφή του 1928 ο πληθυσμός της Δράμας διαμορφώνεται ως εξής: Σύνολο:32186 - πρόσφυγες: 22601 πρόσφυγες ανά 1000 κατοίκους: 702 (Λαμψίδης, 1989, σ. 167).

Με την εγκατάσταση τουλάχιστον 85000 Ελλήνων της Μ. Ασίας και της Θράκης, την αποξήρανση των ελών στην νότια πεδιάδα, την εντατικοποίηση της καπνοκαλλιέργειας, την αναθέρμανση του εμπορίου, η Δράμα προοδεύει και ζει τη χρυσή εποχή της, στο τέλος της δεκαετίας του 1920. Μέχρι το 1939 εισρέουν πληθυσμοί από Θράκη, Ρωσία, Μ. Ασία. Ωστόσο η εγκατάστασή τους συνοδεύτηκε από πολλά προβλήματα και προκάλεσε εντάσεις με τους ντόπιους πληθυσμούς (Παπαδόπουλος, 1998, σ. 704). Οι Θρακιώτες και οι Μικρασιάτες εγκαταστάθηκαν στα καμποχώρια γύρω από τη Δράμα όπου θέριζε η ελονοσία, ενώ οι Καπαδόκες στα ορεινά. Μετά την αποξήρανση και ειδικότερα μετά το 1960 τα ορεινά εγκαταλείφθηκαν (Παπαδόπουλος, 1998, σ. 705). Σε όλη τη διάρκεια του Ελληνοτουρκικού πολέμου ο νομός ήταν «Βενιζελικός» υπό την επίδραση του προσφυγικού στοιχείου (περίπου 75%). Η δύναμη του Ενιαίου Μετώπου (Κ.Κ.Ε.) έφτανε το 23% ένα από τα μεγαλύτερα ποσοστά στις εκλογές του 1935 (βέβαια αυτό συνέβη λόγω της μη συμμετοχής των Φιλελεύθερων σ' αυτές) και το 14,13% το 1936. Η αυξημένη δύναμη των φιλελεύθερων οφείλονταν στον μεγάλο πληθυσμό προσφύγων στην περιοχή, ενώ τα αυξημένα ποσοστά κομμουνιστών στην μεγάλη αύξηση του αστικού πληθυσμού, στη μετατροπή της Δράμας σε μεσαίο βιομηχανικό κέντρο και στην ύπαρξη ισχυρού καπνεργατικού κινήματος (Τσιούμης, 1998, σ. 722).

Την περίοδο αυτή οι εκπαιδευτικές ανάγκες πολλαπλασιάστηκαν και αναπτύχθηκε ιδιαίτερη κινητικότητα για την ίδρυση νέων σχολείων.

1.5. Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος- Τρίτη Βουλγαρική κατοχή

Η περιοχή της Δράμας ως τμήμα των εδαφικών διεκδικήσεων της Βουλγαρίας, έζησε δυστυχώς και Τρίτη περίοδο βουλγαρικής κατοχής. Στη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου η Βουλγαρία συντάχθηκε με την πλευρά της Γερμανίας και των δυνάμεων του Άξονα, διεκδικώντας επί της ουσίας το όνειρό της στα εδάφη της Αν. Μακεδονίας και Θράκης, που δεν έπαψε να τα θεωρεί απολεσθέντα βουλγαρικά εδάφη που τελούν υπό Ελληνική Κατοχή. Η Γερμανία παραχώρησε τη περιοχή της Δράμας στη Βουλγαρία για κατοχή και όχι για προσάρτηση. Στο διάστημα αυτής της τρίτης κατοχής η Βουλγαρία εφάρμοσε τις ίδιες ακριβώς πρακτικές για την εθνική αλλοίωση της περιοχής, όπως και στις προηγούμενες. Κύριοι άξονες για την πραγματοποίηση του σχεδίου τους στάθηκαν οι τομείς της εκπαίδευσης της οικονομίας και της εκκλησίας. Επιχειρήθηκε ο εκβουλγαρισμός της διοίκησης και ο εποικισμός της περιοχής από

βούλγαρους πολίτες . Επρόκειτο κυρίως για πρόσφυγες που είχαν ανταλλαγή με την συνθήκη του Νεϊγί το 1919, για πρώην κομιταζήδες, αλλά και άλλους Βούλγαρους πολίτες. Οι ενέργειες αυτές συνδυάστηκαν με την έξοδο από την περιοχή, των κατοίκων μη βουλγαρικής καταγωγής.

Η περιοχή της Αν. Μακεδονίας και Θράκης βίωσε σκληρότερα την κατοχή σε σχέση με τις γερμανοκρατούμενες και ιταλοκρατούμενες περιοχές. Χαρακτηριστικό είναι πως ακόμη και σήμερα κάτοικοι των περιοχών που έζησαν τα γεγονότα, όταν αφηγούνται τη διαφυγή άλλων συμπολιτών τους στις περιοχές πέρα από τον Στρυμόνα ποταμό, προς τις γερμανοκρατούμενες περιοχές, αναφέρουν, «πέρασε στην ελεύθερη Ελλάδα»(<http://www.politismoskalabaki.gr/kalampaki>). Τον Απρίλιο του 1941 οι βούλγαροι παρέλαβαν την περιοχή, από τους συμμάχους Γερμανούς. Ο Διοικητής του στρατού κατοχής των Νομών Σερρών και Δράμας, εξέδωσε διαταγή για τους κατοίκους των περιοχών (<http://www.serrelib.gr/boulgarikikatohi.html>). Το διάταγμα αφήνει να διαφανεί ανάγλυφα το καθεστώς της βουλγαρικής κατοχής. Έκαναν πάλι στην περιοχή την εμφάνισή τους βουλγαρικές επιγραφές, ενώ τα ελληνικά βιβλία και κυρίως τα ιστορικά εξαφανίστηκαν. Στα σχολεία, στα δικαστήρια, στις εκκλησίες και σε όλη τη δημόσια διοίκηση, επιβλήθηκε η βουλγαρική γλώσσα. Εξέδωσαν με διευθυντή το βούλγαρο αρχικομιτατζή Μιχαήλ Ντουμπαλάκωφ, την εφημερίδα *ΜΠΑΛΓΚΑΡΣΚΙ ΓΙΟΥΓΚ* (*Βουλγαρικός Νότος*). Δάσκαλοι, καθηγητές, ιερείς, πέρασαν στο περιθώριο, ή εκδιώχθηκαν. Οι βιβλιοθήκες των σχολείων είτε καταστράφηκαν, είτε μεταφέρθηκαν στην Βουλγαρία. Επίσης ιδρύθηκαν βουλγαρικά σχολεία σε όλη την Αν. Μακεδονία και Θράκη όπου φοιτούσαν παιδιά βουλγαρικής καταγωγής, αλλά και όσα ελληνόπουλα το επιθυμούσαν. Αυτά ονομάστηκαν «βουλγαρόπαιδες» σε μια προσπάθεια αλλοίωσης των συνειδήσεων, ενώ στις οικογένειές τους παρέχονταν ιδιαίτερη μεταχείριση.

Απαγορεύτηκε η άσκηση οποιουδήποτε ελεύθερου επαγγέλματος από τους Έλληνες εκτός κι αν δέχονταν να πολιτογραφηθούν ως Βούλγαροι πολίτες. Οι εκδιωκόμενοι Έλληνες υποχρεώθηκαν να υπογράψουν δήλωση ότι αποχωρούν οικειοθελώς, ότι δεν επιθυμούν να επιστρέψουν και ότι μεταβιβάζουν τα περιουσιακά τους στοιχεία στο βουλγαρικό κράτος. Επίσης οι αρχές κατάρτισαν καταλόγους με τους εγκατασταθέντες πρόσφυγες του 1922 με στόχο την εκδίωξή τους. Όσοι Έλληνες διέφευγαν περνώντας από τα φυλάκια του Στρυμόνα, τους αφαιρούνταν όλα τα αντικείμενα αξίας που μπορεί να μετέφεραν (<http://www.serrelib.gr/boulgarikikatohi.html>). Η ξένη κατοχή, σηματοδεύτηκε από την έξοδο πολλών κατοίκων προς τη Θεσσαλονίκη και τη μαζική σφαγή εκατοντάδων πολιτών στις 29 Σεπτεμβρίου 1941, ύστερα από εξέγερση στην

περιοχή. Το Μάρτιο του 1943, όλοι οι Εβραίοι της Δράμας συγκεντρώθηκαν από τις αρχές κατοχής σε καπναποθήκη της πόλης και οδηγήθηκαν στο ναζιστικό στρατόπεδο της Τρεμπλίνκα στην Πολωνία για μαζική εξόντωση. Λόγω των σκληρών μέτρων κάτοικοι της περιοχής εξαναγκάστηκαν να μετακινηθούν Δυτικά του Στρυμόνα, σε περιοχή Γερμανικής κατοχής. Όμως οι Γερμανοί απαγόρευαν την μετακίνηση.

Στην εξέγερση της Δράμας το 1941 (η πρώτη αντιστασιακή δράση στη διάρκεια της Κατοχής) πιθανόν συμμετείχαν και οι ίδιοι οι Βούλγαροι υποκινώντας την. Η εξέγερση παρουσιάστηκε από τους Βούλγαρους ως κομμουνιστικό κίνημα εναντίον του φασισμού υποκινούμενο από τη Ρωσία. Δικαιολόγησε και νομιμοποίησε έτσι τα σκληρά μέτρα και αντίποινα που επέβαλε στον πληθυσμό της Δράμας (Σφέτας, 1998, σσ. 726-731). Μετά τα γεγονότα αυτά επιβλήθηκαν στους Έλληνες βαρύτεροι φόροι. Τα χρόνια που ακολούθησαν ήταν ιδιαίτερα σκληρά για του κατοίκους της περιοχής. Οι γεωργοί υποχρεώνονταν να θερίζουν υπό την επίβλεψη των βουλγαρικών αρχών και να παραδίδουν το μεγαλύτερο μέρος της σοδειάς τους στους κατακτητές. Ιδιαίτερα μετά το 1943 όταν εντάθηκε η πείνα, σε συνδυασμό με την έλλειψη φαρμάκων πολλοί άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους (<http://www.serrelib.gr/boulgarikikatohi.html>). Επειδή οι Βούλγαροι θεώρησαν οριστική την κατοχή τους στην περιοχή προχώρησαν στην κατάληψη των δημοσίων υπηρεσιών της περιοχής, την εκδίωξη των Ελλήνων υπαλλήλων και την κατάσχεση των ταμείων και των αρχείων των υπηρεσιών. Χρησιμοποίησαν και ένοπλες ομάδες από τις τάξεις του βουλγαρόφωνου πληθυσμού όπως η παραστρατιωτική οργάνωση «Βουλγαρική Λεγεώνα» καθώς και διάφορες οργανώσεις με σκοπούς αυτονομιστικούς όπως αυτή του «Ιλιντεν». Γενικά παρά τις αρχικές συμφωνίες με την Γερμανία και Ελλάδα, έκαναν οργανωμένη προσπάθεια αλλοίωσης των πληθυσμιακών αναλογιών προς όφελος του Βουλγαρικού στοιχείου. Έτσι ορίστηκε η Δράμα πρωτεύουσα διοικητικής περιφέρειας με Βούλγαρο νομάρχη, απέλασαν τον Αρχιμανδρίτη Δράμας και άλλους ιερείς (κάποιοι δολοφονήθηκαν), υποχρέωσαν ψάλτες και ιερείς να ψέλνουν στη βουλγαρική γλώσσα (σταδιακά έμειναν μόνο 3 εκκλησίες ανοιχτές, ενώ πολλές λεηλατήθηκαν) (Κοτζαγεώργη & Καζαμίας, 1998, σσ. 735-745). Στον τομέα της εκπαίδευσης, ιδρύθηκε βουλγαρικό γυμνάσιο, απαγορεύτηκαν τα ελληνικά βιβλία ιστορίας ακόμη και από τις ιδιωτικές συλλογές, επιβλήθηκε η μεταγραφή τοπωνυμίων και πινακίδων στα βουλγαρικά κλπ. Ιδιαίτερα οικονομικά και φορολογικά μέτρα είχαν στόχο την οικονομική εξόντωση των Ελλήνων, ενώ προχώρησαν σε απελάσεις κυρίως μορφωμένων ελλήνων πολιτών κυρίως εκπαιδευτικών, γιατρών, φαρμακοποιών, δικηγόρων κλπ. Στις απώλειες θα πρέπει να

αναφερθεί και η εξόντωση 780 Ισραηλιτών σε σύνολο 1200. Σύμφωνα με στοιχεία ο πληθυσμός της Δράμας το 1940 ήταν 145.653 άτομα ενώ το 1951 ήταν 120.492 μείωση 17%. (Κοτζαγεώργη & Καζαμιάς, 1998).

Τα αμφιλεγόμενα γεγονότα του Σεπτεμβρίου του 1941 αποτέλεσαν πηγή διαμάχης μεταξύ των «αριστερών» και «δεξιών» κατοίκων της περιοχής στην μετά την απελευθέρωση περίοδο. Σύμφωνα όμως με την βουλγαρική πλευρά χρεώνεται στο Κ.Κ.Ε. της περιοχής αντιβουλγαρισμός και εθνικισμός, ακριβώς τα αντίθετα δηλαδή απ' αυτά που τους χρεώνει η ελληνική πλευρά. (Χατζηαναστασίου, 1998, σσ. 753-764).

Από την αρχή της Βουλγαρικής κατοχής δημιουργήθηκαν τα εμπορεύματα, τα γεωργικά προϊόντα και η εσοδεία του 1940-1941. Αργότερα (με διάταγμα που δημοσιεύθηκε στη βουλγαρική Εφημερίδα της Κυβερνήσεως 11 Ιουνίου 1942) κατασχέθηκε και όλο το απόθεμα ξυλείας και δημιουργήθηκαν όλες οι δασικές εκτάσεις και οι βοσκότοποι της περιοχής. Τέλος, στις 29 Ιουλίου 1941, με τον *νομό περί υποχρεωτικής απαλλοτριώσεως των διαφόρων εταιριών κοινής ωφέλειας στις νεοαπελευθερωθείσες χώρες* δόθηκε το δικαίωμα στις δημόσιες υπηρεσίες και την τοπική αυτοδιοίκηση να απαλλοτριώνουν ιδιωτικές επιχειρήσεις (όπως ηλεκτρικούς σταθμούς, αλευρόμυλους, ορυχεία, λατομεία, τράπεζες, νοσοκομεία, κλινικές, ιατρεία, φαρμακεία κ.α.). Τον Ιούλιο του 1941 το βουλγαρικό Υπουργείο Εσωτερικών εξέδωσε «*Νόμο περί προϋπολογισμού, εσόδων και εξόδων και λογιστικών των δήμων των πρόσφατα απελευθερωθεισών χωρών*» (βουλγαρική "Εφημερίδα της κυβέρνησεως, αρ. 164, 29 Ιουλίου 1941). Σύμφωνα με αυτόν οι νέες δημοτικές αρχές στις κατεχόμενες περιοχές θα εισέπρατταν εκτός από το φόρο ακινήτων και τον έγγειο φόρο που προβλεπόταν από τη βουλγαρική νομοθεσία, επίσης και αυτούς που επιβαλλόταν και από την ελληνική (αρθρ. 3). Οι Έλληνες υποχρεώθηκαν να πληρώσουν στο βουλγαρικό Δημόσιο τους φόρους των ετών 1940-1941 και 1941-1942 και όσοι είχαν ήδη πληρώσει αναγκάστηκαν να ξαναπληρώσουν.

Στον τομέα της εκκλησίας εφαρμόσαν παρόμοιες τακτικές προσπαθώντας να αλλοιώσουν τον ελληνικό χαρακτήρα της εκκλησίας. «Διοικητικά με την απόφαση της Συνόδου της Βουλγαρικής εκκλησίας της 29ης Απριλίου 1941, οι κατεχόμενες περιοχές αποτέλεσαν δύο εκκλησιαστικές επαρχίες: Μαρώνειας (Κομοτηνή, Αλεξανδρούπολη, Διδυμότειχο, Ξάνθη, Σουφλί, Φέρρες) και Δράμας (Δράμα, Καβάλα, Σέρρες, Σιδηρόκαστρο σε συνένωση με τη Στρώμνιτσα) και υπήχθησαν στις Βουλγαρικές Μητροπόλεις Νευροκοπίου (η Ανατολική Μακεδονία) και Φιλιππουπόλεως (η Θράκη). (διαδίκτυο, serres_drama_el)

Στα μέσα του 1943 και στις αρχές του 1944 συγκροτήθηκαν διάφορες αντιστασιακές οργανώσεις από τους ένοπλους που κατέφευγαν στα γύρω βουνά. Έτσι στο Παγγαίο έδρασε η ομάδα του Τσακιρίδη, στο Φαλακρό και στο δάσος της Ελατιάς (Καρά-Ντερέ) του Παντελή Παπαδάκη, στα όρη της Λεκάνης (Τσαλ-Νταγ) ο Αντώνης Φωστερίδης γνωστός και ως Αντών-Τσαούς.

Οι ισορροπίες άλλαξαν και για την βουλγαρική πλευρά. Στις 3 Σεπτεμβρίου 1944 κυβέρνηση στην Σόφια σχημάτισε ο Μουράβιεφ. Η νέα κυβέρνηση ήταν ρωσόφιλη και κατά της συμμετοχής της Βουλγαρίας στο πλευρό του Άξονα. Η Βουλγαρία πέρασε στα συμμαχικά στρατεύματα και οι βούλγαροι στρατιώτες έκαναν πια την εμφάνισή τους με κόκκινα περιβραχιόνια. Στις 10 Σεπτεμβρίου 1944 ο τότε πρωθυπουργός έκανε σχετικό διάβημα στην αγγλική κυβέρνηση για εκκένωση των ελληνικών εδαφών από τους Βουλγάρους.

Η σταδιακή εκκένωση της Ανατολικής Μακεδονίας και της Θράκης από τις βουλγαρικές πολιτικές αρχές άρχισε στις 13 Σεπτεμβρίου του 1944 από την Καβάλα, όπου βουλγαρικό κυβερνητικό κλιμάκιο παρέδωσε μάλλον απρόθυμα την εξουσία στο ΕΑΜ. Οι Βούλγαροι καθυστερούσαν αδικαιολόγητα την αποχώρηση των στρατιωτικών τους δυνάμεων, με πρόσχημα την ανάληψη επιχειρήσεων εναντίον των Γερμανών, την διατήρηση της τάξης, την ασφάλεια του πληθυσμού και την διευκόλυνση προς το ΕΑΜ να εγκαθιδρύσει την εξουσία του. Ο νέος Υπουργός Στρατιωτικών Ντάμιαν Βέλτσεφ μάλιστα διέταξε επίσημα στις 18 Σεπτεμβρίου την παραμονή τους στην περιοχή, επιβεβαιώνοντας με την ενέργειά του αυτή την προσπάθεια της νέας βουλγαρικής κυβέρνησης του πατριωτικού μετώπου, να διατηρήσει στην Ανατολική Μακεδονία και τη Θράκη στρατό, διοίκηση και πληθυσμό, ελπίζοντας σε επιδίκαση των εδαφών αυτών για την Βουλγαρία, στη συνολική μεταπολεμική ρύθμιση των συνοριακών ζητημάτων (διαδίκτυο, serres_drama_el). Η Τρίτη Βουλγαρική κατοχή έληξε τον Οκτώβρη του 1944.

1.6 Η μεταπολεμική Δράμα (1945-1960).

Στη διάρκεια του αιώνα άλλες περιοχές εγκαταλείπονται από τους παλιούς τους κατοίκους ενώ νέες περιοχές αναπτύσσονται οικιστικά κυρίως μετά την σταδιακή άφιξη των προσφύγων. Η πόλη της Δράμας διαμορφώνεται σταδιακά με την οικοδόμηση κρατικών κατοικιών για τους πρόσφυγες. Γύρω από αυτές τις αρχικές εστίες οικοδομήθηκε η σημερινή πόλη (Αϊβάζογλου, 1998, σσ. 765-776). Η πολιτισμική ανάπτυξη της περιοχής δέχτηκε πολλαπλές επιρροές (δυτικοευρωπαϊκές επιδράσεις από τους ξένους εμπόρους κ.ά. που δραστηριοποιούνται στην περιοχή, ανατολίτικες από

τους Οθωμανούς). Σημαντική όμως είναι η επίδραση των προσφύγων που επιφέρει μια έντονη στροφή προς την ελληνικότητα (Καμπούρη, 1998, σσ. 777-810).

Την περίοδο 1960-1974 μεγάλο κύμα εξωτερικής μετανάστευσης, κυρίως προς την Δυτική Γερμανία, προκαλεί πληθυσμιακή συρρίκνωση και οικονομική πτώση της περιοχής. Συγκεκριμένα η μείωση του οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην περιοχή της Δράμας φτάνει στο επίπεδο του 40% (eclass.farm.teithe.gr/ FARM124/document). Ο Δήμος Δράμας σήμερα έχει 35.632 κατοίκους (απογραφή 2001). Κατά τη δεκαετία 1991-2001, ο πληθυσμός του Νομού Δράμας αυξήθηκε κατά 8%. Ενώ ο Δήμος της Δράμας παρουσίασε αύξηση 12%. Τα τελευταία χρόνια η Δράμα ενισχύθηκε πληθυσμιακά από τους Έλληνες της Διασποράς και τους οικονομικούς μετανάστες. (www.biopolitics.gr/drama/drama.htm) (B.I.O. Δράμας)

1.7. Η εκπαίδευση στη Δράμα κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα:

Ο μητροπολίτης Χρυσόστομος είχε κάτω από την προσωπική του επίβλεψη τη λειτουργία των σχολείων και την εκλογή διδακτικού προσωπικού. Με δική του πρωτοβουλία ανεγέρθηκαν σχολεία όπως τα Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Δράμας με έσοδα της τοπικής εκκλησίας και συνδρομές των κατοίκων (Καρσανίδης, 1996, σσ 245-246).

«Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα λειτουργούσαν στην πόλη της Δράμας, 9/τάξιο Αρρεναγωγείο, 8/τάξιο Παρθεναγωγείο, δημοτικό σχολείο στην περιοχή του Σιδηροδρομικού Σταθμού και αυτοτελές νηπιαγωγείο» (Παπάζογλου, 2003, σ 40). Η διοίκηση όλων των σχολείων υπάγονταν στις αρμοδιότητες των Εφοροεπιτρόπων, ενώ προϊστάμενος όλων των εκκλησιών και επόπτης όλων των σχολείων της μητρόπολης, ήταν ο μητροπολίτης Δράμας. Οι διάφορες επιτροπές που είχαν αρμοδιότητα την εύρυθμη λειτουργία των σχολείων συγκροτούνταν από τα σημαντικά και δραστήρια άτομα του τόπου, μέσα από διαδικασίες δημοκρατικών εκλογών. Τα άτομα αυτά προκειμένου να εξασφαλίσουν το εκλογικό δικαίωμα, έπρεπε να καταβάλλουν ένα ορισμένο χρηματικό ποσό για τις ανάγκες της εκκλησίας και των σχολείων (Καρσανίδης Ε, 1996, σ. 243).

Οι Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι και Αδελφότητες, που ιδρύθηκαν στον καζά Δράμας το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα, υπήρξαν σημαντικός παράγοντας για την ανάπτυξη της παιδείας στην περιοχή. Στόχος τους υπήρξε η εθνική, θρησκευτική και πνευματική αφύπνιση των υπόδουλων κατοίκων της περιοχής, η ενίσχυση των παραδοσιακών φορέων της τοπικής εκπαίδευσης –εκκλησία, κοινότητες, σχολικές εφορείες- στην εκπαιδευτική τους προσπάθεια. Ο κύριος στόχος ήταν η διάδοση της ελληνικής παιδείας και μέσω αυτής η στήριξη της «Μεγάλης Ιδέας» στις

τουρκοκρατούμενες περιοχές όπου υφίστατο το ελληνικό στοιχείο. Τη χρηματοδότηση του εκπαιδευτικού δικτύου της επαρχίας είχε αναλάβει εξ ολοκλήρου η εκεί ελληνορθόδοξη κοινότητα με πόρους από συνεισφορές των εύπορων καπνοπαραγωγών και εμπόρων της περιοχής. Η κοινοτική ενίσχυση των σχολείων ήταν αποτέλεσμα της αυτοδιοίκησής τους με τους επιτρόπους της εκκλησίας και τα μέλη των Σχολικών Εφορειών, τους φοροεπιτρόπους. Η δραστηριότητα αυτή των κοινοτήτων- ενίσχυση της εκπαίδευσης μέσω των κοινοτικών εισφορών- θα συνεχιστεί και λίγο μετά την απελευθέρωση της περιοχής και την ενσωμάτωσή της στον εθνικό κορμό. Η δημιουργία του διοικητικού μηχανισμού, όπως ήδη αυτός λειτουργούσε στην παλιά Ελλάδα από το 1914 και μετά, για παράδειγμα οι νομαρχίες, θα σηματοδοτήσει τις λειτουργίες που θα προωθήσουν την οικονομική ενίσχυση της εκπαίδευσης (Κουτουξιάδου, 2006, σσ. 375-378), (Αθανασιάδης, 1998, σ. 243).

Με τη συνεργασία της εκκλησίας, των κοινοτήτων, και των Φιλεκπαιδευτικών Συλλόγων προσπαθούσαν οι Έλληνες Δραμινοί να συντηρήσουν έστω και υποτυπωδώς σχολεία στην πόλη τους. Το υποπροξενείο Καβάλας στάθηκε σταθερά στο πλευρό του Ελληνισμού της Δράμας και αποτέλεσε κρίκο ανάμεσα στο ελεύθερο ελληνικό κράτος και τον ελληνισμό της περιοχής, για την οικονομική ενίσχυση της παιδείας και την προώθηση της εθνικής και εκπαιδευτικής πολιτικής του ελληνικού κράτους (Καρσανίδης Ε, 1998, σσ. 563-569).

Μετά τη μικρασιατική καταστροφή του 1922, η εγκατάσταση μεγάλου αριθμού προσφύγων στην περιοχή της Δράμας πολλαπλασίασε τις εκπαιδευτικές ανάγκες. Για την αντιμετώπιση του προβλήματος της εκπαίδευσης των προσφύγων ιδρύθηκαν πολλά νέα σχολεία τα οποία στεγάστηκαν σε παλιά βουλγαρικά ή τουρκικά οικήματα. Χτίστηκαν ακόμη νέα σχολικά κτίρια με δαπάνες της κυβέρνησης, της Επιτροπής αποκατάστασης προσφύγων και των κοινοτήτων. Μόνο στην Α΄ Εκπαιδευτική Περιφέρεια της Δράμας ιδρύθηκαν ως το 1925, 30 δημοτικά σχολεία και 10 νηπιαγωγεία. Από το 1925 και μετά ο αριθμός των σχολείων αυξήθηκε με ταχείς ρυθμούς. Κατά το σχολικό έτος 1926- 1927 υπήρχαν στο νομό Δράμας 125 δημοτικά σχολεία, ανάμεσά τους υπήρχαν και δύο μειονοτικά σχολεία, ένα ισραηλιτικό και ένα αρμενικό- 38 νηπιαγωγεία καθώς και ένα Γυμνάσιο. Κατά τη διάρκεια της τελευταίας κυβερνητικής θητείας του Ελευθέριου Βενιζέλου δόθηκε ιδιαίτερο βάρος στην ανέγερση διδακτηρίων και στη βελτίωση της ποιότητας της εκπαίδευσης σε πανελλήνια κλίμακα. Στο διάστημα κατά το οποίο υπουργός παιδείας ήταν ο Γεώργιος Παπανδρέου

χτίστηκαν αρκετά νέα σχολεία στα χωριά του νομού Δράμας (Μουσιάδου & Τσιούμης, 2002, σσ. 751-753).

Παράλληλα, δημιουργήθηκαν αυξημένες ανάγκες για διδακτικό προσωπικό στα δημοτικά σχολεία. Στο Νομό Δράμας κατά το έτος 1929 λόγω της πληθώρας των μαθητών στα Δημοτικά σχολεία, ο δείκτης του μέσου όρου ήταν 60-70 μαθητές ανά δάσκαλο, ενώ τον επόμενο και μεθεπόμενο χρόνο 70-80 μαθητές ανά δάσκαλο. Τα υπάρχοντα διδασκαλεία που λειτουργούσαν με στόχο την προετοιμασία των υποψήφιων δασκάλων δεν επαρκούσαν για να εξυπηρετήσουν τις έκτακτες εκπαιδευτικές ανάγκες. Για το σκοπό αυτό παράλληλα με τα τριτάξια και μονοτάξια διδασκαλεία που λειτουργούσαν σε διάφορες πόλεις της Ελλάδας, ιδρύθηκαν και τα πολυτάξια διδασκαλεία. Ένα από τα εξατάξια Διδασκαλεία που λειτούργησαν σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο 3182 του 1924, ήταν και το Διδασκαλείο Δημοτικής Εκπαίδευσης Δράμας, με κύριο σκοπό την προπαρασκευή και προετοιμασία δασκάλων ώστε να είναι ικανοί να διδάξουν στα δημοτικά σχολεία. Προκειμένου όμως να καλυφθούν άμεσα οι κενές σε διδακτικό προσωπικό θέσεις, η πολιτεία προχώρησε στο διορισμό των λεγόμενων «προσωρινών» δασκάλων, οι οποίοι διέθεταν μόνο απολυτήριο ή ενδεικτικό κάποιας τάξης του Γυμνασίου ή ακόμη και στο διορισμό των «δασκάλων δύο μαρτύρων» όπως χαρακτηρίστηκαν. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, χριζόνταν δάσκαλοι όσοι πρόσφυγες δήλωναν ότι ήταν δάσκαλοι στον τόπο τους και προσκόμιζαν υπεύθυνες δηλώσεις δύο ακόμη προσώπων που επιβεβαίωναν τον ισχυρισμό τους (Καρσανίδης Ε., 2002, σσ. 718-722). Από το ακαδημαϊκό έτος 1929-1930 λειτούργησε στο Διδασκαλείο της Δράμας και μονοτάξιο τμήμα μετεκπαίδευσης των δασκάλων. Το Διδασκαλείο Δράμας λειτούργησε 10 χρόνια και έκλεισε το καλοκαίρι του 1934, όταν οι Παιδαγωγικές Ακαδημίες αντικατέστησαν τα Διδασκαλεία στις ίδιες πόλεις. Η Δράμα κατά την αντικατάσταση αυτή εξαιρέθηκε και δε λειτούργησε σ' αυτήν Παιδαγωγική Ακαδημία. (Παπάζογλου, 2003, σ 68-70)

Κατά τη διάρκεια της Γ' Βουλγαρικής κατοχής στη Δράμα, (1941-1944), οι εκπαιδευτικοί απομακρύνθηκαν, τα ελληνικά σχολεία έκλεισαν και στη θέση τους άνοιξαν βουλγαρικά σχολεία στα οποία φοιτούσαν παιδιά Βουλγάρων αλλά και Ελλήνων που συνεργάζονταν με τους κατακτητές. Για τη στελέχωση των βουλγαρικών σχολείων κατέφτασαν δάσκαλοι από τη Βουλγαρία. Κατά τους πρώτους μήνες της Κατοχής οι βουλγαρικές αρχές έκαναν προσπάθεια να προσελκύσουν ελληνόπουλα στα βουλγαρικά σχολεία παρέχοντας στους μαθητές τροφή. Η κίνηση αυτή αποδείχτηκε

αναποτελεσματική και το εγχείρημα γρήγορα εγκαταλείφθηκε (Μουσιάδου & Τσιούμης, 2002, σσ. 756-757).

Μετά την αποχώρηση των Βουλγάρων τον Οκτώβριο του 1944 και στη συνέχεια κατά τη διάρκεια του Εμφύλιου πολέμου, ανέκυψε σοβαρό πρόβλημα με την επάρκεια των διδακτηρίων στο νομό Δράμας. Πολλά διδακτήρια καταστράφηκαν ενώ κατά τη διάρκεια του Εμφύλιου πολέμου πολλές οικογένειες της υπαίθρου εγκαταστάθηκαν στα κέντρα για να αποφύγουν τις καταστροφικές συνέπειές του, με αποτέλεσμα πολλά από τα διδακτήρια να μην επισκευαστούν ή να μείνουν ασυντήρητα. Τα γεγονότα της δεκαετίας του '40 είχαν ως αποτέλεσμα μια γενικότερη οπισθοδρόμηση στα εκπαιδευτικά πράγματα της περιοχής (Παπάζογλου Χ. , 2003, σσ. 82-83). Με τη λήξη του εμφύλιου πολέμου, αρκετοί κάτοικοι επέστρεψαν στα χωριά τους και πολλά σχολεία επαναλειτούργησαν ενώ νέα σχολεία ανεγέρθηκαν. Η αύξηση του αριθμού των δασκάλων συνετέλεσε στη σημαντική βελτίωση της αναλογίας δασκάλου – μαθητών χωρίς όμως να είναι η κατάσταση ικανοποιητική. Στη Β' Εκπαιδευτική Περιφέρεια η αναλογία μειώθηκε από 123 σε 87 μαθητές ανά δάσκαλο (Μουσιάδου & Τσιούμης, 2002, σ. 760).

1.7.2. Το εκπαιδευτικό έργο του Μητροπολίτη Χρυσόστομου Καλαφάτη

Στα 35 του χρόνια ο Χρυσόστομος αποδέχθηκε με χαρά και ενθουσιασμό την τοποθέτησή του στη Μητρόπολη Δράμας. Στις 21 Ιουλίου του 1902² όταν έφτασε στην πόλη, οι υπόδουλοι Έλληνες πανηγύριζαν υποδεχόμενοι το νέο ιεράρχη τους (Βασιλείου, 1995, σ. 23)

Μητροπολίτης Χρυσόστομος Καλαφάτης
 Πηγή: http://www.triglia.gr/index.php?option=com_content&task=view&id=26&Itemid=39, 14.5.2010

Η χρονική στιγμή κατά την οποία ανέλαβε τα καθήκοντά του στη Μητρόπολη Δράμας ο Χρυσόστομος, ήταν καθοριστική για το ελληνικό στοιχείο της περιοχής, λόγω της μεγάλης εξαρχικής διείσδυσης. Όπως ήταν φυσικό « *αμέσως μετά την άφιξή του στη Μακεδονία, τάχθηκε επικεφαλής της*

² Ο Πασχαλίδης (2002, σ. 499) αναφέρει ότι στον ιδιόχειρο από τον Χρυσόστομο Κώδικα της Τσιατάλτζιας, σημειώνεται ως μέρα άφιξης στη Δράμα η 21^η Ιουλίου του 1902 και όχι η 22^η Ιουλίου όπως αναφέρουν οι βιογράφοι του.

ελληνορθόδοξης αντίστασης στην περιοχή της Δράμας» (Αλεξανδρή, 2000, σ. xxxix). Από τη επομένη της άφιξής του, δραστηριοποιείται ώστε να αναδιοργανώσει την κοινοτική δομή της Μητρόπολής του και να επεκτείνει το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα της περιοχής.

Περιοδεύει σε όλες τις κωμοπόλεις και τα χωριά της επαρχίας εμπνυχώνει το λαό, αναπτρώνει τις ελπίδες του. Καταφέρνει αρκετές κοινότητες να επανέλθουν στον έλεγχο του πατριαρχείου. Ταυτόχρονα οργανώνει τις Ορθόδοξες Ελληνικές Κοινότητες της περιοχής και φροντίζει προσωπικά για την παιδεία των ελληνοπαίδων. Έχει ένα μεγάλο όραμα, να προσφέρει παιδεία στα παιδιά των ορθόδοξων ελλήνων, αγόρια και κορίτσια. Για το σκοπό αυτό θέλει να ιδρύσει σχολεία (νηπιαγωγεία-δημοτικά-γυμνάσια-επαγγελματικές σχολές-γυμναστήρια) σε όλη την επαρχία. Ως ιεράρχης όμως έχει να φροντίσει και για τις επισκευές ή για χτίσιμο εκκλησιών, ορφανοτροφείου, γηροκομείου, έργα θωράκισης της εθνικής και θρησκευτικής συνείδησης των κατοίκων.

Όπως είναι φανερό το πολύ μεγάλο αυτό έργο του Χρυσοστόμου δεν μπορούσε να πραγματοποιηθεί χωρίς την εύρεση των κατάλληλων πόρων. Όμως ο ιεράρχης οργάνωσε έτσι τους ορθόδοξους ώστε να συνεισφέρουν όλοι για τον κοινό σκοπό. Ο Τριάρχης (1995, σ. 71) αναφέρει ότι σε συνεργασία με τους Δημογέροντες των πόλεων, κωμοπόλεων και χωριών, οι κάτοικοι χωρίζονταν σε τρεις κατηγορίες και πλήρωναν φόρο ανάλογα με την περιουσία τους. Η χρηστή διαχείριση των κεφαλαίων έκανε τους κατοίκους να συνεισφέρουν πρόθυμα για το κοινό καλό. Βοήθεια προσέφεραν και οι φιλόπρωχες αδελφότητες που δρουν στις κωμοπόλεις. Ο Χρυσόστομος στράφηκε και προς την ελεύθερη Ελλάδα ζητώντας χρηματική ενίσχυση από την Ελληνική κυβέρνηση, από ευεργέτες και ιδρύματα όπως το *«Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά»* (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 10). Συνεργάστηκε με το Ελληνικό Προξενείο στη Θεσσαλονίκη και στην Καβάλα. Η εκπαιδευτική δραστηριότητα στην περιοχή της Δράμας ήταν κατά τα πέντε πρώτα χρόνια της αρχιερατίας του έντονη. Με πρωτοβουλία του ανεγέρθηκαν σχολεία στην Προσοτσάνη, τη Δράμα. Θεμελίωσε το διδακτήριο του Δοξάτου, ενήργησε ώστε να ιδρυθούν σχολεία στη Χωριστή, στον Ξηροπόταμο, στη Γραμμένη (Κουτουζιάδου, 2006, σ. 379)

Με σκοπό να αντιμετωπίσει τις ιδιαίτερες εκπαιδευτικές και εκκλησιαστικές ανάγκες της περιόδου αυτής στην περιοχή και επειδή η βουλγαρική προπαγάνδα ήταν πολύ επικίνδυνη για τους ορθόδοξους Έλληνες, ο Χρυσόστομος σε επιστολή του προς τον υπουργό εξωτερικών της Ελλάδας τονίζει: *«το επείγον των περιστάσεων δεν επιδέχεται υπερθέσεις και αναβολές»* και καταλήγει: *«Αλλά δια την οικοδομήν νέων*

κτιρίων Σχολής αρρένων και θηλέων ομού, δι' α προϋπολογίζομεν δαπάνη 1500 λιρών μετά τας ανωτέρω υποδειχθείσας επιτακτικές επίσης ανάγκας οικοδομής Εκκλησίας και Μητροπόλεως, απολύτως αδυνατούμεν. Και ιδού Εξοχότατε την θεραπείαν τινος επειγούσης ανάγκης έρχομαι να εκλιπαρήσω εν ονόματι της επικαίρου ταύτης πόλεως παρά της Υμετέρας φιλογενούς προθυμίας και δραστηριότητας. Ιδού εστήκαμεν και κρούομεν τας θύρας της μεγαλοσύνης των ομοεθνών μας. Ανοίξατε ημίν ταύτας υμείς. Είτε εκ του κληροδοτήματος Μελά, είτε εξ άλλης οίας δήστινος ευσεβούς πηγής, παρακαλέσατε χάριν της σημαινούσης ταύτης πόλεως να εξευρεθή το ποσόν τούτο των 1500 λιρών». (Κουτουξιάδου, 2006)

Στο διάστημα από το 1902-1907 ο Χρυσόστομος είχε να αντιμετωπίσει τόσο τους Τούρκους όσο και τους Βούλγαρους εξαρχικούς. Οι Τούρκοι από τη μια πλευρά είχαν υποψίες ότι ο Μητροπολίτης εμπλέκονταν στην οργάνωση ένοπλων ελληνικών ομάδων και οι Βούλγαροι από την άλλη ήθελαν την εξόντωσή του διότι ήταν εμπόδιο στην εξάπλωση της εξαρχίας στην περιοχή. Μέσα σε όλα αυτά και οι Βρετανοί πίεζαν για την απομάκρυνσή του από τη Δράμα, αν και χωρίς να έχουν αποδεικτικά στοιχεία υποστήριζαν κι αυτοί «την εμπλοκή του σε συγκρότηση ένοπλων ελληνικών ομάδων στη Μακεδονία» (Αλεξανδρή, 2000,σ.χλβ). Πρωταρχική φροντίδα του Χρυσόστομου, ως Μητροπολίτη, ήταν η ανακαίνιση η επισκευή ή ακόμα και η ανέγερση εκκλησιών της επαρχίας του. Στη Δράμα ανέγειρε αρχιεπισκοπικό μέγαρο, δίπλα στο μητροπολιτικό ναό, το οποίο ήταν η καρδιά του μακεδονικού αγώνα (Τριάρχης, 1995,σ.72). Στα χωριά της υπαίθρου ανακαινίζονται σχεδόν όλες οι εκκλησίες και σε κάποια από αυτά όπως στη Χωριστή, Πετρούσα, Μοναστηράκι, Ξηροπόταμος, Πύργοι, κατασκευάζονται καινούριες. Όπως φαίνεται από τον ιδιόχειρο από τον ιεράρχη «Κώδικα της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Τσατάλτζιας», στις 25-7-1902, δηλαδή μόλις τέσσερις μέρες μετά την ενθρόνισή του, ο Χρυσόστομος επισκέπτεται την κωμόπολη και οργανώνει την κοινότητα ορθόδοξων. Επιβάλλει κανονισμούς και χωρίζει την ηγεσία της κοινότητας σε τρεις επιτροπές :

1. Στη Δημογεροντία
2. Στη Σχολική Εφορία
3. Στην Εκκλησιαστική Επιτροπή

Καθορίζει τα καθήκοντα της κάθε επιτροπής, τον τρόπο εκλογής, την ημερομηνία εκλογής της, καθώς και τα προσόντα εκλογέων και εκλεγομένων (Βασιλείου, 1995, σ. 50)

Σύμφωνα με τον παραπάνω κώδικα οργάνωσε και τις υπόλοιπες ορθόδοξες κοινότητες της επαρχίας. Αξιοσημείωτο είναι το ενδιαφέρον του για το επίπεδο της παρεχόμενης παιδείας. Έτσι το προσωπικό των σχολείων δεν εκλέγει μόνη της η Σχολική Εφορία, αλλά από κοινού με την Εκκλησιαστική Επιτροπή, σε μια προσπάθεια επιλογής των καλύτερων εκπαιδευτικών.

Πραγματικά ο ρόλος του Έλληνα και κυρίως της Ελληνίδας εκπαιδευτικού στα χωριά της Μακεδονίας από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα ήταν εκτός από παιδαγωγικός και εθνικός (Κουτουζιάδου, 2006). Οι ελληνίδες δασκάλες, πολύ νέες, που μόλις είχαν τελειώσει κάποια σχολή, εργαζόταν με κίνδυνο της ζωής τους μόνες σε χωριά ή κωμοπόλεις, καταφέροντας θαυμαστά αποτελέσματα τα οποία ήταν εμφανή στους πολέμους του 1912 και 1913 (Κουτουζιάδου, 2006).

Ο Χρυσόστομος διακατέχονταν από προοδευτικές για την Παιδεία ιδέες. Πίστευε βαθύτατα ότι η Ελληνίδα μάνα δεν πρέπει να είναι αγράμματη και κλεισμένη στο σπίτι. Γι αυτό φρόντισε να λειτουργήσουν εκτός από τα ήδη υπάρχοντα Αρρεναγωγεία και Παρθεναγωγεία. Ίδρυσε επίσης στη Μονή Εικοσιφοίνισσας επαγγελματική γεωργική σχολή, στην οποία δίδασκε ιταλός γεωπόνος εκπαιδευτής (Τριάρχης, 1995,σ.74). Εκτός από την άσκηση του πνεύματος επιδίωκε και την άσκηση του σώματος, κατά το αρχαίο ρητό «νους υγιής εν σώματι υγιή». Για το σκοπό αυτό «*ίδρυσε γυμναστήρια στη Δράμα, στην Πρώτη, στο Δοξάτο, στην Προσοτσάνη, στην Αλιστράτη*» (Κουτουζιάδου, 2006,σ.379) και φρόντισε για την πρόσληψη κατάλληλων γυμναστών. Ο αρχιδιάκονος Θεμιστοκλής, δεξί χέρι του Μητροπολίτη, σύμφωνα με τον Τριάρχη (1995,σ.78), βεβαιώνει: «*Εκλήθη εξ Αθηνών, επί αδρά αμοιβή, ο ειδικός γυμναστής Γ. Κηπιώτης, όστις εργασθείς ευσυνειδήτως διήγειρε την προς Γυμναστικήν ορμήν της νεολαίας μας, επεκτείνας την δράσιν του και ανά την ύπαιθρον*».

Από την αρχή της ιερατίας του ο Χρυσόστομος, σχεδίασε προσεκτικά την εκπαιδευτική του πολιτική η οποία εκτός από τα παραπάνω περιελάμβανε και την ανέγερση νέων σχολείων. Για το λόγο αυτό στις Ελληνικές Ορθόδοξες Κοινότητες γινόταν έρανοι και είχε μπει σχετική φορολογία. Στη Δράμα ανεγέρθηκαν τα «*Εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Δράμας*» (1907-1909) που περιλάμβαναν σχολές Αρρένων και Θηλέων. Στην Προσοτσάνη κατά το ίδιο διάστημα ανεγέρθησαν αντίστοιχα σχολεία. Για την ανέγερσή τους ζητήθηκε η οικονομική συνδρομή του «*Νηπιακού Επιμελητηρίου Μελά*», ενώ ένα μεγάλο μέρος των δαπανών καλύφθηκε από εισφορές των κατοίκων και από ενοίκια της ακίνητης περιουσίας της Μητρόπολης Δράμας (Καρσανίδης, 1992,σ.238).

Το Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά το 1906, στη συνεδρίαση της 27^{ης} Απριλίου, ενέκρινε για τα σχολεία της Δράμας 37.500δρχ ή 1500 Οθωμανικές λίρες, με την υπόσχεση ότι τα επόμενα τρία έτη σε επείγουσες ανάγκες θα διαθέσει εκ του εισοδήματος του 30.000δρχ ετησίως.³ *«Το 1908 η Επιτροπή του Ν.Ε.Μ. θα καταβάλει άλλες 250 λίρες για τα σχολεία της Δράμας.»* (Κουτουξιάδου, 2006)

Στο Δοξάτο και στη Χωριστή ξεκινούν επί της αρχιερατίας του να χτίζονται νέα σχολικά κτίρια. Είναι αξιοσημείωτο ότι πρόκειται για κτίρια μεγαλόπρεπα, κτισμένα με σύγχρονο για την εποχή τους αρχιτεκτονικό ρυθμό προσαρμοσμένο προς το φυσικό περιβάλλον και την ελληνική αρχιτεκτονική παράδοση. Σε κάποια διδακτήρια δόθηκε το σχήμα **Π** (Δράμα, Προσοτσάνη) και σε άλλα το σχήμα **Ε** (Δοξάτο, Χωριστή). Εξακολουθούν όλα να λειτουργούν ακόμα και σήμερα ως δημοτικά σχολεία.

Στη Μητρόπολη Δράμας ανήκε και η περιοχή της Αλιστράτης, Σερρών, η οποία είχε κυρίαρχο το ελληνικό στοιχείο και όπως η υπόλοιπη περιοχή υπέφερε από τη βουλγαρική εξαρχία. Οι Μητροπολίτες την είχαν χρησιμοποιήσει ως έδρα της Μητρόπολής τους στα μέσα του 19^{ου} αιώνα και σ' αυτήν λειτουργούσε σχολή, από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, της οποίας οι απόφοιτοι εργαζόνταν ως δάσκαλοι σε όλα τα χωριά της περιοχής. Ο Χρυσόστομος κατανοώντας ότι η πόλη της Δράμας βρισκόταν σε επίκαιρο σημείο και ήταν εγκαταλειμμένη, μετέφερε την έδρα της Μητρόπολης στη Δράμα (Κουτουξιάδου 2006, σ.362), και το Μητροπολιτικό μέγαρο της Αλιστράτης θέλησε να το μετατρέψει σε οικοτροφείο για τα παιδιά θύματα του Μακεδονικού Αγώνα. Σύμφωνα με τον Τριάρχη (1995,σ.77) ο αρχιδιάκονος Θεμιστοκλής λέει για τα παιδιά αυτά:

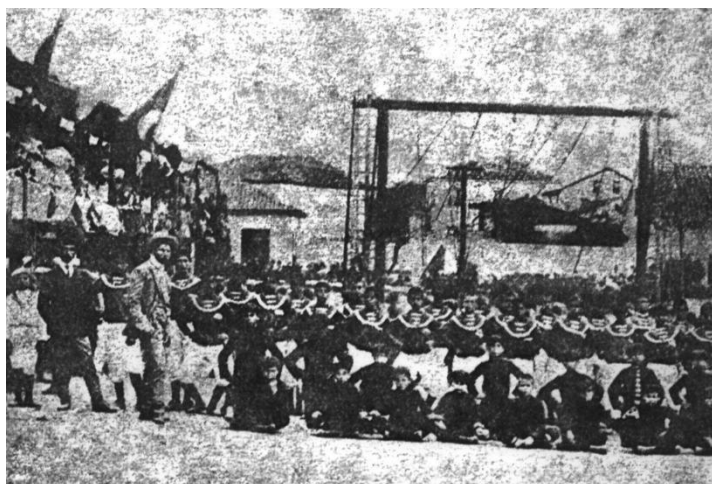
« ήταν ορφανά των υπό των Κομιτατζίδων δολοφονουμένων και τέκνα ξενοφώνων (Ελλήνων) προκρίτων, ίνα φρονηματιζόμενα καταλλήλως, χρησιμοποιηθώσιν ως φορείς της Ελληνικής ιδέας εις τα χωρία των».

Το Οικοτροφείο Αλιστράτης λειτούργησε το 1904 και κάθε χρόνο έμεναν και μορφώνονταν εκεί, σύμφωνα με τον Τριάρχη (1995,σ.78), 50-80 παιδιά. Το βουλγαρικό κομιτάτο κατέβαλε πολλές προσπάθειες προκειμένου να σταματήσει τη λειτουργία του, αλλά πάντα ο Χρυσόστομος κατάφερε να το επαναλειτουργεί. Αποκορύφωμα ήταν πυρπόλησή του στις 17/04/1909 από τους Βούλγαρους κατακτητές, και η άμεση κατασκευή νέου από το σεπτό ιεράρχη (Τριάρχης, 1995,σ.78).

Ο Χρυσόστομος θεωρούσε επιβεβλημένη την τόνωση του πατριωτισμού και του ηθικού φρονήματος των πατριαρχικών κατοίκων της περιοχής. Έτσι οργάνωνε από το

³ Πρακτικό ΝΕΜ της 27^{ης} Απριλίου 1907.

1904 κάθε χρόνο τις Γυμναστικές επιδείξεις των Σχολείων της Μητρόπολης Δράμας. Για τρεις μέρες μαθητές από όλα τα σχολεία της Μητρόπολης μαζεύονταν στη Δράμα, φιλοξενούνταν σε σπίτια ελλήνων μαθητών και γιόρταζαν όλοι μαζί το κλείσιμο της σχολικής χρονιάς, σύμφωνα με τον Τριάρχη (1995,σ.79):

Γυμναστικοί αγώνες 1906
Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο
12^{ου} Δημ Σχολείου Δράμας

«Εγένοντο, γράφει ο αρχιδιάκονος Θεμιστοκλής, κατά το τέλος εκάστου (Σχολικού) έτους ομαδικαί γυμναστικαί επιδείξεις των μαθητών και μαθητριών της πόλεως, φερόντων ομοιόμορφους στολάς εθνικών χρωμάτων. Το θέαμα αυτόχρημα μεγαλειώδες».Ενώ ο Δραμινός ποιητής Γεώργιος Αθανασιάδης, μαθητής τότε αφηγείται:

«Για μας εδώ ήταν κασμοϊστορικό γεγονός. Θα δεχθούμε για τρεις μέρες τα' αδέρφια μας που είναι απ' τα χωριά και που μαθαίνοντας γράμματα δεν παύουν να τραγουδούν:

*Απορώ Μακεδονία,
Πως βαστάς υπομονή
Για να βλέπεις τα παιδιά σου
μέρα νύχτα στη σφαγή»*

Την πρώτη μέρα, μετά από την Αρχιερατική Θ. Λειτουργία στη Μητρόπολη, άρχιζε η παρέλαση των μαθητών στους δρόμους με την μπάντα της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας να παιανίζει. Οι γυμναστικές επιδείξεις τελούνταν στο Εθνικό Γυμναστήριο Δράμας, το οποίο ήταν χτισμένο στον ίδιο χώρο με τα *Εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητος Δράμας*. Κάθε χρόνο συγκεντρώνονταν 3000 μαθητές και πλήθος λαού. Από τους επίσημους παρακολουθούσαν και οι Τουρκικές αρχές. Ο Χρυσόστομος φρόντιζε ώστε και ο Τούρκος Μουτσαρίφης να απονέμει κάποια βραβεία (Τριάρχης, 1995,σ.80).

Η απομάκρυνσή του

Το Μάιο του 1907 όπως περιγράφει ο Αλεξανδρής (2000,σ.χliii) η Οθωμανική κυβέρνηση απαίτησε την ανάκληση του Χρυσόστομου. Πέτυχε τελικά το σκοπό της τον Οκτώβριο του 1907, οπότε και το Πατριαρχείο ζήτησε από τον ιεράρχη να αφήσει τη Μητρόπολη Δράμας και να μεταβεί στην γενέτειρά του, Τρίγλια της Βιθυνίας. Ο λόγος της απομάκρυνσής του ήταν ότι, όπως ισχυρίζονταν οι Οθωμανικές αρχές, οι οποίες κατασχέσαν την αλληλογραφία του, μέσα σ' αυτήν υπήρχαν ενοχοποιητικά στοιχεία. Το Πατριαρχείο αναγκάστηκε να απομακρύνει τον Χρυσόστομο για να μην οξύνει την κατάσταση και όταν μελετήθηκαν οι επιστολές και από τις δύο πλευρές (Τούρκικη και Ελληνική) δεν βρέθηκε τίποτε το μεμπτό.

Η επάνοδος

Τον Ιούλιο του 1908, ο Μητροπολίτης Δράμας, επωφελούμενος της γενικής αμνηστίας που εδόθη από τους Νεότουρκους, επιστρέφει στη Μακεδονία (Αλεξανδρής, 2000,σ.χliii). Φτάνει στη Δράμα στις 17 Αυγούστου 1908. Ο λαός τον τιμά, κι αυτός από την επόμενη αρχίζει να περιοδεύει στην επαρχία για να εκτιμήσει την κατάσταση (Βασιλείου, 1995,σ.79). Το αρχικό κλίμα ευφορίας με την άνοδο των Νεότουρων στην εξουσία, κράτησε ελάχιστα. Σύντομα αρχίζουν τα προβλήματα. Αρχικά του απαγορεύτηκε να επισκέπτεται την περιοχή της Ζίχνης που ανήκε στη Μητρόπολή του *«διότι εγχειρομένου μεγάλου ενθουσιασμού των κατοίκων δυνατόν να διαταραχθεί η τάξις»* (Βασιλείου, 1995, σ. 80). Τον Οκτώβριο του 1908 οι Τουρκικές αρχές παραχώρησαν άδεια στους εξαρχικούς *«για ίδρυση στη Δράμα κοινότητας με δική τους εκκλησία και σχολείο»* (Αλεξανδρής, 2000, σ. χliv). Ο Χρυσόστομος αντιμετωπίζει με δυσπιστία τους Νεότουρκους για τη στάση τους προς τους εξαρχικούς και διαμαρτύρεται έντονα για την ίδρυση των σχολείων, γράφοντας επιστολές προς τα μέλη της κυβέρνησης. *«Επιστολές διαμαρτυρίας φτάνουν στον πρόεδρο της οθωμανικής βουλής και στα μέλη του υπουργικού συμβουλίου, επικρίνοντας την πολιτική των Νεότουρκων»* (Αλεξανδρής, 2000, σ. χlvi). Μετά τις ενέργειες του αυτές, η τουρκική κυβέρνηση ζητά από το Πατριαρχείο την απομάκρυνσή του από τη Μητρόπολη Δράμας. Στις 20/1/1909 του απαγορεύουν να περιοδεύει στη επαρχία του. Σύντομα θα πετύχουν την οριστική απομάκρυνσή του από τη Μητρόπολη Δράμας, κατηγορώντας τον ως ηθικό αυτουργό στη δολοφονία του Έλληνα εξαρχικού Ηλία Χατζηγεωργίεφ.

Ο Μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος άφησε την πολύπαθη επαρχία του στις 10/6/1909. Εκλέχθηκε το 1910 Μητροπολίτης Σμύρνης, θέση που του χάρισε την

αθανασία και την αγιοποίηση χάρι στο πολύπλευρο έργο του και το μαρτυρικό του θάνατο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

2. Ιστορικά Σχολεία του Ν. Δράμας- Παρόμοιες Έρευνες

2.1. Το δημοτικό σχολείο Κοκκινογείων (Κουμπάλιστας) Δράμας από την ίδρυσή του μέχρι το 1940.

Τα Κοκκινόγεια, μια κοινότητα του Καποδιστριακού Δήμου Προσοτσάνης, βρίσκονται στα δυτικά του Ν. Δράμας και απέχουν από την πρωτεύουσα μόλις 18χλμ. Πρόκειται για μια μικρή κοινότητα των 779 κατοίκων σύμφωνα με την απογραφή του 2001.

Οι κάτοικοι της περιοχής που ήταν αγρότες και κυρίως καπνοκαλλιεργητές, προέρχονται από διάφορα μέρη της Μ. Ασίας, της Αν. Θράκης, της Αν. Ρωμυλίας, του Πόντου, της Ν. Ρωσίας και ένα μέρος του πληθυσμού αποτελείται από Σαρακατσάνους.

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα και κατά τις συνήθειες των κατοίκων, όπως μας περιγράφουν οι Γεωργιάδης & Τσαουσίδης (2006), προς το τέλος της άνοιξης-αρχές καλοκαιριού «και με απόφαση του επιθεωρητή στα σχολεία των αγροτικών περιοχών καταργούνταν η μεταμεσημερινή εργασία», με σκοπό τη συμμετοχή των παιδιών στις γεωργικές εργασίες, γεγονός που δείχνει «την αντίληψη της κοινωνίας και τις αρχές της σχετικά με την παιδική ηλικία» κατά τους ίδιους (Γεωργιάδης & Τσαουσίδης, 2006). Αν και είναι άγνωστο το έτος ιδρύσεως του σχολείου της κοινότητας των Κοκκινογείων, οι Γεωργιάδης & Τσαουσίδης (2006), αναφέρουν ότι σύμφωνα με τα αρχεία της Π.Ε. Ν. Δράμας φαίνεται να λειτουργεί το σχολείο κατά το έτος 1905, ίσως όμως και από παλαιότερα. Όπως και με τα υπόλοιπα σχολεία της περιοχής, έτσι και το Δημ. Σχολείο Κοκκινογείων μαζί με το Νηπαγωγείο του, ανέστειλαν τη λειτουργία τους κατά τις περιόδους της Βουλγαρικής κατοχής (1916-18, 1941-44).

Σχετικά με το διδακτήριο του σχολείου οι ίδιοι ερευνητές αναφέρουν: «Από το 1925 μέχρι το 1954, το σχολείο στεγάστηκε σε κτίριο που είχε κατασκευαστεί το 1908 από τους Τούρκους και είχε χρησιμοποιηθεί ως τουρκικό παρθεναγωγείο, μέχρι την βίαιη ανταλλαγή των πληθυσμών το 1923».

Σύμφωνα με τις επιταγές της εποχής το σχολείο διέθετε σχολικό κήπο τον οποίο καλλιεργούσαν οι δάσκαλοι με τη βοήθεια των μαθητών. Δημιουργούσαν φυτώρια οπωροφόρων, δασικών και καλλωπιστικών φυτών. Δίδασκαν ό,τι είχε σχέση με τη γεωργία με σκοπό μετά την αποφοίτησή τους από το σχολείο οι μαθητές να γνωρίζουν επαρκώς τα έχοντα σχέση μ' αυτήν. Όπως όμως αναφέρουν οι Γεωργιάδης & Τσαουσίδης (2006),

«Η υδροδότηση του σχολικού κήπου γινόταν με μεταφορά νερού με αποτέλεσμα τόσο σε επίπεδο γνώσεων όσο και εποπτείας των φυτικών ειδών οι μαθητές να λαμβάνουν ελλιπείς γνώσεις λόγω της ολιγόμηνης καλλιέργειάς του, με αποτέλεσμα ο σκοπός και η παιδαγωγική - διδακτική διάσταση της λειτουργίας του σχολικού κήπου ουσιαστικά να μην εκπληρώνεται»

Στην έρευνα αναφέρεται ότι μετά το 1928 και μέχρι τη Βουλγαρική κατοχή του 1941-44 στο σχολείο λειτουργούσε μαθητική βιβλιοθήκη, η οποία καταστράφηκε κατά το παραπάνω διάστημα.

Όσον αφορά την κίνηση του μαθητικού δυναμικού, παρουσιάζεται η διαφορά ανάμεσα στην ανά έτος φοίτηση των μαθητών στο διάστημα, από το 1905-1925, (που είναι 20 έως 40 μαθητές κάθε χρόνο) και από το 1925-1945, (που είναι 150 έως 200 μαθητές κάθε χρόνο). Αύξηση που σύμφωνα με τους ερευνητές *«οφείλεται στην έλευση των προσφύγων μετά την ανταλλαγή»*.

Στο τέλος της έρευνας των Γεωργιάδη & Τσαουσίδα, παρατίθεται πίνακας με τα ονόματα των δασκάλων που υπηρέτησαν στο Δ.Σ. Κουμπάλιστας από την ίδρυσή του μέχρι το 1940.

2.2. Το Δημοτικό Σχολείο Χωριστής (Τσατάλτζιας) Δράμας

Η Χωριστή, δημοτικό διαμέρισμα του Καμποδιστριακού Δήμου Δράμας, βρίσκεται στα ανατολικά της πόλης και απέχει από την πρωτεύουσα μόλις 6χλμ. Πρόκειται για μια ιστορική κωμόπολη των 2354 κατοίκων σύμφωνα με την απογραφή του 2001. Το όνομά της μέχρι το 1927 ήταν Τσατάλτζια.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας κατοικήθηκε μόνο από ελληνόφωνους κατοίκους και δέχθηκε μεγάλο αριθμό προσφύγων στη δεκαετία του 1920. Ακόμα και στη δεκαετία του 1950 κατοίκησαν σ' αυτήν εσωτερικοί μετανάστες, μετατρέποντάς την *«σε πολυπολιτισμική κοινωνία»* (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006).

Σύμφωνα με τους ίδιους, *«Στοιχεία για τα εκπαιδευτικά πράγματα της κωμόπολης στην πριν από την απελευθέρωση περίοδο, (1 Ιουλίου 1913), έχουμε από τον Κώδικα της Τσατάλτζιας»* ο οποίος αποτελεί πολύτιμη πηγή πληροφοριών για όλη την περιοχή. Εκεί είναι γραμμένο ότι, με ημερομηνία 14 Ιανουαρίου 1844, ο μισθός ενός δασκάλου ήταν 650 γρόσια για ένα χρόνο. Από τις καταγραφές του Κώδικα (1849) φαίνεται ότι οι κάτοικοι της Τσατάλτζιας έδιναν μεγάλη σημασία στη μόρφωση των παιδιών τους και στην ανέγερση νέων αλληλοδιδασκτικών διδαστηρίων, σκοπός για τον οποίο λαός και εκκλησία έδωσαν αρκετές χιλιάδες γρόσια προκειμένου να υλοποιηθεί.

Μετά από μια μεγάλη περίοδο απραξίας εξ αιτίας έριδων μεταξύ των χωριανών, *«η πνευματική κίνηση στη Χωριστή ενισχύεται με την άφιξη του Χρυσοστόμου Καλαφάτη, ως*

μητροπολίτη Δράμας» (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006). Έτσι τον Ιούλιο του 1902 ιδρύεται «η Φιλόπτωχος Αδελφότης Άγιος Γεώργιος» Τσατάλτζιας. Το 1904 σύμφωνα με τον Κώδικα επισκευάζονται τα παλαιά διδακτήρια και γίνονται αναφορές για τις προσλήψεις και τους μισθούς 4 διδασκάλων και 2 διδασκαλισσών. «Το 1906 κατασκευάζεται ο μεγαλοπρεπής ναός των Εισοδίων της Θεοτόκου στη θέση του παλαιού, το «Αναγνωστήριο» με αίθουσα θεάτρου όπου ανεβάζονται διάφορα έργα. Ιδρύεται ο γυμναστικός - μουσικός Σύλλογος «Ο ΑΠΟΛΛΩΝ» (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006)

Το 1907, αποφασίζεται, εξ αιτίας της πολύ κακής κατάστασης «των κοινοτικών σχολείων αρρένων τε και θηλέων και του νηπιαγωγείου η ανέγερση νέων διδακτηρίων» (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006). Καλούνται και πάλι οι κάτοικοι να προσφέρουν για το σκοπό αυτό και τα χρήματα που εισπράττονται κατατίθενται σε τράπεζα. Ο Μητροπολίτης Χρυσόστομος ζητά με τη σειρά του άδεια για την ανέγερση νέων εκπαιδευτηρίων. Οι έριδες εκ νέου μεταξύ των κατοίκων σε σχέση με τον τόπο όπου θα χτιζόταν καθυστέρησαν σημαντικά την ανέγερση των εκπαιδευτηρίων της Χωριστής. Τελικά, όπως αναφέρεται στον Κώδικα, το 1912 κατατέθηκε ο θεμέλιος λίθος. Το διδακτήριο, όμοιο με των Εκπαιδευτηρίων της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Δράμας, σχεδιασμένο από τον ίδιο αρχιτέκτονα, χτίζεται εν μέσω βαλκανικών πολέμων και τελειώνει λίγο πριν την βουλγαρική κατοχή του 1916-18. Οι συγγραφείς μάς περιγράφουν το σχέδιο του κτιρίου και εξηγούν:

Δημ. Σχολείο Χωριστής.

Πηγή: <http://dim-chorist.dra.sch.gr/MAIN%20PAGE%20in%20greek.htm>, 14.5.2010

«Έχει τρεις εισόδους, μία σε κάθε πτέρυγα που αφορούσαν στο παρθεναγωγείο, στο αρρεναγωγείο και μία στην πλευρά της «πλάτης» του «Π», η οποία μοιάζει και με «Ε» ή κατ' άλλους με «Μ». Έτσι η λαϊκή μυθοπλασία δημιούργησε το ιδεολόγημα ότι ο σχεδιαστής έδωσε στη βόρεια πλευρά του κτιρίου το σχήμα «Π», γιατί από το γράμμα αυτό αρχίζει η λέξη «ΠΑΤΡΙΣ» και στη νότια το «Ε» γιατί με αυτό αρχίζει η λέξη «ΕΛΛΑΣ» ενώ κατ' άλλους από «Π» αρχίζει η λέξη «ΠΑΥΛΟΣ» και από «Μ» τη λέξη «ΜΕΛΑΣ».

Είναι γνωστό βέβαια ότι τα διδακτήρια της εποχής αυτής έχουν αυτήν την

«αρχιτεκτονική μορφή λόγω λειτουργικών αναγκών και της επικρατούσας αντίληψης σχετικά με τη σχολική υγιεινή» (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006) Τα νεόκτιστα Εκπαιδευτήρια της Χωριστής (Γσατάλτζιας) έπαθαν μεγάλες καταστροφές κατά τη βουλγαρική κατοχή του 1916-18 ένα μόλις χρόνο μετά την αποπεράτωσή τους. Συγκεκριμένα οι συγγραφείς μας πληροφορούν ότι,

«Ξηλωθήκαν τα ξύλινα πατώματα και αφαιρέθηκαν τα παράθυρα και οι πόρτες. Χρησιμοποιήθηκε ως στάβλος των ζώων του στρατού κατοχής. Το διδακτήριο λειτούργησε μετά την αποχώρηση των Βουλγάρων το σχολικό έτος 1919 - 1920 και στέγασε το αρρναγωγείο και το παρθεναγωγείο».

Για να μπορέσουν να λειτουργήσουν άμεσα χρειάστηκαν επισκευές, οι οποίες έγιναν με τη συνδρομή των κατοίκων της Χωριστής για άλλη μια φορά. Εκτός όμως από το κτίριο καταστροφή, λεηλασία, εξαφάνιση υπέστησαν και τα βιβλία του σχολείου από τους Βουλγάρους και κατά τις δύο κατοχές (1916-18, 1941-44). Την ίδια τύχη είχαν τα όργανα διδασκαλίας και τα μουσικά όργανα.

Οι Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος (2006) αναφέρουν την απουσία σχολικού κήπου από τα εκπαιδευτήρια της Χωριστής λόγω έλλειψης νερού, παρόλο που η *«αναγκαιότητα ύπαρξης σχολικού κήπου για την εποχή αυτή, στα πλαίσια της βιωματικής διδασκαλίας, κρινόταν ιδιαίτερα απαραίτητη».*

Τέλος στην έρευνα γίνεται αναφορά στις λειτουργικές αλλαγές του σχολείου και παρατίθεται μακρύς κατάλογος ονομάτων των δασκάλων που υπηρέτησαν σ' αυτό καθώς και του τόπου καταγωγής τους.

2.3. Το Δημοτικό Σχολείο Δοξάτου.

Το Δοξάτο, βρίσκεται στα νοτιοανατολικά του Ν. Δράμας και απέχει από την πόλη της Δράμας 12χλμ. Είναι Δήμος και χαρακτηρίστηκε από την πολιτεία το 1998 ως Μαρτυρική πόλη, λόγω των μεγάλων σφαγών που υπέστησαν οι κάτοικοι κατά τους δυο βουλγαρικές κατοχές του 1916-18 ,1941-44 και των καταστροφών της πόλεως στα αντίστοιχα διαστήματα.

Ο Παπαθεμελής (2006) σχετικά με την εκπαιδευτική δραστηριότητα στο Δοξάτο πληροφορεί, ότι *«στο Δοξάτο λειτουργούσε αλληλοδιδασκτικό σχολείο πριν το 1869 καθώς και νηπιαγωγείο, τουλάχιστον από το 1878»* γεγονός που δείχνει τη μεγάλη αγάπη των κατοίκων για τα γράμματα και την προσπάθεια που έκαναν να μορφώσουν τα παιδιά τους εν μέσω Τουρκοκρατίας. Στο Δοξάτο έδρασε η φιλοπρόοδος αδελφότητα *«οι Φίλιπποι»*, η οποία υφίσταται μέχρι σήμερα, και στις ενέργειες της οποίας, οφείλεται η οργάνωση ενός μεγάλου αναγνωστηρίου στην πόλη. Εκτός από την πιο πάνω

αδελφότητα από το 1879, έδρασε και η «*Αρχαιολογική Εταιρεία*» με σκοπό ανάλογο του τίτλου της.

Η τοποθέτηση του Χρυσόστομου Καλαφάτη στο Μητροπολιτικό θρόνο επέσπευσε τις διαδικασίες για την ανέγερση νέων εκπαιδευτηρίων που τόσο επιθυμούσαν οι κάτοικοι. Επιβλήθηκε φορολογία στον καπνό ώστε να συγκεντρωθούν τα χρήματα, κάτι που έγινε και στην περίπτωση της Χωριστής. Μόνο που στο Δοξάτο το Σχολείο που κόστισε 5000 λίρες, «*σχεδιάστηκε και κτίστηκε από τον έμπειρο και ταλαντούχο αυστριακό αρχιτέκτονα Konrad von Vilas, στη διετία 1908-1909, και το 1910 ήταν έτοιμο για χρήση*» (Παπαθεμελής, 2006). Η κάτοψη του έχει σχήμα **E** δημιουργώντας την εντύπωση ότι πρόκειται για συμβολισμό της λέξης Ελλάς. Ο Παπαθεμελής (2006) αναφέρει σχετικά ότι

*«είναι ενδεχόμενο η μεσαία προεξοχή της κάτοψης να αποτέλεσε αναγκαίο στοιχείο του αρχιτεκτονικού σχεδιασμού, για τη δημιουργία κλιμακοστασίου, ώστε να προκύψει ανεξάρτητη είσοδος στις κατοικίες των δασκάλων, που βρίσκονταν στα υπερώα (τουμπέδες), στο τελευταίο επίπεδο του κτιρίου. Τυπικό δείγμα εκπαιδευτηρίου με κάτοψη **E** είναι και το Μαράσλειο Διδασκαλείο τους Αθήνας που κατασκευάστηκε την ίδια περίπου εποχή (1905), στο ελεύθερο ελληνικό κράτος».*

Εγκαινιάστηκε και άρχισε να λειτουργεί το Σεπτέμβριο του 1910. Όπως και στα Εκπαιδευτήρια της Δράμας, έτσι και στο Δοξάτο, στον πρώτο όροφο λειτουργούσε το Παρθεναγωγείο και στο δεύτερο το Αρρεναγωγείο.

Το κτίριο καταστράφηκε ολοσχερώς το 1913 από τους Βούλγαρους κατακτητές και ανακατασκευάστηκε στα αρχικά του σχέδια το 1922-1924. Σταμάτησε να λειτουργεί κατά τη βουλγαρική κατοχή του 1941-44. «*Το κτίριο χρησιμοποιήθηκε ως αποθήκη, στην οποία αποθηκεύονταν τα σιτηρά, που άρπαζαν οι Βούλγαροι από τους κατοίκους*» (Παπαθεμελής, 2006). Οι ζημιές που υπέστη κατά τη διάρκεια της κατοχής, επιδιορθώθηκαν το 1945. Αναπαλαιώθηκε το 1994-96 και λειτουργεί ως 11/θέσιο Δημ.Σχολείο.

Στην έρευνα αναφέρονται επίσης το πλαίσιο λειτουργίας των εκπαιδευτηρίων Δοξάτου, οι αλλαγές στο μαθητικό δυναμικό από το 1945 και μετά καθώς και ονόματα όπως και στοιχεία του διδακτικού προσωπικού του σχολείου.

2.4. Γυμνάσιο Αρρένων Δράμας

Το κτίριο του Γυμνασίου Αρρένων Δράμας, βρίσκεται κτισμένο στην ΒΑ πλευρά της πόλης, δίπλα στο Εθνικό στάδιο. Πρόκειται για ένα διώροφο κτίσμα του 1932 το οποίο όπως αναφέρεται στη βιβλιογραφία:

«Το καινούργιο κτίριο του γυμνασίου δεν είναι μόνο επιβλητικό αλλά και άριστο στην κατασκευή του , η οποία έγινε σε σύντομο σχετικά χρονικό διάστημα. Στην αρχική του μορφή έχει μήκος μπροστινής πλευράς 56 μέτρα και της πίσω, κάθετης στο μέσον του κτιρίου, πτέρυγας (αμφιθέατρο) 14 μ. Εξ ολόκληρου το κτίριο φτιάχτηκε με πέτρα, ενώ από τσιμέντο είναι τα θεμέλια, οι κολώνες, τα δοκάρια, και οι κάμαρες της κεντρικής και των πλάγιων εισόδων. Αντίθετα οι καμάρες των παραθύρων είναι φτιαγμένες από πέτρα. Στην κατασκευή του κτιρίου δούλεψαν "πετράδες" από την Πυρσόγιανη Ιωαννίνων.»

Χτίστηκε σε έκταση της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας και όπως τα υπόλοιπα σχολεία της εποχής του, ακολούθησε τον ίδιο αρχιτεκτονικό σχεδιασμό. Η κάτοψή του έχει σχήμα Ε και αρχικά οι περισσότερες αίθουσες διδασκαλίας είχαν νότιο προσανατολισμό. Παρόλο ότι το κτίριο ήταν έτοιμο από το 1932 δεν άρχισε να λειτουργεί παρά στις αρχές του 1935, οπότε ιδρύθηκε και ο Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων του σχολείου, εκδόθηκε και κυκλοφόρησε επίσης ένα μαθητικό περιοδικό με τίτλο "ΜΑΘΗΤΙΚΟΣ ΠΡΟΒΟΛΕΥΣ".

«Το 1938 μεταφέρθηκε το άγαλμα, που υπάρχει στην αυλή του σχολείου , από την Πλατεία της πόλης. Παριστά την Μάνα που δίνει το σπαθί στο παιδί της και του δείχνει την Βουλγαρία. Πάνω στο άγαλμα με ανάγλυφα γράμματα γράφει: ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΠΕΣΣΟΝΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΦΥΛΗ ΜΑΣ 1912-1922 Ο ΔΗΜΟΣ ΔΡΑΜΑΣ» Αλλάζει το σημείο που δείχνει η μάνα (την Βουλγαρία)και το άγαλμα τώρα πια δείχνει το σχολείο. Σβήνεται και η επιγραφή. Το 1940 στις 28 Οκτωβρίου δε λειτουργεί για πρώτη φορά. Οι συντάκτες αναφέρουν:

«Οι μαθητές συγκεντρώθηκαν για προσευχή στο προαύλιο, αλλά η ανησυχία ήταν διάχυτη ακόμη και στους καθηγητές, οι οποίοι σκυθρωποί μπαινόβγαιναν χωρίς να κτυπούν το κουδούνι. Μεταξύ των μαθητών μόνο ένας, γιος γιατρού, που είχε ραδιόφωνο στο σπίτι "κάτι" είχε ακούσει. Όταν μετά την προσευχή ο Διευθυντής ανακοίνωσε την κηρύξει του πολέμου και ακολούθησε ο αποχαιρετισμός μαθητών-καθηγητών αυθόρμητα μαθητές οργάνωσαν συλλαλητήριο...»

Κατά τη διάρκεια της βουλγαρικής κατοχής το σχολείο δε γλίτωσε από τη λεηλασία. *«Βιβλία, έπιπλα, τα εποπτικά μέσα ακόμα και τα κουφώματα αφαιρούνται και μεταφέρονται στη Βουλγαρία.»* Σύμφωνα με κάποιες μαρτυρίες το σχολείο ίσως λειτούργησε για ένα διάστημα ως Βουλγαρικό, ανάμεσα στα έτη 1941-44.

Μετά την απελευθέρωση ακολούθησε προσπάθεια να επιστραφούν τα διαρπαχθέντα με μικρή όμως επιτυχία. Ακολουθούν προσπάθειες αποκατάστασης των ζημιών του κτιρίου με χρήματα που προέρχονται από εισπράξεις θεατρικών παραστάσεων των

μαθητών του. Επίσης το ίδιο χρονικό διάστημα αρχίζουν τα μαθητικά συσσίτια άπορων, τα οποία θα κρατήσουν αρκετά χρόνια.

Ακολουθεί ενδεικτικός κατάλογος πράξεων της σχολικής ζωής του Γυμνασίου Αρρένων μέχρι το 1981.

Γυμνάσιο Αρρένων Δράμας

Πηγή: http://11yk-dramas.dra.sch.gr/school/photo_album/prosopsi.htm, 14.5.2010

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ 12^Ο ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ ΔΡΑΜΑΣ-

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Η Μεθοδολογία της Έρευνας

1.1. Σκοπός

Το σχολείο, επίσημος φορέας παροχής γνώσεων, έχει έναν πολύπλευρο ρόλο που συνδέεται άμεσα με τις ευρύτερες κοινωνικοπολιτικές και οικονομικές αλλαγές.

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η μελέτη αρχείου των σχολείων που στεγάστηκαν κατά καιρούς στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων Δράμας, στο οποίο σήμερα στεγάζεται το 12^ο Δημοτικό Σχολείο.

Για την καλύτερη μελέτη του αντικειμένου της έρευνας, κρίθηκε σκόπιμο να χωριστεί σε μεγάλες χρονικές περιόδους (σημεία τομής, χρονολογίες ιδιαίτερης σημασίας)

1.2. Στόχοι

Ειδικότερα η έρευνα μέσα από την μελέτη του αρχειακού υλικού, τη βιβλιογραφική ανασκόπηση και τις συνεντεύξεις από δασκάλους και μαθητές των Εκπαιδευτηρίων, επιχειρεί να απαντήσει στα εξής ερωτήματα:

- Ποια ήταν η οργάνωση και λειτουργία των συστεγαζόμενων σχολείων
- Πώς εξελίχθηκε ο μαθητικός πληθυσμός από την μεταπολεμική περίοδο μέχρι σήμερα.. – Αυξομειώσεις μαθητικού πληθυσμού, μαθητικές διαρροές.
- Πώς η κυρίαρχη ιδεολογία αποτυπώνεται στα αρχεία των σχολείων και επηρεάζει την λειτουργία τους.
- Ποιες είναι οι συσχετίσεις και αλληλεπιδράσεις του σχολείου με την κοινωνία
- Ποιο το περιεχόμενο των προγραμμάτων σπουδών και τι αλλαγές υπέστησαν στην πορεία του χρόνου.

1.3. Σχεδιασμός και υλοποίηση της έρευνας

1.3.1 Μελέτη δευτερογενών πηγών

Στο πρώτο στάδιο της έρευνας επιχειρείται ανασκόπηση της βιβλιογραφίας και του τοπικού τύπου (βιβλία, άρθρα, πρακτικά επιστημονικών συναντήσεων), με στόχο την άντληση πληροφοριών για παρόμοιες μελέτες. Επίσης γίνεται προσπάθεια ανασύνθεσης του περιβάλλοντος κοινωνικού χώρου κατά την εποχή ίδρυσης του σχολείου καθώς και της περιόδου για την οποία δεν υπάρχει αρχειακό υλικό .

1.3.2 Μελέτη πρωτογενών πηγών

Η παρούσα εργασία είναι προϊόν που στηρίχθηκε στο αρχείο του 12^{ου} και 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας. Ειδικότερα: στα Μαθητολόγια, στους Γενικούς Ελέγχους, στα Βιβλία Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων, στα Πρακτικά των Σχολικών Επιτροπών, στα

Βιβλία Πιστοποιητικών Σπουδών, στα Πρωτόκολλα, στα έγγραφα εισερχομένων-εξερχομένων, στα Βιβλία παρουσίας προσωπικού, στα Βιβλία στοιχείων προσωπικού αλλά και στις φωτογραφίες που υπήρχαν στα σχολεία.

Επιπρόσθετα στηρίχθηκε στη μελέτη άλλων αρχείων, όπως της Διεύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης του νομού Δράμας, (μητρώα Σχολείων, Εκθέσεις επιθεωρητών).Για τον ίδιο λόγο χρησιμοποιήθηκαν πρακτικά του Ιδρύματος Β. Μελά για την Προσχολική Αγωγή και εφημερίδες της κυβέρνησης.

Άδειες Πρόσβασης

Για την πρόσβαση στα αρχεία του 12^{ου} και 9^{ου} Δημοτικού σχολείου που συστεγάζονταν στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων μέχρι το 2000, ζητήθηκε εγγράφως η άδεια από το Υπουργείο Παιδείας μέσω του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου. Για τη μελέτη των αρχείων της Α/θμιας Εκπαίδευσης Ν. Δράμας χορηγήθηκε άδεια από το Διευθυντή Α/θμιας Εκπαίδευσης.

Για τη συλλογή πληροφοριών αξιοποιήθηκε και η μέθοδος της συνέντευξης από διατελέσαντες διευθυντές του σχολείου, από εκπαιδευτικούς που υπηρέτησαν σ' αυτό και από αποφοίτους του.

Τέλος συγκεντρώθηκε φωτογραφικό υλικό, από τα αρχεία των σχολείων και τις προσωπικές φωτογραφικές συλλογές ιδιωτών.

Ακολούθησε αξιολόγηση, επεξεργασία του υλικού και σύνθεσή του. Τα συμπεράσματα προκύπτουν μέσα από την ανάλυση και στατιστική περιγραφή των δεδομένων, δηλαδή του ιστορικού υλικού που έχει συλλεγεί από τις πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές και απαντούν στα ερωτήματα της έρευνας.

1.3.3. Συνεντεύξεις

Η παρούσα έρευνα βασίστηκε σε ποιοτικές μεθόδους διότι αυτές αποτελούν τα βασικά εργαλεία για την συλλογή στοιχείων που δίνουν απάντηση σε ερωτήσεις που αφορούν το «πώς , γιατί , κάτω από ποιες συνθήκες , με ποιες επιπτώσεις» Η ποιοτική έρευνα τονίζει την σημασία που έχει το ιστορικό και κοινωνικό πλαίσιο, δίνει έμφαση στην εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων, δηλαδή, στις διαδικασίες μέσα από τις οποίες διαμορφώνονται συγκεκριμένες κοινωνικές καταστάσεις.

Για την επιλογή του δείγματος χρησιμοποιήθηκαν τα βιβλία Μητρώου των Σχολείων ώστε να εντοπιστούν μαθητές που αποφοίτησαν από το 1949 έως το 2000.

Στην φάση της έρευνας πεδίου χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των ερευνητικών δεδομένων η μέθοδος της ημιδομημένης συνέντευξης, διότι ως μέθοδος άντλησης πληροφοριών παρουσιάζει πλεονεκτήματα όπως: α) την εργασία σε καθορισμένο

πλαίσιο και β) τον περιορισμό απώλειας χρόνου. Σκοπός μέσα από την ημιδομημένη συνέντευξη ήταν να δοθεί στους ερωτώμενους αρκετή πρωτοβουλία στη διατύπωση των απαντήσεων, με ελάχιστες παρεμβάσεις των ερευνητών μέσα στα χρονικά πλαίσια που διέθεταν, ώστε να μιλούν τα άτομα για το θέμα της έρευνας.

Όλα τα στοιχεία και οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν κατά την διάρκεια της έρευνας αξιολόγησης είναι απόρρητες και εμπιστευτικές, με σεβασμό στον κώδικα ηθικής και δεοντολογίας.

Δείγμα

Το πρώτο βήμα στην δειγματοληπτική διαδικασία ήταν ο προσδιορισμός του πληθυσμού. Στην συνέχεια ορίστηκε και στην πράξη με την διαμόρφωση του δειγματοληπτικού πλαισίου, δηλαδή, τον κατάλογο του πληθυσμού (από τα αρχεία). Η κατάταξη των ατόμων έγινε με βάση την ημερομηνία αποφοίτησης. Στην συγκεκριμένη έρευνα, χρησιμοποιήθηκε η στρωματοποιημένη τυχαία δειγματοληψία, δεδομένου του γεγονότος ότι ο πληθυσμός που μελετάμε δεν παρουσιάζει ομοιογένεια, αλλά εμφανίζονται διαστρωματώσεις αυτονόητες στις περισσότερες περιπτώσεις. Στο κάθε στρώμα από τα τέσσερα στα οποία χωρίστηκε το χρονικό διάστημα από το 1945 έως το 2000, έγινε απλή τυχαία δειγματοληψία η οποία είναι, ίσως, η πιο γνωστή μέθοδος για την επιλογή αντιπροσωπευτικού δείγματος. Χαρακτηριστικό της μεθόδου είναι ότι κάθε μονάδα του πληθυσμού έχει την ίδια πιθανότητα να επιλεγεί στο δείγμα.

Με την ίδια ακριβώς διαδικασία, αλλά βασισμένη στα Βιβλία Πρακτικών Συλλόγου Διδασκόντων, έγινε η επιλογή του δείγματος που αφορούσε τους δασκάλους που δίδαξαν από το 1945 έως το 2000. Οι 4 διαστρωματώσεις ήταν ανά 15ετία και για κάθε μία κληρώθηκαν 4 απόφοιτοι και 2 δάσκαλοι. Το δείγμα αποτελείτο από 16 μαθητές και των δύο σχολείων και 8 δασκάλους.

Οι θεματικοί άξονες πάνω στους οποίους κινήθηκαν οι συνεντεύξεις ήταν οι παρακάτω:

A) Καταγωγή, κοινωνική προέλευση και χρονικός προσδιορισμός φοίτησης (για αποφοιτήσαντες) ή τοποθέτησης (για παλιούς δασκάλους) των ερωτώμενων.

B) Προσδιορισμός του ιδεολογικού πλαισίου της εκάστοτε εποχής σε συνάρτηση με τα αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα.

Γ) Προσδιορισμός του κοινωνικού πλαισίου της περιοχής σε συνάρτηση με τα αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα.

Δ) Το παιδαγωγικό κλίμα του σχολείου, το σύστημα ποινών και αμοιβών του.

Προηγήθηκε μια προκαταρκτική φάση με τηλεφωνική ή φυσική επικοινωνία με απόφοιτους και παλιούς δασκάλους του σχολείου με σκοπό : α) τη γνωστοποίηση του σκοπού της έρευνας, β) τη διερεύνηση για την επιλογή του τελικού δείγματος και γ) τη συγκατάθεση των ατόμων να συμμετέχουν. Κατά τη διάρκειά της παρουσιάστηκαν προβλήματα, όπως η αρνητική απάντηση πολλών ατόμων για συμμετοχή στην έρευνα. Ακολούθησε επανεπιλογή δείγματος και δεύτερη φάση διερεύνησης. Μετά από αυτήν το δείγμα αποτελείτο πλέον από 12 απόφοιτους και 6 δασκάλους.

Στην αρχή της συνέντευξης, δινόταν στον ερωτώμενο όλες οι απαραίτητες πληροφορίες για τον σκοπό της έρευνας, δινόταν έμφαση στο απόρρητο των στοιχείων και της ανωνυμίας. Σε κάθε ενότητα του ερωτηματολογίου προηγήθηκε μια σύντομη εισαγωγική περιγραφή σχετικά με το περιεχόμενο που θα ακολουθούσε . Η μεταφορά από τη μια ενότητα στην άλλη συνοδεύονταν από εισαγωγικές παρατηρήσεις που διευκόλυναν την μετάβαση και διατηρούσαν την ομαλή ροή των ερωτήσεων . Κατά την διάρκεια της συνέντευξης δεν παρευρίσκονταν άλλα πρόσωπα λόγω του απορρήτου και γιατί ήταν πιθανό να επηρεάσουν τις απαντήσεις. Ο συνεντευκτής σε καμία περίπτωση δεν γνωστοποίησε τις δικές του απόψεις . Όλες οι ερωτήσεις ακολούθησαν την ίδια προκαθορισμένη σειρά, διαβάστηκαν ακριβώς όπως παρουσιάζονται στο ερωτηματολόγιο και οι απαντήσεις καταγράφονταν τη στιγμή που διατυπώνονταν. Στο τέλος της συνέντευξης, ο συνεντευκτής έλεγχε το ερωτηματολόγιο για τυχόν παραλείψεις ή συμπληρωματικές σημειώσεις του.

Θεματικοί άξονες

Θεματικός Άξονας Α) Καταγωγή, κοινωνική προέλευση και χρονικός προσδιορισμός φοίτησης (για αποφοιτήσαντες), ή τοποθέτησης (για παλιούς δασκάλους) των ερωτώμενων. Όσον αφορά τους απόφοιτους ζητήσαμε να ανατρέξουν στα βιώματά τους και να θυμηθούν:

- Τον τόπο καταγωγής τους.
- Την κοινωνική τους προέλευση.
- Το επάγγελμα των γονιών τους.
- Πότε φοίτησαν στα «Εκπαιδευτήρια».
- Την οικονομική κατάσταση της οικογένειας, όσο διαρκούσε η φοίτησή τους.
- Πόσο τα παραπάνω επηρέασαν τη φοίτησή τους στο σχολείο.

Όσον αφορά τους παλιούς δασκάλους ζητήσαμε να θυμηθούν:

- Τον τόπο καταγωγής τους.

- Την κοινωνική τους προέλευση.
- Το επάγγελμα των γονιών τους.
- Πότε και για πόσο διάστημα δίδαξαν στα «Εκπαιδευτήρια».
- Την οικογενειακή και οικονομική τους κατάσταση όσο διάστημα δίδασκαν στο συγκεκριμένο σχολείο.
- Την υλικοτεχνική υποδομή του σχολείου την εποχή τους και την κτιριακή του κατάσταση.

Θεματικός Άξονας Β) Προσδιορισμός του ιδεολογικού πλαισίου της εκάστοτε εποχής σε συνάρτηση με τα αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα.

Αυθόρμητη συζήτηση των ιστορικών γεγονότων της εποχής την οποία μας περιγράφουν. Συσχέτισή τους με το σχολικό περιβάλλον.

Όσον αφορά τους απόφοιτους ζητήσαμε ακόμα να περιγράψουν:

- Πότε σταμάτησε η λειτουργία του σχολείου και γιατί.
- Ποια ιστορικά γεγονότα άλλαξαν τον τρόπο λειτουργίας του.
- Τους κανόνες που καθόριζαν τη λειτουργία του σχολείου.
- Τη συμφωνία ή όχι των παραπάνω κανόνων με την πολιτική πολιτισμική ιδεολογία της ευρύτερης κοινωνίας.
- Όσον αφορά τους παλιούς δασκάλους ζητήσαμε να αναφερθούν εκτός από τα παραπάνω και :
 - Στο βαθμό ελέγχου του διδακτικού τους έργου από άλλους πολιτικούς φορείς.
 - Στη δυνατότητα παρέμβασης εξωσχολικών παραγόντων στην διαμόρφωση της ιδεολογίας και του τρόπου λειτουργίας του σχολείου.
 - Στο βαθμό που η πολιτική ιδεολογία της περιόδου αντικατοπτριζόταν τόσο στα αναλυτικά προγράμματα όσο και στον κανονισμό λειτουργίας του σχολείου.

Θεματικός Άξονας Γ) Προσδιορισμός του κοινωνικού πλαισίου της περιοχής σε συνάρτηση με τα αντίστοιχα ιστορικά γεγονότα.

Αυθόρμητη συζήτηση πάνω στις ασχολίες των κατοίκων της Δράμας και ειδικότερα των οικογενειών των μαθητών του σχολείου. Επίσης ζητήθηκε να γίνει σύγκριση με την καταγωγή (Ελληνες γηγενείς και πρόσφυγες,) σε σχέση με την παιδεία που ήθελαν για τα παιδιά τους.

- Το βαθμό που η κοινωνία παρενέβαινε και καθόριζε τους κανονισμούς λειτουργίας του σχολείου.

- Το βαθμό που οι κανόνες του σχολείου επεκτείνονταν και επηρέαζαν τη ζωή τους εκτός του σχολικού χώρου.

- Τα περιθώρια ανάπτυξης πρωτοβουλίας εντός του σχολικού χώρου και δραστηριοτήτων από μέρους των συλλόγων γονέων και κηδεμόνων.

- Το βαθμό που η κοινωνία ανέπτυξε πρωτοβουλίες με σκοπό την πάσης φύσεως βοήθεια προς το σχολείο και σε ποιες περιπτώσεις έγινε αυτό.

Θεματικός Άξονας Δ) Το παιδαγωγικό κλίμα του σχολείου, το σύστημα ποινών και αμοιβών του. Σ' αυτό το στάδιο οι ερωτώμενοι κλήθηκαν να δώσουν πληροφορίες για το :

- Πότε το σύστημα ποινών ήταν πιο αυστηρό και πότε όχι. Ήταν πολιτική απόφαση, κοινωνική επιταγή ή απλώς παιδαγωγική άποψη;

- Για το σύστημα των αμοιβών αντίστοιχα.

- Πόσο επηρέαζε το κλίμα του σχολείου, τη μαθησιακή διαδικασία.

- Ποιες ήταν οι σχέσεις ανάμεσα στους μαθητές και τους δασκάλους. Παράγοντες που τις επηρέαζαν.

- Ποιες ήταν οι σχέσεις ανάμεσα στους γονείς και τους δασκάλους. Παράγοντες που τις επηρέαζαν.

Η προσωπική επαφή με τον συνεντευκτή προσφέρεται για άμεσες διευκρινίσεις ως προς τις ερωτήσεις , το σκοπό της έρευνας και τη σημασία της συμμετοχής του ερωτώμενου. Τηρήθηκε η δεοντολογία σύμφωνα με τη διεθνή βιβλιογραφία (ο συνεντευξιαζόμενος ήταν μόνος του σε συγκεκριμένο τόπο και χρόνο) Η δειγματοληπτική έρευνα αντιμετωπίζει τα κοινωνικά φαινόμενα ως σταθερά και μη μεταβαλλόμενα . Ζητήματα κοινωνικής οργάνωσης, ζητήματα που αφορούν την ιστορική εξέλιξη των κοινωνικών φαινομένων στο γενικότερο κοινωνικό, πολιτικό, πολιτισμικό πλαίσιο, δε συμβαδίζουν με τη μονομερή ποσοτική δειγματοληπτική έρευνα . Τα υποκείμενα θα πρέπει να εξετάζονται στο πλαίσιο των κοινωνικών τους σχέσεων , της προσωπικής τους ιστορίας και της ιστορικής εξέλιξης του γενικότερου κοινωνικού συνόλου. Για το λόγο αυτό επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη.

Καταχώρηση και έλεγχος δεδομένων

Με την έναρξη της έρευνας διαμορφώθηκαν αρχεία (χειρόγραφα και ηλεκτρονικά) με σκοπό την συλλογή, ταξινόμηση και ανάλυση των δεδομένων.

Σχόλια

Οι συνεντευκτές δεν απασχολήθηκαν αποκλειστικά στην καταγραφή των συνεντεύξεων . Αυτό ήταν μια από τις δυσκολίες που συνάντησαν, καθώς υπήρχε χρονικό περιθώριο για την ολοκλήρωση των συνεντεύξεων. Θεωρείται ότι οι απαντήσεις των ερωτώμενων ήταν ειλικρινείς και ακριβείς. Στο δείγμα που επιλέχθηκε υπήρχαν περιπτώσεις θανάτων, αρνήσεων προς την διαδικασία της συνέντευξης και άτομα που άλλαξαν τόπο κατοικίας χωρίς να υπάρχει η δυνατότητα προσωπικής επαφής .Οι συνεντεύξεις έγιναν κατά πρόσωπο.

1.4. Χρονοδιάγραμμα της έρευνας

Έναρξη Φεβρουάριος 2009, λήξη Ιούνιος 2010. Ειδικότερα:

- Φεβρουάριο έως Ιούλιο του 2009 μελέτη δευτερογενών πηγών και συγκέντρωση φωτογραφικού υλικού.
- Αύγουστο έως Νοέμβριο 2009 κατασκευή ερωτηματολογίων και διεξαγωγή συνεντεύξεων.
- Δεκέμβριο 2009 έως Ιανουάριο 2010 μελέτη αρχείων ΔΙΠΕ, 12^ο και 9^ο Δ. Σχολείων Δράμας.
- Φεβρουάριο 2010 απομαγνητοφώνηση των συνεντεύξεων.
- Μάρτιο έως Απρίλιο 2010 επεξεργασία του υλικού και σύνθεση της εργασίας.
- Μάιο έως Ιούνιο 2010 συγγραφή της εργασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

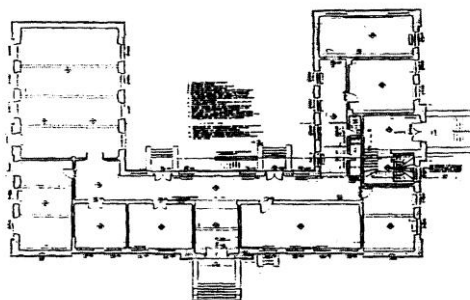
2.1. Κατασκευή και λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων Δράμας

Τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν κατά τη διάρκεια της βιβλιογραφικής ανασκόπησης σε σχέση με τη χρηματοδότηση της ανέγερσης των σχολείων κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι αυτό κτίστηκε με χρήματα των Ελλήνων της Κοινότητας και με δωρεά της Ναταλίας Μελά, χήρας του Μακεδονομάχου Π. Μελά. Το παραπάνω αποτελεί γενική αντίληψη του πληθυσμού της περιοχής και είναι τόσο έντονη που το διδάσκουν οι δάσκαλοι στα συγκεκριμένα σχολεία. Κατά τη μυθοπλασία των κατοίκων το σχήμα Π του σχολείου οφείλεται στο όνομα Παύλος κατά παράκληση της Ναταλίας προς τον Χρυσόστομο.

Παρακολουθώντας μια ομιλία για τα 100 χρόνια λειτουργίας των Εκπαιδευτηρίων της Προσοτσάνης, ακούσαμε τον ομιλητή να αναφέρεται στο Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά, μέσα από μια πρωτότυπη έρευνα της κ. Κουτουξιάδη Αικατερίνης, η οποία δεν έχει ακόμη δημοσιευθεί. Την επόμενη βρήκαμε το εν λόγω ίδρυμα, το οποίο ονομάζεται πλέον Ίδρυμα Βασιλείου Μελά για την Προσχολική Αγωγή και ήρθαμε αμέσως σε επαφή μαζί τους. Τους ζητήσαμε πληροφορίες για τη συνεισφορά τους στο χτίσιμο των Εκπαιδευτηρίων Δράμας, διότι αυτά χτίστηκαν ακριβώς την ίδια εποχή με εκείνα της Προσοτσάνης. Οι πληροφορίες που μας έδωσαν άλλαξαν εντελώς το συμπέρασμα στο οποίο καταλήγει η ομάδα που αφορά την ανέγερση των Εκπαιδευτηρίων. Σύμφωνα με τα νέα στοιχεία το Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά πρόσφερε για την ανέγερση των σχολών στη Δράμα 1500 Οθωμανικές λίρες. Το υπόλοιπο ποσό, μέχρι τις 3000 που τελικά δαπανήθηκαν συγκεντρώθηκε από εράνους μεταξύ των κατοίκων. Μετά από επικοινωνία που είχαμε με τον κ. Βίκτωρα Μελά, πρόεδρο του Ιδρύματος, καταφέραμε να διευκρινίσουμε όσο ήταν δυνατόν και το ρόλο της Ναταλίας Μελά. Ο ίδιος πληροφορήθηκε από τις εγγονές της Ναταλίας Μελά, που έχουν μάλιστα το ίδιο με τη γιαγιάς τους όνομα, πως η Ναταλία έπαιξε ρόλο στην αποπεράτωση των εκπαιδευτηρίων. Δε θυμούνται όμως το χρηματικό ποσό που έστειλε για το λόγο αυτό στη Μητρόπολη Δράμας. Τα δικά μας συμπεράσματα συμφωνούν με αυτά στα οποία καταλήγει η κ. Κουτουξιάδου στην έρευνα που κάνει για τις διαδικασίες συγκρότησης της νηπιακής εκπαίδευσης κατά τον 19ο αιώνα στην Ανατολική Μακεδονία και την περίπτωση του Βασιλείου Μελά στην περιοχή Προσοτσάνης και Δράμας(1904-1906), την οποία μας έστειλε η ίδια όταν επικοινωνήσαμε μαζί της. Όσο για το σχήμα του σχολείου, η βιβλιογραφική ανασκόπηση έδειξε ότι το Π οφείλεται στο γεγονός ότι ήταν ο αρχιτεκτονικός ρυθμός της εποχής, προσαρμοσμένος προς το φυσικό περιβάλλον και την ελληνική αρχιτεκτονική παράδοση.

Περιγραφή διδακτηρίου

Το κτίριο του σχολείου βρίσκεται στη Β.Δ. πλευρά της Δράμας κτισμένο «σε οικόπεδο το οποίον χρησίμευε επί τουρκοκρατίας ως Ελληνικό νεκροταφείο».⁴ Ο Πασχαλίδης (1992,σ.106) αναφέρει ότι «την έκταση, όπου θα κτιζόνταν το κτίριο, διέθεσαν η Μαριγώ Αριτζίδου

Κάτοψη Εκπαιδευτηρίων Δράμας
Πηγή: Ευαγγελία Καμπούρη, 1998, σ. 691

κατά το μεγαλύτερο μέρος από την αγροτική ιδιοκτησία της και το ελληνικό νεκροταφείο, που υπήρχε στην περιοχή». Σε αντάλλαγμα η Αριτζίδου ζήτησε από τον Μητροπολίτη Χρυσόστομο να κατασκευαστεί στην αυλή του σχολείου ένα κενοτάφιο στη μνήμη του γιού της. Σήμερα αντί του κατεστραμμένου από τους Βούλγαρους κενοταφίου κατασκευάστηκε πρόσφατα (2009) ένα άλλο, στη μνήμη της Μ. Αριτζίδου και του γιου της Ανέστη.

Το οικοδόμημα αναπτύσσεται σε τρία επίπεδα, ημιυπόγειο, ισόγειο και όροφο. Η είσοδος προς το ισόγειο βρίσκεται στο κέντρο της νότιας όψης, ενώ αυτή του ορόφου βρίσκεται στην ανατολική όψη. Δυο είσοδοι ακόμη υπάρχουν στα βόρεια του κτιρίου, στην εσωτερική πλευρά του Π. Η κάτωψη του κτίσματος έχει σχήμα Π, με διαστάσεις εξωτερικής περιμέτρου 23,85 X 34,75 X 24,62 μ. Η είσοδος στις αίθουσες γίνεται από διάδρομο πλάτους 2,00 μ. ο οποίος βρίσκεται στην εσωτερική πλευρά του Π και κατά μήκος αυτού. Στο ισόγειο υπάρχουν σήμερα 7 αίθουσες διδασκαλίας, 1 αίθουσα σίτισης-κουζίνα, 1 γραφείο για τους εκπαιδευτικούς, 1 βοηθητικός χώρος και μια τουαλέτα. Αντίστοιχα στον όροφο υπάρχουν 7 αίθουσες διδασκαλίας, 2 γραφεία και μια αίθουσα Η/Υ. Η συνολική επιφάνεια των ορόφων φτάνει τα 1000 τ.μ. Ο ημιυπόγειος χώρος που τροποποιήθηκε πρόσφατα χρησιμοποιείται ως αποθήκη και ως τουαλέτες.

Στη δεκαετία του 1990 και στο πλαίσιο αναπαλαίωσης έγιναν εκτεταμένες εξωτερικές εργασίες από την κοινοπραξία Τσαρτιλίδη Ν. και Ζαφειρόπουλου Π., με επιβλέποντες τους μηχανικούς Κιπριτσή Δ. και Κυριαζίδη Δ. και στοίχισε ογδόντα εκατομμύρια δραχμές.

⁴ Αρχεία Β' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Δράμας, "Ιστορική Έκθεσις 9ου 6/ζιου Δημοτικού Σχολείου Δράμας" 1953.

Στο κτίριο στεγάζεται σήμερα το 12^ο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Δράμας. Περιβάλλεται από αυλή 9 στρεμμάτων στη βόρεια πλευρά της οποίας είναι χτισμένο το σημερινό γυμναστήριο 110 τ.μ. περίπου, το οποίο μεταπολεμικά χρησιμοποιήθηκε ως χώρος σίτισης των άπορων μαθητών, ενώ αργότερα ως αποθήκη του Δήμου. Στα βορειοανατολικά του αύλειου χώρου στεγάζεται το Δράμας σε κτίσμα που κατασκευάστηκε στα 1960 και φιλοξένησε από το 1981 έως 1989 τάξεις του 13^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας (Παπάζογλου Χ. , 2003, σ. 128). Ο αυλότοιχος είναι κατασκευασμένος εξ ολοκλήρου από πέτρα. Η ανατολική του πλευρά κατασκευάστηκε το 1958.⁵ Στην είσοδο της αυλής είχε ήδη κατασκευαστεί από το 1953 και λειτουργούσε θυρωρείο, με σκοπό την προφύλαξη του διδακτηρίου, τη φύλαξη των μαθητών και ως πρατήριο μαθητικών ειδών.⁶ Το 1963 ένα παρόμοιο θυρωρείο κατασκευάστηκε στη Νότια είσοδο της αυλής.⁷

Ανέγερση του διδακτηρίου

Η ανέγερση του διδακτηρίου με όνομα *Εκπαιδευτήρια της Ελληνικής Ορθόδοξου Κοινότητας Δράμας*, άρχισε το 1907, με πρωτοβουλία του αιμνήστου Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομου και τελείωσε το 1909. Ο ιεράρχης πίστευε πως για να επιτύχει η ελληνική προσπάθεια στο δύσκολο αγώνα ενάντια στη βουλγαρική

⁵ Αρχείο 12^{ου} Δ.Σχ..Στο πρακτικό της 14^{ης} Δεκεμβρίου 1958, ο Δ/ντής του Σχολείου κ. Ν. Γεωργιάδης αναφέρει ότι :« ο ανατολικός αυλότοιχος επί της Μητρ. Χρυσόστομου ο οποίος είχε αναγερθεί επί Τουρκοκρατίας, όταν ο χώρος αυτός χρησίμευε ως Νεκροταφείο των Ελλήνων, είναι πια αναχρονιστικός λόγω κακοτεχνίας και αποτελεί εμπόδιο για τη θέα του περικαλλούς Διδακτηρίου των Εκπαιδευτηρίων».

⁶ Αρχείο 12^{ου} Δ.Σχ. . Πρακτικό της 13^{ης} Δεκεμβρίου του 1953.

⁷ Αρχείο 9^{ου} Δ.Σχ. Πρακτικό ,Απρίλιος 1963.

προπαγάνδα και «για να επικρατήσει ο Ελληνισμός και να μη χαθεί χρειαζόμαστε δασκάλους, οργάνωση και σχολεία» (Πασχαλίδης Β. , 1992, σ. 105). Δημιούργησε ερανική επιτροπή η οποία φρόντιζε για τη συγκέντρωση χρημάτων ώστε να χτιστούν το ταχύτερο δυνατόν σχολεία αρρένων και θηλέων. Ο ίδιος επικοινωνήσε μέσω του Υπουργού Εξωτερικών κ. Σκουζέ με το *Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά* στην Αθήνα, το Μάιο του 1905, ζητώντας την οικονομική του ενίσχυση για την ανέγερση των Εκπαιδευτηρίων με προϋπολογισμό 1500 λίρες (Κουτουζιάδου, 2006). Η επιτροπή διαχείρισης του Επιμελητηρίου δέχθηκε, θέτοντας κάποιους όρους όπως :

α) την προμήθεια των αναγκαίων αυτοκρατορικών φερμανιών, β) την κατάρτιση τετραμελούς επιτροπής για την επιμέλεια και επίβλεψη του έργου που να αποτελείται από τον πλησιέστερο πρόξενο της Ελλάδας και «έγκριτα μέλη» της κοινότητας Δράμας υπό την προεδρίαν του Μητροπολίτου, γ) την αποστολή του προϋπολογισμού και τα σχέδια των κτιρίων, και δ) το ότι «επί της προσόψεως των σχολείων θέλει τεθή επιγραφή ότι ανηγέρθησαν δαπάνη του κληροδοτήματος Β. Μελά».⁸

Τελικά η επιστολή με ημερομηνία 17 Απριλίου 1906, και το πολυπόθητο αυτοκρατορικό φερμάνι φτάνει στη Δράμα. «Συναποστέλλεται και έτερον υψηλόν Αυτοκρ. Φερμάνιον εκδοθέν επί τη βάσει επιτοπίων επίσης ενεργειών περί ανεγέρσεως Σχολής εν Δράμα,» (Διονύσιος, 1998, σ. 185). Ο Χρυσόστομος με επιστολή προς τον υπουργό των εξωτερικών η οποία διαβιβάστηκε στο ΝΕΜ ζητά από το Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά, εφόσον εξεδόθησαν τα αυτοκρατορικά φερμάνια, να καταβάλει «είτε εφ άπαξ, είτε με δόσεις την υποσχεθείσαν συνδρομήν του Νηπιακού Επιμελητηρίου, ήτοι δια μεν το σχολείον Προσωτσάνης το ποσόν των οθωμανικών λιρών 500-600 δια δε το Δράμας λιρών οθωμανικές 1500»⁹. Επειδή όμως η επιτροπή λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων αδυνατούσε προς το παρόν να καταβάλλει το παραπάνω ποσό, «σε συνεννόηση με τον πρόξενο Κορομηλά και το υπουργείο Εξωτερικών αποφάσισε, «όπως επί του παρόντος προβεί στην παροχή μιας σειράς συνδρομών» για την ανέγερση σχολικών κτιρίων στη Μακεδονία. Από την 1η Ιουλίου 1906 μέχρι την 31η Μαΐου 1907 σε σύνολο εγκριθέντων 62.500 δραχμών (ή 2.500 λιρών οθωμ.) αντιστοιχούσαν για το σχολείο της Δράμας 37.500 δραχμές ή 1500 λίρες»¹⁰.

Η Κουτουζιάδου (2006) αναφέρει ότι : «Το Φεβρουάριο του 1908 έχει συγκεντρωθεί από εισφορές ολόκληρο το απαραίτητο ποσό προς ανέγερση της σχολής της Δράμας, η οποία τείνει να αποπερατωθεί με τη συμπλήρωση των 500 οθωμανικών λιρών από την

⁸ Βιβλίο Πρακτικών του ΝΕΜ. Συνεδρίαση της 15^{ης} Μαΐου 1905.

⁹ Βιβλίο Πρακτικών του ΝΕΜ. Συνεδρίαση της 27^{ης} Απριλίου 1906.

¹⁰ Βιβλίο Πρακτικών του ΝΕΜ. Συνεδρίαση της 27^{ης} Απριλίου 1906.

επιχορήγηση του Ν.Ε.Μ.) Η δαπάνη για την ανέγερση των «Εκπαιδευτηρίων» ανήλθε στο ποσό των 3.000 χρυσών λιρών Τουρκίας. Εκτός από το *Νηπιακό Επιμελητήριο Μελά*, το οποίο και πρόσφερε το μεγαλύτερο μέρος των χρημάτων, η δαπάνη καλύφθηκε από τις «προαιρετικές εισφορές των κατοίκων της Δράμας, αλλά και από ενοίκια της ακίνητης περιουσίας της μητρόπολης Δράμας» (Καρσανίδης Ε., 1992, σ. 238). Χρήματα για την αποπεράτωση του σχολείου διετεθήσαν και από τη Ναταλία Μελά, σύζυγο του Παύλου Μελά.¹¹

Τη μελέτη και τα σχέδια κατάστρωσε ο αρχιτέκτων Γ. Χατζημιχαήλ, ο οποίος ήταν υπολοχαγός, διορισμένος από το Κεντρικό Κομιτάτο στην περιοχή Δράμας για την αντιμετώπιση της βουλγαρικής προπαγάνδας. Είχε την έδρα του στο Παγγαίο, στη Μονή Εικοσιφοινίσσης, και κατέβαινε τακτικά στη Δράμα, μεταμφιεσμένος (Πασχαλίδης Β. , 1992, σ. 108).

Το κτίριο που σχεδίασε ο Χατζημιχαήλ «*Έχει τρεις εισόδους, μία σε κάθε πτέρυγα που αφορούσαν στο παρθεναγωγείο, στο αρρεναγωγείο και μία στην πλευρά της «πλάτης» του «Π»... Έτσι η λαϊκή μυθοπλασία δημιούργησε το ιδεολόγημα ότι ο σχεδιαστής έδωσε στη βόρεια πλευρά του κτιρίου το σχήμα «Π», γιατί από το γράμμα αυτό αρχίζει η λέξη «ΠΑΤΡΙΣ», ενώ κατ' άλλους από «Π» αρχίζει η λέξη «ΠΑΥΛΟΣ»* (Γεωργιάδης, Παπαδόπουλος, & Τρίκος, 2006).

Σύμφωνα όμως με την ευρωπαϊκή αντίληψη για τη σχολική αρχιτεκτονική ο ρυθμός των διδακτηρίων της περιόδου αυτής έπρεπε να έχει μορφή Π ή Η , να είναι προσαρμοσμένος προς το φυσικό περιβάλλον και την ελληνική αρχιτεκτονική παράδοση, να δημιουργεί συνειρμούς και αναγωγές προς την αρχαία Ελλάδα με επιστέψεις και αετώματα, με τον κλασικό τύπο του και «*από την άλλη να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της Υγιεινής και της Παιδαγωγικής επιστήμης (πολύ καλός φωτισμός, ηλιασμός και αερισμός)*» (Καρσανίδης Ε., 1992, σ. 239). Παράδειγμα της αρχιτεκτονικής αυτής είναι το Μαράσλειο Διδασκαλείο της Αθήνας, το οποίο είναι χτισμένο κατά το ίδιο χρονικό διάστημα (1905).

Τα Εκπαιδευτήρια περατώθηκαν το 1909, κατά τη δεύτερη περίοδο αρχιερατείας του Χρυσοστόμου στη Δράμα, έπειτα από πολλές διακοπές και παρεμβάσεις της τούρκικης διοίκησης. «*Τα εγκαίνια, με την συμμετοχή όλων των Ελλήνων και των Ελληνοπαίδων,*

¹¹ Ο Ε. Καρσανίδης στο «*Η παιδεία στο νομό Δράμας (1840-1913)*» αναφέρει το ποσό των 100 χρυσών λιρών. Στα αρχεία Β' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Δράμας, "Ιστορική Έκθεση 12ου δ/ξίου Δημοτικού Σχολείου Δράμας" 1953, αναφέρεται το ποσόν των 50 χρυσών λιρών.

του Χρυσοστόμου και του κλήρου, υπήρξαν πανηγυρικά και απετέλεσαν το σημαντικότερο γεγονός της χρονιάς εκείνης». (Πασχαλίδης Β. , 1992, σ. 109)

«Τα χορηγία Μελά ιδρυθέντα εν Δράμα σχολικά Εκπαιδευτήρια. Ο Μ. Δράμας Χρυσόστομος, 1909»
 Πηγή : Ίδρυμα Βασιλείου Μελά για την Προσχολική Αγωγή

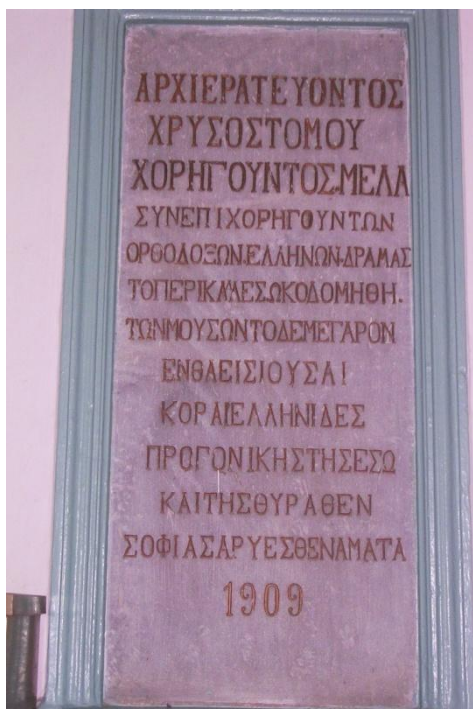
2.2. Εκπαιδευτήρια: Σύσταση και λειτουργικές αλλαγές των συστεγαζόμενων σχολείων

2.2.1. Από την ίδρυση μέχρι το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο

Το διδακτήριο των Εκπαιδευτηρίων Δράμας ολοκληρώθηκε στις αρχές του 1909 και τα εγκαίνιά του τελέστηκαν από το Μητροπολίτη Χρυσόστομο. Τα πρώτα σχολεία που λειτούργησαν ήταν το Αρρεναγωγείο και το Παρθεναγωγείο με 200 μαθητές συνολικά. Το καθένα είχε το δικό του όροφο στο κτίριο, τη δική του αυλή και είσοδο. Αυτό είναι άλλωστε σαφές και από τις εντοιχισμένες επιγραφές που υπάρχουν ακριβώς απέναντι από τις εισόδους των σχολείων.

Στο μεν 9/τάξιο Αρρεναγωγείο με κεντρική είσοδο στην ανατολική πλευρά του κτιρίου και αίθουσες διδασκαλίας στον δεύτερο όροφο, η επιγραφή μεταξύ άλλων γράφει«... το περικαλλές ωκοδομήθη των μουσών τότε μέγαρον ένθα εισίοντες παίδες ελλήνων...». Στο 8/τάξιο Παρθεναγωγείο του οποίου η κεντρική είσοδος ήταν από τη

νότια πλευρά του κτιρίου και οι αίθουσες διδασκαλίας στον πρώτο όροφο, η αντίστοιχη επιγραφή αναφέρει: «... κόραι ελληνίδαι...».

Επιγραφές των εισόδων Πηγή: Φωτογραφικό αρχείο 12^{ου} Δημ.Σχ. Δράμας

Δεν είναι γνωστά πολλά στοιχεία για τη λειτουργία των Σχολών, όπως ονομαζόντουσαν από την τοπική κοινωνία, παρά μόνο ότι κατά το πρώτο έτος της λειτουργίας τους, ενεγράφησαν 200 συνολικά μαθητές και μαθήτριες. Σύντομα, το 1910, ιδρύθηκε και Ημιγυμνάσιο με Α΄ και Β΄ τάξεις το οποίο στεγάστηκε στον πρώτο όροφο, μαζί με το Παρθεναγωγείο, έχοντας 28 εγγεγραμμένους μαθητές. «Κατά την ολιγόμηνη πρώτη βουλγαρική κατοχή της πόλεως τα εκπαιδευτήρια αυτά μετενομάσθηκαν από τους Βουλγάρους κατακτητές σε «Εκπαιδευτήρια Χατζηγεωργήφ» (Πασχαλίδης Β. , 1992, σ. 118).

Μετά την απελευθέρωση, το 1915, το σχολείο που λειτούργησε στον πρώτο όροφο, ονομάστηκε Α΄ πλήρες Δημοτικό Σχολείον των Θηλέων εν Δράμα με την Πράξη 12/1915 του Ε.Σ.Δ.Σ. Δράμας (Παπάζογλου, 2003, σ. 120) ενώ αυτό στον δεύτερο όροφο το Α΄ πλήρες Δημοτικό Σχολείον των Αρρένων εν Δράμα. Μετά τους Βαλκανικούς πολέμους και κατά τη διάρκεια της Β΄ Βουλγαρικής κατοχής (1916-1918), ανεστάλη η λειτουργία και των δυο σχολείων.

Το 1922 μετά την Μικρασιατική καταστροφή και την εγκατάσταση στη Δράμα πολλών Ελλήνων προσφύγων, προάγονται τον Μάρτιο σε 6/θέσια και μετονομάζονται σε Α΄ Δημοτικόν Σχολείον Θηλέων Δράμας και Α΄ Δημοτικόν Σχολείον Αρρένων Δράμας της τότε ενιαίας Εκπ/κής Περ. Δράμας.

Όπως αναφέρει ο Παπάζογλου (2003, σ. 141) το 1924 με Β. Δ. ιδρύθηκε και στεγάστηκε στον πρώτο όροφο των Εκπαιδευτηρίων το 1^ο Νηπιαγωγείο Δράμας «διότι συγκεντρώθησαν αυτόθι υπέρ τα 100...προσφυγόπουλα, αγνοούντα πλήρως την Ελληνικήν». Λειτουργούσε δε σε αίθουσες του σχολείου μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Με Π.Δ. της 19^{ης} Ιουλίου 1926 ιδρύθηκαν το *Ε΄ 1/τάξιο Δημ. Σχολείο Αρρένων* και το *Ε΄ 1/τάξιο Δημ. Σχολείο Θηλέων Δράμας*, τα οποία στεγάστηκαν στα Εκπαιδευτήρια. Από την συγχώνευσή τους με πράξη του 1927(108/6-10-27) ιδρύθηκε το *Ε΄ 2/τάξιο μικτόν Δημ. Σχολείον Δράμας* που στεγάστηκε στο δεύτερο όροφο.¹²

Όταν το 1929 τα σχολεία έγιναν μεικτά, η ονομασία άλλαξε για άλλη μια φορά σε *Β΄ μικτό Δημ. Σχολείον Δράμας* για το *Α΄ Δημοτικόν Σχολείον Θηλέων* του πρώτου ορόφου, σε *Α΄ μικτό Δημ. Σχολείον Δράμας* για το *Α΄ Δημοτικόν Σχολείον Αρρένων* του δεύτερου ορόφου. Παράλληλα όλα αυτά τα χρόνια εξακολουθεί να λειτουργεί και να στεγάζεται στον πρώτο όροφο νηπιαγωγείο.

Με την υπαγωγή των σχολείων το 1936 σε εκπαιδευτικές περιφέρειες το *Β΄ μικτό Δημ. Σχολείον*. υπήχθη στην Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας και αργότερα μετονομάστηκε σε *Α΄ 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας*, Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας (ΦΕΚ 374/25-9-1937). Το *Α΄ μικτό Δημ. Σχολείον* υπήχθη στην Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας και μετονομάστηκε με το ΦΕΚ του 1937 σε *Α΄ 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας*, Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας. Το *Ε΄ 2/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας*, υπήχθη κι αυτό στην Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας, προήχθη (ΦΕΚ 451/21-10-1939) και μετονομάστηκε σε *Β΄ 3/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας*, Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας¹³.

Λίγο πριν την κήρυξη του πολέμου το 1940, αλλάζουν οι εκπ/κές περιφέρειες και το *Α΄ 6/τάξιο Δημ. Σχολείο Δράμας*, της Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας με το ΦΕΚ.242/7-8-1940 υπήχθη στην Β΄ Εκπ. Περ., ενώ με το ΦΕΚ 15/27-1-1941 μετονομάστηκε σε *Δ΄ Δημοτικόν Σχολείον Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας*. Το *Β΄ 3/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας*, Α΄ Εκπ. Περ. Δράμας, ακολούθησε τον ίδιο δρόμο και βρέθηκε στην Β΄ Εκπ. Περ., μετονομάστηκε δε σε *Ε΄ Δημοτικόν Σχολείον Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας*, με το ΦΕΚ 15/27-1-1941¹⁴.

2.2.2. Μεταπολεμική περίοδος

Μετά την απελευθέρωση, το 1945, με επιχορηγήσεις του κράτους και τις προσπάθειες των διευθυντών και των δασκάλων των σχολείων, τα *Εκπαιδευτήρια* αφού

¹² Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας, Βιβλίο Πράξεων Εποπτικού Συμβουλίου Δράμας 1927.

¹³ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας, Βιβλίο Μητρώου Σχολείων, Β΄ εκπ/κής περιφέρειας

¹⁴ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας: «Απεσπάσθη εκ της Α΄ Δράμας Β.Δ.Σ.Κ.242/4-8-40.»

επισκευάστηκαν οι ζημιές , έγινε η προμήθεια των απαραίτητων επίπλων και ο εφοδιασμός του Σχολείου με εποπτικά όργανα διδασκαλίας. Όπως αναφέρουν οι διευθυντές των σχολείων στις ιστορικές εκθέσεις του 1953 το κτίριο, η βιβλιοθήκη και ο εξοπλισμός των σχολείων καταστράφηκαν κατά την Γ΄ Βουλγαρική κατοχή.

«Κατά το διάστημα της βουλγαρικής κατοχής όχι μόνον διεκόπη η λειτουργία του Σχολείου, ως και των λοιπών σχολείων Αν. Μακεδονίας και Θράκης, αλλά και ελεηλατήθησαν άπαντα τα έπιπλα και σκεύη, μια αρκετά πλούσια σειρά οργάνων φυσικής πειραματικής και χημείας, όλοι οι γεωγραφικοί, χάρται και αι εικόνες, το δε διδακτήριον ευρίσκετο εις αξιοθρήνητον κατάστασιν»¹⁵.

Το έτος 1953 κατόπιν Υπουργικής αποφάσεως και με ΦΕΚ 173/7-8-1953 άλλαξε η ονομασία των σχολείων σε αριθμηση. Έτσι τα τρία συστεγαζόμενα μετονομάστηκαν,

Το Α΄ 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας σε 9^ο 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας,

Το Δ΄ 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας σε 12^ο 6/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας και

Το Ε΄ 3/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας σε 13^ο 3/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας.

Στην ίδια περιοχή με τα τρία παραπάνω σχολεία, ιδρύθηκε με Β.Δ. της 2-12-1954 το 16^ο 1/τάξιο Δημ. Σχολείον Δράμας (Παπάζογλου, 2003, σ. 119). Στεγάστηκε στον δεύτερο όροφο και λειτούργησε με το ισχύον καθεστώς του 12^ο και 13^ο .

Στην Έκθεση του Επιθεωρητή με ημερομηνία επιθεωρήσεως 14-11-1955 διαβάζουμε, *«Εις το σχολείον ενεγράφησαν 63 μαθηταί. Το σχολείον δεν λειτουργεί αυτοτελώς. Οι μαθηταί κατανεμήθησαν εις τας τάξεις του 12^ο και 13^ο δημοτικών σχολείων. Ο διδάσκαλος εργάζεται εις την Δ΄ τάξιν των συλλειτουργούντων τούτων σχολείων»¹⁶.*

Τα δύο ολιγοθέσια σχολεία του συγκροτήματος, το 13^ο που είχε προαχθεί σε 4/τάξιο (ΦΕΚ 33/ 27-2-1957) και το 16^ο που είχε προαχθεί σε 2/τάξιο (Β.Δ. της 18-6-1959) συγχωνεύτηκαν σε 6/τάξιον με το ΦΕΚ 71/27-4-1961 ονομάστηκαν 6^ο 6/τάξιο Δημ. Σχολείο Δράμας και συνέχισαν να στεγάζονται στο ίδιο κτίριο μέχρις ότου απέκτησαν δικό τους ιδιόκτητο (1964-65).¹⁷

2.2.3. Από τη Δικτατορία μέχρι σήμερα

Στους χώρους των Εκπαιδευτηρίων και συγκεκριμένα στον πρώτο όροφο στεγαζόταν μαζί με το 9^ο Δημ. Σχολείο, το Γραφείο του Επιθεωρητή Β΄ Εκπαιδευτικής Περιφέρειας Δράμας. Χρησιμοποιούσε δύο γραφεία στη νότια πλευρά του κτιρίου, ένα

¹⁵ "Ιστορική Έκθεσις 12ου 6/ξίου Δημοτικού Σχολείου Δράμας" 1953, σ. 25-29, Νικόλαος Γεωργιάδης Δ/ντής του Σχολείου.

¹⁶ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας. Εκθέσεις Επιθεωρητού Β΄ Εκπ/κής Περ. Δράμας Κων/νου Μάργαρη για το σχ. Έτος 1956-57

¹⁷ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας, Βιβλίο Μητρώου Σχολείων, Β΄ εκπ/κής περιφέρειας.

για τον Επιθεωρητή και ένα για τον βοηθό του που επικοινωνούσαν μεταξύ τους με μικρό παραθυράκι. Το γραφείο της Επιθεώρησης έφυγε από τα Εκπαιδευτήρια το 1972. Ο Δ/ντής του 12^{ου} Δημ. Σχολείου είχε την ευθύνη λειτουργίας των συστεγαζόμενων σχολείων και παράλληλα ήταν υπεύθυνος τομέα, δηλαδή όταν ο Επιθεωρητής ήθελε να στείλει ένα έγγραφο σε όλα τα σχολεία της περιφέρειάς του, ο συγκεκριμένος Δ/ντής ήταν υπεύθυνος να το διαβιβάσει σε μια ομάδα σχολείων.

Το 1972, εξ αιτίας του μεγάλου αριθμού μαθητών που είχαν τα δύο σχολεία, 686 μαθητές σύνολο, ιδρύθηκε ένα 6/θέσιο Δημ. Σχολείο¹⁸, στην ίδια περιοχή, με επωνυμία: *13^ο 6/θέσιο Δημ. Σχολείο Δράμας* (Παπάζογλου, 2003, σ. 128). Αυτό αρχικά στεγάστηκε στις αίθουσες των δύο άλλων και μετά από λίγους μήνες μετακόμισε στο διδακτήριο του Γυμνασίου Θηλέων Δράμας, όπου φιλοξενήθηκε επί τριετία. Επέστρεψε στο σχολικό συγκρότημα των Εκπαιδευτηρίων το 1981 και παρέμεινε στεγαζόμενο εκεί μέχρι το 1989, οπότε και μεταφέρθηκε σε ιδιόκτητο διδακτήριο. Στο διάστημα 1981-89, χρησιμοποιούσε τρεις αίθουσες και από τα δύο σχολεία καθώς και τις τρεις αίθουσες του ανακατασκευασμένου κτίσματος της αυλής (πρώην γυμναστήριο) των Εκπαιδευτηρίων. Τα τρία σχολεία έφτασαν κατά το σχ. έτος 1980-81 τους 808 μαθητές. Λειτουργούσαν όλα σε βάρδιες πρωί-απόγευμα.

Το ίδιο κτίσμα δόθηκε προς χρήση στο *17^ο Νηπιαγωγείο Δράμας* το 1995, το οποίο και στεγάζεται σ' αυτό μέχρι σήμερα.

Το Σεπτέμβριο του 2000 μετά από 90 και πλέον χρόνια συστεγάσης και αλλαγών στην ονομασία τους, τα δύο πιο ιστορικά σχολεία της πόλης, τα μόνα εναπομείναντα στο σχολικό συγκρότημα των Εκπαιδευτηρίων, χώρισαν με τη μεταφορά του *9^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας* σε άλλο διδακτήριο. Έκτοτε το *12^ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας*, λειτούργησε ως πρωινό μέχρι το σχ. έτος 2003-2004 οπότε άρχισε να έχει και τμήματα ολοήμερου σχολείου και ονομάστηκε *12^ο Ολοήμερο Δημοτικό Σχολείο Δράμας*. Το 2008, μετά από την υπ' αριθμ 20521/Γ1/15-2-2008 εγκύκλιο του ΥΠΕΠΘ, για την ανάπτυξη πολιτισμικής συνείδησης και ιστορικής γνώσης των μαθητών και την προσπάθεια ποιοτικής αναβάθμισης της λειτουργίας του Σχολείου, ο Σύλλογος διδασκόντων προτείνει ως προσωνυμία του *12ου Δημοτικού Σχολείου Δράμας* την ονομασία: <<ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΚΟΙΝΟΤΗΤΟΣ ΔΡΑΜΑΣ Ο ΑΓΙΟΣ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ>>¹⁹

¹⁸ Υ.Α.96676/1972

¹⁹ Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδ/ντων 12^{ου} Δ.Σχ. Πρακτικό 14/29-2-2008

2.3.Η λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων

Στις 29/10/40 φτάνει στα σχολεία τηλεγραφικό έγγραφο αρ. 30738 της Γενικής Διοίκησης Θράκης με τίτλο: *«Περί παραδόσεως Σχολείου εκ μέρους των στρατευσίμων υπαλλήλων εις τας στρατιωτικές αρχάς του τόπου»*.²⁰

Την επομένη 30/10/40, ο Επιθεωρητής Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, στέλνει τηλεγραφική εγκύκλιο με αρ. 3422 και τίτλο : *«Περί διακοπής μαθημάτων μέχρι νεωτέρας διαταγής και διαφύλαξης αρχείου Σχολείου»*.

Κατά τη διάρκεια του πολέμου, είναι φανερό πως δάσκαλοι²¹, μαθητές, αλλά και σχολικές εφορείες, προσφέρουν για την διεξαγωγή του πολέμου από το υστέρημά τους. Με το έγγραφο αριθ. 5/20-1-41, υποβάλλεται στον Επιθεωρητή *«αντίγραφον πράξης δαπάνης 1000 δραχμών εκ των πόρων σχολείου δια την αγοράν πλεκτών ειδών υπέρ στρατιωτών»*. Αξιοσημείωτο είναι ότι, ενώ οι μαθητές δεν παρακολουθούν μαθήματα και στα σχολεία δάσκαλοι παρόντες είναι μόνο όσοι δεν έχουν επιστρατευθεί, ένα μήνα αργότερα, στις 21/2/1941, ο Δ/ντής του Δ΄ Δημ. Σχολείου δικαιολογείται εγγράφως στον Επιθεωρητή Α΄ Εκπ. Περ. διότι λόγω έλλειψης χαρτιού δεν υπέβαλε τον προϋπολογισμό 1941-42, ως όφειλε.

Στις 17-3-1941 σταματούν οι εγγραφές στο Πρωτόκολλο Αλ/φίας του Δ΄ Δημ. Σχολείου Δράμας. Στις 21-4-1941 η Δράμα καταλαμβάνεται από τους Βουλγάρους. Μεσολαβεί η Βουλγαρική κατοχή του 1941-1944 και τα αρχεία των σχολείων καταστρέφονται μαζί με όλα τα εποπτικά υλικά και τα βιβλία. Τα σχολεία παρέχουν βεβαιώσεις καταστροφής όλων των αρχείων τους κατά τη διάρκεια της Βουλγαρικής κατοχής στους ενδιαφερόμενους,²² μετά τον πόλεμο.

Με ημερομηνία 15-5-1945, ξαναρχίζει το Πρωτόκολλο Αλ/φίας του Δ΄ Δημ. Σχολείου Δράμας. Αν και η βουλγαρική κατοχή τελείωσε τον Οκτώβριο του 1944, τα σχολεία δε λειτούργησαν αρχικά. Οι μαθητές έκαναν μαθήματα στο κτίριο του Γυμνασίου Αρρένων, μέχρις ότου αποκατασταθούν οι ζημιές στο κτίριο και γίνουν οι απαραίτητες απογραφές. Έτσι τα μαθήματα στα Εκπαιδευτήρια άρχισαν τον Ιανουάριο του 1945, με πρώτους εγγραφέντες τους ενδιαφερόμενους να αποκτήσουν απολυτήριο δημοτικού, οι οποίοι ήταν μεγάλοι ηλικιακά για να φοιτήσουν σ' αυτό. Στα αρχεία των σχολείων υπάρχουν τα πρακτικά απολυτήριων εξετάσεων εκατοντάδων ατόμων που απέκτησαν μ' αυτό τον τρόπο μεταπολεμικά το απολυτήριό τους. Ακολούθησαν

²⁰ Πρωτόκολλο Αλ/φίας Δ΄ Δ.Σχ. Δράμας, 1940-1941

²¹ Πρωτόκολλο Αλ/φίας Δ΄ Δ.Σχ. Δράμας, 1940-1941, έγγραφο 157/31-12-40, Γ. Επιθεωρητής: *«Γνωρίζει την βαθειά συναίσθηση του Έλληνος δασκάλου τω διεξαγομένω πολέμω και συνιστά εισφοράν υπέρ των στρατιωτών ουχί μικροτέρας του μισθού μιας ημέρας εκ μέρους του»*

²² Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, 1954-1958

εξετάσεις κατατακτικές και σύμφωνα μ' αυτές οι μαθητές ενεγράφησαν σε τάξεις ώστε να παρακολουθήσουν μαθήματα.

Οι τρεις σχολικές εφορείες κατέβαλαν προσπάθειες να εξοικονομήσουν τα απαραίτητα χρήματα, όχι μόνο για τη λειτουργία των σχολείων, αλλά και την επιδιόρθωση του κτιρίου το οποίο είχε υποστεί σοβαρές ζημιές. Το κράτος ήταν ουσιαστικά απόν από την προσπάθεια αυτή. Το βάρος της επωμίστηκαν οι γονείς με τις εισφορές τους, ο Δήμος Δράμας και η Εκκλησία. Οι Δ/ντές των Σχολείων οι οποίοι κατείχαν θέση γραμματέως στις σχολικές εφορείες έφεραν το βάρος της σχεδίασης και της υλοποίησης όλων των προγραμμάτων.

Το 1946-47, μετά από σχετική εγκύκλιο²³ του Επιθεωρητή. Β' Εκπ. Περ. Δράμας, ιδρύθηκαν δύο Νυχτερινά Σχολεία, τα οποία λειτούργησαν με μαθητές, όσους δεν είχαν την κατάλληλη για το δημοτικό ηλικία και με δασκάλους, τούς δασκάλους των σχολείων των Εκπαιδευτηρίων. Το 1954 σε μια προσπάθεια καταπολέμησης του αναλφαριθμητισμού και της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου των κατοίκων, αναδιοργανώθηκαν τα νυχτερινά σχολεία και λειτούργησαν σε πιο συστηματική βάση. Στο Α' Δημ. Σχολείο στεγαζόταν και νηπιαγωγείο το οποίο όμως δε λειτούργησε το σχολικό έτος 1946-1947, καθώς λόγω έλλειψης προσωπικού η νηπιαγωγός χρησιμοποιήθηκε ως βοηθός του προσωπικού του σχολείου διδάσκοντας τα μαθήματα της Β' τάξης.²⁴

Την ίδια χρονιά, 1946, ξεκίνησαν τα μαθητικά συσσίτια για τους άπορους μαθητές. Αυτά δε δινόταν σε χώρο του σχολείου, αλλά στους χώρους της Κοινωνικής Πρόνοιας. Τους άπορους επίσης μαθητές μέσω της Ιματιοθήκης Παιδιού, προσπαθούσε να στηρίξει και ο Μητροπολίτης Δράμας, ο οποίος ζήτησε από τα σχολεία «να υποβληθεί πίνακας απόρων μαθητών προτιμηθέντων των ορφανών προκειμένου να ενεργήσει δια την ένδυσιν και υπόδησιν αυτών».²⁵ Είναι φανερό από την αλληλογραφία των σχολείων, πως η πολιτεία έδωσε πολύ μεγάλο βάρος στη διατροφή των μαθητών. Στην αρχή τα συσσίτια ήταν μόνο για τους άπορους, αργότερα γενικεύθηκαν και δινόταν στα σχολεία με τη μορφή πρωινού. Για τα παιδιά αυτά φρόντιζαν επίσης και οι σχολικές εφορείες, οι οποίες είχαν ειδικό κωδικό «δια την παροχήν γραφικής ύλης εις άπορους ανταρτόπληκτους μαθητάς του σχολείου» και άλλον «δια την εκτέλεσιν εκδρομών απόρων μαθητών».²⁶

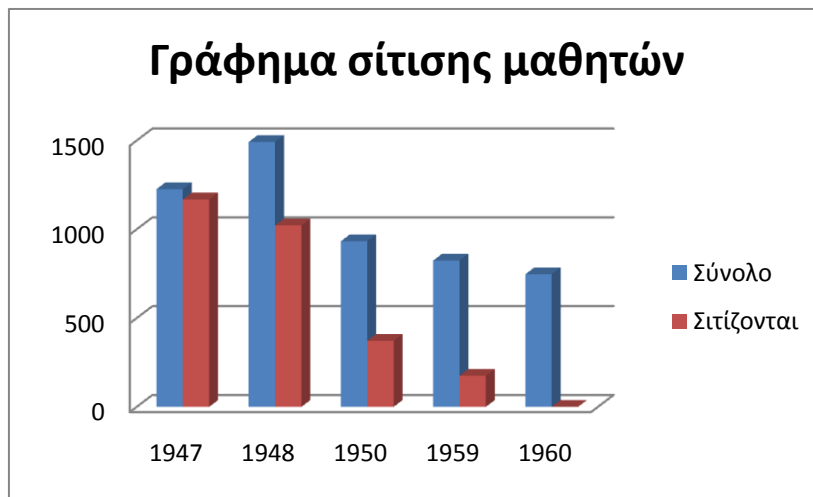
²³ Πρωτόκολλο Αλ/φίας Δ' Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ. 332/12-2-46 του Επιθ. Β' Εκπ/κής Περ. Δράμας.

²⁴ Εκθέσεις Επιθεωρητού Β' Εκπ/κής Περ. 1946-47

²⁵ Πρωτόκολλο Αλ/φίας Δ' Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ. 1828/24-9-1946 του Μητροπολίτη Δράμας.

²⁶ Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας Δ' Δ.Σχ. Δράμας 1945-51. Πράξη 4/26-1-48

Στο Βιβλίο αποθήκης συσσιτίων *Α', Δ' και Ε' Δημ. Σχολείου Β' Εκπ. Περι. Δράμας* καταγράφονταν οι ποσότητες τροφίμων που υπήρχαν στις αποθήκες των Εκπαιδευτηρίων και προορίζονταν για τα συσσίτια που οργάνωνε το σχολείο. Φαίνεται λοιπόν πως αρχικά τα συσσίτια είχαν δύο μορφές. Στο σχολείο έδιναν πρωινό σε όλους τους μαθητές και οι άποροι έπαιρναν στο σπίτι τους σε είδος ποσότητα τροφίμων. Κάποιοι μάλιστα σιτίζονταν από την Μαθητική πρόνοια. Αργότερα όταν το σχολείο απέκτησε χώρο σίτισης οι μαθητές μπορούσαν να σιτίζονται πλέον σ' αυτό και δεν έπαιρναν τα τρόφιμα στο σπίτι.²⁷ Ο αριθμός των μαθητών που φαίνεται να σιτίζονται στο σχολείο το 1946-1947, κυμαίνεται από 1168-1227, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατίθενται στα συγκεκριμένα έγγραφα. Το 1948 και στα τρία σχολεία με εγγεγραμμένους 1492 μαθητές, συσσίτιο λάμβαναν οι 1022. Οι υπόλοιποι 470 μαθητές χαρακτηρίζονταν εύποροι και δεν συμμετείχαν σ' αυτό. Αντίθετα συσσίτιο έπαιρναν οι εργαζόμενοι στο σχολείο, δάσκαλοι και υπηρετικό προσωπικό, συνολικά 28 άτομα. Το 1950 οι μαθητές που σιτίζονταν και από τα τρία σχολεία μαζί με το προσωπικό ήταν μόλις 400. Ο αριθμός αυτός έφτασε το 1959 τους 175 μόνο μαθητές, ενώ το 1960 δεν επιθυμούσε κανείς να λάβει συσσίτιο.

Γράφημα 1

Στο γράφημα φαίνεται ο αριθμός των μαθητών που σιτίζονται ανά έτος, καθώς και το σύνολο των εγγεγραμμένων μαθητών των τριών σχολείων στον αντίστοιχο χρόνο. Ο αριθμός των σιτιζόντων μειώνεται σταδιακά, όσο περνούν τα χρόνια, ώσπου να μηδενιστεί τελικά το 1960. Όσο το βιοτικό επίπεδο βελτιώνεται, τόσο λιγότερα παιδιά λαμβάνουν συσσίτιο στο σχολείο.

²⁷ Συνέντευξη δασκάλου Σ. Κ.

Στα πλαίσια ανασυγκρότησης των σχολείων οι Δ/ντές διά των σχολικών εφορειών έκαναν προσπάθειες να ξαναδημιουργήσουν μαθητική βιβλιοθήκη-αναγνωστήριο και να αγοράσουν απαραίτητο εποπτικό υλικό για τα μαθήματα. Αγοράστηκαν εικόνες φυτών και ζώων, χάρτες της Ελλάδας, ξένων χωρών καθώς και ιστορικοί χάρτες. Μια πλήρης σειρά γεωμετρικών οργάνων και άλλη μια σειρά οργάνων Φ. Πειραματικής και Χημείας για την εποπτική διδασκαλία των σχετικών μαθημάτων. Εφοδιάστηκαν και με φωτογραφική μηχανή με τρίποδα. Επίσης φρόντισαν για την αγορά δύο ραδιοφώνων, ένα για κάθε όροφο, για την παρακολούθηση ραδιοφωνικών εκπομπών από τους μαθητές και δύο βωβών κινηματογραφικών μηχανών προβολής, μία ανά όροφο. Σκοπός τους η επαναλειτουργία του παιδικού σχολικού κινηματογράφου, όπως φαίνεται από την έκθεση του Δ/ντή του Α΄ Δημ. Σχολείου προς τον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας.

Μηχανή Προβολής 16mm B&H model X ,δεκαετίας 1940.
Πηγή: φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας.

«Από του 1935 εις το σχολείο μας λειτουργεί παιδικός κινηματογράφος προς ψυχαγωγίαν και διδ/λίαν των μαθητών. Τα μηχανήματα του εν λόγω απωλέσθησαν κατά την κατοχήν. Μετά την απελευθέρωσιν, όμως ηγοράσαμεν παρά του Σου Υπουργείου Παιδείας νέον μηχάνημα και ούτω συνεχίζεται η προβολή ταινιών.»²⁸

Τα τρία σχολεία μοιραζόταν και καλλιεργούσαν τον σχολικό κήπο. Άλλωστε όπως αναφέρει ο Παπάζογλου (2003, σ. 77) η πολιτεία έδινε πολύ μεγάλη σημασία στο θεσμό του σχολικού κήπου, τον οποίο είχε καθιερώσει και νομοθετικά. Σύμφωνα με το Ν.3600/5-7-1928 άρθρο 1: «Ουδέν κτίριον σχολείου ανεγείρεται άνευ εξασφάλισεως

²⁸ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας. Ιστορική έκθεσις 9^{ου} 6/ταξίου Δ.Σχ.Δράμας, 30-3-1953.

καταλλήλου και επαρκούς χώρου προς σύστασιν σχολικού κήπου ανεξαρτήτως του γυμναστηρίου και της αυλής». Έτσι και στα Εκπαιδευτήρια υπήρχε προπολεμικά μεγάλος σχολικός κήπος, όπου καλλιεργούνταν από τους μαθητές «άνθη διάφορα, καλλωπιστικά και οπωροφόρα δένδρα και ούτω οι μαθηταί εξασκούντο εις τα πολλαπλασιασμού ανθέων και φυτών, ως και εις τον εμβολιασμόν».²⁹

Σχολικοί κήποι 12ου Δημ Σχολείου.
Πηγή : Φωτογ. αρχείο Αβραάμ Γεωργιάδη

Οι κήποι αυτοί βρισκόταν περιμετρικά της αυλής και ήταν περιφραγμένοι. Στις ιστορικές εκθέσεις των Δ/ντών προς τον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ/κής Περ. Δράμας, διαβάζουμε επίσης ότι «*Το Ε΄ Σχολείον στερείται σχολικού κήπου. Συνήθως οι μαθηταί παρακολουθούν τας εργασίας του σχολικού κήπου του Δ΄ σχολείου*»³⁰ γεγονός που εξηγείται από τον τρόπο λειτουργίας του εν λόγω σχολείου.

Το Ε΄ και το Δ΄ Δημ. Σχολείο δεν ήταν απλώς συστεγαζόμενα. Λειτουργούσαν συμπτυσσόμενα ως ένα μεγάλο 9/τάξιο, με δύο διευθύνσεις. Έτσι οι μαθητές τους τις περισσότερες φορές δεν ήξεραν σε ποιο σχολείο φοιτούσαν.

Η παιδεία δεν ήταν δωρεάν ακόμα. Τα πρώτα δωρεάν βιβλία που έφτασαν στα σχολεία κατά το σχ. έτος 1951-52 για τους άπορους μόνο μαθητές, αποτελούσαν γεγονός. Δεν κάλυπταν όμως τις μεγάλες ανάγκες των σχολείων που είχαν μεγάλο μαθητικό δυναμικό. Όπως θυμούνται οι μαθητές της περιόδου εκείνης εξακολουθούσαν να μην έχουν όλοι βιβλία και να δανείζονται ο ένας από τον άλλον, για διάβασμα³¹. Η εργασία των εκπαιδευτικών ήταν ακόμα δυσκολότερη μη έχοντας στη διάθεσή τους κάποια βοηθητικά βιβλία ή άλλο υλικό το οποίο θα έκανε πιο εύκολη τη διδασκαλία³². Αυτού του είδους τα βιβλία επιτράπηκαν πολύ αργότερα αρχής γενομένης το Σχ. έτος

²⁹ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας. Ιστορική έκθεσις 9^{ου} 6/ταξίου Δ.Σχ.Δράμας, 30-3-1953 .

³⁰ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας. Ιστορική έκθεσις 13^{ου} 3/ταξίου Δ.Σχ.Δράμας, 30-3-1953, από τον Παπασταύρου Νικόλαο, Δ/ντή του Σχολείου.

³¹ Συνέντευξη μαθητή Β.

³² Συνέντευξη εκπ/κού Σ.

1960-61 όπου στο πρακτικό 2/21-9-60 βρίσκουμε κατάλογο βοηθητικών βιβλίων για τις δύο μεγάλες τάξεις.

Για τις ανάγκες των μαθητικών συσσιτίων στο βορειοδυτικό άκρο της αυλής χτίστηκε το 1954, η *Εστία των Μαθητικών συσσιτίων*. Ο χώρος αυτός περιλάμβανε αποθήκη και εστία σίτισης. Στην ανατολική είσοδο της αυλής το θυρωρείο «*το οποίο χρησιμοποιείται και ως Μαθητικών πρατήριον, ανηγέρθη το θέρος του έτους 1954, δια προαιρετικών εισφορών των γονέων και κηδεμόνων των μαθητών, η δε δαπάνη ανεγέρσεως, ανήλθεν εις το ποσόν των 15.000 δραχμών*».³³ Ακολούθησε ένα παρόμοιο κτίσμα το 1963, στη νότια είσοδο της αυλής, προς χρήση του 9^{ου} Δημ. Σχολείου. Αρχικός σκοπός των δύο αυτών χτισμάτων ήταν να προφυλαχθεί τόσο το διδακτήριο, όσο και οι μαθητές από ανεπιθύμητα άτομα τα οποία έμπαιναν στην αυλή, να δημιουργηθεί πρατήριο μαθητικών ειδών, ώστε να σταματήσουν οι μαθητές να προμηθεύονται από πλανόδιους μικροπωλητές τα απαραίτητα. Το άτομο που θα το αναλάμβανε, δε θα πλήρωνε ενοίκιο, θα είχε τα καθήκοντα του κηπουρού, θυρωρού, συντηρητή για μικροεπισκευές και στο μαθητικό πρατήριο θα μπορούσε να πουλά και είδη από τον σχολικό κήπο.

Σημαντικό γεγονός στη λειτουργία των σχολείων κατά τη δεκαετία του 1950 ήταν η απόφαση της Τοπικής Ένωσης Δήμων και Κοινοτήτων για την ανέγερση ανδριάντα του Εθνομάρτυρα Μητροπολίτη Χρυσόστομου. Για το λόγο αυτό συστάθηκε Ερανική Επιτροπή, η οποία ζήτησε εγγράφως από τη Σχ. Εφορεία του 12^{ου} Δημ. Σχολείου την παραχώρηση της Νοτιοανατολικής πλευράς της αυλής για την τοποθέτηση του αγάλματος, στις 9-5-1957. Το αίτημα έγινε δεκτό άμεσα και ο χώρος στον οποίο τότε υπήρχε ένα μικρό μαγαζί, παραχωρήθηκε στην εν λόγω Επιτροπή.³⁴ Η συνολική έκταση που παραχωρήθηκε για την ανέγερση του μνημείου ήταν 196 τμ. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων συνέστησε τη διενέργεια εράνου μεταξύ των σχολείων όλης της χώρας, προκειμένου να εξασφαλιστούν τα έσοδα για την ανέγερση του ανδριάντα.

Τον Ιούλιο του 1958, ο Δ/ντής του 12^{ου} Δημ. Σχολείου Γεωργιάδης Νικόλαος, ως αντιπρόσωπος των δασκάλων στη ΔΟΕ, επισκέφτηκε την Αθήνα και κατάφερε να πετύχει την χορήγηση από τον Δ/ντή Σωματικής Αγωγής του Υπουργείου Παιδείας Καλφαρέντζο, χρηματικού ποσού για την ανέγερση υπόστεγου γυμναστικής, στην αυλή των Εκπαιδευτηρίων. Οι εργασίες κατασκευής άρχισαν τον Δεκέμβριο του 1958 με

³³ Αρχείο Π.Ε. Ν. Δράμας. Ιστορική έκθεσις 12^{ου} 6/ταξίου Δ.Σχ.Δράμας, 25-7-1954

³⁴ Πράξη Σχ. Εφορείας 4/13-5-1957

παράλληλη ανακατασκευή του πέτρινου τοίχου της αυλής. Σκοπός τους ήταν εκτός από το υπόστεγο γυμναστικής η ανέγερση με μπετόν αρμέ σκελετού 3 καταστημάτων.

Ανέγερση υπόστεγου γυμναστικής, 1958.
Πηγή: Φωτογ. αρχείο Αβραάμ Γεωργιάδη

Την αποπεράτωσή τους θα αναλάμβαναν οι μελλοντικοί ενοικιαστές. Πάνω από το υπόστεγο γυμναστικής, και τα καταστήματα υπήρχε πρόβλεψη για κατασκευή αίθουσας τελετών και μόνιμης σκηνής για τις σχολικές παραστάσεις.³⁵ Το παραπάνω σχέδιο δεν ολοκληρώθηκε ποτέ στο σύνολό του.

Τα καταστήματα χρησιμοποιήθηκαν ως αποθήκες και η σκηνή, αμφιθέατρο όπως θα λέγαμε σήμερα, δεν κατασκευάστηκε ποτέ. Μόνο το υπόστεγο γυμναστικής χρησιμοποιήθηκε για το σκοπό που χτίστηκε. Μετά από 20 χρόνια το κτίριο αυτό ανακατασκευάστηκε για σχολική χρήση και αφού φιλοξένησε για μεγάλο χρονικό διάστημα ένα σχολείο, σήμερα χρησιμοποιείται από το 17^ο Ολοήμερο Νηπιαγωγείο Δράμας.

Οι εκπαιδευτικοί έκαναν προσπάθειες να παρέχουν στους μαθητές με τη βοήθεια γυμναστή την καλύτερη δυνατή σωματική αγωγή για την εποχή τους. Για τη Σχ. χρονιά 1954-55 έγιναν οι απαραίτητες ενέργειες να προσληφθεί από την σχολική εφορεία γυμναστής, με δικά της έξοδα. Άλλωστε και τα καταστήματα που ήθελαν να χτίσουν στην αυλή του σχολείου είχαν βασικό σκοπό τους τη δημιουργία εσόδων για τον παραπάνω λόγο.

Τον Σεπτέμβριο και Οκτώβριο του 1957, η λειτουργία των σχολείων διαταράχθηκε από επιδημία γρίπης. Όπως φαίνεται λοιπόν από τα αρχεία του 12^{ου} ενώ στα τέλη Σεπτεμβρίου δίνουν ανά τριήμερο αναφορά για τον αριθμό των μαθητών που απουσιάζουν, στις 3 /10/57 το σχολείο κλείνει για 15 μέρες, μόνο για τους μαθητές, ενώ

³⁵ Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας 12^{ου} :Πράξη 14/12/1958

οι δάσκαλοι υποχρεούνται να είναι παρόντες. Στο ίδιο χρονικό διάστημα το 9^ο λειτουργεί με σοβαρές απώλειες στο μαθητικό δυναμικό του.

Ο Δ/ντής στις 17/10/57 αναφέρει προς τον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ.³⁶

		μαθητές	δάσκαλοι
Δευτέρα	14-Οκτ	64	1
Τρίτη	15-Οκτ	53	1
Τετάρτη	16-Οκτ	49	1
		166	3

Αριθ. Εγγραφέντων 283, Μ.Ο. απουσίας 55, ποσοστό 19%

Δυο μέρες αργότερα στις 19/10/57

		μαθητές
Πέμπτη	17-Οκτ	75
Παρασκευή	18-Οκτ	79
Σάββατο	19-Οκτ	81
		235

Εγγραφέντες 283, ΜΟ 78, ποσοστό 27%

Η τελευταία αναφορά γίνεται στις 3/10/57

		μαθητές
Δευτέρα	21-Οκτ	81
Τρίτη	22-Οκτ	74
Τετάρτη	23-Οκτ	61
		216

Εγγραφέντες 283, ΜΟ 72, ποσοστό 25%

Δεν ήταν η πρώτη φορά που χρειαζόταν να σταματήσει το σχολικό συγκρότημα να λειτουργεί εξαιτίας επιδημίας. Τρία χρόνια νωρίτερα, όταν εμφανίστηκε επιδημία πολιομυελίτιδας οι τρεις μικρές τάξεις των σχολείων, για μία εβδομάδα στις αρχές Ιουνίου 1954, διέκοψαν τα μαθήματά τους με εντολή του Επιθεωρητή της Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας. Στις 24/5/54 είχαν σταματήσει να γίνονται τα μαθήματα σωματικής Αγωγής με εντολή του Υγειονομικού κέντρου Δράμας λόγω κρούσματος πολιομυελίτιδας.

Το 1957 κάνει την εμφάνισή του ένα νέο έγγραφο του Υπουργείου Παιδείας σύμφωνα με το οποίο, θα έπρεπε να αναφέρουν στον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, στο τέλος κάθε ημερολογιακού εξαμήνου, πόσοι μαθητές του σχολείου καταδικάστηκαν από τις δικαστικές αρχές. Ήταν καθώς φαίνεται μεγάλο το πρόβλημα της παιδικής εγκληματικότητας και το Υπουργείο Παιδείας προσπαθούσε να το αντιμετωπίσει στέλνοντας τις σχετικές διαταγές.³⁷ Οι Δ/ντές των σχολείων μέχρι το 1981 έστελναν ως

³⁶ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^ο Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφα αριθ. 110, 111, 112

³⁷ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^ο Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.62/26-4-57: Κοιν διαταγής του ΥΠΕΠΘ. με θέμα: « Καταστολή εγκληματικότητας ανηλίκων»

όφειλαν ανά εξάμηνο την σχετική αναφορά, χωρίς να υπάρχει σε κάποια από αυτές όνομα καταδικασθέντος μαθητή.

Στο μεταπολεμικό διάστημα δόθηκε πολύ μεγάλη έμφαση στην καθαριότητα και την υγιεινή των μαθητών. Τα σχετικά έγγραφα περιγράφουν τον τρόπο με τον οποίο οι δάσκαλοι θα πρέπει να διαπαιδαγωγήσουν τους μαθητές τους ώστε να αποκτήσουν συνήθειες προσωπικής υγιεινής. Αγοράζονταν περιοδικά και βιβλία σχετικά με τη σχολική υγιεινή. Γινόταν καθημερινός σχολαστικός έλεγχος της καθαριότητας των μαθητών προ της ενάρξεως της σχ. εργασίας, όπως και της αυλής και του διδ/ρίου. Αγοράστηκαν από τα σχολεία κουρευτικές μηχανές για την «καθαριότητα της κεφαλής». «Το μάθημα δεν ξεκινούσε αν δεν γινόταν πρώτα έλεγχος σε νύχια και αυτιά»³⁸.

Παράλληλα προσπαθούσαν να εμφυσήσουν στη νέα γενιά τις αρχές της οικονομίας και της αποταμίευσης μέσα από ένα σύστημα ομιλιών, εργασιών, εκθέσεων για βράβευση. Το συγκεκριμένο σύστημα περιλάμβανε και τη βράβευση δασκάλων³⁹ οι οποίοι είχαν μεταδώσει καλύτερα από τους άλλους την αξία της αποταμίευσης στους μαθητές τους, ακόμα και με μετάλλια⁴⁰.

Σε όλο το παραπάνω χρονικό διάστημα το συγκρότημα των Εκπαιδευτηρίων είχε πλούσια σχολική ζωή. Υπάρχουν αναφορές στα αρχεία των σχολείων για συμμετοχή σε εκδηλώσεις, παρελάσεις, γυμναστικές επιδείξεις και αθλητικά γεγονότα καθώς και εκδρομές. Οι γυμναστικές επιδείξεις των μαθητών στο τέλος του έτους έπαιρναν μεγάλες διαστάσεις ως εκδήλωση.⁴¹ Πολλές φορές γινόταν σε γήπεδο, όπως το Μάιο του 1954 που έγιναν στο γήπεδο της ΔΟΞΑΣ, κάποιες μάλιστα και με τη συμμετοχή της Φιλαρμονικής του Δήμου Δράμας, όπως το 1952⁴². Χαρακτηριστικό του μεγέθους της εκδήλωσης είναι ο μεγάλος αριθμός των προσκλήσεων που τύπωναν τα σχολεία.

³⁸ Από συνέντευξη μαθητή Α.

³⁹ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12⁰⁰ Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.21/20-2-60: «Περί τιμητικής διακρίσεως σε εκπ/κό για την ανάπτυξη αποταμιευτικού πνεύματος στους μαθητές»

⁴⁰ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12⁰⁰ Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.4/10-1-61: «Απονομή μεταλλίων εις 2 εκπ/κούς (χρυσό και αργυρό)»

⁴¹ Πρωτόκολλο Αλ/φίας Δ' Δ.Σχ. Δράμας έγγραφο αρ 53/3-6-50 Υποβολή έκθεσης προς ΥΠΕΠΘ τελέσεως των ετήσιων γυμναστικών επιδείξεων των Α', Δ' και Ε' Δ.Σχ σχολικού έτους 1949- 50, με συνημμένο πρόγραμμα.

⁴² Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας Δ' Δ.Σχ.Πράξη:8/8-6-52

Γυμναστικές επιδείξεις Πηγή: Φωτογρ. Αρχείο 9^ο Δημ. Σχολείου Δράμας

Οι μαθητές εκκλησιάζονταν τακτικά και παρακολουθούσαν το κατηχητικό σχολείο. Παροτρύνονταν επίσης να συμμετέχουν σε ομάδες όπως ο οδηγισμός, ο προσκοπισμός και ο Ερυθρός σταυρός. Σε έγγραφο του Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περι. Δράμας, συνιστάται το 1947 η αγορά από τους μαθητές του περιοδικού του *Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Νεότητας*. Συγχαρητήριο έγγραφο για τα αξιόλογα αποτελέσματα των ομάδων Ερυθρού Σταυρού Νεότητας φτάνει στα σχολεία τον Ιούνιο του 1949 από τα γραφεία του Ερυθρού Σταυρού στην Αθήνα και το 1954 βραβεύονται οι ερυθροσταυρίτες του σχολείου. Αντίθετα το 1950 το Υπουργείο Παιδείας γνωρίζει τις οργανώσεις και τα σωματεία, στα οποία επιτρέπει την εγγραφή μαθητών. Αρκετά συχνά γίνονταν εκδρομές των σχολείων προς τα φυλάκια και οι μαθητές πήγαιναν δώρα στους στρατιώτες που επισκέπτονταν, αφού είχε προηγηθεί έρανος για την αγορά τους.⁴³ Τα σχολεία συμμετείχαν επίσης στην εκδήλωση άφιξης κάθε επίσημου προσώπου στην πόλη, είτε με αντιπροσωπία, είτε με όλους τους μαθητές. Από το 1963⁴⁴ άρχισαν να οργανώνονται οι Πανελλήνιοι Διαγωνισμοί Μαθητικής Χειροτεχνίας με εορταστικές εκδηλώσεις. Διοργανώνονταν και διαρκούσαν την τελευταία εβδομάδα του διδακτικού έτους. Η δε προετοιμασία τους κρατούσε όλο το έτος, προκειμένου να οργανωθούν καλύτερα και με πολλά μαθητικά έργα. Για το σκοπό αυτό «τα χειροτεχνήματα των μαθητών παρακολουθούνται επισταμένως υπό των διδ/των δια τον σκοπόν της καλύτερας οργανώσεως και επιτυχίας αυτής»⁴⁵

⁴³ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^ο Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.33/23-3-59 «Περί προαιρετικού εράνου μεταξύ των μαθητών δια πασχαλινά δώρα εις τους ακρίτας»

⁴⁴ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^ο Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.91/16-11-63 «Περί οργανώσεως 1^ο Πανελλήνιου Διαγωνισμού περί σχολικής χειροτεχνίας».

⁴⁵ Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδ/των 12^ο Δ.Σχ. Πρακτικό 8/29-4-1972

Έκθεση χειροτεχνίας 1972.
Πηγή: Φωτογ. Αρχείο 9^{ου} Δημ. Σχολείου Δράμας

Οι μαθητές των σχολείων υποδέχονταν τους επισκέπτες τις απογευματινές ώρες ντυμένοι με τις στολές τους και τους ξεναγούσαν στα εκθέματα των τάξεων.⁴⁶ Ιδιαίτερα μεγάλες και με συμμετοχή των τοπικών αρχών, ήταν οι τελετές έναρξης και λήξης των εκδηλώσεων αυτών.

Αμέσως μετά την απελευθέρωση γίνεται προσπάθεια αναδάσωσης της χώρας με τη βοήθεια των σχολείων, σύμφωνα με την υπ' αριθ. 59596/22-10-45 εγκύκλιο του Υπουργείου Παιδείας. Επίσης η δασική υπηρεσία ζητά εγγράφως τη βοήθεια των μαθητών για την προστασία των φυτεμένων δενδρυλλίων. Το σχολικό συγκρότημα συμμετέχοντας στη «γιορτή του πράσινου» τον Ιανουάριο του 1954 προέβη σε δενδροφυτεύσεις της περιοχής, αφού πρώτα οι μαθητές είχαν φυτέψει δενδρύλλια φλαμουριάς στην αυλή του σχολείου. Με σκοπό την πρόληψη πυρκαγιάς στα δάση γινόταν ομιλίες στους μαθητές με σχετικό περιεχόμενο.⁴⁷ Οι προσπάθειες για την ανάπτυξη των φιλοδοσικών αισθημάτων στους μαθητές συνεχίστηκαν και τα επόμενα χρόνια. Το 1972, έτος αναδάσωσης, το σχολείο συμμετείχε σε αναδάσωση λόφου λίγο έξω από την πόλη (Κορύμβος) και στις αρχές του 1973 έγγραφο του Επιθεωρητή καλούσε να πάρουν μέρος σε νέα δενδροφύτευση.⁴⁸

Από τη Νομαρχία Δράμας κοινοποιείται τον Δεκέμβριο του 1971 έγγραφο αρ. 267 για πρόγραμμα διαθέσεως παστεριωμένου γάλακτος από την τοπική γαλακτοβιομηχανία στους μαθητές των σχολείων. Δώδεκα χρόνια αργότερα αρχίζει να διανέμεται στους

⁴⁶ Συνέντευξη μαθήτριας Θ.

⁴⁷ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.58/30-6-61 Ομιλία με θέμα « Τα δάση και οι κίνδυνοι πυρκαγιάς»

⁴⁸ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.47/4-3-73«Περί μέτρων προστασίας δια την διαφύλαξιν των δενδοστοιχιών, εξόρμησις μαθητών δια νέαν δενδροφύτευσιν.»

μαθητές φυσικός χυμός φρούτων, για δύο σχολικές χρονιές με μικρές διακοπές⁴⁹. Τα προγράμματα αυτού του είδους δεν σταματούν όμως. Στις αρχές του 1991 αρχίζουν να διανέμονται φρέσκα μήλα και πορτοκάλια στους μαθητές προκειμένου να στηριχθεί η αγροτική παραγωγή.⁵⁰

Η λειτουργία με βάρδιες στα σχολεία άρχισε από πολύ νωρίς. Πρώτο το 9^ο άρχισε να λειτουργεί με βάρδιες πρωί –απόγευμα στα μέσα της δεκαετίας του 1960.

Το 12^ο άρχισε να λειτουργεί με εναλλάξ απογευματινή εργασία από το σχ. έτος 1971-72. Έξι από τα 9 τμήματά του ήταν μόνο πρωινά, ένα μόνο απογευματινό και δύο εναλλάσσονταν ανά 3 μέρες.⁵¹ Αργότερα όταν τα σχολεία έγιναν και τα δύο 12/θέσια λειτουργούσαν πρωί- απόγευμα ταυτόχρονα. Δηλαδή, τα μισά τμήματα του 9^{ου} στον πρώτο όροφο και τα μισά τμήματα του 12^{ου} στον δεύτερο όροφο. Το σύστημα αυτό δεν εξυπηρετούσε ως φαίνεται τους διευθυντές των σχολείων, οι οποίοι μ' αυτόν τον τρόπο δεν μπορούσαν να επικοινωνήσουν με το μισό προσωπικό τους. Άλλαξε και μετατράπηκε τα τελευταία χρόνια, πριν τον χωρισμό των σχολείων, σε εναλλάξ λειτουργία τους, πρωί απόγευμα και όποιο σχολείο λειτουργούσε χρησιμοποιούσε όλο το κτίριο, πάνω-κάτω.

Το βασανιστικό για μαθητές και δασκάλους απογευματινό ωράριο σταμάτησε το 2000, όταν τα δυο σχολεία χώρισαν οριστικά, με τη μεταστέγαση του 9^{ου} σε άλλο κτίριο.

Από τη δεκαετία του '60 η πολιτεία αρχίζει να ενδιαφέρεται για τα «καθυστερημένα παιδιά». Αρχικά φαίνεται να προσπαθεί απλώς να τα εντοπίσει και να τα καταγράψει, στέλνοντας στα σχολεία την «*προϊσταμένη του ψυχολογικού κέντρου Βορείου Ελλάδος προς εξέταση καθυστερημένων παιδιών*»⁵². Αργότερα ιδρύεται στην πόλη το *Ειδικό Σχολείο*⁵³ και η προσπάθεια για εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές ανάγκες συστηματοποιείται. Οι δάσκαλοι παρακολουθούν σεμινάρια για την «*Εκπαίδευση των αποκλινόντων παιδιών και εφήβων*»⁵⁴ ενώ οι δύο δάσκαλοι του *Ειδικού Σχολείου* ξεκινούν «*Απογραφή μειονεκτικών μαθητών των κανονικών σχολείων*»⁵⁵ Έτσι από τη δεκαετία του '80 αρχίζει να λειτουργεί, μέχρι σήμερα, στο 12^ο Δημ. Σχολείο τμήμα ένταξης παιδιών με μαθησιακές δυσκολίες .

⁴⁹ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.23/29-1-83«*Διανομή φυσικού χυμού σε μαθητές*».

⁵⁰ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.96/15-4-91 «*Περί δωρεάν διανομής αποσυρομένων μήλων και εσπεριδοειδών*»

⁵¹ Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδ/ντων 12^{ου} Δ.Σχ. Πρακτικό 5/21-9-1971

⁵² Πρωτόκολλο Αλ/φίας 12^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο αρ.30/1-4-65

⁵³ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο 6-10-78 «*Οδηγίες για την οργάνωση και λειτουργία των ειδικών σχολείων*»

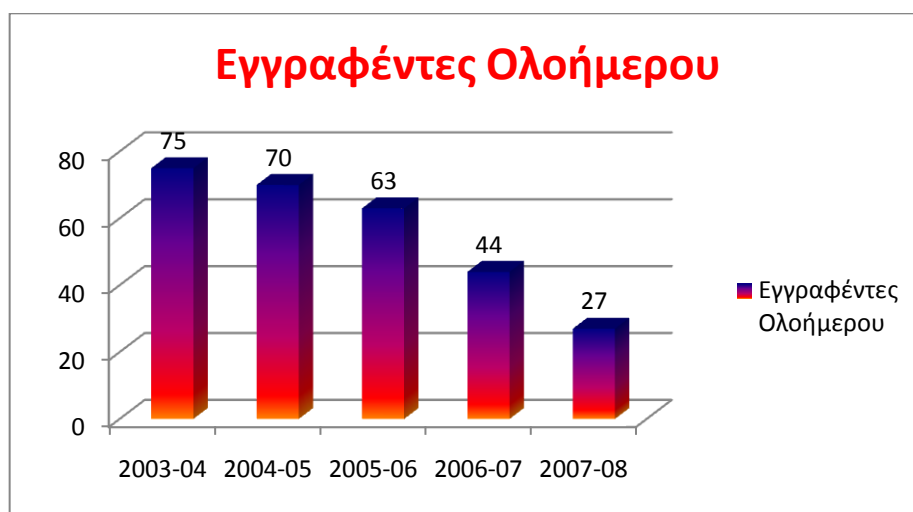
⁵⁴ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο 26-5-81

⁵⁵ Πρωτόκολλο Αλ/φίας 9^{ου} Δ.Σχ. Δράμας, έγγραφο 19-11-81

Στη δεκαετία του '90 γίνεται μια νέα προσπάθεια αναδημιουργίας και εμπλουτισμού της μαθητικής βιβλιοθήκης⁵⁶ του 12^{ου} Δημ. Σχολείου η οποία αρχίζει να λειτουργεί με σύγχρονο τρόπο δανεισμού και με συνυπευθυνότητα μαθητών και εκπαιδευτικών. Για τον εμπλουτισμό της φροντίζουν τόσο το σχολείο, όσο και ο Σύλλογος Γονέων. Δε λείπουν και οι περιπτώσεις δωρεών από τις μαθητικές κοινότητες.

*«Η μαθητική βιβλιοθήκη είναι μια μεγάλη δανειστική βιβλιοθήκη με πάνω από 700 βιβλία. Οι μαθητές δανείζονται κατά τμήματα τα βιβλία και κάνουν μέσα στην τάξη τους, με ευθύνη του εκπ/κού της τάξης, ανταλλαγές. Παρατηρείται μεγάλη κινητικότητα στις μικρές τάξεις».*⁵⁷

Μετά τη μεταστέγαση του 9^{ου} Δημ. Σχολείου το 2000, το 12^ο Δημ. Σχολείο λειτούργησε σε πρωινή βάρδια για τρία χρόνια. Κατά το σχ. έτος 2003-04 ιδρύθηκαν τρία τμήματα Ολοήμερου με 75 μαθητές αρχικά, οι οποίοι όμως μέχρι τη λήξη του έτους είχαν μείνει 46. Το γράφημα που ακολουθεί δείχνει την κίνηση του μαθητικού δυναμικού στο ολοήμερο σχολείο από το 2003-2008.

Γράφημα 2

Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στα τμήματα του ολοήμερου σχολείου μειώνεται συνεχώς. Το ίδιο και τα τμήματα. Το 2003 τα τμήματα ήταν 3 και το 2007 ήταν 2. Αξιοσημείωτο είναι επίσης το γεγονός ότι οι μαθητές που εγγράφονταν στο ολοήμερο δεν έμεναν ποτέ όλοι εγγεγραμμένοι μέχρι το τέλος. Εκτός από το παράδειγμα του Σχ έτους 2003-04 που παρουσιάστηκε παραπάνω, χαρακτηριστικό είναι επίσης κι αυτό του σχ. έτους 2006-07 όπου οι εγγεγραμμένοι ήταν αρχικά 44 και

⁵⁶ Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδ/ντων 12^{ου} Δ.Σχ. Πρακτικό 8/1998

⁵⁷ Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδ/ντων 12^{ου} Δ.Σχ. Πρακτικό 18/13-6-2008

δημιουργήθηκαν 3 τμήματα, ενώ κατά τη διάρκεια του έτους μειώθηκαν στους 25 και τα τμήματα έγιναν 2, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη λειτουργία του ολοήμερου σχολείου.

Στα βιβλία πρακτικών και των δύο σχολείων βρίσκουμε πληθώρα προγραμμάτων στα οποία συμμετέχουν τα σχολεία και τα οποία χαρακτηρίζονται καινοτόμα για την εποχή τους. Αναφερθήκαμε πιο πάνω σε προγράμματα σχετικά με το περιβάλλον, την ανακύκλωση, την αποταμίευση, τη σχολική υγιεινή κλπ. Ακολούθησαν προγράμματα αθλητισμού όπως το Καλλιπάτειρα και η Ολυμπιακή Παιδεία, που αναπτύχθηκε τα χρόνια πριν τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004. Προγράμματα Π. Εκπαίδευσης και Αγωγής Υγείας που λίγο πολύ αναπτύσσονται τα τελευταία 15 χρόνια σε όλα τα σχολεία. Στο 12^ο Δημ. Σχολείο το 1999 με το πρακτικό αρ. 13 αποφασίστηκε η συμμετοχή του Σχολείου στο πρόγραμμα Σωκράτης-Κομένιος με 3/ετή διάρκεια. Το συγκεκριμένο πρόγραμμα είχε τελικά τη διπλάσια διάρκεια. Αντικείμενο συνεργασίας με την Γερμανία, Ιρλανδία Δανία ήταν η έκδοση 4/γλωσσης εφημερίδας. Στο ίδιο πρακτικό αναφέρεται η έκδοση μαθητικής εφημερίδας από την Δ΄ τάξη με επωνυμία *Μαθητικοί αντίλαλοι*, και η έκδοση λευκώματος από την Ε΄ τάξη για τα δικαιώματα του παιδιού. Η εφημερίδα εκδίδονταν για 2 συνεχή Σχ. έτη και επανεκδόθηκε το Σχ. έτος 2004-05 για άλλη μια χρονιά.

Editorial

SCHOOL NEWSPAPER
PROGRAM SOCRATES / COMENIUS - ACTION 1
EUROPEAN EDUCATION PARTNERSHIPS
PROJECT NUMBER: 98 GR01-SO2C2-0002-1

ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΩΚΡΑΤΗΣ / COMENIUS - ΑΡΑΣΣΗ 1
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟ
ΑΡ. ΣΥΜΒΑΣΗΣ: 98-GR01-SO2C2-0002-1

This is the second contribution to this project. In the second issue of Euroscope you will find legends and fairy tales from our countries and a brief about a church in our hometown. The financial support offered by the European Commission for the SOCRATES / COMENIUS programme is 4500 € (Euro).

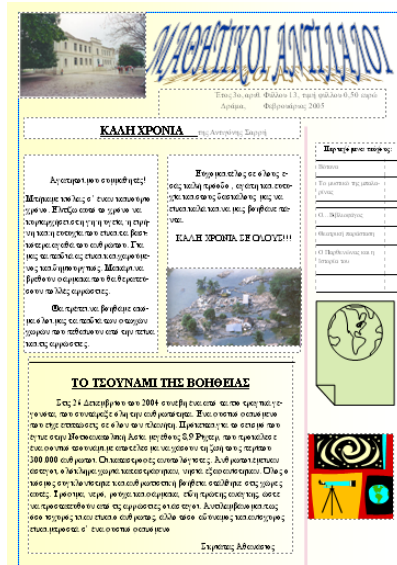
Participating Schools:
12th Primary School, Drama, Greece (Coordinating School)
• Principal of the School: Mr. Agapitos George
• Teacher in charge of Project: Houslopoulos Makis
Smidstrup-Skarpup Skole, Smidstrup, Denmark
• Principal of the School: Skov-Sørensen Martin
• Teacher in charge of Project: Birgit Christensen
Grundschule Dahlenitz, Dahlenitz, Germany
• Principal of the School: Marianne Meier
• Teacher in charge of Project: Birgit Møller
Croskneak P.S. Killeen Co. Dubuy, N. Ireland
• Principal of the School: Paul Grannay
• Teacher in charge of Project: Paul Grannay

Κατατίθεται στα χέρια σας το δεύτερο τεύχος του Euroscope. Στο τεύχος αυτό θα βρείτε μύθους και παραμύθια από τις χώρες των σχολείων που συμμετέχουν στο πρόγραμμα καθώς και την ιστορία μιας εκκλησίας από τις μέρες μας. Η Κοινωνική Επιχορήγηση του προγράμματος ΣΩΚΡΑΤΗΣ / COMENIUS θα φτάσει τα 4500 € (Ευρώ).

Συμμετέχοντα Σχολεία:
12ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας, Ελλάδα (Σχολείο Συντονιστής)
• Διευθυντής: 12ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας: Αγαπίτος Γεώργιος
• Υπεύθυνος προγράμματος: Μάκης Χουσιπώπουλος
Αρτηού Σχολείο Smidstrup-Skarpup, Smidstrup, Δανία
• Διευθυντής Σχολείου: Skov-Sørensen Martin
• Υπεύθυνη προγράμματος: Birgit Christensen
Αρτηού Σχολείο Dahlenitz, Dahlenitz, Γερμανία
• Διευθύντρια Σχολείου: Marianne Meier
• Υπεύθυνη προγράμματος: Birgit Møller
Αρτηού Σχολείο Croskneak Killeen Co. Dubuy, N. Ireland
• Διευθυντής Σχολείου: Paul Grannay
• Υπεύθυνος προγράμματος: Paul Grannay

Euroscope 4γλωσση μαθητική εφημερίδα Πηγή : Αρχείο 12^ο Δημ. Σχολείου Δράμας

Μαθητική εφημερίδα Ε΄τάξης 1998-99

Πηγή : Αρχείο ερευνητικής ομάδας

2.4.Η εξέλιξη του μαθητικού δυναμικού

2.4.1. Η εξέλιξη του μαθητικού δυναμικού από το 1945 έως το 1974

Όπως έχει αναφερθεί τα σχολεία επαναλειτούργησαν στις αρχές του 1945, αν και η περιοχή απελευθερώθηκε τον Οκτώβριο του 1944. Οι μαθητές της περιοχής των Εκπαιδευτηρίων για τρεις μήνες παρακολουθούσαν μαθήματα σε αίθουσες του Γυμνασίου Αρρένων Δράμας, το οποίο έθεσαν άμεσα σε λειτουργία οι αντάρτες, με δασκάλους του νέους οι οποίοι ήξεραν γράμματα⁵⁸.

Όταν τον Ιανουάριο του 1945 άρχισαν να λειτουργούν τα τρία συστεγαζόμενα σχολεία του συγκροτήματος των Εκπαιδευτηρίων οι πρώτοι εγγραφέντες υποβλήθηκαν σε κατατακτήριες εξετάσεις από 3/μελή επιτροπή εκπαιδευτικών ώστε, ασχέτως ηλικίας, να φοιτήσουν στην ανάλογη με τις γραμματικές γνώσεις τους τάξη. Όσοι είχαν τις απαραίτητες γνώσεις, σύμφωνα πάντα με την επιτροπή, πήραν απολυτήριο το Μάιο του 1945. Από την επόμενη σχολική χρονιά τα σχολεία λειτούργησαν κανονικά και το μεν Α΄ Δ.Σχ. Δράμας είχε 321 εγγραφέντες, το δε Δ΄ Δ.Σχ. Δράμας 484 και το Ε΄ Δ.Σχ. Δράμας 260. Όσοι μαθητές είχαν μεγαλύτερη ηλικία από αυτήν της τάξης τους μπορούσαν να περάσουν σε μια χρονιά δυο σχολικές τάξεις⁵⁹. Έτσι τελείωναν γρήγορα το σχολείο.

Οι πίνακες που ακολουθούν δείχνουν την πορεία του μαθητικού δυναμικού μέχρι το 1950 και μόνο στα σχολεία Α΄ και Δ΄, διότι η έρευνα δεν επεκτάθηκε στο αρχείο του Ε΄ και όσα στοιχεία έχουμε για αυτό είναι από τα αρχεία της Π.Ε.Ν. Δράμας.

⁵⁸ Συνέντευξη μαθητή Β.Ε.

⁵⁹ Συνέντευξη μαθητή Β.Ε.

Πίνακας 1
Δ' Δ.Σχ. Δράμας

Σχ. έτος	εγγραφέντες
1945-46	484
1946-47	520
1947-48	587
1948-49	634
1949-50	470

Πίνακας 2
Α' Δ.Σχ. Δράμας

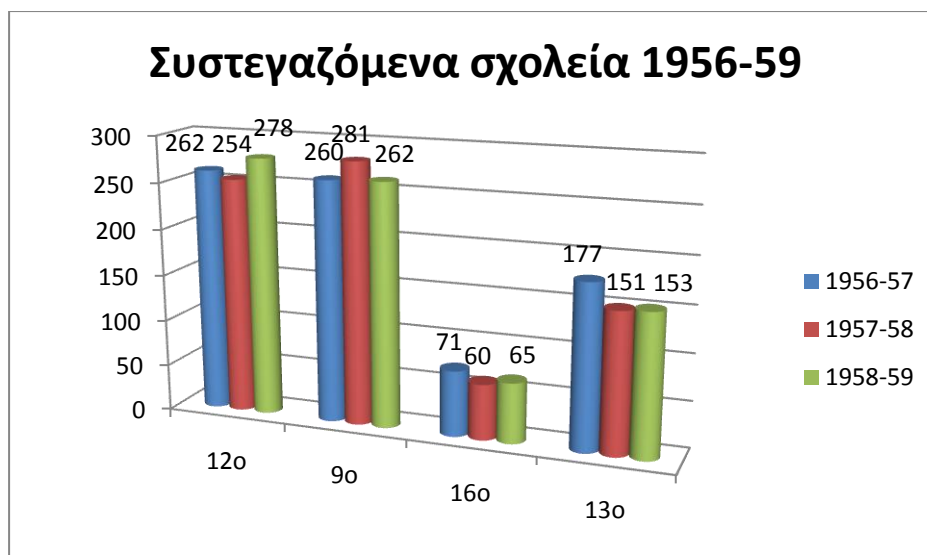
Σχ. έτος	εγγραφέντες
1945-46	321
1946-47	330
1947-48	438
1948-49	466
1949-50	353

Είναι το διάστημα που κατέφυγαν στην πόλη από τα χωριά εκατοντάδες κάτοικοι, οι λεγόμενοι ανταρτόπληκτοι. Στην έκθεση του Επιθεωρητή Β' Εκπαιδευτικής Περιφέρειας 1947-48 αναφέρει ότι 100 μαθητές του Δ' Δημοτικού Σχολείου ήταν ανταρτόπληκτοι. Μέσα στο κείμενο τονίζεται από τον επιθεωρητή, η προσπάθεια τόσο του διδακτικού προσωπικού, όσο και του ίδιου προσωπικά να τονώσουν το ηθικό των εκπατρισθέντων μαθητών και των γονέων τους, να αφυπνίσουν τα εθνικά ιδεώδη και να τονώσουν το εθνικό φρόνημα και την αγάπη για την πατρίδα⁶⁰.

Στη δεκαετία του '50 το μαθητικό δυναμικό δεν παρουσιάζει μεγάλες διακυμάνσεις. Το 12^ο Δ. Σχ. έχει πάντα μεγαλύτερο αριθμό μαθητών από το 9^ο Δ. Σχ. Το 1954 ιδρύθηκε το 16^ο Δημοτικό Σχολείο το οποίο αποδυνάμωσε κυρίως το 12^ο από τους μαθητές και είχε το σχ. έτος 1955-56 63 εγγραφέντες⁶¹. Το 12^ο από τους 383 μαθητές που είχε το 1954-55 έπεσε στους 262 το 1956-57, ενώ το συστεγαζόμενο 13^ο γνωρίζουμε ότι είχε 177 εγγεγραμμένους το 1956-57, χωρίς όμως να γνωρίζουμε τους εγγεγραμμένους το διάστημα πριν την ίδρυση του 16^{ου} Δημοτικού Σχολείου, ώστε να μπορούμε να κάνουμε συγκρίσεις. Δεδομένου ότι τα δυο αυτά σχολεία, 13^ο και 16^ο, αντλούσαν μαθητές από την ίδια γεωγραφική περιοχή, είναι βέβαιο ότι θα μειώθηκε και ο αριθμός εγγραφέντων του 13^{ου} Δημοτικού Σχολείου.

⁶⁰ Αρχείο Π.Ε. Γ.Εκθεσις Επιθεωρητού Β' Εκπ-κής Π. Δράμας 1947-48.

⁶¹ Αρχείο Π.Ε.

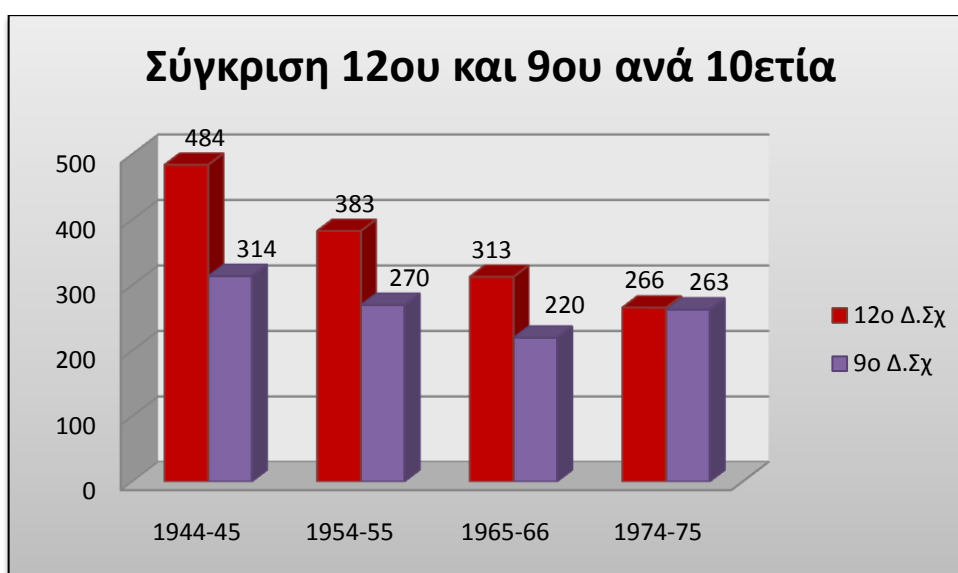
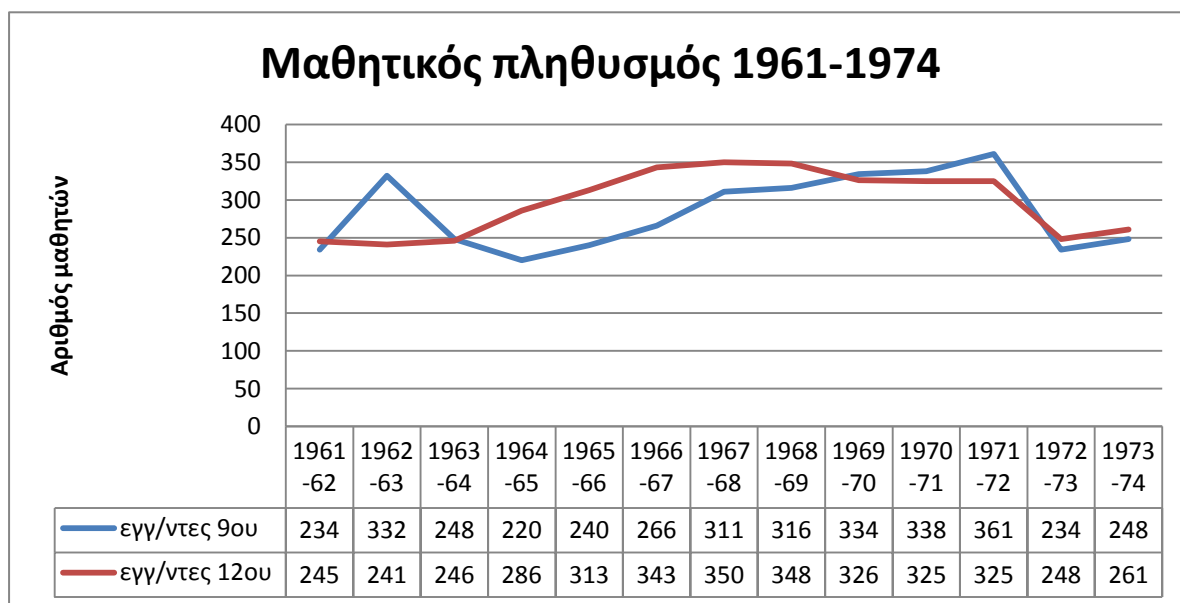

Στο γράφημα παρουσιάζεται ο μαθητικός πληθυσμός των εκπαιδευτηρίων για τη μοναδική 3/ετία κατά την οποία υπήρχαν στοιχεία για όλα τα σχολεία 1956-59.

Στην 1^η στήλη είναι οι μαθητές του 12^{ου} Δημοτικού Σχολείου στην ίδια τριετία, στη 2^η του 9^{ου}, στην 3^η του 16^{ου} και στην 4^η του 13^{ου}. Είναι χαρακτηριστικό πως ενώ το 16^ο ιδρύθηκε για να αποσυμφορήσει τα άλλα δυο συστεγαζόμενα μ' αυτό σχολεία, 12^ο και 13^ο, τελικά το γενικό σύνολο των μαθητών στο συγκρότημα των εκπαιδευτηρίων το 1956-57 ήταν 770 μαθητές, το 1957-58 746 και το 1958-59 758 μαθητές⁶². Αν λάβουμε δε υπόψη τον τρόπο λειτουργίας των σχολείων, ο στόχος επιτεύχθηκε μόνο στα χαρτιά, διότι τα σχολεία συνέχισαν να στεγάζονται στο ίδιο κτίριο και να συλλειτουργούν κατανέμοντας τους μαθητές τους ισομερώς σε όλες τις τάξεις ανεξαρτήτως σχολείου.

Κατά τη δεκαετία του '60 συντελείται μια σημαντική αλλαγή όσον αφορά τη σύσταση και τη στέγαση των σχολείων. Τα ολιγοθέσια συστεγαζόμενα με το 12^ο, 13^ο και 16^ο Δημοτικά Σχολεία συγχωνεύτηκαν σε ένα 6/θέσιο, το επονομαζόμενο 6^ο Δ. Σχ., το 1961, παρέμειναν συστεγαζόμενα στο συγκρότημα μέχρι το 1965, οπότε και μεταστεγάστηκαν. Όπως φαίνεται και από το γράφημα που ακολουθεί οι εγγραφέντες στο 12^ο Δημοτικό Σχολείο δεν επηρεάστηκαν ούτε κατά την χρονολογία συγχώνευσης, ούτε όμως και κατά το έτος αποχώρησης του νέου σχολείου από το κτίριο των Εκπαιδευτηρίων. Αντίθετα όταν το 1972 ιδρύθηκε ένα νέο σχολείο με την επωνυμία 13^ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας όπως φαίνεται επηρεάστηκαν και τα δυο άλλα συστεγαζόμενα σχολεία (9^ο και 12^ο) και ενώ οι εγγραφές κατά το σχολικό έτος 1971-72 ήταν 361 και 325 αντίστοιχα, στο επόμενο σχολικό έτος μειώθηκαν σημαντικά φτάνοντας στους 234 και 248 μαθητές αντίστοιχως.

⁶² Αρχείο 12^{ου} Δ.Σχ. Δράμας ΒΠΣ

Στο γράφημα παρουσιάζεται σύγκριση στο μαθητικό δυναμικό των δύο σχολείων 12^{ου} και 9^{ου} ανά 10 χρόνια από το 1944-45 έως το 1974-75, με εξαίρεση το 1964-65 για το οποίο δεν είχαμε ολοκληρωμένα στοιχεία, οπότε χρησιμοποιούμε τα στοιχεία του έτους 1965-66. Το 12^ο Δημ.Σχολείο φαίνεται να έχει στα χρόνια αυτά περισσότερους μαθητές από το 9^ο Δημ. Σχολείο με τη διαφορά τους να μικραίνει συνεχώς ώσπου στο τελευταίο έτος 1974-75 σχεδόν μηδενίζεται.

2.4.2.Ο μαθητικός πληθυσμός από τη μεταπολίτευση μέχρι τις μέρες μας.

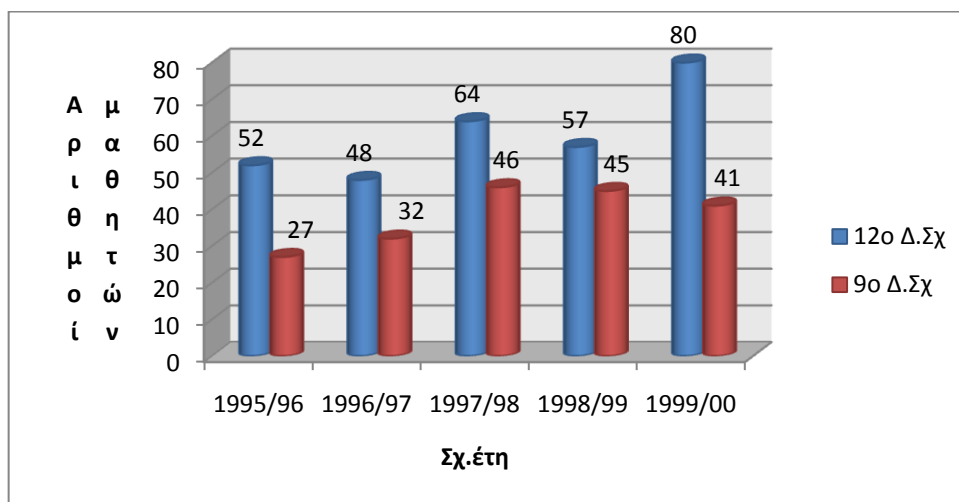
Την πρώτη δεκαετία μετά τη μεταπολίτευση, που είναι και η πρώτη δεκαετία στη διάρκεια της οποίας τα συστεγαζόμενα σχολεία είναι μόνο δύο (9^ο και 12^ο), ο αριθμός των παιδιών αυξάνει συνεχώς με ρυθμό αύξησης μεγαλύτερο στο 9^ο από ότι στο 12^ο.

Έτσι ενώ το 1974-75 είχαν 263 και 266 εγγραφέντες το 9^ο και το 12^ο αντίστοιχα, το 1982-83 είχαν 319 και 315 εγγραφέντες μαθητές. Ο αριθμός των παιδιών συνέχισε να αυξάνεται και στη δεκαετία του '80. Άρχισε να μειώνεται από το σχολικό έτος 1990-91 και στα δυο σχολεία παρουσιάζοντας την εικόνα του πίνακα.

Σχ. έτος	εγγ/ντες 9ου	εγγ/ντες 12ου
1990/91	304	319
1991/92	291	296
1992/93	287	275
1993/94	267	262
1994/95	271	257
1995/96	247	251
1996/97	236	238
1997/98	237	220
1998/99	224	207
1999/2000	220	193

Από το σχολικό έτος 1994-95 στο 12^ο Δ.Σχ. φοιτούν 18 παλιννοστούντες και 4 αλλοδαποί μαθητές. Οι αριθμοί των μαθητών αυτών αυξάνονται συνεχώς τα επόμενα χρόνια με τους παλιννοστούντες να φτάνουν το 2000 τους 66 και τους αλλοδαπούς τους 14 το ίδιο έτος. Ενώ οι αριθμοί των παλιννοστούντων μειώνονται συνεχώς, αυξάνουν αντίστοιχα οι αριθμοί των αλλοδαπών. Το 2006 ο αριθμός των αλλοδαπών είναι 26, ο μεγαλύτερος της 15ετίας, ενώ το 2008 οι παλιννοστούντες είναι μόλις 8, αριθμός που είναι ο μικρότερος της 15ετίας. Στο 9^ο Δημοτικό Σχολείο στοιχεία για τους παλιννοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές υπάρχουν για τα έτη 1995-2000. Και σε αυτό ο αριθμός των παλιννοστούντων αυξάνει την πρώτη τριετία και μετά μειώνεται, ενώ ο αριθμός των αλλοδαπών αυξάνεται σε όλα τα έτη και από 2 μαθητές το 1995 φτάνει στους 16 το 1999-2000.

Συγκριτικός πίνακας ανάμεσα στους παλινοστούντες και αλλοδαπούς των 12ου και 9ου Δ.Σχ. στην πενταετία 1996-2000

Στο συγκριτικό γράφημα της πενταετίας 1996-2000 των σχολείων φαίνεται πως σε όλα τα έτη, τα σύνολα των παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δ.Σχ. είναι σταθερά μεγαλύτερος από αυτόν του 9^{ου} Δ.Σχ., σε κάποιες περιπτώσεις οι διαφορές είναι πολύ μεγάλες, όπως π.χ το 2000 όπου το 12^ο είχε σχεδόν διπλάσιους σε σύνολο αλλοδαπούς και παλινοστούντες από το 9^ο Δ.Σχ⁶³.

Από το σχολικό έτος 2000-01, το 12^ο Δ.Σχ. έμεινε μόνο του στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων, λόγω μεταστέγασης του 9^{ου} Δ.Σχ., η κίνηση του μαθητικού δυναμικού ήταν εντυπωσιακή. Το σχολείο τον Ιούνιο του 2000 είχε 193 μαθητές, το Σεπτέμβριο 309 μαθητές και από 12/θέσιο άρχισε να λειτουργεί ως 18/θέσιο έχοντας σε όλες τις τάξεις τρία τμήματα. Για μια πενταετία είχε τον μεγαλύτερο αριθμό μαθητών από όλα τα σχολεία της Περιφέρειας Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, με αποκορύφωμα το 2003-04 που είχε 355 μαθητές, γεγονός που καθιστούσε δύσκολη τη λειτουργία του. Από το 2005-06 ο αριθμός άρχισε να μειώνεται μετά από 2 επαναπροσδιορισμούς της γεωγραφικής περιοχής των ορίων του 12^{ου}, πράγμα που μείωσε τα γεωγραφικά όρια και συνεπώς την εισροή των μαθητών. Έτσι το 2007-08 είχε 248 εγγεγραμμένους μαθητές.

Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνεται η κίνηση του μαθητικού δυναμικού του σχολείου την τελευταία 8/ετία, από το 2000 έως το 2008 που συμπληρώθηκαν τα 100 χρόνια λειτουργίας του. Είναι από στατιστικής απόψεως πολύ καλά ενημερωμένο το αρχείο γιατί είναι πρόσφατο και διότι τα τελευταία χρόνια το Υπουργείο απαιτούσε μεγαλύτερο αριθμό στοιχείων από τους διευθυντές των σχολείων. Έτσι παρατηρούμε ότι ο αριθμός των αγοριών είναι πάντα μεγαλύτερος από αυτόν των κοριτσιών, με

⁶³ Αρχείο 9^{ου}, 12^{ου} Δ.Σχ. ΒΠΣ

εξαίρεση την τελευταία χρονιά και ότι το σύνολο των εγγεγραμμένων μαθητών μειώνεται. Μείωση παρουσιάζει και ο αριθμός των παλινοστούντων, ενώ στα ίδια επίπεδα μένει αυτός των αλλοδαπών.

Μαθητές 12ου Δ.Σχ.					
ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΠΑΛΙΝΝΟΣΤΟΥΝ ΤΕΣ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
2000/01	166	143	53	24	309
2001/02	170	152	40	23	322
2002/03	172	159	28	21	331
2003/04	173	162	27	24	335
2004/05	171	152	14	26	323
2005/06	155	144	16	28	299
2006/07	135	132	18	25	267
2007/08	122	126	9	26	248

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΑΝΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

3.1 Ιδεολογία και πολιτικές κατευθύνσεις

3.1.1. Η προπολεμική περίοδος

Ο τομέας της εκπαίδευσης υπήρξε αναμφισβήτητα ένα όχημα μεταφοράς ιδεολογιών, πολιτικών κατευθύνσεων και διεκδικήσεων. Άλλωστε όπως φάνηκε στο πρώτο κεφάλαιο, η γλώσσα και το πολιτισμικό φορτίο των πληθυσμών της περιοχής μαζί με το θρησκευτικό υπόβαθρό τους, υπήρξαν στοιχεία διεκδίκησης σε πολιτικό επίπεδο, μεταξύ της Βουλγαρίας και της Ελλάδας. Η κάθε πλευρά με ερείσματα τα παραπάνω στοιχεία, διεκδικούσε την περιοχή της Δράμας για λογαριασμό της. Όπως φάνηκε επίσης, πρώτιστο μέλημα των κατακτητών Βουλγάρων ήταν να αλλοιώσουν προς όφελός τους τα παραπάνω τρία στοιχεία. Βασικό όργανό στην προσπάθειά τους αυτή ήταν η αλλοίωση ή καλύτερα η εξάλειψη των αρχείων των σχολείων, ώστε να εξαφανιστούν στοιχεία που θα αποδείκνυαν την ελληνικότητα των φοιτούντων πληθυσμών στα σχολεία. Έτσι κατέστρεψαν όλα τα αρχεία. Αυτό αποδεικνύεται από τις πολύ συχνές αιτήσεις προς τα σχολεία, διαφόρων ιδιωτών που ζητούσαν να τους χορηγηθεί βεβαίωση καταστροφής των αρχείων του σχολείου.⁶⁴

Καθώς λοιπόν τα αρχεία καταστράφηκαν, το παλιότερο αρχείο που βρέθηκε είναι το *Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχολείου Δράμας* το οποίο αρχίζει από 2/1/1940. Χαρακτηριστικά είναι τα πρώτα πρακτικά που καταγράφονται στο συγκεκριμένο αρχείο. Περιορισμένη είναι η εικόνα για το μικρό χρονικό διάστημα πριν την καταιγίδα του πολέμου. Ενώ στον ευρωπαϊκό χώρο ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκεται σε εξέλιξη, η Ελλάδα ήδη από το 1936 βρίσκεται υπό δικτατορικό καθεστώς, το οποίο εγκατέστησε ο Ι. Μεταξάς με τη συναίνεση του βασιλιά Γεώργιου. Τα λιγοστά αυτά πρακτικά είναι αρκετά, για να αναδείξουν στοιχεία του δικτατορικού καθεστώτος, αλλά και να μας προιδεάσουν για τον τρόπο που οι πολιτικές κατευθύνσεις και ιδεολογίες διαποτίζουν τον εκπαιδευτικό τομέα, ιδιαίτερα μάλιστα σε περίοδο δικτατορίας, όπου το σχολείο μετατρέπεται κυριολεκτικά σε όργανο της εξουσίας.

⁶⁴ Πρωτόκολλο 1954-1958 12^ο Δημ. Σχ., 14/1/54, χορήγηση βεβαίωσης καταστροφής όλων των αρχείων του σχολείου κατά τη διάρκεια της Βουλγαρικής κατοχής (τη βεβαίωση ζητά κάτοικος της περιοχής)

Το φαλαγγόσημο⁶⁵ που συνίσταται για τα έγγραφα έρχεται να ενισχύσει οικονομικά το στρατοκρατικό καθεστώς, ενώ η *E.O.N.*, η *Εθνική Οργάνωση Νεολαίας*, ήταν οργάνωση νέων που ιδρύθηκε από το καθεστώς του Ι. Μεταξά το 1936 και διαλύθηκε τον Απρίλιο του 1941, τρεις μήνες μετά το θάνατό του, όταν κατέρρευσε το μέτωπο από τη Γερμανική επίθεση. Σκοπός της οργάνωσης ήταν να διαμορφώσει τους νέους σε πατριώτες αλλά και υποστηρικτές του καθεστώτος. Στους μαθητές αυτούς θα διδάσκονταν το μάθημα της Εθνικής Αγωγής⁶⁶. Καθορίζεται επίσης και ποιοι εκ των μαθητών απαλλάσσονται του μαθήματος της Εθνικής Αγωγής.⁶⁷ Τα σημαντικά γεγονότα της ζωής των κυβερνώντων, ακόμη και της προσωπικής τους ζωής, γίνονται μέρος της σχολικής ζωής και διαχέονται κατ' αυτόν τον τρόπο στην ευρύτερη κοινωνία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το κλείσιμο των σχολείων⁶⁸ αλλά και ο σημαιοστολισμός των Δημόσιων οικημάτων λόγω «γεννήσεως επιδόξου διαδόχου⁶⁹». Στο διάστημα αυτό δε λείπουν οι συστάσεις προς τους εκπαιδευτικούς για τη χρήση συγκεκριμένων βιβλίων και αναγνωσμάτων αλλά και η παρότρυνση για συμμετοχή της μαθητιάδας νεολαίας σε οργανώσεις όπως η ΕΟΝ, η οποία φρόντιζε για την επωφελή, προς την κυβέρνηση, απασχόληση των νέων στον ελεύθερο χρόνο τους⁷⁰. Προτείνει μάλιστα το Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων τη συνδρομή στο περιοδικό *Νεολαία*⁷¹.

Τα σχολεία φροντίζουν επίσης για την υγιεινή αλλά και τη διατροφή των μαθητών τους, όπως φαίνεται τόσο από τη λειτουργία συσσιτίων στα σχολεία⁷², όσο και από το ενδιαφέρον που δείχνει το Υπουργείο, για την ενημέρωση των σχολείων «περί των περιπτώσεων λοιμωδών νόσων μηνός Φεβρουαρίου»⁷³, αλλά και με την επιβολή υποχρεωτικής συνδρομής υπέρ περιοδικού *Σχολική Υγιεινή*⁷⁴.

Στο συγκεκριμένο βιβλίο αποτυπώνονται εμμέσως τα δραματικά γεγονότα της περιόδου κήρυξης του πολέμου. Στο υπ' αριθμ. 139 εξερχόμενο του συγκεκριμένου βιβλίου αναφέρεται στον Επιθεωρητή η «αναχώρησις του Δ/ντού του Σχ. Ι. Παππά επιστρατευθέντος και κατάληψις οικήματος σχολείου υπό στρατ. Υπηρεσίας διακοπέντων μαθημάτων». Στις 30/10/40 ανακοινώνεται η διακοπή των μαθημάτων μέχρι νεωτέρας

⁶⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 14-17/1/40 Προς Επιθ. Α' Εκπ. Περ. Δράμας Περί φαλαγγόσημου

⁶⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 23-27/1/40

⁶⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 27-2/2/40

⁶⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 78- 3/6/40

⁶⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 79 τηλεγράφημα-3/6/40

⁷⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 124-23/9/40-

⁷¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 90-15/6/40-

⁷² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 45-29/2/40-

⁷³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 48-3/3/40

⁷⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 83-8/6/40

διαταγής, αλλά και η προτροπή για διαφύλαξη του αρχείου του σχολείου. Η τελευταία αυτή προτροπή αποδεικνύει πως η πράξη της καταστροφής του αρχείου από τον κατακτητή, ήταν απολύτως αναμενόμενη, όμως όπως φαίνεται τελικά δεν κατόρθωσαν να διαφυλάξουν το σύνολό του, πέραν του συγκεκριμένου βιβλίου, από το οποίο προέρχονται και οι αναφορές. Το κτίριο παραχωρήθηκε στις στρατιωτικές και αστυνομικές αρχές ώστε να χρησιμοποιηθεί για ανάλογους σκοπούς⁷⁵.

Στη συνέχεια εμφανίζονται μερικές ακόμη αναφορές κατά την περίοδο που η χώρα βρίσκεται σε εμπόλεμη κατάσταση. Αυτό αποτυπώνεται στο υπ' αριθμ 2517 έγγραφο της 29/11/1940 το οποίο στην ουσία είναι *«Ενθουσιαστική εγκύκλιος και γενικώς δια του υπέρ των όλων αγώνα»*. Στη συνέχεια το σχολείο μετατρέπεται σε μηχανισμό στήριξης του αγώνα, καθώς ζητείται από τους μαθητές και τις οικογένειές τους να στηρίζουν τον στρατό με την εκταμίευση χρημάτων από τα σχολικά ταμεία, προκειμένου να διατεθούν *«δια του ιματισμού των αγωνιζομένων στρατιωτών»*⁷⁶

Στις 12/2/1941 στο 203 έγγραφο αναγγέλλεται στο σχολείο, ο θάνατος του Ι. Μεταξά. Σε μεταγενέστερο εισερχόμενο, το 414 στις 8/3/1941, ζητείται να εξυμνηθεί ο Ι. Μεταξάς και το έργο του, σε λόγους που θα εκφωνηθούν από τους εκπαιδευτικούς με αφορμή το μνημόσυνο των 40 ημερών από τον θάνατό του.

Στο μεταξύ τα σχολεία έχουν περιέλθει σε άσχημη οικονομική κατάσταση καθώς στο επόμενο έγγραφο⁷⁷ αναφέρεται πως λόγω έλλειψης χαρτιού δυσκολεύονται τα σχολεία ακόμη και να αποστείλουν τους προϋπολογισμούς τους, ενώ αναγκάζονται να προμηθεύονται χαρτί από τις αστυνομικές αρχές μέχρι να τελειώσει ο πόλεμος. Το σχολείο διαμοιράζει υλικά του στο στρατό⁷⁸ και τελικά με το πρακτικό 22/17-3-1941 σταματά το πρωτόκολλο.

3.1.2.Μεταπολεμική περίοδος

Το νέο πρωτόκολλο μετά την απελευθέρωση ξεκινά με την επίσημη έναρξη της λειτουργίας του σχολείου στις 15-5-1945. Τα σχολεία με την έναρξή τους βρέθηκαν σε άθλια οικονομική κατάσταση και το διδακτήριο έχει ανάγκη επισκευών⁷⁹. Μάλιστα ζητείται *«να υποβληθεί κατάστασις ζημιών εις εποπτικά όργανα παρά των κατακτητών και δια τους επιθυμούντας να καταβάλουν προκαταβολή 100.000 δρχ δια ραδιόφωνον , κινηματογράφων , εποπτικά όργανα»*⁸⁰.

⁷⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 3421/τηλεγρ., 30/10/40

⁷⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 3617, 30/11/1940 και 159, 12/12/1940

⁷⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 180, 21/2/1941

⁷⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 414, 8/3/1941

⁷⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 15114, 7/11/1945

⁸⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 640, 14/3/1946

Από τις εκθέσεις επιθεωρητών μαθαίνουμε πως για το Σχ. έτος 1946-47 ,ως προς το εποπτικό υλικό υπάρχουν 69 θρανία τρίεδρα, 6 μελανοπίνακες και 1 υδρόγειος σφαίρα, ό,τι απέμεινε από το πλουσιότατο υλικό που υπήρχε στο σχολείο. Η αναφορά αποτελεί υπαινιγμό για την καταστροφή του υλικού από τους Βούλγαρους κατά τη διάρκεια του πολέμου⁸¹. Για το Δ' Δημοτικό Σχολείο (6/τάξιο), που λειτουργεί στον επάνω όροφο των Εκπαιδευτηρίων, το μεγαλύτερο μέρος του σχολικού και εποπτικού υλικού που υπάρχει, αγοράστηκε κατά το τρέχον σχολικό έτος «καθόσον το πλουσιώτατον τοιούτο προπολεμικόν, διερπάγη επί κατοχής»⁸². Τονίζεται ακόμη ότι καταβάλλεται προσπάθεια για τον πλουτισμό του σχολείου σε όργανα και έπιπλα. Η επιτροπή καυσίμων είναι υπεύθυνη για τον εφοδιασμό των σχολείων με υγρά καύσιμα. Το σχολείο ζητά την «χορηγήση 2 δοχείων βενζίνης δια την μεταφοράν θρανίων εκ Μικροπόλεως με αυτοκίνητον του κρατικού Νοσοκομείου»⁸³ προκειμένου να καλύψει τις ανάγκες του σε εξοπλισμό. Οι οικογένειες των φοιτούντων καλούνται να συνδράμουν οικονομικά. Η οικονομική κατάσταση όμως των πολιτών είναι δραματική με αποτέλεσμα να εκφράζονται παράπονα από τον Σύλλογο Πολυτέκνων Δράμας οι οποίοι ζητούν να διευκρινιστεί πως οι εισφορές υπέρ του Σχολικού Ταμείου, είναι προαιρετικές⁸⁴.

Η εξαθλίωση των κατοίκων κατά την περίοδο αυτή διαφαίνεται στις ιδιαίτερες συστάσεις προς τους εκπαιδευτικούς, να εφαρμόζουν τα απαραίτητα μέτρα για την πρόληψη της επιδημίας χολέρας⁸⁵. Οι Σχολικές Εφορίες συγκροτήθηκαν ήδη με το ξεκίνημα των σχολείων και καλούνται να συνδράμουν στη συγκρότηση, εξοπλισμό και ομαλή λειτουργία των σχολείων⁸⁶. Η απελευθέρωση όμως συνοδεύτηκε από τον εμφύλιο πόλεμο στη χώρα, που δημιούργησε σοβαρά πολιτικά και κοινωνικά προβλήματα. Το σχολείο και πάλι γίνεται ο εκφραστής της κυρίαρχης ιδεολογίας την οποία προσπαθεί να επιβάλλει με κάθε μέσο και τρόπο. Έτσι από το ξεκίνημα ακόμη βλέπουμε να εμφανίζονται οδηγίες πολιτικής-ιδεολογικής χροιάς.

Εορτασμοί εθνικών επετείων και γεγονότων.: Ένα από τα πρώτα εισερχόμενα έχει θέμα «περί εορτασμών 28ης Οκτωβρίου»⁸⁷. Με το ξεκίνημα της λειτουργίας των σχολείων κρίνεται επιτακτική η ανάγκη να γιορτασθεί το γεγονός της αντίστασης στους κατακτητές, αλλά κυρίως να τονωθεί το πατριωτικό συναίσθημα μαθητών και πολιτών με την άμεση θεσμοθέτηση της γιορτής, η οποία συνεχίζει να γιορτάζεται μέχρι και

⁸¹ Β' Εκπαιδευτική Περιφέρεια Δράμας, Βιβλίο εκθέσεων επιθεωρήσεων σχολ. έτος 1946-1947

⁸² Β' Εκπαιδευτική Περιφέρεια Δράμας, Βιβλίο εκθέσεων επιθεωρήσεων σχολ. έτος 1946-1947

⁸³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 65, 17/10/47

⁸⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 23, 12/10/1945

⁸⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2300, 17/11/47

⁸⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2300, 17/11/47

⁸⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 24, 20/10/1945

σήμερα. Αντίστοιχο έγγραφο αφορά στον εορτασμό της 25^{ης} Μαρτίου. Ζητείται από τους εκπαιδευτικούς «*Όπως καταβληθεί προσπάθειαν δια την καλυτέραν συμμετοχήν των σχολείων εις τον εορτασμόν της 25ης Μαρτίου και να αναφέρωμεν εν συντόμω σχετικώς.*»⁸⁸ Οι δυο αυτές εθνικές γιορτές θα αποτελέσουν σε όλα τα υπόλοιπα χρόνια τακτικό ετήσιο θεσμό του σχολείου, μέσω του οποίου καλλιεργείται κυρίως ο πατριωτισμός και εθνικός φρονηματισμός της μαθητιώσας νεολαίας. Κάθε χρόνο όπως φαίνεται στα πρακτικά των αρχείων καταφθάνουν στα σχολεία οδηγίες για την τέλεση των εορτασμών αυτών, με τη δέουσα επισημότητα.

Σχολική γιορτή Πηγή : Φωτογ. Αρχείο 9^{ου} Δημ. Σχολείου Δράμας

Θεσμοθετείται επίσης και ο εορτασμός υπέρ της μνήμης των σφαιασθέντων υπό των Βουλγάρων Ελλήνων, στις 28 Σεπτεμβρίου⁸⁹. Η τελετή αυτή από τότε και μέχρι τις μέρες μας θα επαναλαμβάνεται πάντα με τη συμμετοχή των σχολικών μονάδων. Οι εορτασμοί τον πρώτο καιρό ήταν ιδιαίτεροι και περιλάμβαναν και νυκτερινές τελετές στις οποίες συμμετείχαν εκπαιδευτικοί και μαθητές και για τον λόγο αυτό κρίνονται «*άξιοι συγχαρητηρίων*»⁹⁰. Αργότερα, το 1954 οι «*εκδηλώσεις Μνημόσυνου υπέρ αναπαύσεως των ψυχών των σφαιασθέντων υπό των Βουλγάρων*» γίνεται στις 29/9⁹¹.

Θρησκεία και σχολείο: Άλλα έγγραφα δίνουν οδηγίες για τον τακτικό εκκλησιασμό⁹² των μαθητών κατά τις Κυριακές και τις γιορτές, ενώ συνιστάται η

⁸⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 335, 11/2/1946

⁸⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1881, 27/9/47

⁹⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 12581, 8/7/47

⁹¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 27/9/54

⁹² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1641, 28/11/1945

εγγραφή των μαθητών στα κατηχητικά σχολεία⁹³. Η παρότρυνση της Πολιτείας μέσω του Σχολείου, προς τους μαθητές να εκκλησιάζονται και να συμμετέχουν τακτικά⁹⁴ στα κατηχητικά σχολεία φανερώνει τον σφιχτό εναγκαλισμό κράτους και εκκλησίας ο οποίος θα διατηρηθεί για πολλά χρόνια με τακτικές υπενθυμίσεις, όπως φαίνεται από τα αρχεία. Η συμμετοχή μάλιστα μαθητών και εκπαιδευτικών λαμβάνει υποχρεωτικό χαρακτήρα. Ο δάσκαλος πρέπει να φροντίζει και να επιβλέπει ώστε όλοι οι μαθητές των Δ', Ε' και ΣΤ' τάξεων, να παρακολουθούν τα μαθήματα του Κατηχητικού Σχολείου⁹⁵. Επίσης εκτός από την ενίσχυση των κατηχητικών και του εκκλησιασμού συνιστάται και η συνδρομή των περιοδικών της Αποστολικής Διακονίας⁹⁶. Κοινοποιείται επίσης, εγκύκλιος περί «Χιλιασμού και Χιλιαστών» και ζητείται η συνδρομή όλων στην καταπολέμηση της αίρεσης⁹⁷.

Συστάσεις και λογοκρισία: Ήδη με το 1850 έγγραφο στις 15/12/1945 κοινοποιείται εγκύκλιος «του Υ.Πι δυνάμει της οποίας απαγορεύεται η εγγραφή των εκπ/κών εις σωματεία που έχουν πολιτικούς σκοπούς». Η στάση αυτή δεν αφορά μόνο τους δασκάλους αλλά και τους μαθητές. Μάλιστα υπεύθυνοι για τη συμμετοχή των μαθητών σε πολιτικές οργανώσεις και παρελάσεις καθίστανται οι ίδιοι οι διευθυντές των σχολείων⁹⁸. Σε μια προσπάθεια του Υ.Πι. να διαφυλάξει την δημόσια, ισότιμη εκπαίδευση αλλά ίσως και να πατάξει την παραοικονομία, αναφέρεται στους δασκάλους στους οποίους «απαγορεύεται αυστηρώς η κατ' οίκον διδασκαλία εις μαθητάς των σχολείων εις α υπηρετούν»⁹⁹. Το 1954 καταγράφεται, εντολή για έλεγχο από τις αστυνομικές αρχές, καθώς υπάρχουν υπόνοιες πως δημόσιοι υπάλληλοι χρησιμοποίησαν πλαστά έγγραφα που δόθηκαν από το διευθυντή του πολιτικού γραφείου Χρ. Καρατζένη¹⁰⁰. Το σχολείο εμπλέκεται, με σχετικές οδηγίες, στην ενίσχυση της τελωνιακής υπηρεσίας για την καταπολέμηση του λαθρεμπορίου.¹⁰¹

Το 1959 ανακοινώνεται η διοργάνωση διαγωνισμού για την εισαγωγή δημοδιδάσκων στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, ώστε να έχουν πιο ολοκληρωμένη κατάρτιση¹⁰². Οι δάσκαλοι ως εκπρόσωποι του κρατικού μηχανισμού, γίνονται αποδέκτες εγκυκλίου «προς άπαντας τους δημοσίους υπαλλήλους περί εκτελέσεως του

⁹³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1674, 2/12/1945

⁹⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2300, 17/11/47

⁹⁵ «Βιβλίο πράξεων 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1956-1973» 1960

⁹⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 21/12/54

⁹⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 18/3/55

⁹⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 96, 15/1/1946

⁹⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 777, 2/5/47

¹⁰⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 8/2/54

¹⁰¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 2/3/57

¹⁰² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 28, 12/3/59

καθήκοντος των προς γεφύρωσιν του υφισταμένου χάσματος μεταξύ κοινού και δημ. Υπηρεσιών.»¹⁰³

Βιβλία και περιοδικά: Τα βιβλία και τα αναγνώσματα που επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται στα σχολεία περιλαμβάνονται σε πίνακα¹⁰⁴ που κατάρτισε το Υ.Π. και περιλαμβάνει τα εγκεκριμένα βιβλία. Συνιστά την αγορά συγκεκριμένων βιβλίων και περιοδικών, όπως το περιοδικό του *Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Νεολαίας* (Ε.Ε.Σ.Ν.) στους μαθητές, αλλά και την αγορά των περιοδικών *Τα Εκπαιδευτικά* και *Η Παιδαγωγική* από τον σύλλογο των εκπαιδευτικών¹⁰⁵. Το 1948 συνιστάται η προμήθεια του περιοδικού *Οι νέοι της Ελλάδος* και ζητείται να γνωστοποιηθεί ο αριθμός των συνδρομητών του περιοδικού του Ε.Ε.Σ.Ν.¹⁰⁶. Παράλληλα δίνεται η έγκριση χρήσης βοηθητικών βιβλίων στις τρεις μεγαλύτερες τάξεις. Βέβαια την επόμενη χρονιά απαγορεύεται η χρήση βοηθητικών βιβλίων στην Γ' και Δ' τάξη¹⁰⁷. Σε άλλο σημείο - όπως φαίνεται και στην ενότητα πολιτιστικές κατευθύνσεις- ακόμη και τα βιβλία που θα αγοράσουν τα σχολεία με δικά τους έξοδα, πρέπει να είναι εγκεκριμένα από το Υ.Π. Καθώς αρκετοί μαθητές λόγω οικονομικής υστέρησης δε δύνανται να αγοράσουν σχολικά βιβλία ακόμη και σε μεταγενέστερες εποχές, το 1951 χορηγούνται αναγνωστικά βιβλία στους «απορότερους μαθητές»¹⁰⁸.

Το 1954, συνιστάται η συνδρομή στο περιοδικό *Πίσω εις το Παραπέτασμα*¹⁰⁹. Για τους μαθητές αναφέρεται η σύσταση και κυκλοφορία του μαθητικού περιοδικού *Μαθητικοί Χρόνοι*¹¹⁰. Το 1955 καταγράφεται ανάκληση της γεωγραφίας *Πουρνάρα-Υφαντή* της Ε' τάξης και διδασκαλία του Θούριου του Γ. Καραπάνου με τον τίτλο *Θούριο για την Ένωση*¹¹¹. Προς τους εκπαιδευτικούς συνιστά την προμήθεια του βιβλίου *Τα παρασκήνια του ΚΚΕ* του Ελ. Σταυρίδη¹¹². Το ραδιόφωνο επιστρατεύεται και αυτό στην εξυπηρέτηση της εκπαίδευσης και διαπαιδαγώγησης. Καθιερώνεται ώρα μετάδοσης ραδιοφωνικών εκπομπών που απευθύνονται στους μαθητές της Δ', Ε' και ΣΤ' τάξης, ενώ προτείνεται σε όσους επιθυμούν, να γράψουν σχετικές ομιλίες για τις εκπομπές αυτές¹¹³.

¹⁰³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 66, 13/6/59

¹⁰⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 303, 11/2/1946

¹⁰⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2017, 31/10/47

¹⁰⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1402, 18/9/48

¹⁰⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 469, 19/4/49

¹⁰⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 64, 20/9/51

¹⁰⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 17/5/54

¹¹⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 28/1/55

¹¹¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 9/11/55

¹¹² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 17/3/56

¹¹³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 103086, 10/12/47

Το 1959 ο Επιθεωρητής Β΄ Εκπ. Περ. «Γνωρίζει ότι κατόπιν εμπιστευτικής διαταγής (Ε.Π.2/31-3-59) του Υπουργείου Παιδείας, απαγορεύεται η κυκλοφορία και η αγορά της *Ιστορίας Παπαρηγοπούλου και της Μεγάλης Εγκυκλοπαίδειας Νέων εκδ. Χ. Πάτση*»¹¹⁴ καθώς κρίνεται πως τα συγκεκριμένα βιβλία έχουν κομμουνιστική χροιά. Λίγο αργότερα διαπιστώνουμε την «καταστροφή γεωγραφικών χαρτών Παπαμαύρου»¹¹⁵. Το 1958 συνιστάται το περιοδικό *Γνώσεις* καθώς επίσης και να μην «αναμειγνύονται οι εκπ/κοί εις την πώληση βιβλίων»¹¹⁶. Οι υποδείξεις επεκτείνονται και στον κινηματογράφο. Έτσι συναντάμε την απαγόρευση στους μαθητές να παρακολουθήσουν την κινηματογραφική ταινία *Ο Τρωικός Πόλεμος*¹¹⁷.

Το ξεκίνημα του 1960 βρίσκει το σχολείο να είναι συνδρομητής 7 περιοδικών και εντύπων¹¹⁸. Όμως την ίδια χρονιά καταφτάνει στο σχολείο ο περιορισμός που «Απαγορεύει εγγραφή Σχ. ταμείου σε εφημερίδες και περιοδικά και συνιστά την προμήθεια από τις σχ. βιβλιοθήκες διαφόρων βιβλίων»¹¹⁹. Την ίδια περίοδο η διατύπωση γίνεται πιο ήπια καθώς προτείνεται η προαιρετική αγορά διαφόρων βιβλίων που συνιστά το Υ.Π.¹²⁰. Κάθε χρόνο σχεδόν έρχονται παρόμοιες συστάσεις¹²¹. Το 1964 σημειώνεται σημαντική στροφή σ' αυτόν τον τομέα καθώς απαγορεύεται πλέον να συστήνονται στα σχολεία τα βιβλία που θα προμηθευτούν¹²². Ωστόσο όμως απαγορεύεται η αγορά του αναγνωστικού του Δημήτριου Γληνού λόγω «ανεπάρκειας κειμένων»¹²³.

Οργανώσεις σωματεία: Ειδικότερα για τους μαθητές όπως συνέβαινε και προπολεμικά με τις οργανώσεις της ΕΟΝ, έτσι και τώρα παροτρύνονται να συμμετέχουν σε οργανώσεις και ομάδες με φιλικούς προς την κυβέρνηση και την επικρατούσα πολιτική, στόχους. Τέτοιες ομάδες μεταπολεμικά υπήρξαν τα σώματα προσκοπισμού. Οι μαθητές παροτρύνονται να συμμετέχουν στα σώματα αυτά και μάλιστα παρέχονται και όλες οι δυνατές διευκολύνσεις σ' αυτές τις ομάδες, όπως φαίνεται στο 6/23-1-48 έγγραφο όπου ανακοινώνεται πως η ομάδα προσκοπισμού «θα λειτουργεί κάθε Τετάρτη, Σάββατο και Κυριακή στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων.» Μάλιστα καταφτάνει εγκύκλιος από τον Υπουργό Παιδείας Τσάτσο Ν. και με κοινοποίηση από τον επιθεωρητή Π. Δημόπουλο προς τους διευθυντές των σχολείων της περιφέρειας, εξαιρείται ο

¹¹⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 44, 7/4/59

¹¹⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας 31, 18/4/61

¹¹⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας» 137-- 11/12/58

¹¹⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^ο Δημ. Σχ. Δράμας» 7/5/56

¹¹⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 2, 8/1/60

¹¹⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 22, 25/2/60

¹²⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 32, 20/3/60

¹²¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 21, 18/2/61

¹²² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 29, 10/3/64

¹²³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 14, 16/2/65

παιδαγωγικός και μορφωτικός σκοπός του Σώματος Ελλήνων Προσκόπων και του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών σχετικά με τη διαπαιδαγώγηση και τον εθνικό φρονηματισμό, «που στις κρίσιμες στιγμές πολλά προσφέρουν ως συμπαραστάτες του ηρωικώς μαχόμενου Εθνικού Στρατού», όπως αναφέρεται. Είναι αναγκαία όπως τονίζεται η συνεργασία του σχολείου και αυτών των σωματείων. Με άλλη εγκύκλιο δηλώνεται η επιθυμία να ενισχύονται τα σώματα αυτά, από κάθε άποψη, από τους εκπαιδευτικούς, ενώ ο Προσκοπισμός και ο Οδηγισμός θεωρούνται « συμπλήρωμα και βοήθημα του σχολείου». Δίνονται οδηγίες προς τους διευθυντές προκειμένου να παρέχουν κάθε διευκόλυνση, παραχωρώντας αίθουσες του σχολείου κατά τις μη εργάσιμες ημέρες και ώρες του σχολείου.

Συγκεκριμένα:

Εγκατάσταση Εστιών Οδηγών στα σχολεία, με την παραχώρηση ελεύθερων χώρων και εφόσον δεν υφίσταται η δυνατότητα αυτή, να παραχωρούνται αίθουσες του σχολείου κατά τις μη εργάσιμες ημέρες και ώρες του σχολείου.

Εξολοκλήρου Εκκλησιασμός των μαθητριών Οδηγών, με τη μέριμνα του Σώματος Ελληνίδων Οδηγών.

Συμμετοχή των μαθητριών Οδηγών, στις παρελάσεις χωρίς αυτή η συμμετοχή να απογυμνώνει τα σχολεία (να μην υπερβαίνει το 25% των μαθητριών του σχολείου όταν είναι επιβεβλημένη η ταυτόχρονη παρέλαση του σχολείου και του Σ Ε Ο (εγκύκλιος 83/3/14-2-49). Τα παραπάνω γίνονται γνωστά με κοινοποίηση από τον Γενικό Επιθεωρητή Στοιχειώδους Εκπαίδευσης Ε΄ Εκπ. Περιφέρειας της υπ' αριθμ. 99505/8-2-49 διαταγής του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας¹²⁴.

Σε άλλο σημείο καταγράφεται ξεκάθαρα η προτροπή και οι λόγοι που συνηγορούν σ' αυτή την «ενίσχυση των ομάδων προσκόπων & οδηγών λόγω των συγγενικών με του σχολείου σκοπών που επιδιώκουν».¹²⁵ Οι προτροπές προς συμμετοχή στα συγκεκριμένα σώματα συνεχίζονται μέχρι και το 1961¹²⁶.

Το 1950 καταφτάνει έγγραφο από τον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, Π. Δημόπουλο, προς τους Διευθυντές των σχολείων της Περιφέρειας, όπου γνωστοποιείται ότι το Υπ. Παιδείας με την υπ' αριθ. 29020/8-4-50 διαταγή επιτρέπει την εγγραφή των μαθητών και μαθητριών στις παρακάτω οργανώσεις και σωματεία: 1) Σώμα Ελλήνων Προσκόπων, 2) Σώμα Ελληνίδων Οδηγών, 3) Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (Χ. Α. Ν.), 4)

¹²⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας» 19/2/49

¹²⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 184,24/2/49

¹²⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 21, 18/2/61

*Χριστιανική Ένωση Νεανίδων (Χ. Ε. Ν.), 5)Κατηχητικά Σχολεία, 6)Ελληνικό Ερυθρό Σταυρό Νεότητας*¹²⁷.

Η οργάνωση του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού Νεότητας είναι άλλη μια τέτοια οργάνωση στην οποία παροτρύνεται η συμμετοχή των μαθητών, όπως και η αγορά του ομώνυμου περιοδικού. Μάλιστα η συγκεκριμένη οργάνωση μέσω της διασύνδεσής της με το αντίστοιχο Αμερικάνικο σώμα προβαίνει στη δωρεά 70 μαντηλιών¹²⁸ προς τους μαθητές μέλη της οργάνωσης, δίνοντας έτσι μέσω της χειρονομίας αυτής, ένα επιπλέον κίνητρο στους μαθητές για τη συμμετοχή τους. Αντίθετα βλέπουμε με την υπ' αριθμό 4634/14-2-50¹²⁹ διαταγή του υπουργείου, απαγορεύεται η εγγραφή μαθητών στο *Σώμα Ελλήνων Αλκίμων*¹³⁰. Ενώ καταρτίζεται λίστα των οργανώσεων και σωματείων στα οποία επιτρέπεται η εγγραφή των μαθητών.¹³¹

Ομιλίες-γιορτές: Σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, διοργανώνονται ομιλίες, κατόπιν εντολής του Υ.Π. με στόχο την εξύψωση του πατριωτισμού, την κατάδειξη σημαντικών πολιτικών γεγονότων, την ανάδειξη σημαντικών προσώπων και θεσμών.

Διαβάζουμε λοιπόν στην εγκύκλιο 429/5-3-1948 *«Το Υπ. Π. παραγγέλει όπως την 7ην Μαρτίου και ώρα 11.00 π.μ. συγκεντρωθώσιν οι μαθηταί και αναπτυχθεί η σημασία ενσωματώσεως της Δωδεκανήσου»*. Σε επόμενο έγγραφο συνιστά τη συμμετοχή του εκπαιδευτικού προσωπικού σε συλλαλητήριο διαμαρτυρίας την Κυριακή 4/4/48 σε ένδειξη διαμαρτυρίας προς τον ΟΗΕ¹³². Σε άλλο σημείο ζητά από τους εκπαιδευτικούς να διοργανώσουν εκδηλώσεις προς τιμήν της συμπλήρωσης των 150 ετών από τη γέννηση του Δ. Σολωμού¹³³, ενώ σε αντίστοιχο αρχείο του 1957, συναντάμε να γίνεται και έρανος με αφορμή τον εορτασμό αυτό και συγκεντρώνεται μάλιστα το ποσό των 348,50 δρχ.¹³⁴ Αρκετά χρόνια αργότερα το 1959 προτείνεται η εξύμνηση του εθνικού έργου του Μητροπολίτη Γερμανού Καραβαγγέλη¹³⁵. Ακόμη και για το έργο του Πρύτανη Ν. Εξαρχόπουλου¹³⁶ οφείλουν να ενημερωθούν με ομιλίες οι μαθητές. Στις 19/3/65 ζητείται να διενεργηθούν ομιλίες προς τιμήν της 29^{ης} επετείου από τον θάνατο

¹²⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας» 10/5/50:

¹²⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 441, 7/2/48

¹²⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας» 28/2/1950

¹³⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 355, 1/3/50

¹³¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 715, 12/5/50

¹³² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 574, 3/4/48

¹³³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 560, 3/4/48

¹³⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας» 13- 31/1/57

¹³⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 68, 13/6/59

¹³⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 28, 15/3/60

του Ελ. Βενιζέλου. Με τον τρόπο αυτό προωθούνται συγκεκριμένα πολιτικά πρότυπα στον μαθητικό πληθυσμό¹³⁷.

Προτείνεται ακόμη ο καθορισμός «*Της 10/12 ως ημέρας διακήρυξης των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της 18/5 ως ημέρας διεθνούς φιλίας των λαών*»¹³⁸. Καθιερώνεται επίσης ο εορτασμός στις 7 Απριλίου, της Παγκόσμιας Ημέρας Υγείας¹³⁹. Η γερμανική επίθεση κατά της Ελλάδας καθορίζεται να γιορτάζεται στις 6 Απριλίου¹⁴⁰. Το 1956 γίνεται λόγος «*περί εορτασμού της παγκόσμιας ημέρας παιδιού*» στις 1/10¹⁴¹. Οι εκπαιδευτικοί καλούνται να αφυπνίσουν και να διαποτίσουν με τα εθνικά ιδεώδη όλο τον τοπικό πληθυσμό για το λόγο αυτό τους παραγγέλλεται να «*προβαίνουν σε ομιλίες προς τον λαόν επί θεμάτων αναλόγων με τις παρούσες εθνικές ανάγκες*»¹⁴². Το 1950 καθιερώνεται η ημέρα της Υπαπαντής, ως ημέρα γιορτής της μητέρας¹⁴³, κατά την οποία θα πρέπει να διοργανώνονται διάφορες ομιλίες. Το 1957 βλέπουμε και την υποβολή ομιλίας της διδ/σης. Ελ. Βαρυπάτης με θέμα «*η μητέρα*»¹⁴⁴. Το 1958 συνιστώνται ομιλίες στους μαθητές για τα δικαιώματα του ανθρώπου¹⁴⁵.

Ο ΟΗΕ χαιρεί ιδιαίτερης εκτίμησης από την πολιτεία και καλούνται τα σχολεία να τον συμπεριλάβουν στους εορτασμούς τους. Ζητείται στις 24/10/50 να διενεργηθούν σχετικές ομιλίες στους μαθητές για τους σκοπούς και τις επιδιώξεις του¹⁴⁶. Τα σχολεία θα ακολουθήσουν αυτή την επιταγή και στα επόμενα χρόνια. Το 1951 μάλιστα πραγματοποιείται εκκλησιασμός και δέηση υπέρ του ΟΗΕ, ενώ η 2^α Οκτωβρίου ανακηρύσσεται ημέρα του ΟΗΕ¹⁴⁷. Η κυβέρνηση στηρίζει τις πολιτικές επιλογές της μέσα από θεσμούς, που περνά στο εκπαιδευτικό σύστημα ώστε να προλάβει και να επιτύχει την πρώιμη πολιτικοποίηση των μελλοντικών πολιτών της και αποδοχή των πολιτικών επιλογών της, με τη συμμετοχή του σχολείου στον εορτασμό των Ηνωμένων Εθνών 23 Οκτωβρίου¹⁴⁸.

Το 1959 προτείνεται στα σχολεία εορτασμός για τη συμπλήρωση των 10 ετών από την ίδρυση του ΝΑΤΟ¹⁴⁹. Το 1963 συνιστώνται να γίνουν ομιλίες και συγκεντρώσεις με

¹³⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 19/3/65

¹³⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1472, 10/10/49

¹³⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 29/3/55

¹⁴⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 31/3/55

¹⁴¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 26/9/56

¹⁴² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 640, 16/4/48

¹⁴³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 161, 2/2/50

¹⁴⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας» 27-28/3/57

¹⁴⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας» 136- 11/12/58

¹⁴⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 1750, 19/10/50

¹⁴⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 68, 13/10/51

¹⁴⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 16/10/54

¹⁴⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 42, 4/4/59

τη συμμετοχή γονέων, στις οποίες οι δάσκαλοι θα αναπτύξουν τη σημασία της ενώσεως της Ηπείρου με την Ελλάδα, με αφορμή τη συγκεκριμένη επέτειο.¹⁵⁰

Πολιτική: Από τη «Γενική έκθεση του επιθεωρητή της Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας Π. Β. Δημόπουλου για το Σχ. έτος 1947-1948», πληροφορούμαστε ότι δε λειτούργησαν όλα τα σχολεία κατά το Σχ. έτος 1947-48, «*συνεπεία της αντάρτικης δράσης*». Οι κάτοικοι πολλών χωριών της περιφέρειας «*πληγέντες υπό των συμμοριτών*» εγκατέλειψαν τα σπίτια τους και για λόγους ασφαλείας εγκαταστάθηκαν σε πιο ασφαλή μέρη. Στην ίδια έκθεση γίνεται λόγος για μαθητικά συσσίτια. Για τη λειτουργία τους φρόντισαν οι εκπαιδευτικοί. Παρά τους κινδύνους αρπαγής των τροφίμων «*υπό των συμμοριτών*» διαφύλαξαν και διοχέτευσαν τα τρόφιμα που χορηγήθηκαν από το κράτος. Οι περισσότεροι «*ανταρτόπληκτοι*» κατέφυγαν στη Δράμα και στην Προσοτσάνη όπου οι μαθητές γράφτηκαν και παρακολούθησαν τα μαθήματα. Στα σχολεία αυτά αποσπάστηκε και το διδακτικό προσωπικό των «*συμμοριόπληκτων*» συνοικισμών. Σημειώνεται, από τον επιθεωρητή, μεγάλη έλλειψη προσωπικού αλλά και στράτευση σημαντικού αριθμού δασκάλων. Τονίζεται η προσπάθεια τόσο του διδακτικού προσωπικού όσο και του ίδιου προσωπικά, να τονώσουν το ηθικό των εκαπαισθέντων μαθητών και των γονέων τους, να αφυπνίσουν τα εθνικά ιδεώδη στους κατοίκους της περιφέρειας και τους μαθητές και να τονώσουν το εθνικό φρόνημα και την αγάπη για την πατρίδα. Στην προσπάθεια να δείξουν έμπρακτα την ευγνωμοσύνη προς τον Εθνικό Ακριτικό Στρατό που διεξάγει αγώνα για τη συντριβή της ανταρσίας, έγινε προαιρετικός έρανος μεταξύ των μαθητών και των εκπαιδευτικών και απεστάλησαν εκατοντάδες δέματα στους στρατιώτες. Επίσης έγιναν επισκέψεις σε ακριτικά φυλάκια αλλά και στο στρατιωτικό νοσοκομείο Δράμας, σε τραυματίες και ασθενείς στρατιώτες.

Όταν ο εμφύλιος πόλεμος βαδίζει προς τον τερματισμό του ζητείται η απογραφή των «*συμμοριόπληκτων*» οικογενειών¹⁵¹. Μάλιστα ανατίθεται στους μαθητές της ΣΤ΄ τάξης που θεωρούνται μεγαλύτεροι και πιο ώριμοι να γράψουν δύο εκθέσεις σχετικά με τον «*συμμοριτισμό*» και η καλύτερη απ' αυτές να αποσταλεί στον Επιθεωρητή¹⁵². Το μάθημα της Αγωγής του Πολίτη θεωρείται αναγκαίο και εισάγεται στα σχολεία¹⁵³ «*σε όλους τους βαθμούς και είδη σχολείου*» το 1949¹⁵⁴.

Το 1949 το σχολείο υποχρεώνεται να καταθέσει αναφορά για τους εγγραφέντες σ' αυτό, μουσουλμάνους ή ισραηλίτες. Έτσι γνωρίζουμε πως κανείς τέτοιος μαθητής δεν

¹⁵⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 13, 12/3/63

¹⁵¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 2204, 30/12/48

¹⁵² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 214, 24/2/49

¹⁵³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας» 20/10/49;

¹⁵⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δ. Σχ. Δράμας» 77586, 20/10/49

εγγράφηκε κατά τα έτη 1945-1949¹⁵⁵. Το 1954, κοινοποιείται η υπ' αριθμ. Ε.Π. 1612 εγκύκλιος του Υ. Π., ώστε το Εθνικό Ίδρυμα να αναλάβει την εκμάθηση μιας τέχνης στους νέους ως 19 ετών, που επαναπατρίστηκαν «*εκ του Σιδηρούν Παραπετάσματος*»¹⁵⁶. Παρομοίως, με την υπ' αριθμ. 409/28-9-54 διαταγή της νομαρχίας συνιστά την συνδρομή των Εκπαιδευτικών στο αντικομμουνιστικό περιοδικό *Τα σύνορα των Δυο Κόσμων*¹⁵⁷. Μάλιστα σε άλλο σημείο, παρακαλείται η συμμετοχή του σχολείου σε μνημόσυνο την Κυριακή 12 Δεκεμβρίου 1954, «*στην μνήμη των θυμάτων της κομμουνιστικής ανταρσίας*»¹⁵⁸. Αλλού επιστάται από το Υ. Π. η προσοχή των εκπαιδευτικών «*επί των φιλικών σχέσεων με τη Γιουγκοσλαβία*»¹⁵⁹.

Στις εκθέσεις επιθεωρητών, αναφορά γίνεται και για τη λειτουργία σχολείων ξενόφωνων χωριών. Αν και η παρούσα μελέτη αφορά τα σχολεία των Εκπαιδευτηρίων που δεν απευθύνονται σε τέτοιους πληθυσμούς δεν θα πρέπει να παραβλέψουμε την αναφορά που είχαμε σε άλλο σημείο πως κάτοικοι των χωριών αυτών για διάφορους λόγους μετακόμισαν στην πόλη. Προσπάθεια γίνεται επίσης «*να δημιουργηθεί εις τα σχολεία ευχάριστος και πλούσια σχολική ζωή, εις τρόπον ώστε οι μαθηταί να αισθάνονται ευχαρίστησιν να παραμένουν εις το σχολείον όσον το δυνατόν περισσότερας ώρας και πέραν του κανονικού χρόνου των μαθημάτων, όποτε θα χρησιμοποιούν ούτοι επί μακρότερον χρόνον την Ελληνικήν γλώσσαν*».¹⁶⁰

Το 1956 ζητείται από τους εκπαιδευτικούς να προσφέρουν περισσότερες γνώσεις στους μαθητές για την Κύπρο¹⁶¹. Το 1958 κοινοποιείται εγκύκλιος του Αρχιεπισκόπου Αθηνών και της Πανελληνίου Επιτροπής Αυτοδιάθεσης Κύπρου, για την απαγόρευση «*πώλησης βιβλίων που εκμεταλλεύονται την υπόθεση της Κύπρου*»¹⁶².

Το σχολείο προσπαθεί να εγγυηθεί την ακεραιότητα και τη διαφύλαξη των μαθητών του απαγορεύοντας «*την είσοδο οποιουδήποτε ξένου στον σχολικό χώρο*»¹⁶³. Οι μαθητές όμως οφείλουν να γίνουν ενεργοί οικονομικοί πολίτες του κράτους και για το λόγο αυτό κρίνεται σκόπιμη η καλλιέργεια οικονομικής συνείδησης, με την ανάπτυξη του πνεύματος της αποταμίευσης¹⁶⁴ μεταξύ των μαθητών. Προς αυτή την κατεύθυνση λοιπόν δίνει οδηγίες η πολιτεία μέσω του εκπαιδευτικού συστήματος.

¹⁵⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 74, 15/11/49

¹⁵⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 24/5/54

¹⁵⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 15/10/54

¹⁵⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 11/12/54

¹⁵⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 13/10/55

¹⁶⁰ Γενική έκθεση του Επιθεωρητή Β' Εκπ. Περ. Δράμας Κων. Μάργαρη για το σχολικό έτος 1956-57

¹⁶¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 25/5/56

¹⁶² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 5/11/58

¹⁶³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2032, 25/11/50

¹⁶⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 51, 30/4/59

Το 1954, καταγράφεται σύσταση-εντολή ώστε κατά τις εκδηλώσεις εορτασμού της 25^{ης} Μαρτίου «να μη θίγεται η ευαισθησία του Τουρκικού έθνους»¹⁶⁵, καθώς είναι η χρονιά που η Ελλάδα εγείρει το θέμα της αυτοδιάθεσης της Κύπρου, στο Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ. Σε άλλη αναφορά του 1955, γίνεται λόγος «περί χρήσεως του όρου Τουρκικός,- Τούρκος,- Τουρκική μειονότητας αντί του Μουσουλμανικός,- Μουσουλμάνος,- Μουσουλμανική μειονότητας».¹⁶⁶ Ο πολεμικός κίνδυνος διαπερνά την εκπαίδευση το 1955, όπου καταγράφονται υποδείξεις «περί θέσεων εις εφαρμογήν νέων μέτρων Πολιτικής Άμυνας (συσκότισης, επισκευής καταφυγίων ...)»¹⁶⁷.

Ο βασιλιάς αποτελεί το σπουδαιότερο πρόσωπο της πολιτικής ζωής, έτσι ζητείται η συμμετοχή του σχολείου στην «υποδοχή του Βασιλέως στην πόλη»¹⁶⁸. Λίγο αργότερα, δίνονται οδηγίες σχετικά με την άφιξη του βασιλιά και την εκδήλωση στην οποία θα απονέμονταν βιβλιάρια προικοδότησης στις άπορες κορασίδες της περιοχής (είχαν προηγηθεί και έρανοι για το ζήτημα αυτό). Στην εκδήλωση θα συμμετείχαν οι τρεις μεγαλύτερες τάξεις¹⁶⁹. Το σχολείο οφείλει να αποδίδει την δέουσα τιμή στον Πρόεδρο της Κυβερνήσεως (Κ. Καραμανλή) έτσι καλείται να συμμετέχει στην τελετή υποδοχής του στην πόλη, για τα εγκαίνια του Κρατικού Νοσοκομείου¹⁷⁰. Η πληροφορία αυτή διασταυρώνεται στα αντίστοιχα πρακτικά του 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου¹⁷¹, όπως άλλωστε συμβαίνει και με τις υπόλοιπες καταγραφές.

Οι μαθητές πρέπει να ενημερωθούν από τους δασκάλους τους, με σχετικές ομιλίες¹⁷² που εντέλλονται να διενεργήσουν οι εκπαιδευτικοί για το «Δεκεμβριανό κίνημα»¹⁷³ και με αφορμή τη συμπλήρωση 15ετίας. Οι ομιλίες αυτές επαναλαμβάνονται και το 1961¹⁷⁴. Το 1960 δίνονται σαφείς οδηγίες για τον τρόπο που οι μαθητές οφείλουν να εκφράζουν τον σεβασμό τους στη σημαία και στα εθνικά σύμβολα¹⁷⁵. Την εποχή αυτή σε πρακτικό του 12^{ου} Δημ. Σχολείου από το βιβλίο πράξεων του συλλόγου 1956-1973, βλέπουμε να τονίζεται η αναγκαιότητα τόνωσης του εθνικού και πατριωτικού φρονήματος των μαθητών. Ακόμη, κοινοποιείται η διαταγή 120732/1-11-54 του Υπουργείου Παιδείας όπου τονίζεται η σημασία της συνεργασίας σχολείου, οικογένειας και εκκλησίας¹⁷⁶.

¹⁶⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου' Δημ. Σχ. Δράμας» 17/3/54

¹⁶⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου' Δημ. Σχ. Δράμας» 20/1/55

¹⁶⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου' Δημ. Σχ. Δράμας» 9/2/55

¹⁶⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου' Δημ. Σχ. Δράμας» 4/11/56

¹⁶⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου' Δημ. Σχ. Δράμας» 30/10/57

¹⁷⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 106, 24/10/59

¹⁷¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας» 143- 23/10/59

¹⁷² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας» 134- 29/11/58

¹⁷³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 121, 5/12/59

¹⁷⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 93, 2/12/61

¹⁷⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 31, 20/3/60

¹⁷⁶ Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 22/11/54

Σε πρακτικό του 12^{ου} Δημ. Σχολείου του 1960 από το Βιβλίο Πράξεων του Συλλόγου Διδασκόντων, αναφέρεται πως «κάθε δάσκαλος θα μεριμνά για την ατομική καθαριότητα και την ομοιόμορφη στολή» κρίνοντας την απαραίτητη και επιβεβλημένη, για την ατομική και ομαδική εμφάνιση του σχολείου στα μάτια της κοινωνίας. Το 1965 ανακοινώνεται «ο τρόπος αμφιέσεως των μαθητών»¹⁷⁷. Το 1963 φαίνεται μια σημαντική στροφή στη πολιτική της Παιδείας, καθώς απαλλάσσεται η μαθητιώσα νεολαία από οποιαδήποτε εισφορά¹⁷⁸. Μάλιστα σύντομα καταφτάνει στα σχολεία εγκύκλιος που αφορά τη σπουδαιότητα της Παιδείας και της ανάγκης για αναβάθμισή της¹⁷⁹.

Το 1964 ζητείται να γίνουν στα σχολεία ομιλίες και σχετικές εκδηλώσεις προς «απόδοση τιμών για τον θάνατο του βασιλέως Παύλου»¹⁸⁰. Την ίδια χρονιά «κοινοποιείται η υπ' αριθμ. 148204/154/13-11-64 του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας: καθορισμός Δημοτικής Γλώσσας εις Δημοτικά Σχολεία»¹⁸¹, ενώ λίγο παρακάτω καθορίζονται και τα αναγνώσματα Δημοτικής Γλώσσας.

Στρατός: Το σχολείο για πολλά χρόνια θα παραμείνει αρωγός και φίλος του στρατού. Ο έρανος για την «φανέλα του στρατιώτη»¹⁸² έχει στόχο να ενισχύσει οικονομικά τον στρατό. Θα διενεργείται σε ετήσια βάση για αρκετά χρόνια καθώς τον συναντάμε και το 1961¹⁸³.

Στις 2/10/54 προτείνεται η συμμετοχή του σχολείου στην ενίσχυση της «Επιτροπής του Πολεμιστού»¹⁸⁴. Ακόμη κοινοποιείται η υπ' αριθμ. 65318/9-9-54 εγκύκλιος για την «εορτή πολεμιστού» στις 24/10/1954¹⁸⁵. Την επόμενη χρονιά δίνονται οδηγίες περί δημιουργίας Στρατιωτικού Μουσείου και καταγραφής στρατιωτικών κειμηλίων¹⁸⁶.

Πολιτιστικές κατευθύνσεις: Καλούνται οι μαθητές να σεβαστούν και να προστατέψουν τα καλλωπιστικά δέντρα που φύτεψε η δασική υπηρεσία στις άκρες των δημοσίων δρόμων¹⁸⁷ προωθώντας έτσι την οικολογική συνείδηση της νεολαίας. Δεν περιορίζεται όμως σ' αυτό, αλλά ζητά επίσης το σχολείο να φροντίσει για «Την προμήθεια δέντρων παρά του δασαρχείου Δράμας δι' αναδάσωση»¹⁸⁸. Παρόμοιες ενέργειες θα επαναλαμβάνονται κάθε έτος, στα επόμενα χρόνια.

¹⁷⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 49, 8/6/65

¹⁷⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 98, 29/11/63

¹⁷⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 14, 29/1/64

¹⁸⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 9/3/1964

¹⁸¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 21/11/1964

¹⁸² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2035, 30/11/50

¹⁸³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 93, 2/12/61

¹⁸⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 5/6/54

¹⁸⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 2/10/54

¹⁸⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 28/1/55

¹⁸⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 713, 23/3/1946

¹⁸⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 2017, 31/10/47

Το 1954 συνιστάται η συμμετοχή του σχολείου στο έργο της Εταιρίας Προστασίας της Φύσης, η διοργάνωση Γυμναστικών επιδείξεων, και η λειτουργία της «*Δανειστικής βιβλιοθήκης*»¹⁸⁹ στο σχολείο. Επίσης την ίδια χρονιά ορίζεται, εβδομάδα «*Σώσατε τα δάση*», 27 Ιουνίου – 4 Ιουλίου¹⁹⁰. Αργότερα, το 1960, οι μαθητές καλούνται να διευρύνουν την οικολογική τους συνείδηση αναπτύσσοντας «*αισθήματα ζωοφιλίας*»¹⁹¹. Το 1961 οργανώνονται και ομιλίες για την «*προστασία των δασών και τους κινδύνους από πυρκαγιές*»¹⁹².

Οι σχολικές βιβλιοθήκες ξεκίνησαν την οργάνωσή τους και τον εξοπλισμό τους και θα συνεχίσουν σε όλα τα επόμενα χρόνια να αποτελούν οργανικό μέρος του σχολείου. Κατά διαστήματα θα καταφθάνουν έγγραφα με προτροπή για τον εξοπλισμό τους και την καλύτερη οργάνωσή τους, μέχρι και τις μέρες μας. Καλούνται λοιπόν «*Ο Δι/τής μετά του εκ των διδ/λων Επιμελητού φροντίσουν δια τον καταρτισμόν και λειτουργίαν σχ. βιβλιοθηκών*»¹⁹³.

Ραδιόφωνο του 12^{ου} δεκαετίας '50
Πηγή : Φωτογραφικό αρχείο ερευνητικής ομάδας

Ο κινηματογράφος και το ραδιόφωνο στο σχολείο χρησιμοποιούνται μεταξύ άλλων και για την πολιτιστική καλλιέργεια των μαθητών. Βέβαια οι ταινίες διατίθενται από το Υ.Π. σε εξουσιοδοτημένους αντιπροσώπους και τα εισιτήρια που κόβονται κατά τις προβολές των ταινιών στο σχολείο, υπόκεινται στη φορολογία Δημοσίων Θεαμάτων¹⁹⁴, συνδυάζοντας έτσι το τερπνόν μετά του ωφελίμου. Αργότερα όμως το 1959 καταργείται το ενοίκιο των ταινιών του Υ.Π.¹⁹⁵. Την επόμενη χρονιά ανακοινώνεται η «*Καθιέρωσις ειδικής εκπομπής παρά του ΕΙΡ δια την πνευματικήν επικοινωνίαν των μαθητών*»¹⁹⁶. Οι

¹⁸⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 6/5/54

¹⁹⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 5/6/54

¹⁹¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 36, 24/4/60

¹⁹² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 58, 30/6/61

¹⁹³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 84275, 10/12/47

¹⁹⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 24398, 19/4/49

¹⁹⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 95, 24/9/59

¹⁹⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 32, 20/3/60

γυμναστικές επιδείξεις των σχολείων καθιερώνονται το 1950 ως ετήσιος θεσμός που πραγματοποιείται στο τέλος του σχολικού έτους και μάλιστα θα πρέπει να υποβάλλεται και σχετικός προγραμματισμός¹⁹⁷. Το σχολείο συχνά καλείται να συνδράμει οικονομικά στην αποπεράτωση διαφόρων πολιτιστικών μνημείων. Βλέπουμε λοιπόν κατά διαστήματα να διενεργούνται έρανοι μεταξύ των μαθητών για την ανέγερση διαφόρων μνημείων όχι μόνο της πόλης, αλλά και άλλων περιοχών. Έτσι συναντάμε «διενέργεια εράνου στις 27/3, μεταξύ των μαθητών, υπέρ ανεγέρσεως ηρώου στη Τρίπολη, του Θ. Κολοκοτρώνη»¹⁹⁸. Σε άλλη περίπτωση ανατίθεται «Διενέργεια εράνου μεταξύ των μαθητών, για την προτομή του ευεργέτου της Ακαδημίας Αλεξ/λης Γεωργίου Ζαρίφη»¹⁹⁹.

Έρανος υπέρ ανεγέρσεως ναού στο Ν. Ηλείας, 1962.
Πηγή: φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας

Οι μαθητές και οι σχολικές μονάδες παροτρύνονται να επισκέπτονται, αλλά και να προστατεύουν αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία²⁰⁰. Φαίνεται να δίνονται οδηγίες στο σχολείο, στις 6/5/1954, για την κυκλοφορία νέων χαρτονομισμάτων χωρίς μηδενικά²⁰¹, ενώ το 1959 για την εισαγωγή του δεκαδικού μετρικού συστήματος²⁰².

Οι επιδημίες και οι ασθένειες που επηρεάζουν την κοινωνία δεν αφήνουν ανεπηρέαστες τις σχολικές μονάδες. Δίνονται οδηγίες στους μαθητές πως να προφυλαχθούν από την επιδημία γρίπης²⁰³. Καλλιεργείται επίσης η ευαισθητοποίηση των μαθητών και της κοινωνίας σε ζητήματα υγείας, μέσα από εράνους. Η Μαθητική Πρόνοια είναι ένας θεσμός που στόχο έχει την βοήθεια των άπορων μαθητών και τα σχολεία οφείλουν να συνεισφέρουν οικονομικά στην στήριξη του οργανισμού²⁰⁴.

¹⁹⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 53, 19/10/50

¹⁹⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 23, 4/3/59

¹⁹⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 52, 11/5/59

²⁰⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 103, 6/4/59

²⁰¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12ου Δημ. Σχ. Δράμας» 6/5/1954

²⁰² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 28, 12/3/59

²⁰³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 28, 12/3/59

²⁰⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 127, 1/12/59

Καθώς τα χρόνια περνούν και η οικονομία της χώρας και της περιοχής ανορθώνεται, συναντάμε και την παρότρυνση προς τους μαθητές να παρακολουθήσουν συγκεκριμένες θεατρικές παραστάσεις²⁰⁵. Επίσης το 1963 διατάσσεται να γίνουν στα σχολεία ομιλίες για τη σημασία του αρχαίου Ελληνικού θεάτρου και η 27^η Μαρτίου ορίζεται παγκόσμια ημέρα θεάτρου²⁰⁶. Παράλληλα επιχειρείται να δοθεί ώθηση σε χειροτεχνικά-καλλιτεχνικά μαθήματα με την καθιέρωση Διαγωνισμού Σχολικής Χειροτεχνίας²⁰⁷.

3.1.3. Η περίοδος της δικτατορίας.

Το τελευταίο έγγραφο που φαίνεται να φτάνει στα σχολεία πριν την επιβολή της δικτατορίας είναι ένα έγγραφο που αφορά την τακτική και υποχρεωτική φοίτηση των μαθητών στα σχολεία, σε μια προσπάθεια να καταπολεμηθεί η μαθητική διαρροή²⁰⁸. Στο διάστημα της επιβολής της δικτατορίας για ένα μήνα δεν υπάρχουν εισερχόμενα, ενώ αμέσως μετά φαίνεται μια διαφοροποίηση στο περιεχόμενο των εισερχομένων. Ένα από τα πρώτα έγγραφα που καταφτάνει στα σχολεία είναι αυτό που ορίζει «*εορτή ημέρας των Εφέδρων Πολεμιστών*»²⁰⁹, αλλά τελικά στις 25/5/1967 αναβάλλεται ο εορτασμός για την 3^η Σεπτεμβρίου.

Στη συνέχεια μια σειρά οδηγιών προς τα σχολεία δίνουν το στίγμα της νέας εκπαιδευτικής πολιτικής που θα εφαρμοστεί στην περίοδο αυτή, η οποία σε πολλά σημεία δε διαφέρει από την πολιτική της προηγούμενης περιόδου. Βλέπουμε λοιπόν να συνεχίζεται η εμμονή και ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της συμμετοχής των σχολείων στον εκκλησιασμό και στις δημόσιες τελετές²¹⁰, με την κοινοποίηση εγκυκλίου «*περί εκκλησιασμού των δημοσίων υπαλλήλων*»²¹¹, «*υποδοχή κυβερνητικών κλιμακίων*»²¹², απαγόρευση κυκλοφορίας οποιουδήποτε εντύπου μη εγκεκριμένου από το Υπουργείο Παιδείας, μεταξύ των μαθητών²¹³. Απαγορεύεται η «*ανάθεση μελετών από τις σχολικές εφορείες σε ιδιώτες*» και επιβάλλεται η «*ανάρτηση των εικόνων του Βασιλέως στα Δημόσια κτίρια*». Οι υπάλληλοι θα πρέπει να φροντίζουν για την «*ταχεία ενέργεια των εγγράφων*»²¹⁴. Στις 10/10/1967 καταφτάνει έγγραφο περί εορτασμού εθνικών επετείων, αλλά και του Μακεδονικού Αγώνα.

²⁰⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 30, 18/2/61

²⁰⁶ Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας 18, 24/3/63

²⁰⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δ. Σχ. Δράμας» 91, 16/11/63

²⁰⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 15/4/67

²⁰⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 16/5/67

²¹⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 13/9/1967

²¹¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^ο Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 14/1/79

²¹² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 30/6/1967

²¹³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 13/9/67

²¹⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 30/9/1967

Οι παραπάνω αναφορές δείχνουν πως με την έναρξη της σχολικής χρονιάς φτάνει στο σχολείο ένα πλήθος εγγράφων. Ταυτόχρονα τονίζεται και πάλι η στενή σύνδεση του σχολείου με την εκκλησία και ζητείται από το σχολείο να υποβάλει κατάσταση με τα ονόματα των γονέων χιλιαστών²¹⁵. Το 1969 και πάλι καταφτάνει έγγραφο από τον Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περιφέρειας Δράμας, από τον οποίο προέρχεται όλα αυτά τα χρόνια ο κύριος όγκος της εισερχόμενης αλληλογραφίας, με το οποίο παραγγέλλεται η αποστολή ονομαστικής κατάστασης γονέων χιλιαστών του σχολείου²¹⁶. Στη συνέχεια στα εξερχόμενα έγγραφα αναφέρεται ότι κανείς από τους μαθητές του σχολείου δεν ανήκει σε οικογένεια της παραπάνω αίρεσης. Μερικά χρόνια αργότερα καθορίζεται η θέση τέτοιων αλλόδοξων μαθητών στο σχολείο, με κοινοποίηση εγκυκλίου του Υπουργείου Παιδείας για τις «Υποχρεώσεις χιλιαστών μαθητών»²¹⁷.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εμφανίζεται για την οικονομική ανόρθωση της χώρας και ζητείται σ' αυτό και η συμβολή του σχολείου με την Διαταγή του Υπουργείου Συντονισμού : «Περί προτιμήσεως των Ελληνικών προϊόντων κατά τας προμήθειαι του Ελ. Δημοσίου ΝΠΔΔ και οργανισμών»²¹⁸. Στις 29/1/1971²¹⁹ συναντάμε και πάλι εισερχόμενο έγγραφο που τονίζει τη σημασία της προβολής των Ελληνικών προϊόντων και καθιερώνει τη διδασκαλία του μαθήματος Πολιτικής Αμύνης.

Συνεχίζουν να αποστέλλονται από τα σχολεία, αναφορές για τους «καταδικασθέντες μαθητές»²²⁰, αλλά βρίσκουμε και αναφορές «περί κοινωνικών φρονημάτων»²²¹.

Οργανώνονται συνεχώς ομιλίες στις οποίες καλούνται οι γονείς, και στόχο έχουν την επιμόρφωση και αναμόρφωση της κοινωνίας όπως στην περίπτωση που το θέμα της ομιλίας είναι «Η υγιεινή του πνεύματος και ο ρόλος της οικογένειας»²²².

Γίνεται πλέον λόγος για «Εξύψωση του εθνικού φρονήματος» με την κοινοποίηση της υπ' αριθμ. Ε. Π 3109/2-5-70 εγκυκλίου του Υπουργείου Παιδείας «περί εθνικής διαπαιδαγώγησης των μαθητών του σχολείου, δια την καλλιέργεια της εθνικής συνείδησης»²²³. Μέσα από τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων θα πρέπει να καλλιεργείται ο πατριωτισμός. Επίσης προτείνεται η επίσκεψη σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους καθώς και σε στρατιωτικά φυλάκια. Οι εορτασμοί των εθνικών

²¹⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 17/1/69:

²¹⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 1/17-1-69

²¹⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 6/20-4-73

²¹⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973»

²¹⁹ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 29/1/1971

²²⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 129-30/6/71

²²¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 221-29/10/71

²²² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 248-22/11/71

²²³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 10/10-9-70

επετειών στόχο έχουν την εξύψωση του εθνικού φρονήματος²²⁴ Για τον λόγο αυτό προβλέπεται η οργάνωση των παρακάτω εορτών: της 28^{ης} Οκτωβρίου, της 25^{ης} Μαρτίου, της 21^{ης} Απριλίου, των Χριστουγέννων, Τριών Ιεραρχών, της Μητέρας. Μάλιστα υπάρχει η υποχρέωση ένα μήνα πριν τον εορτασμό το διδακτικό προσωπικό να καταρτίζει το πλήρες πρόγραμμα του εορτασμού.

Από τη συνέντευξη του Σ. που διετέλεσε δάσκαλος του σχολείου, μαθαίνουμε πως τους επιβαλλόταν: *«Κάθε πρωί, επί χούντας, κάποιος δάσκαλος έπρεπε να αναφέρει το χρονικό της ημέρας, το οποίο ήταν δύσκολο να γίνει, γιατί δεν υπήρχε κάποιο σπουδαίο γεγονός στο οποίο να είναι αφιερωμένη η κάθε ημέρα. Γι αυτό έψαχναν σε εγκυκλοπαίδειες κάθε μέρα.»* Η συγκεκριμένη αναφορά επιβεβαιώνεται και στα αρχεία όπου καταγράφεται *«Εφιστάται η προσοχή ημών όπως καθ' εκάστην αναπτύσσεται προς τους μαθητάς το ιστορικό της ημέρας»²²⁵*.

Εμφανίζεται ένα πρακτικό στις 3/3/1972 όπου γίνεται λόγος για την αξιοποίηση του ραδιομαγνητοφώνου: *«η εγκατάστασίς του εγένετο άμα τη παραλαβή αυτού. Τούτο ετέθη εν λειτουργία κατά την Παιδαγωγικήν Συγκέντρωσιν και εν συνεχεία ήρχισεν η ηχογράφησις ταινιών με εμβατήρια, εθνικούς χορούς και άσματα.»²²⁶* Άλλωστε για τη δημιουργία υψηλού ηθικού και εθνικού φρονήματος²²⁷ προβλέπεται η εκμετάλλευση κάθε ευκαιρίας για το σκοπό αυτό και σε οποιοδήποτε μάθημα. Μάλιστα για την ενίσχυση του σκοπού προτείνεται ο τακτικός εκκλησιασμός κάθε Σάββατο, η καθημερινή έπαρση και υποστολή της σημαίας με τον *«προσήκοντα σεβασμόν»*, καθώς και η οργάνωση γιορτών με την αρμόζουσα μεγαλοπρέπεια.

Οι εκπαιδευτικοί οφείλουν να ενημερώνουν την κοινή γνώμη για θέματα εθνικής διαφώτισης²²⁸ ενώ ζητείται απ' αυτούς η παρακολούθηση της συμπεριφοράς των μαθητών εντός και εκτός του σχολείου σε ζητήματα πατριωτικά και εθνικά.²²⁹

Στο διάστημα αυτό γίνεται και μια προσπάθεια αναμόρφωσης των δημοσίων υπηρεσιών, όπως διαφαίνεται από εισερχόμενα έγγραφα με τα οποία προωθείται η *«Διοικητική Αποκέντρωση και Δραστηριοποίηση Υπηρεσιών»²³⁰*, γίνεται προσπάθεια να ενισχυθεί ο θεσμός του σχολικού συνεταιρισμού²³¹ και να οργανωθεί ο θεσμός των

²²⁴ «Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Διδασκόντων του 9^{ου} Δ. Σχ.» πράξη 25

²²⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 8/4-5-70

²²⁶ «Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Διδασκόντων του 9^{ου} Δ. Σχ.»

²²⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 10/9/70

²²⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 19/11/69

²²⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1966-1973» 8-11/12/73

²³⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 16-3-72

²³¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 19-12-73

μαθητικών κοινοτήτων²³². Παρόμοιο ενδιαφέρον εμφανίζεται και για τις σχολικές εφορίες. Όμως σε όλες αυτές τις ομάδες, τα προεδρεία δεν εκλέγονται αλλά διορίζονται²³³.

Βέβαια δε λείπουν οι συστάσεις αναγνωσμάτων, όπως τα *Απομνημονεύματα Ιωάννη Μεταξά*²³⁴, *Συμβολή στη χριστιανική Αγωγή*²³⁵ κλπ., οδηγίες για την προαγωγή των οικολογικών αισθημάτων όπως της ζωοφιλίας²³⁶, εορτασμών, όπως «η τέλεση μνημόσυνου για τα θύματα των κομμουνιστών»,²³⁷ αλλά και απαγορεύσεις «Απαγόρευση χρήσης παλιών ονομάτων των περιφερειών, νομών, επαρχιών, δήμων και κοινοτήτων, συνοικισμών και θέσεων που είχαν μετονομαστεί»²³⁸.

Ο στρατός σε όλο αυτό το διάστημα είναι επίσημος προσκεκλημένος των σχολικών εκδηλώσεων. Μάλιστα κοινοποιείται στα σχολεία πίνακας με «τους αξιωματικούς προς ους δέον να αποστέλλονται προσκλήσεις»²³⁹

Σχολική εκδήλωση Εκπαιδευτηρίων, παρουσία τοπικών αρχών, αρχές δεκαετίας του '70 Πηγή : Φωτογ. Αρχείο Δ. Μηλιώτου

Στα τέλη της περιόδου αυτής (σχολικό έτος 1972/73) οι εκπαιδευτικοί υποχρεώνονται να συμμετέχουν σε εκπαιδευτικές συνεδρίες στις οποίες θα συζητούνται διάφορα εκπαιδευτικά ζητήματα. Τα θέματα που διαπραγματεύονται είναι: «η προπαρασκευή του Διδασκάλου», «Αι επαναλήψεις εις το Δημοτικόν Σχολείον», «Ποινάι και αμοιβάι», «Η δύναμις του παραδείγματος», «η προσωπικότης του διδασκάλου», «αι εκδρομαί», «Η αγωγή, οι παράγοντες και τα όρια αυτής».

Στο αντίστοιχο βιβλίο πράξεων του 9^{ου} Δημ. Σχολείου φαίνεται να γίνεται ο προγραμματισμός των συνεδριών αυτών και για το σχολικό έτος 1973/74 ως εξής:

²³² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 18-12-71

²³³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 30-6-71

²³⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 8-2-73

²³⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 5-3-73

²³⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 26-5-71

²³⁷ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 7-12-72

²³⁸ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 10-1-73

²³⁹ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 249-22/11/71

Φεβρουάριος: «*Η σχολική καθυστέρηση των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου*», Μάρτιος: «*Το πρόβλημα των δυσάγων μαθητών στο Δημοτικό Σχολείο*», Απρίλιος: «*Η κόπωση και η υπερκόπωση του μαθητή και η επίδραση των επί της σχολικής εργασίας*».

Η πρώτη συνεδρία προγραμματίζονταν για τις 27/2/1974, ωστόσο οι συνεδρίες αυτές δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ. Τα πρακτικά αυτών των συνεδριάσεων αντικατοπτρίζουν με γλαφυρότητα το τρίπτυχο «*πατρίς, θρησκεία, οικογένεια*» που κυριαρχεί στο ολοκληρωτικό καθεστώς εκείνης της περιόδου και διατρέχει όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής.

3.1.4. Η περίοδος της μεταπολίτευσης μέχρι τις μέρες μας.

Η περίοδος της δικτατορίας τελείωσε και στα σχολεία η αλλαγή αυτή εμφανίζεται άμεσα. Στις 10-1-74 εμφανίζεται εγκύκλιος με θέμα «*Ανάρτηση εικόνων Προέδρου της Δημοκρατίας*»²⁴⁰ και αργότερα «*Αφαίρεση εμβλημάτων Επανάστασης 21^{ης} Απριλίου 1967 από Δημόσια. Καταστήματα ...*»²⁴¹ καθώς και «*Αφαίρεση Εθνοσήμου*»²⁴² αλλά και «*Αφαίρεση του σήματος της 21^{ης} Απριλίου από τα διδακτικά βιβλία*»²⁴³ και «*Διαταγή περί μη χρησιμοποίησης των αναγνωστικών και βοηθητικών βιβλίων παρελθόντων ετών*»,²⁴⁴ ώστε να εξαλειφθούν τα ίχνη του προηγούμενου καθεστώτος, τουλάχιστον αυτά που ήταν ιδιαίτερα οφθαλμοφανή. Το 1974 εισάγεται πλέον οριστικά η Δημοτική Γλώσσα στα σχολεία²⁴⁵, ενώ μερικά χρόνια αργότερα κρίνεται αναγκαία η απλούστευση της γλώσσας των δημοσίων εγγράφων²⁴⁶, καθώς τα περισσότερα απ' αυτά συνέχιζαν να χρησιμοποιούν την καθαρεύουσα, η οποία δυσκόλευε την πλειοψηφία των πολιτών. Παρόμοια προτροπή εμφανίζεται και το 1982²⁴⁷.

Οι εορτασμοί των επετειακών γεγονότων που συνηθίζονταν στα προηγούμενα έτη συνεχίζονται, ενώ καταργείται ο εορτασμός της 21^{ης} Απριλίου²⁴⁸, ημέρας του πραξικοπήματος, αμέσως μετά την απομάκρυνση των δικτατόρων και αυτός της γιορτής της μητέρας, ενώ καθιερώνεται και γιορτή «*επί τη λήξει των μαθημάτων*». ²⁴⁹ Οι εκπαιδευτικοί έσπευσαν να επικροτήσουν τις αλλαγές αυτές όπως φαίνεται στις δηλώσεις «*δια την αξιοποίηση των παρεχομένων μέσων και πλέον καρποφόρον λειτουργίαν του Σχολείου ως δημιουργίαν μιας Σχ. Ζωής εντός της οποίας δεσπόζουσαν*

²⁴⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 10-1-74

²⁴¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 28-7-74

²⁴² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 10-8-74

²⁴³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 11-9-74

²⁴⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 24-9-74

²⁴⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 5-11-74

²⁴⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 8-4-77

²⁴⁷ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 9-4-82

²⁴⁸ «Βιβλίο Πρακτικών Συλλόγου Διδασκόντων του 9^{ου} Δ. Σχ.»

²⁴⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-1978» 18-4-77

θέσιν θα καθέξουν η χαρά, η αγάπη και η πρόοδος των μαθητών, αποκλίνει και προσδιορίζει τους κάτωθι τομείς δράσεως ήτοι: ...»²⁵⁰. Ωστόσο στα πρώτα χρόνια αυτής της περιόδου συναντάμε συστάσεις και προτροπές που φαίνεται να έχουν γίνει μια παράδοση, όπως οι παροτρύνσεις για συμμετοχή των μαθητών στον προσκοπισμό²⁵¹ καθώς και «*Συμπαράσταση και διευκόλυνση στεγάσεως στα Σώματα Ελλήνων Προσκόπων και Ελληνίδων Οδηγών*»²⁵². Το 1979 ορίζεται έτος Ελληνικής Παράδοσης και τα σχολεία καλούνται να προγραμματίσουν ανάλογες δραστηριότητες. Με τον τρόπο αυτό θα ενισχυθεί η σύνδεση των μαθητών με τις Ελληνικές ρίζες τους.

Στις αρχές του 1981 όμως εμφανίζονται μερικές ριζικές αλλαγές στα σχολεία ως αντίκτυπος της αλλαγής του κομματικού μηχανισμού που ανέλαβε την εξουσία. Για παράδειγμα εφαρμόζεται η πενθήμερη εργασία στα σχολεία²⁵³ και καθιερώνεται η δωρεάν χορήγηση, όχι μόνο βιβλίων, αλλά και εποπτικών μέσων διδασκαλίας.²⁵⁴ Σε μια προσπάθεια να καλλιεργηθεί η φιλαναγνωσία «*Καθιερώνεται η ώρα βιβλίου για τους μαθητές*»²⁵⁵. Αλλαγές εμφανίζονται στα διδακτικά εγχειρίδια του σχολείου, ενώ εισάγεται και το μονοτονικό σύστημα²⁵⁶. Οι φιλοπεριβαλλοντικές διαθέσεις εκφράζονται με την καθιέρωση του μαθήματος Μελέτη Περιβάλλοντος²⁵⁷. Δίνεται έμφαση στον αθλητισμό και δημιουργούνται τμήματα αθλητισμού στα οποία απασχολούνται οι μαθητές που επιθυμούν, κατά τον εξωσχολικό τους χρόνο, όπως φαίνεται και από το εισερχόμενο «*Εγγραφή μαθητών σε τμήματα αθλητισμός και παιδεία*»²⁵⁸. Όπως όμως όλα τα προηγούμενα χρόνια, ιδεολογίες και πολιτικές κατευθύνσεις διαπερνούσαν την εκπαίδευση έτσι και τώρα βλέπουμε να παροτρύνονται οι διευθυντές για «*Παραχώρηση αιθουσών για γενικές λαϊκές συνελεύσεις*»²⁵⁹ και καθιερώνεται «*Εορτασμός Εθνικής Αντίστασης*»²⁶⁰. Επίσης διατάσσεται «*Εξονυχιστική έρευνα και εξαφάνιση παντός είδους υλικού που φέρει έμβλημα της χούντας...*»²⁶¹

Στα επόμενα χρόνια εμφανίζεται μια ευρωπαϊκή στροφή, καθώς το σχολείο συμμετέχει σε ευρωπαϊκά προγράμματα όπως το «*Σωκράτης-Κομμένος*». Παρουσιάζει πιο φιλότιμο πρόσωπο με τις προσπάθειες που γίνονται να αντιμετωπίσει

250 «Βιβλίο πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 12ου Δ. Σχ. Δράμας 1972-1988» Πράξη 2^η, 25/9/74

251 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 30-11-1978

252 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 24-4-80

253 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 3/17-1-81

254 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 3-3-81

255 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 21-12-81

256 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 109-13/5/82

257 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 17-9-84

258 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 184-2/10/84

259 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 25-2-83

260 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 22-11-82

261 «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1978- 1982» 31- 1-84

αποτελεσματικά τους μαθητές με ειδικά προβλήματα, ενσωματώνοντας στη λειτουργία του αντίστοιχα τμήματα. Ιδρύονται φροντιστηριακά τμήματα το 1995, ενώ ενδιαφέρεται και για τους αλλοδαπούς μαθητές που μετά το 1994 αρχίζουν να εμφανίζονται και να φοιτούν στα σχολεία όλο και συχνότερα.

Στο βιβλίο πράξεων του συλλόγου διδασκόντων του 12^{ου} Δημ. Σχολείου για τα έτη 1988-1998 εντοπίζονται αρκετές από τις πρακτικές που εφαρμόζονται μέχρι σήμερα όπως ο προγραμματισμός εκδηλώσεων του σχολείου, και διδακτικών επισκέψεων ανά τρίμηνο, προγραμματισμός Αθλητικής και Πολιτιστικής ημέρας, εκπόνηση προγραμμάτων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης. Συνεδρίαση με θέμα την κατανομή τάξεων (1995-1996) και το ωράριο του διευθυντή. Ο διευθυντής σύμφωνα με τη Φ12/921/Γ1/1058/31-8-95 απόφαση του ΥΠΕΠΘ διδάσκει 6 ώρες (περεταίρω μείωση), επίσης με απόφαση του ΠΥΣΠΕ: δημιουργείται τάξη υποδοχής παλινοστούντων (πρακτικό 10). Στη συνεδρίαση για την κατανομή τάξεων (1997-1998) διαπιστώνουμε ότι ο διευθυντής σύμφωνα με την Φ12/756/Γ1/901/8-9-1997 απόφαση του ΥΠΕΠΘ διδάσκει 8 ώρες.

3.2.Σχολείο και κοινωνία

3.2.1. Μεταπολεμική περίοδος

Ήδη από το 1940 το σχολείο επιδεικνύει την κοινωνική του ευαισθησία με αποφάσεις περί ορφανών πολέμου και τέκνων αναπήρων πολέμου²⁶². Έρανοι στους οποίους συμβάλουν οι οικογένειες των μαθητών στοχεύουν στην οικονομική ενίσχυση του κράτους²⁶³. Ο στρατός δέχεται τη συνδρομή του σχολείου, καθώς οι μαθητές καλούνται να συγκεντρώσουν μάλλινα είδη για τον εξοπλισμό του²⁶⁴. Για την περίοδο της κατοχής δεν υπάρχουν σχετικά πρακτικά. Οι συνεντεύξεις ατόμων εκείνης της εποχής μας δίνουν κάποια στοιχεία όπως αυτή του Β. ο οποίος μας πληροφορεί πως απ' ότι θυμάται *«Κατά τη διάρκεια του πολέμου το σχολείο είχε επιταχτεί από το βουλγαρικό στρατό και στη συνέχεια λειτούργησε και ως βουλγαρικό σχολείο»*. Με την επαναλειτουργία των σχολείων όμως η σχέση σχολείου κοινωνίας αρχίζει και πάλι να αναπτύσσεται. Τα σχολεία αναλαμβάνουν άμεσα δράση. Κοινοποιείται η υπ' αριθμ. 59596 εγκύκλιος του Υ.Π. σχετικά με την *«εργασίαν αναδασώσεως της χώρας εκ μέρους των σχολείων»²⁶⁵*. Οι γιορτές που διοργανώνονται στα σχολεία, ακόμη και αυτή των Τριών Ιεραρχών, έχουν στόχο να προσελκύσουν τη συμμετοχή των κατοίκων οι

²⁶² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 51-10/20/40

²⁶³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 162- 26/12/1940

²⁶⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 5-20/11/41

²⁶⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 29-22/10/1945

οποίοι με την καταβολή του αντιτίμου για το εισιτήριο, θα ενισχύσουν οικονομικά το ταμείο του σχολείου²⁶⁶.

Συσσίτια: Τα συσσίτια δεν είναι δωρεάν για όλους τους μαθητές. Οι άποροι όμως λαμβάνουν τα συσσίτια χωρίς καμιά οικονομική επιβάρυνση. Όσοι μαθητές δε συμμετέχουν στα συσσίτια έχουν το δικαίωμα να πάρουν οικογενειακά δελτία ψωμιού²⁶⁷, αφού τα πρώτα χρόνια τα συσσίτια απέβλεπαν έμμεσα και στην σίτιση των οικογενειών των μαθητών που περιλαμβάνονταν στις σχετικές λίστες σίτισης²⁶⁸. Αργότερα καθορίζεται πως «*Το μαθητικόν συσίτιον δικαιούνται άπαντες αι μαθηταί άνευ εξαιρέσεως*»²⁶⁹. Από τα μαθητικά συσσίτια όμως σιτίζονται και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί²⁷⁰. Ωστόσο αναφορές για τα συσσίτια εμφανίζονται και το 1966 «29/1/66: *Από Επιθεωρητή Δημ. Σχολείων Δράμας , περί σύνταξης , οργάνωσης και λειτουργίας μαθητικών συσσιτίων για άπορους μαθητές*».

Φοίτηση: Ένα σημαντικό κοινωνικό πρόβλημα που πρέπει να αντιμετωπίσει το σχολείο κατά τα πρώτα μεταπολεμικά χρόνια, είναι κι αυτό των ατόμων που διέκοψαν τη φοίτησή τους εξαιτίας του πολέμου. Το *Βιβλίων Πιστοποιητικών Γραμματικών γνώσεων 1948- 1953* περιλαμβάνει τα ονόματα αυτών που εξετάστηκαν μεταπολεμικά για να πάρουν πιστοποιητικό γραμματικών γνώσεων.

Στον πίνακα 5 της έκθεσης του Επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, Π. Β. Δημόπουλου, για το σχολικό έτος 1947-1948, γίνεται αναφορά στο νόμο περί υποχρεωτικής φοίτησης των μαθητών. Οι γονείς που δε στέλνουν τα παιδιά τους στο σχολείο τιμωρούνται από το νόμο πληρώνοντας πρόστιμο. Ωστόσο ο αριθμός των εγγεγραμμένων μαθητών αυτή τη χρονιά, σε σύγκριση με αυτόν του σχολικού έτους 1946-47 είναι πολύ μεγαλύτερος και αυτό οφείλεται στην εγγραφή των «*ανταρτόπληκτων*» μαθητών οι οποίοι κατέφυγαν στη Δράμα για ασφάλεια. Ειδικότερα για το Δ΄ Δημ. Σχολείο, το μετέπειτα 12^ο, διευκρινίζει πως «*γράφτηκαν 100 ανταρτόπληκτοι μαθητές*».

Στις 22/5/51 έγγραφο από τον επιθεωρητή Β΄ Περιφέρειας Δράμας Π. Δημόπουλο προς τους Δ/ντές των Σχολείων της Περιφέρειας ανακοινώνει την υπ' αριθμό 9/12/5/51 πράξη σχετικά με την απόφαση λειτουργίας των σχολείων της υπαίθρου Δράμας από τις 7:00 π.μ.-12:00 μ μ, και των σχολείων της πόλης από τις 7:30-1:30 λόγω των αγροτικών ασχολιών των κατοίκων των σχολικών περιφερειών του Ν. Δράμας. Στόχος να

²⁶⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχ. Δράμας» 1903-19/12/1945

²⁶⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχ. Δράμας» 405-19/2/1946

²⁶⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχ. Δράμας» 885-8/4/1946

²⁶⁹ Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχ. Δράμας» 2182-30/11/1946

²⁷⁰ Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχ. Δράμας» 79-21/11/50

εξασφαλιστεί στις προμεσημβρινές ώρες η τακτική φοίτηση στο σχολείο των μαθητών και να επιδίδονται αυτοί στη βοήθεια των γονιών τους στην καπνοφυτεία και τις εαρινές καλλιέργειες από τις 20 Μαΐου έως το τέλος του διδακτικού έτους.²⁷¹ Σε άλλη περίπτωση είναι οι καιρικές συνθήκες που επιβάλλουν τη διακοπή των μαθημάτων όταν σε εξερχόμενο έγγραφο του 1954 το σχολείο αιτείται τη διακοπή των μαθημάτων λόγω κακοκαιρίας²⁷². Όμως και οι επιδημίες γίνονται αιτία αλλαγής της λειτουργίας του σχολείου, όταν λόγω επιδημίας πολιομυελίτιδας διακόπτεται η λειτουργία των τριών μικρότερων τάξεων το 1954²⁷³. Το 12ο Δημ. Σχολείο κλείνει για 15 ημέρες λόγω γρίπης το 1957, όμως το προσωπικό προσέρχεται κανονικά²⁷⁴.

Στατιστικά: Με τη «*διαταγήν της Νομαρχίας σχετικώς με την συλλογήν στατιστικών στοιχείων σχετικώς με τα υπάρχοντα μεγάλα και μικρά ζώα, ως και τον καταρτισμόν των επιτροπών κατά συνοικίας*»,²⁷⁵ αναδεικνύεται ο τρόπος με τον οποίο το σχολείο συμμετέχει στη συλλογή πληροφοριών. Σε άλλες περιπτώσεις καταγράφει και αποστέλλει στοιχεία για τους ανάπηρους μαθητές²⁷⁶. Στα εξερχόμενα του 12^{ου} Δημ. Σχολείου του 1954-58, συναντάμε τέτοιους στατιστικούς πίνακες όπως αυτούς του 1954 «24/10/54 (εξερχόμενο) Υποβολή πίνακα απόρων του σχολείου» και «8/11/54, (εξερχόμενο) Υποβολή πίνακα αναπήρων.» Στις 16/11/54 όπως φαίνεται στο προαναφερθέν βιβλίο, ζητείται να αναφερθεί όλη η ακίνητη περιουσία του σχολείου και ο τρόπος κτήσεώς της, σε μια προσπάθεια του κράτους να καταγράψει όλα τα περιουσιακά στοιχεία των σχολείων, τα περισσότερα από τα οποία προέρχονταν από δωρεές των πολιτών ή άλλων φορέων.

Φιλανθρωπίες του σχολείου: Στο πρακτικό 5-27/3/1949 (*Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας, 1945-1951 του 12^{ου} Δημ. Σχολείου*) διατίθενται 800.000 δρχ για αγορά δώρων προς διανομή σε παιδιά στρατευθέντων και ορφανών θυμάτων πολέμου, κατά την εορτή του Πρωτοχρονιάτικου δένδρου που οργανώνεται για χάρη τους, καθώς επίσης και 90.000 δρχ για να συμπληρωθεί το ποσόν που συγκέντρωσαν μετά από έρανο οι μαθητές για την αγορά δώρων, για τους τραυματίες του Στρατιωτικού Νοσοκομείου, που θα διανεμηθούν στις 23/12, ημέρα Νεότητος.

²⁷¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1949-1951» 22/5/51

²⁷² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 27/1/54

²⁷³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 3/6/54

²⁷⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 3/10/57

²⁷⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 461-11/3/1946

²⁷⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 91-13/12/49

Προετοιμασία δώρων 9^{ου}
για φιλανθρωπική επίσκεψη
Πηγή : Φωτογ. αρχείο 9^{ου}
Δημ. Σχολείου

Η κοινωνική ευαισθησία όμως που επιδεικνύει το σχολείο φαίνεται και στο Πρακτικό 2- 26/7/1949 (*Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας, 9^{ου} Δημ. Σχολείου 1945-1951*) με Θέμα: «Έγκρισις δαπανών. Νο 6, 100.000δρχ για την προμήθεια οματογαλιών μυωπίας δια την ορφανή και ανταρτόπληκτον Αφαλίδου Σοφία, της Δ' τάξεως, κατόπιν συστάσεως του οφθαλμιάτρου κ. Τσίπα και της αδυναμίας της ανωτέρω μαθήτριας να τα προμηθευτεί εξ ιδίων λόγω της μεγάλης της απορίας.»

Αρκετά χρόνια αργότερα συναντάμε αναφορά στην οποία φαίνεται το ενδιαφέρον που επέδειξε το σχολείο προκειμένου να διευθετήσει την περίπτωση ορφανής μαθήτριας του σχολείου. Κατόπιν αίτησης του 12ου Δημ.Σχολείου λοιπόν, γίνεται δεκτή στην παιδούπολη Άγιος Γεώργιος της Καβάλας η ορφανή μαθήτρια Στόγια Θ.²⁷⁷ Φροντίζει την διανομή δωρεάν αναγνωστικών βιβλίων στους άπορους μαθητές «προτιμώμενων των θυμάτων και αναπήρων πολέμου και των ορφανών»²⁷⁸

Οι εκπαιδευτικοί συχνά επιφορτίζονται με τον ρόλο της ενημέρωσης των πολιτών για ζητήματα εθνικά²⁷⁹, ενώ διενεργούνται και έρανοι για την ενίσχυση κοινωνικών ομάδων που πλήττονται οικονομικά, για διάφορους λόγους όπως στην περίπτωση εράνου « υπέρ των συμμοριοπλήκτων Ναούσης»,²⁸⁰ ή του εράνου για προσφορά πασχαλινών δώρων στους ακρίτες.²⁸¹ Το 1954 γίνεται έρανος για την ενίσχυση των σεισμοπαθών της Θεσσαλίας²⁸². Το σχολείο δεν ξεχνά τους στρατιώτες της χώρας και ειδικά αυτούς που περιφρουρούν τα σύνορα. Έτσι φροντίζει για συγκέντρωση πασχαλινών δώρων για τους φρουρούς των συνόρων²⁸³. Το 1958 φαίνεται πως το σχολείο διενεργεί έρανο «υπέρ προικοδοτήσεως απόρων κορασίδων» και καταφέρνει να συγκεντρώσει το ποσό των 125 δραχμών το οποίο τελικά καταθέτει στο Γραφείο του Επιθεωρητή²⁸⁴.

²⁷⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 15/5/56

²⁷⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας 1949-1951» 18/9/51

²⁷⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 640- 16/4/48

²⁸⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 68- 24/1/49

²⁸¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 33 -23/3/59

²⁸² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 24/5/54

²⁸³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 5/3/58

²⁸⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας» 87- 1/7/57

Φιλανθρωπικές οργανώσεις: Το σχολείο γίνεται ο συνδεδετικός κρίκος διαφόρων φιλανθρωπικών ομάδων και ατόμων, με το κοινωνικό σύνολο που χρίζει βοήθειας, όπως στην περίπτωση που ο Μητροπολίτης Δράμας ως πρόεδρος της ιματιοθήκης του παιδιού, ζητά «να υποβληθεί πίνακας απόρων μαθητών προτιμηθέντων των ορφανών προκειμένου να ενεργήσει δια την ένδυσιν και υπόδησιν αυτών»²⁸⁵ αλλά και «να διανεμηθεί παρά του Ελληνικού Ερυθρού Σταυρού, Οβαλίνη εις αδενοπαθή και καχεκτικά παιδιά»²⁸⁶. Σε άλλη περίπτωση διανέμει βοήθεια προερχόμενη από τον Καναδά που περιλαμβάνει μαθητικό εξοπλισμό, σε μαθητές θύματα του πολέμου και των ανταρτών²⁸⁷. Το Υπουργείο Εθνικής Παιδείας με την 79050/27-10-49 διαταγή κοινοποιεί το υπ. αριθ. 73728/17-9-49 έγγραφο του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας, σχετικά με αποστολή ειδών ιματισμού, παπουτσιών, τροφίμων και σχολικών ειδών για τη διανομή τους σε άπορους μαθητές των δημοτικών σχολείων, από τους Αμερικανούς δωρητές, «*Συνομοσπονδία δια τη Σωτηρία του Παιδιού*» και καλούνται να υποβάλλουν δικαιολογητικά για τη διανομή τους.

Άλλοτε πάλι γίνεται ο διαμεσολαβητής παροχής βοήθειας μεταξύ συναφών ομάδων όπως στην περίπτωση που το Αμερικανικό τμήμα ΕΣΝ διανέμει σημειωματάρια στους ερυθροσταυρίτες του Σχολείου²⁸⁸. Καθώς όμως αναλαμβάνει το ρόλο να αποφασίζει ποιοι είναι οι μαθητές που δικαιούνται την κοινωνική βοήθεια, επιβαρύνεται και με την ευθύνη να διεκδικήσει την αριθμητική διεύρυνση των δικαιούχων της βοήθειας²⁸⁹. Όσον αφορά στη σχέση του σχολείου με τις μαθητικές κατασκηνώσεις, είναι αυτό το οποίο αναλαμβάνει να καταρτίσει τον κατάλογο των άπορων μαθητών που δικαιούνται να συμμετέχουν δωρεάν σε κατασκηνώσεις²⁹⁰. Ο θεσμός της Μαθητικής Πρόνοιας²⁹¹ στηρίζει τους άπορους μαθητές και στηρίζεται οικονομικά στις εισφορές των σχολείων. Στις 30/11/54 εντοπίζουμε εξερχόμενο έγγραφο στο *Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του 12^{ου} Δημ. Σχολείου* στο οποίο αναφέρεται κατάθεση 2% των εσόδων του σχολείου υπέρ της Μαθητικής Πρόνοιας. Προκειμένου να στηριχθεί περαιτέρω ο οργανισμός αυτός παραγγέλλεται στο σχολείο να εφαρμόζει την «*επικολλήση του Ενσήμου Εκπαιδευτικής Πρόνοιας επί των τίτλων σπουδών πάσης φύσεως*».²⁹² Φέρνει σε επαφή τοπικούς φιλανθρωπικούς συλλόγους με τους άπορους μαθητές, όπως συμβαίνει το 1959 με την

²⁸⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 1828- 24/9/1946

²⁸⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 2226- 18/12/46

²⁸⁷ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 22-28/2/49

²⁸⁸ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 34872-24/11/49

²⁸⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 5- 21/1/48

²⁹⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 20/5/55

²⁹¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 305- 23/2/50

²⁹² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 4/3/55

Ένωση Κυριών και Δεσποινίδων Δράμας,²⁹³ η οποία προσφέρει διάφορες ευεργετικές υπηρεσίες σε άπορους μαθητές, που υποδεικνύει το σχολείο (διατροφή ή ένδυση).

Διαπιστώνουμε όμως πως η κοινωνία απαιτεί από το σχολείο να επιδεικνύει κοινωνική ευαισθησία, καθώς εισερχόμενο του 1954 ζητά να παρέχεται διευκόλυνση στις ενοριακές επιτροπές απόρων Δράμας²⁹⁴. Σε άλλη αναφορά φαίνεται πως γίνονται παράπονα με αφορμή τις τακτικές εισφορές που απαιτούνται από τους γονείς των μαθητών, όταν εντοπίζουμε την υπ' αριθμ. 1005/15-9-54 διαταγή του Γενικού Επιθεωρητή σχετικά με τα διατυπωθέντα παράπονα του Συλλόγου Πολυτέκνων²⁹⁵. Αλλού δίνονται οδηγίες προς το σχολείο *«περί υλικής και ηθικής ενισχύσεως του Σπιτιού του Παιδιού»*. Το σχολείο όπως φαίνεται απ' όλες αυτές τις αναφορές, συστηματικά αποτελεί τον διαμεσολαβητή οικονομικής και κοινωνικής συνεισφοράς σε κοινωφελή ιδρύματα και οργανισμούς²⁹⁶

Μετάδοση κοινωνικών έξεων: Επιφορτίζεται επίσης με τον *«σχολαστικό έλεγχο της καθαριότητας των μαθητών προ της ενάρξεως της σχ. εργασίας, της αυλής και του διδ/ρίου. Να αγοραστούν από τα σχολεία κουρευτικές μηχανές για την καθαριότητα της κεφαλής. Ο εκκλησιασμός των μαθητών θα γίνεται ανελλιπώς κάθε Κυριακή και πρωινή προσευχή με συνοδεία καταλλήλου άσματος ή ύμνου»*²⁹⁷. Το 1961 μάλιστα διοργανώνει έρανο *«υπέρ του Παναγίου Τάφου»*. Φροντίζει να εκπαιδεύσει τους μαθητές, τους αυριανούς πολίτες σε ζητήματα όπως αυτό της διαταγής 118425 που αφορά ασκήσεις ετοιμότητας για την αντιμετώπιση θεομηνιών²⁹⁸. Δεν περιορίζεται όμως στους μαθητές, αλλά επεκτείνει τη δράση του και στο υπόλοιπο κοινωνικό σύνολο, καθώς αναλαμβάνει να ενημερώσει και να συνεισφέρει στην επίλυση διαφόρων κοινωνικών προβλημάτων που ταλανίζουν την κοινωνία. Το 1954, παρέχει οδηγίες για την καταπολέμηση της χαρτοπαιξίας και του αλκοολισμού, στα χωριά και τις πόλεις²⁹⁹. Αναλαμβάνει να οργανώσει ημέρα κατά του αλκοολισμού κατόπιν εντολών του Υπουργείου³⁰⁰, ενώ ο αντιαλκοολικός αγώνας συνεχίζεται και το 1961³⁰¹. Επίσης γίνεται σύσταση στους εκπαιδευτικούς να ελέγχουν τους μαθητές τους, ώστε να μην παίζουν τυχερά παιχνίδια με χρήματα. Η σύσταση αυτή σε προηγούμενο έγγραφο αφορούσε τους γονείς, ενώ

²⁹³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 7-27/1/59

²⁹⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 4/3/54

²⁹⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 21/9/54

²⁹⁶ ²⁹⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 15/2/55

²⁹⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 84-22/11/51

²⁹⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 8/2/54

²⁹⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 3/4/54

³⁰⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 2-4/1/59

³⁰¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 11-28/1/61

τώρα τους μαθητές.³⁰² Συναντάμε και μια αναφορά περί απαγορεύσεως πετάγματος χαρταετών από τους μαθητές³⁰³.

Άλλοτε πάλι ευαισθητοποιείται από περιπτώσεις μαθητών που τραυματίστηκαν από παλιές νάρκες και χειροβομβίδες διενεργώντας σειρά ενημερωτικών ομιλιών³⁰⁴. Μάλιστα πραγματοποιεί στις 21/3/55 ενημέρωση της σχολικής κοινότητας για τους κινδύνους που προέρχονται από παλιές χειροβομβίδες με αφορμή πολύνεκρο δυστύχημα στον Μυλοπόταμο Δράμας³⁰⁵. Τον Οκτώβριο του 1954 γίνεται λόγος «περί οργανώσεως Νυχτερινών Σχολείων για την καταπολέμηση του Αναλφαβητισμού.»³⁰⁶. Λίγο αργότερα καλούνται οι σχολικές εφορίες να ενισχύσουν οικονομικά τη λειτουργία του Νυχτερινού σχολείου μέχρι να αποκτήσει οικονομική ευχέρεια³⁰⁷. Δύο χρόνια αργότερα φαίνεται τα νυχτερινά σχολεία να συνεχίζουν να αντιμετωπίζουν προβλήματα. Έτσι το σχ. συγκρότημα προβαίνει σε συγκέντρωση βιβλίων για το Νυχτερινό Σχολείο³⁰⁸. Καθώς η πόλη ηλεκτροδοτείται σε όλο και μεγαλύτερη έκταση, αρχίζει να γίνεται φανερό πως όταν ο ηλεκτρισμός χρησιμοποιείται από άτομα ανεκπαιδευτα, εγκυμονεί κινδύνους. Το σχολείο αναλαμβάνει να πραγματοποιήσει ομιλίες στους μαθητές για τους κινδύνους από το ηλεκτρικό ρεύμα³⁰⁹. Εντυπωσιακό είναι το γεγονός ότι το 1958 γίνεται κοινοποίηση οδηγιών προς τους μαθητές για τη σωστή εκμετάλλευση του χρόνου στις γιορτές³¹⁰.

Πολιτιστική δράση: Φροντίζει για τον ευπρεπισμό των σχολείων³¹¹ αλλά και προσφέρει οικονομική βοήθεια μέσω εράνων που διενεργεί για περιπτώσεις ανέγερσης δημοσίων μνημείων, όχι μόνο εντός του νομού, αλλά σε όλη την επικράτεια, όπως στην περίπτωση ανέγερσης μνημείου υπέρ των σφαγιασθέντων στο Μελιγαλά³¹² Μεσσηνίας ή «υπέρ ανεγέρσεως ανδριάντος του Καραϊσκάκη³¹³». Αλλού αναφέρεται προαιρετικός έρανος για την κατασκευή του «Αγάλματος της Μάνας»³¹⁴. Στα αρχεία του 9^{ου} Δημ. Σχολείου βρίσκουμε το ακόλουθο κείμενο: «Αναφέρομεν ότι εξ εράνου των μαθητών υπέρ ανδριάντα Κολοκοτρώνη, συνελέγη ποσό 250 δραχ, όπερ κατετετέθη»³¹⁵ και λίγο

³⁰² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 16/11/54

³⁰³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 28/4/57

³⁰⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 9-28/1/59

³⁰⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958»

³⁰⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 16/10/54

³⁰⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 21/12/54

³⁰⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 12/4/56

³⁰⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 5/11/55

³¹⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 12/1/58

³¹¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 93- 20/9/59

³¹² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 63- 8/6/59

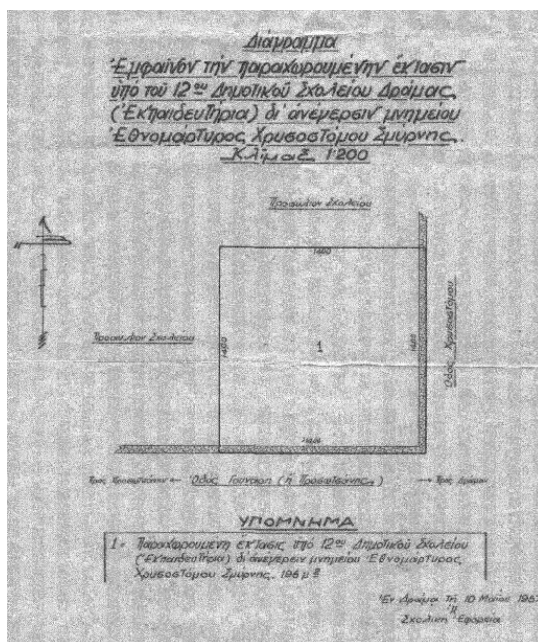
³¹³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 14-20/3/63

³¹⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 1954-1958» 21/1/55

³¹⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 46- 30/3/59

καιρό αργότερα: «Ομοίως 100 δρχ υπέρ Ζαριφείου Ακαδημίας, αίτινες απεστάλησαν δια ταχυδρομικής Επιταγής»(67-10/5/59).

Φυσικά όταν πρόκειται για τον ευπρεπισμό του ίδιου του δήμου, τότε δεν τίθεται ζήτημα. Έτσι το 1957 παραχωρεί τη νοτιοανατολική πλευρά του σχολείου 200τ μ. περίπου (14x14) για την ανέγερση του ανδριάντα του Χρυσοστόμου³¹⁶.

Σχεδιάγραμμα χώρου ανέγερσης μνημείου Μητρ. Χρυσοστόμου. Πηγή : Αρχείο 12^{ου} Δημ. Σχολείου

Το 1948 οι Σχ. εφορείες προβαίνουν στην αγορά 2 κινηματογραφικών μηχανών, από τη Γερμανία, για τα δύο σχολεία. Τα έσοδα από τις κινηματογραφικές προβολές θα πηγαίνουν στα σχολεία (από μισά σε κάθε σχολικό ταμείο) Οι άποροι μαθητές δεν πληρώνουν εισιτήριο³¹⁷. Καταγράφεται πως «Το 20% των μαθητών θα παρακολουθούν τις κινηματογραφικές παραστάσεις δωρεάν ως άποροι για χάρη του μορφωτικού σκοπού»³¹⁸. Βέβαια συνιστάται η προμήθεια κινηματογραφικών ταινιών από το Υπουργείο Παιδείας ώστε να ενισχύεται κι αυτό μέσω της ενοικίασης των ταινιών αυτών³¹⁹.

Οι γιορτές που διοργανώνονται στο σχολείο έχουν μεγαλοπρεπή χαρακτήρα όπως φαίνεται από την αναφορά, στην οποία διατίθεται ένα συγκεκριμένο ποσό για πληρωμή της Φιλαρμονικής του Δήμου Δράμας³²⁰, προκειμένου να συμμετέχει στις επιδείξεις του σχολείου. Το σχολείο διαθέτει χορωδία μαθητών όπως φαίνεται από την αναφορά στο

³¹⁶ «Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας Δ' Δ.Σχ. Δράμας 1951-57» 13/5/57

³¹⁷ «Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας, 1945-1951 12^{ου} Δ. Σχ.» Πρακτικό 2- 3/10/1948:

³¹⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9ου Δημ. Σχ. Δράμας» 19/3/49

³¹⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 26/1/55

³²⁰ «(Βιβλίο Πρακτικών Σχ. Εφορείας Δ' Δ.Σχ. Δράμας 1951-57» Πράξη 8^η /8 Ιουνίου 1952

Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του 12^{ου} Δημ. Σχολείου του 1954-58. Οι εκδηλώσεις που διοργανώνει δεν περιορίζονται μόνο στον σχολικό χώρο, αλλά όταν θέλει να υποδεχτεί μεγαλύτερο πλήθος κόσμου, όπως τον Μάιο του 1954, ζητά την παραχώρηση του σταδίου του Γυμναστικού Συλλόγου Δόξα, για τη διεξαγωγή των γυμναστικών επιδείξεων³²¹. Από το 1954, τα Εκπαιδευτήρια λαμβάνουν μέρος σε «γενική χειροτεχνική έκθεση της Β' Εκπ. Περιφέρειας»³²². Σε εποχές που η πλειοψηφία των μαθητών προέρχονται από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα δίνεται στους μαθητές την ευκαιρία να επισκεφτούν περιοχές, που κάτω από άλλες συνθήκες δεν θα είχαν την ευκαιρία να δουν, μέσω των ημερήσιων εκδρομών που διοργανώνονται. Συχνά στους προορισμούς τους περιλαμβάνονται και τα στρατόπεδα ή τα στρατιωτικά φυλάκια³²³. Καλούνται οι μαθητές να ενεργήσουν για τη συγκέντρωση λαογραφικού και ιστορικού υλικού³²⁴ με στόχο να δημιουργηθεί ένα είδος μουσείου, αλλά και να έρθουν σε άμεση επαφή με την ιστορία και το παρελθόν του τόπου.

Στο αρχείο του 12^{ου} Δημ. Σχολείου εντοπίστηκε αναφορά σύμφωνα με την οποία οι μαθητές του σχολείου μαζί με τους εκπαιδευτικούς εξορμούν στην εξοχή με στόχο να μαζέψουν χαμομήλι³²⁵ το οποίο στη συνέχεια θα πουλήσουν προκειμένου να ενισχύσουν τα οικονομικά του σχολείου. Η σχολική κοινότητα συμμετέχει ενεργά στα κοινωφελή έργα. Στις 10/6/1955 προγραμματίζεται η συμμετοχή των μαθητών του σχολείου στην κατασκευή μικρών εγγειοβελτιωτικών έργων στην περιοχή. Καθώς ο χρόνος γίνεται σύμμαχος της βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου στην περιοχή, οι εκδηλώσεις του σχολείου φαίνεται να εξελίσσονται. Έτσι το 1958 γίνεται λόγος για οργάνωση καλλιτεχνικής εκδήλωσης στον κινηματογράφο Ολύμπια³²⁶.

Υγεία: Το 1965 για πρώτη φορά καταγράφεται ενδιαφέρον για τα παιδιά με ειδικές ανάγκες για τα οποία χρησιμοποιεί την έκφραση «καθυστερημένα».³²⁷ Παρόμοια αναφορά γίνεται και στο αντίστοιχο βιβλίο του 9^{ου} Δημ. Σχολείου την επόμενη χρονιά³²⁸. Το σχολείο δεν παύει να ενδιαφέρεται και να φροντίζει στο μέτρο που μπορεί, για την υγεία των μαθητών, είτε μέσω των εμβολιασμών, που όπως φάνηκε διενεργούνται ανελλιπώς κάθε χρόνο από το 1945 ως σήμερα, είτε μέσα από μέτρα υγιεινής που επιβάλλει στους μαθητές, ή ακόμη και με την φροντίδα να παραπέμψει σε αρμόδιες

³²¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 5/5/54

³²² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 29/3/54

³²³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 22/11/54

³²⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 21/1/55

³²⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 27/4/55

³²⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 6/6/58

³²⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 30 -1/4/65

³²⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 12/3/66

υπηρεσίες μαθητές, που θεωρεί ότι χρειάζονται ειδική φροντίδα. Διεξάγει εράνους για την χρηματοδότηση των μέτρων αντιμετώπισης της ασθένειας του καρκίνου³²⁹. Η υγεία των μαθητών είναι πάντα κύριο μέλημα του σχολείου, καθώς είναι ο πληθυσμός στον οποίο απευθύνεται. Κάθε επιδημία που μπορεί να πλήξει τον μαθητικό πληθυσμό είναι αντικείμενο ιδιαίτερης μέριμνας, όπως φαίνεται από αναφορές που εμφανίζονται στα αρχεία των σχολείων, στις οποίες δίνονται ιδιαίτερες οδηγίες για την αντιμετώπισή τους ή και την καταπολέμησή τους. Αυτό συνέβη και το 1949 με την εμφάνιση πολιομυελίτιδας σε μαθητές³³⁰. Αργότερα το 1954 το σχολείο συμμορφώνεται στην οδηγία του 867 εγγράφου του Υγειονομικού κέντρου Δράμας, με το οποίο ζητείται διακοπή του μαθήματος της Σωματικής Αγωγής λόγω κρούσματος πολιομυελίτιδας.³³¹ Μέσω του σχολείου γίνεται «εμβολιασμός και ομαδική μικροακτινογράφιση»³³² των μαθητών ώστε να λάβει ιατρικής φροντίδας όλος ο μαθητικός πληθυσμός ανεξάρτητα από την οικονομική του κατάσταση. Ενημερώνει τους γονείς για τη λειτουργία κινητής στοματολογικής μονάδας του ΠΙΚΠΑ Θεσσαλονίκης, ώστε να φροντίζουν για τον στοματολογικό έλεγχο των παιδιών τους³³³.

Περιβαλλοντικές δράσεις: Φαίνεται πως δεν έλειψαν ποτέ οι περιβαλλοντικές ευαισθησίες από τα Δημοτικά σχολεία καθώς κάθε χρόνο προς το τέλος της σχολικής χρονιάς διενεργούνται δραστηριότητες προς την κατεύθυνση αυτή, ήδη από τα πρώτα χρόνια που υπάρχουν γραπτές αναφορές του σχολείου. Το 1954, το σχολείο συμμετέχει με δενδροφυτεύσεις³³⁴ στη «γιορτή του πράσινου» και στις 10/6/66 σε δεντροφύτευση αμυγδαλιών³³⁵. Δεν πρέπει να παραβλέπουμε το γεγονός πως σ' εκείνη την περίοδο ο νομός και ειδικότερα η περιοχή είναι κατά κύριο λόγο γεωργοκτηνοτροφικός. Το φυσικό περιβάλλον είναι ζωτικής σημασίας για τους κατοίκους και το σχολείο συμμετέχει ενεργά στη διαφύλαξή του. Το 1956 βρίσκουμε αναφορά «περί συστάσεως τοπικών επιτροπών καταπολέμησης αρουραίων και ακριδών» για τις οποίες είναι υπεύθυνο το σχολείο το οποίο συμμετέχει σ' αυτές τις δράσεις³³⁶.

Το 1958 το σχολείο προβαίνει σε κοινοποίηση οδηγιών, για την προστασία του πρασίνου, ενώ λίγο αργότερα (25/1/58) έρχονται οδηγίες «περί δεντροφυτεύσεως των σχολικών κήπων και ενίσχυση της αναδασώσεως». Ο σχολικός κήπος γίνεται ζωτικό

³²⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 30/4/1964

³³⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 14/11/49

³³¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 24/5/54

³³² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 8/2/54

³³³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 8/1/55

³³⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 16/1/54

³³⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1963-1971» 10/6/66

³³⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 27/1/56

κομμάτι του σχολείου. Όπως φαίνεται μάλιστα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών της περιόδου αυτής δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην φροντίδα των σχολικών κήπων από τη σχολική κοινότητα. Από τη χρονιά αυτή φαίνεται να αυξάνεται το ενδιαφέρον γι' αυτού του είδους τις δράσεις, αφού στις 8/11/58 καταφτάνει νέο έγγραφο, «*περί δενδροφύτευσης κοινοτικών και σχολικών χώρων*».

Βραβεύσεις: Μέσω του σχολείου γίνεται η βράβευση των ερυθροσταυριτών το 1954³³⁷. Στις 30/5/65 επιβραβεύεται ο δάσκαλος Κ. Μεσσήνης του σχολείου για την δράση της οργανώσεως ομάδων «*ερυθροσταυριτών*». Επιβράβευση ως σύστημα ανέξοδων αμοιβών του επιθυμητού έργου των δασκάλων. Στις περιπτώσεις αυτές όμως φαίνεται πως το έργο που επιβραβεύεται είναι κοινωνικού περιεχομένου κυρίως, και όχι παιδαγωγικού. Σε άλλο σημείο και στο ίδιο πνεύμα, επιβραβεύεται ολόκληρο το διδακτικό προσωπικό του σχολείου για την επιτυχή διεξαγωγή των γυμναστικών επιδείξεων στο τέλος της χρονιάς. Αλλού επιβραβεύεται σύσσωμο το σχολείο για φιλανθρωπικές πράξεις βοήθειας προς αναξιοπαθούντες μαθητές στις 26/5/1966. Επίσης εκφράζονται θερμές ευχαριστίες στο σχολείο για την επίσκεψη σε φυλάκιο της περιοχής και διανομής δώρων προς τους στρατιώτες στις 5/6/1966³³⁸. Ευχαριστίες δέχεται το σχολείο και για τη δωρεά μιας σημαίας και ενός ραδιοφώνου στο φυλάκιο της Εξοχής³³⁹

Πολίτες και σχολείο: Στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του σχολείου και για μεγάλο χρονικό διάστημα, τα κύρια έσοδα του σχολείου προέρχονταν από τις εισφορές των πολιτών. Κάποιες φορές εμφανίζονται να κάνουν δωρεές στο σχολείο, από το υστέρημά τους ή με την προσωπική τους εργασία. Το 1954 το ίδιο το σχολείο φροντίζει για την «*Οργάνωση Σχολικών Συνεταιρισμών*»³⁴⁰. Κάποιες φορές επιδιώκει την επικοινωνία με τους γονείς και το άνοιγμα του σχολείου προς αυτούς καθώς ζητείται να γίνουν συγκεντρώσεις γονέων, γενικές και κατά τάξεις³⁴¹. Το 1962 συστήνεται και λειτουργεί Σύλλογος Γονέων και Κηδεμόνων³⁴² στο 12^ο Δημ. Σχολείο ενισχύοντας έτσι την εμπλοκή των οικογενειών με το σχολείο. Στο 9^ο Δημ. Σχολείο η σύσταση και λειτουργία του αντίστοιχου συλλόγου φαίνεται πως προηγήθηκε. Στα αρχεία αυτού του σχολείου υπάρχει η αναφορά «*ότι λίαν προσεχώς θα προβώμεν εις σύστασιν καταστατικού δια την ίδρυσιν συλλόγου γονέων του συλλόγου σχολείου μας*» ήδη από το 1958³⁴³. Ο Σ. αναφέρει

³³⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 10/3/54

³³⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1963-1971»

³³⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-58» 2/2/56

³⁴⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 17/10/54

³⁴¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 3/2/55

³⁴² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχ. Δράμας» 29 -24/5/62

³⁴³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 52- 5/58

στη συνέντευξη πως «Οι σύλλογοι γονέων βοηθούσαν στις ανάγκες των σχολείων, αγόραζαν υλικά και διόρθωναν ζημιές.»

Τοπικοί φορείς και σχολείο: Στο αρχείο του 12^{ου} Δημ. Σχολείου το υπ' αριθμ. 8254/15-12-54 έγγραφο της Διεύθυνση Γεωργίας, συνιστά εκπαιδευτικές εκδρομές στο Γεωργοκτηνοτροφικό σταθμό. Ο δήμος οφείλει να ενισχύει οικονομικά τη λειτουργία του σχολείου. Φαίνεται όμως πως δεν είναι συνεπής στις εισφορές του. Για τον λόγο αυτό δίνονται οδηγίες στο σχολείο, περί του τρόπου είσπραξης των υποχρεωτικών και προαιρετικών εισφορών των δήμων υπέρ των σχολείων³⁴⁴. Άλλοι φορείς φροντίζουν να βοηθήσουν οικονομικά το σχολείο, προφανώς αναγνωρίζοντας το λειτούργημά του. Το 1955, κοινοποιείται έγγραφο για μειωμένη τιμολόγηση του λογαριασμού τηλεφώνου του σχολείου³⁴⁵. Οι αστυνομικές αρχές ζητούν κι αυτές τη συνεργασία του σχολείου προκειμένου να επιτελέσουν αποτελεσματικά το έργο τους. Κοινοποιούνται στα σχολεία αστυνομικές διατάξεις «περί των μέτρων προστασίας των ηθών και της υγείας των μαθητών και γενικά των ανηλίκων»³⁴⁶. Ο στρατός και η εκκλησία είναι οι πιο συχνά αναφερόμενοι φορείς στα αρχεία των σχολείων. Μάλιστα οι αναφορές που σχετίζονται με τον ένα ή τον άλλο τρόπο, με αυτούς τους φορείς εμφανίζονται με μεγάλη συχνότητα σε όλη την μεταπολεμική περίοδο. Χαρακτηριστικά παρατίθεται ενδεικτική αναφορά από το Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του 9^{ου} Δημ. Σχολείου: «Να διαθέσομεν 10 θρανία υπέρ του Συμβουλίου επιλογής οπλιτών τα οποία θα παραλάβει η υπηρεσία του Δήμου Δράμας» (αρ.29- 19/3/62).

Η εφορία της Δράμας δεν είναι δυνατό να μείνει απύσχα από τα αρχεία των σχολείων. Από τη στιγμή που τα σχολεία λειτουργούν κατά τέτοιο τρόπο ώστε να έχουν δικά τους έσοδα και περιουσία, είναι λογικό να εμπλέκονται με την εφορία. Όταν οργανώνει το σχολείο εκδηλώσεις και εκδίδει εισιτήρια γι αυτές, οφείλει να απευθυνθεί στην Εφορία, όπως στην περίπτωση του 1962, που της ζητά να «θεωρήσει 1000 εισιτήρια των 3 δρχ. δια τας Γυμν. Επιδείξεις των μαθητών Εκπαιδευτηρίων»³⁴⁷. Το Γραφείο Επιθεώρησης της περιφέρειας όπως περιγράφεται σε άλλο κεφάλαιο στεγαζόταν για πολλά χρόνια στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων. Πέρα όμως από αυτό βλέπουμε πως η λειτουργία του συγκεκριμένου γραφείου συνεπικουρείται οικονομικά και από το ταμείο των σχολείων, που στεγαζόνταν στα Εκπαιδευτήρια, καθώς συναντάμε κονδύλια να διατίθενται «υπέρ του Γραφείου της Επιθεωρήσεως», στα

³⁴⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 24/11/54

³⁴⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 18/5/55

³⁴⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1954-1958» 23/2/56

³⁴⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 58-28/5/62

πρακτικά των Σχολικών Εφοριών³⁴⁸. Η πλειοψηφία των μέτρων επαναλαμβάνεται σχεδόν ευλαβικά κάθε έτος. Χαρακτηριστικά, μόνο στο *Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας του 12^{ου} Δημ. Σχολείου* για τα έτη 1954-58 έχουν καταγραφεί εκτός από τις αναφορές που υπάρχουν στο παρόν κείμενο, άλλες 34 αναφορές που αφορούν σε συμμετοχή της σχολικής μονάδας σε εορτασμούς και εκδηλώσεις, 20 αναφορές για διεξαγωγή εράνων και καταβολή χρηματικών εισφορών, 40 αναφορές σε σύσταση αγοράς ή απαγόρευσης συγκεκριμένων βιβλίων και εντύπων και 7 αναφορές για συμμετοχή σε εκκλησιασμό και στον προσκοπισμό.

3.2.2. Περίοδος δικτατορίας.

Το σχολείο και η περιοχή μέσα από τις εκθέσεις των επιθεωρητών: Η δικτατορία βρίσκει την περιοχή της Δράμας με διάφορα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα, τα οποία δεν είναι δυνατόν να μην επηρεάζουν τη λειτουργία των σχολείων. Η κατάσταση της Β' Εκπ. Περιφέρειας παρουσιάζεται ανάγλυφα στις εκθέσεις των Επιθεωρητών. Η Γενική έκθεση του αναπληρωτή επιθεωρητή Α. Χρήστου για το σχολικό έτος 1966-67, μπορεί να μας δώσει αρκετά στοιχεία χρήσιμα, για να κατανοήσουμε και να αντιληφθούμε καλύτερα τα μέτρα που παίρνονται στα σχολεία, αλλά και τις κατευθύνσεις στις οποίες αυτά προσανατολίζονται. Έτσι διαβάζουμε: «*Περί της καταστάσεως και λειτουργίας των Δημοτικών Σχολείων και νηπιαγωγείων της Β' Εκπαιδευτικής περιφέρειας Δράμας κατά το σχολικό έτος 1966-67: Η Β' Εκπαιδευτική περιφέρεια περιλαμβάνει 53 Δημοτικά σχολεία και 36 νηπιαγωγεία, ο δε αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στα Δημοτικά σχολεία της περιφέρειας είναι 7.828.*» Στην περιφέρεια αυτή ανήκουν και τα σχολεία στα οποία αναφέρεται η παρούσα έρευνα.

Στη συγκεκριμένη έκθεση βρίσκουμε ενδιαφέροντα στοιχεία για τη γεωγραφική και κοινωνική σύνθεση της Β' Εκπ. Περιφέρειας. Διευκρινίζεται πως περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο πεδινές περιοχές ενώ ελάχιστα είναι τα ορεινά χωριά. Το κλίμα της είναι «*γενικώς ηπειρωτικόν, υγρόν και ανθυγιεινόν. Ο χειμών είναι ελαφρός εις την περιφέρειαν ,με πολλές βροχάς και μεγάλην υγρασίαν. Η συγκοινωνία της περιοχής είναι ανεπτυγμένη καθώς όλα τα χωριά της περιφέρειας συνδέονται με την πόλη με υπεραστικές συγκοινωνίες εκτός δυο χωριών (Δενδράκια και Βαθύλακκος)*».

Σημαντική είναι η αναφορά στην σύνθεση του πληθυσμού της περιφέρειας. Σύμφωνα μ' αυτήν ο πληθυσμός στο μεγαλύτερο μέρος αποτελείται από πρόσφυγες που εγκαταστάθηκαν στην περιοχή κατά την Μικρασιατική καταστροφή προερχόμενοι από τον Πόντο , τη Θράκη και τη Μικρά Ασία. Υπάρχει και ένα μικρό ποσοστό κατοίκων

³⁴⁸ Βιβλίο Πρακτικών της Σχολικής Εφορίας του 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1958-1970» 23/2/1958

εγκατεστημένων κυρίως στα χωριά Μοναστηράκι, Πετρούσα, Καλή Βρύση, Χαριτωμένη, Καλλιθέα κλπ. που είναι γηγενείς. Επίσης υπάρχει μικρό ποσοστό κατοίκων της Δράμας *«οίτινες κατάγονται εξ Ηπείρου, ή εξ υποδούλων μερών της Μακεδονίας και Βορείου Ηπείρου, ως και τοιοῦτοι εκ Παλαιάς Ελλάδος. Οι γηγενείς έχουσι μητρικήν γλώσσαν το "Μακεδονικόν ιδίωμα" οι δε πρόσφυγες ομιλούσιν άπαντες την Ελληνικήν πλην όμως χρησιμοποιούσι και την Ποντιακήν και Λαζικήν διάλεκτον»*. Οι ασχολίες των κατοίκων της περιφέρειας είναι κυρίως γεωργικές. Μάλιστα αναφέρεται πως το κύριο γεωργικό προϊόν της περιοχής είναι ο καπνός. Βέβαια καλλιεργούνται και ελάχιστα δημητριακά. Μια ενδιαφέρουσα αναφορά κάνει ο συγκεκριμένος Αναπληρωτής Επιθεωρητής για το πολιτιστικό επίπεδο της περιοχής. Παρατίθεται αυτούσια η εν λόγω παράγραφος:

«Το πολιτιστικόν επίπεδον του πληθυσμού της περιφέρειας είναι ποικίλον, αναλόγως της προελεύσεως των κατοίκων. Ο πολιτισμός του γηγενούς πληθυσμού, όστις ομιλεί το Σλαβοβουλγαρικόν ιδίωμα και κατοικεί εις 6 μεγάλα χωρία της Περιφέρειας, ένθα λειτουργούν 7 Δημοτικά σχολεία, είναι πολύ χαμηλός».

Στη συνέχεια πλέκεται το εγκώμιο του πολιτισμού των προσφύγων. Αναφέρεται πως είναι πολυπληθέστεροι σε σχέση με τους γηγενείς πληθυσμούς, όμως διαθέτουν και υψηλότερο πολιτιστικό επίπεδο το οποίο μετέφεραν από τις πατρίδες τους. Διακρίνονται *«δια την καθαριότητα και καλυτέραν οργάνωσιν της οικιακής οικονομίας, δια την εργατικότητα, την λιτότητα εις την ζωήν, την φιλοπονίαν και την προσήλωσιν εις τα ήθη και έθιμα»*. Ακόμη τονίζεται πως σε αντιδιαστολή με αυτούς τους πληθυσμούς, οι γηγενείς δεν ενδιαφέρονται για τα σχολικά ζητήματα. Ωστόσο γενικότερα στην ύπαιθρο, είναι χαμηλό το πολιτιστικό επίπεδο. Θα πρέπει λοιπόν να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια ώστε να εξυψωθεί πολιτισμικά ο πληθυσμός της υπαίθρου, ο οποίος σ' εκείνη την περίοδο αποτελούσε και την πλειοψηφία του ελληνικού πληθυσμού, ώστε η χώρα να προχωρήσει στον πολιτισμό και την εξύψωση με γοργό ρυθμό.

Αναφέρει μάλιστα ο συγκεκριμένος επιθεωρητής πως για την επίτευξη των στόχων αυτών θα διοργανώνονται διαλέξεις εθνικού, θρησκευτικού, παιδαγωγικού και λογοτεχνικού χαρακτήρα καθώς και διαλέξεις *«περί του πνεύματος της επαναστάσεως της 21^{ης} Απριλίου και του επιτελουμένου αναδημιουργικού έργου της Εθνικής Κυβερνήσεως»*. Τις διαλέξεις αυτές θα αναλάβει ο συντάκτης του εγγράφου (αναπληρωτής Επιθεωρητής) καθώς και διάφοροι δάσκαλοι με την κατάλληλη μόρφωση.

Το σχολείο και η κοινωνία μέσα από τα εισερχόμενα έγγραφα: Στην περίοδο της δικτατορίας η λειτουργία των σχολείων συνεχίζεται απρόσκοπτα. Σε γενικές γραμμές το κλίμα που επικρατεί είναι το ίδιο με αυτό της προηγούμενης περιόδου. Στα εισερχόμενα έγγραφα δεν παρουσιάζονται ιδιαίτερες διαφοροποιήσεις ειδικά σε αυτά που αφορούν στις σχέσεις των σχολείων με την κοινωνία. Για το λόγο αυτό δεν επαναλαμβάνονται αναφορές που είναι παρόμοιες με αυτές της προηγούμενης περιόδου. Συνεχίζει να δίνεται έμφαση στις εορταστικές εκδηλώσεις του σχολείου, η σχέση με τους διάφορους φιλανθρωπικούς οργανισμούς, την εκκλησία και τον στρατό παραμένουν και μάλιστα φαίνεται να ενισχύονται. Παροτρύνονται συνεχώς οι μαθητές να συμμετέχουν σε οργανώσεις όπως ο προσκοπισμός αλλά και στα κατηχητικά.

Ενδιαφέρουσα φαίνεται στην περίοδο αυτή, η αναφορά «περί απαλλαγής των μαρτύρων του Ιεχωβά από το μάθημα των θρησκευτικών»³⁴⁹. Στην προηγούμενη ενότητα είδαμε πως ζητείται από το σχολείο να δημιουργήσει ονομαστικές καταστάσεις με τους μαθητές αυτούς και να αποσταλούν στο Υπουργείο. Η δικτατορία βρίσκει τη χώρα σε δύσκολη οικονομική κατάσταση και φροντίζει, να ενημερώσει και να παροτρύνει τους πολίτες να συμμετέχουν σε «λαχειοφόρο δάνειο»³⁵⁰ της χώρας προκειμένου να ενισχυθούν τα δημοσιονομικά της χώρας. Σε όλο αυτό το διάστημα συναντάμε αναφορές για τη συνεργασία του σχολείου με κοινωφελείς οργανώσεις, όπως όταν προτείνονται «Δραστηριότητες υπέρ Ερυθρού Σταυρού»³⁵¹. Με το σώμα αυτό διατηρείται ιδιαίτερη σχέση που διαφαίνεται και στην αναφορά εξερχόμενου εγγράφου με το οποίο «Γνωστοποιείται ότι οργανώθηκε ομάδα ερυθροσταυριτών, με 140 μέλη από τους οποίους οι 120 συνδρομητές»³⁵². Το 1972 επαναλαμβάνεται τακτική της προηγούμενης περιόδου που αφορά σε «Σύσταση τοπικών επιτροπών καταπολέμησης αρουραίων»³⁵³. Το 1972 κηρύσσεται έτος αναδάσωσης και εισερχόμενο έγγραφο από τον επιθεωρητή, έχει θέμα «Η μεταξύ των μαθητών ανάπτυξη των φιλοδοσικών αισθημάτων και η συμμετοχή του σχολείου στην αναδάσωση»³⁵⁴.

Ειδικά για την περίοδο αυτή υπάρχουν αναλυτικότερα πρακτικά στα οποία διαγράφεται το κλίμα που επικρατεί στα σχολεία. Χρήσιμες είναι οι καταγραφές του *Βιβλίου Πρακτικών Συλλόγου Διδασκόντων του 9^{ου} Δημ. Σχολείου*. Το βιβλίο αυτό ξεκινά με την 86η απόφαση του συλλόγου κατά το έτος 1966. Οι αποφάσεις τους

³⁴⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 23/6/1967

³⁵⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας» 25/10/1968

³⁵¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-78» 1/11/71

³⁵² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-78» 2/11/71

³⁵³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-78» 18/12/71

³⁵⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας 1970-78», 18-2-72

αφορούν κυρίως την χορήγηση πιστοποιητικών σπουδών σε ιδιώτες που εξετάστηκαν προφορικά και γραπτώς. Πρόκειται για ανθρώπους που λόγω πολεμικών, πολιτικών, κοινωνικών και οικονομικών συνθηκών που προηγήθηκαν δεν κατόρθωσαν να ολοκληρώσουν την φοίτησή τους στο Δημοτικό. Η απόκτηση του τίτλου σπουδών γίνεται με προφορικές και γραπτές εξετάσεις των ενδιαφερομένων, στο σχολείο. Οι εξετάσεις αυτές διενεργούνται κατόπιν σύστασης της εξεταστικής επιτροπής, που αποτελείται από δασκάλους του σχολείου και συγκροτούνται σε σώμα με ειδική συνεδρίαση, με απόφαση του Επιθεωρητή Δημοτικής Εκπαίδευσης του Νομού Δράμας. Οι αποφάσεις αυτού του είδους είναι πολύ πυκνότερες και με περισσότερους εξεταζόμενους στα έτη από το 1965 (που ξεκινούν οι αναφορές του συγκεκριμένου βιβλίου) μέχρι το 1970.

Προγραμματισμός κοινωνικών δράσεων: Εκτός όμως από τις παραπάνω αποφάσεις περιέχονται και άλλες με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όπως αυτές που σχετίζονται με τον «προγραμματισμό εργασιών».

Το 25^ο πρακτικό δείχνει μια σημαντική αλλαγή στα εκπαιδευτικά δρώμενα. Αφορά τον «προγραμματισμό εργασιών κατά τομείς δραστηριότητας». Πρακτικά αυτού του τύπου μπαίνουν στην συνέχεια στην ρουτίνα του εκπαιδευτικού έργου και επαναλαμβάνονται στα επόμενα χρόνια στην αρχή του κάθε έτους. Ενδιαφέρον από παιδαγωγικής αλλά και κοινωνικοπολιτικής πλευράς έχει να δούμε το περιεχόμενο αυτών των προγραμματισμών, ειδικότερα αυτού του πρώτου ο οποίος αποτελεί μια καινοτομία στο διδακτικό έργο, που όπως φαίνεται, επέβαλλε το δικτατορικό καθεστώς στον εκπαιδευτικό τομέα. Η συνεδρίαση του εκπαιδευτικού προσωπικού του 9^{ου} Δημ. Σχολείου πραγματοποιήθηκε στις 15/10/1969. Ο Διευθυντής του σχολείου είχε ήδη ενημερώσει προ δεκαημέρου τους εκπαιδευτικούς για το περιεχόμενο της υπ' αριθμ. 2453/18-9-1969 διαταγής του Επιθεωρητή που αφορούσε στο περιεχόμενο του συγκεκριμένου προγραμματισμού.

Το ενδιαφέρον στους προγραμματισμούς αυτούς είναι πως ειδικά στους πρώτους απ' αυτούς, που σχετίζονται και με την εφαρμογή του νέου μέτρου, δίνεται πολύ μεγαλύτερη σημασία, και καταναλώνεται πολύ περισσότερη μελάνη, για ζητήματα κοινωνικής και ηθικής διαπαιδαγώγησης των μαθητών. Τονίζεται ιδιαίτερα η σημασία της ηθικής διαμόρφωσης των μαθητών, η ανάπτυξη κοινωνικής ευθύνης και του πνεύματος συνεργασίας σ' αυτούς, η οποία θα πρέπει να συντελείται παράλληλα με την αγωγή των μαθητών. Σε μια προσπάθεια να τονιστεί η διασύνδεση του σχολείου με το υπόλοιπο κοινωνικό περιβάλλον ο διευθυντής αναφέρει: «*Η ακτινοβολία του σχολείου*

μας πρέπει να φθάνει και πέραν του σχολικού χώρου, εις την οικογένεια των μαθητών μας αλλά και εις ολόκληρη την πόλη». Το συγκεκριμένο σχολείο εμφανίζεται ως «απόγονος» του ιδρυτή του, μητροπολίτη Χρυσοστόμου και επομένως επιφορτίζεται με το βάρος της συνέχισης του πνευματικού και πολιτιστικού του έργου. Επομένως, σύμφωνα με τα λεγόμενα του διευθυντή θα πρέπει να προβλεφθεί στον προγραμματισμό του έργου και η «εξωσχολική δράσις» του σχολείου.

Το δεύτερο μέρος αυτού του γενικού προγραμματισμού αφορά τομείς της σχολικής ζωής:

-«Καθαριότης, ευταξία και πειθαρχία μαθητών». Τονίζεται η ανάγκη για πειθαρχία των μαθητών, για την καθαριότητα τόσο αυτών των ίδιων, όσο και των αντικειμένων τους, καθώς επίσης και για την φροντίδα που πρέπει να δείχνουν στον σχολικό χώρο και το διδακτήριο. «Ομάδες E.E.Σ.N.» Θα οργανωθούν ομάδες μαθητών όπως και στο παρελθόν «δια τον εθισμόν των μαθητών εις τας πράξεις κοινής ωφελείας». Ενδιαφέρεται και προβλέπει την οργάνωση «Μαθητικών κοινοτήτων στις δυο μεγαλύτερες τάξεις του Δημοτικού, την Ε΄ και ΣΤ΄. Σκοπός τους θα είναι η διαφύλαξη της καθαριότητας του σχολικού χώρου, η οργάνωση των γιορτών και εκδρομών, η ίδρυση και λειτουργία των μουσείων και συλλογών του σχολείου, η λειτουργία της μαθητικής βιβλιοθήκης, ο σχολικός κήπος, η παροχή πρώτων βοηθειών σε περιπτώσεις ατυχημάτων καθώς και η παροχή βοήθειας προς τους αδύναμους μαθητές.

-«Συνεργασία σχολείου και οικογένειας». Για την καλύτερη λειτουργία του «νέου σχολείου» θα πρέπει να υπάρχει στενή συνεργασία του σχολείου με τους κηδεμόνες των μαθητών, ώστε να αναγνωρίζονται και να αντιμετωπίζονται οι ιδιαίτερες ανάγκες των μαθητών. Με στόχο τα προλεγόμενα θα διοργανώνονται συγκεντρώσεις γονέων στις οποίες θα ενημερώνονται σε θέματα σχετικά με την καλύτερη δυνατή διαπαιδαγώγηση των παιδιών τους. Οι εισηγητές δάσκαλοι θα ορίζονται από το σύλλογο διδασκόντων ένα μήνα πριν και θα προετοιμάζονται για το έργο αυτό. Εκτός όμως από αυτές τις γενικές συγκεντρώσεις θα διοργανώνονται και συγκεντρώσεις γονέων κατά τάξεις. Επίσης είναι δυνατό και χρήσιμο να γίνονται και «κατ' ιδίαν συνέντευξις διδασκάλου και γονέως». Το σχολείο οφείλει να φροντίσει για την

-«Ανάπτυξη του θρησκευτικού συναισθήματος των μαθητών» ώστε τα ηθικά διδάγματα των Θρησκευτικών να εφαρμόζονται στην καθημερινή πράξη των μαθητών. Επίσης να γίνονται τακτικοί εκκλησιασμοί και να συμμετέχουν στα μυστήρια της εκκλησίας και σε διάφορες θρησκευτικές γιορτές και τελετές. Στο πρωτόκολλο

αλληλογραφίας μάλιστα δίνονται οδηγίες «Περί εξαλείψεως της βλασφημίας»³⁵⁵. Επίσης η

-«Εξύψωσις του εθνικού φρονήματος» και ο πατριωτισμός θα πρέπει να καλλιεργείται μέσα από τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων. Προτείνεται η επίσκεψη σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους καθώς και σε στρατιωτικά φυλάκια. Οι εορτασμοί των εθνικών επετείων, στόχο έχουν την εξύψωση του εθνικού φρονήματος.

-«Συλλεκτική εργασία των μαθητών. Σχολικό μουσείο» Προτείνεται η καλλιέργεια στους μαθητές της ροπής προς συλλογή διαφόρων αντικειμένων ώστε να δημιουργηθούν στα σχολεία συλλογές ορυκτών, εντόμων, φυτών, αποκομμάτων περιοδικών, εφημερίδων, εικόνων κλπ.

Στις 3/3/1972 εμφανίζεται ένα πρακτικό του συλλόγου διδασκόντων που περιλαμβάνει και τα ακόλουθα θέματα:

-«Χειροτεχνική έκθεση»: για την οποία θα έπρεπε οι δάσκαλοι να φροντίσουν όλες οι τάξεις να ετοιμάσουν χειροτεχνήματα με στόχο να εκτεθούν σε ειδική τελετή στο τέλος του σχολικού έτους.

-«Οργάνωση της εθνικής γιορτής της 25^{ης} Μαρτίου»: η οποία θα γινόταν από κοινού με το 12^ο Δημ. Σχολείο.

-«Προπαρασκευή γυμναστικών επιδείξεων»: οι οποίες επίσης θα τελούσαν από κοινού με το 12^ο Δημ. Σχολείο, και διάφορες άλλες κοινωνικές εκδηλώσεις.

Το 42^ο πρακτικό στις 25/6/1973 έχει θέμα: «Επιλογή τελειοφοίτων δια το Γυμνάσιον Αριστούχων» με βάση την υπ' αριθ. 81633/27-6-72 τηλεγραφική εγκύκλιο του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας για διεξαγωγή διαγωνισμού επιλογής μαθητών για το Γυμνάσιο Αριστούχων. Επιλέγουν λοιπόν και προτείνουν τρεις μαθητές του σχολείου για τους οποίους κρίνουν πως θα μπορούσαν να συμμετέχουν στον συγκεκριμένο διαγωνισμό.

Σχολείο και αγωγή: Προς το τέλος της περιόδου αυτής διοργανώνονται εκπαιδευτικές συνεδρίες στις οποίες οι εκπαιδευτικοί συζητούν, αποφασίζουν και προγραμματίζουν τις δράσεις εκείνες που θα αναδείξουν και αυτόν τον ρόλο του σχολείου. Στο 8^ο πρακτικό του ειδικού βιβλίου που δημιουργήθηκε στο 12^ο Δημ. Σχολείο με στόχο να καταγράψει τις συνεδρίες θίγεται ένα σημαντικό ζήτημα για την πραγμάτωση αυτού του ρόλου.

Πρακτικόν 8^ο θέμα: «Η αγωγή, οι παράγοντες και τα όρια αυτής», εισηγήτρια Ζουγκού Μαρία. «Αγωγή είναι η πνευματική ανατροφή του ανθρώπου, ενέργεια καθαρώς

³⁵⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^ο Δημ. Σχ. Δράμας 1970-78» 29/1/73

ανθρωπολογική που βοηθά στην πνευματική τελειότητα». Επίσης κατά την εισηγήτρια μάθηση είναι η «μετάδοσις» δεξιοτήτων και γνώσεων. Η αγωγή διακρίνεται από την φυσική εξέλιξη και ωρίμανση γιατί «επιτελείται κατόπιν καταβολής προσπάθειας και επεμβάσεως» ενώ η ωρίμανση και η εξέλιξη συμβαίνουν «υπό την αναπότρεπτη επίδραση της φυσιολογικής διαδικασίας».

Παράγοντες της αγωγής:

Ο κυριότερος παράγοντας της αγωγής είναι η οικογένεια. Τονίζεται μάλιστα πως η ψυχολογία παραδέχεται πως τα πρώτα πέντε έτη της ζωής του παιδιού έχουν τεράστια σημασία στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του παιδιού. Στην περίοδο αυτή την ευθύνη φέρει κυρίως η οικογένεια και ιδιαίτερα η μητέρα. Επομένως οι γονείς πρέπει να κατέχουν τις βασικές αρχές για την ψυχική και σωματική υγιεινή. Άλλος βασικός παράγων είναι το σχολείο. Το νέο σχολείο είναι σχολείο «αγωγής και όχι μαθήσεως» μόνον. *«Αντικρίζει το παιδί ως ολότητα και επιδιώκει την μόρφωσιν της προσωπικότητος από κάθε πλευρά».* Οικογένεια και σχολείο πρέπει να συνεργάζονται στενά. Άλλος παράγων αγωγής είναι η εκκλησία. Αναγνωρίζεται το δικαίωμα και καθήκον της εκκλησίας στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών μέσω του κηρύγματος, της κατήχησης, της προσευχής και του παραδείγματος της θρησκευτικής ζωής. Άλλοι παράγοντες αγωγής με λιγότερη ισχύ είναι τα έντυπα, ο κινηματογράφος, η τηλεόραση, και το ραδιόφωνο. Επίσης ο προσκοπισμός, οι μαθητικές κατασκηνώσεις κ.ά. Φραγμό και όρια στη δύναμη της αγωγής βάζει η κληρονομικότητα. Μάλιστα η θέση αυτή στηρίζεται με τη φράση *«Ουδέποτε θα δυνηθώμεν να εννοήσομεν το πολύπλοκον παιχνίδι μεταξύ κληρονομικότητας και περιβάλλοντος, όταν το υπό εξέτασιν χαρακτηριστικόν είναι βούλησις, νοημοσύνη, συναίσθημα, χαρακτήρας».* Τα παραπάνω στοιχεία διασταυρώνονται και επιβεβαιώνονται και από τα αντίστοιχα πρακτικά που κρατήθηκαν από τον πρακτικογράφο του 9^{ου} Δημ. Σχολείου.

Αν και προγραμματίζονταν παρόμοιες συνεδρίες και για το επόμενο σχολικό έτος δεν πραγματοποιήθηκαν τελικά, λόγω κατάρρευσης του πολιτικού συστήματος που τις επέβαλε.

3.2.3. Η περίοδος της μεταπολίτευσης μέχρι τις μέρες μας.

Μια νέα περίοδος ξεκινά για το ελληνικό σχολείο γενικά, και για τα Εκπαιδευτήρια που μελετάμε ειδικότερα. Η πολιτική φαίνεται πως καθορίζει τη θέση του σχολείου στην κοινωνία. Από αυτήν εξαρτώνται σε σημαντικό βαθμό οι δράσεις που αυτό αναπτύσσει και ο τρόπος που εμπλέκεται με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Ήδη εντοπίσαμε δράσεις που προγραμματίζονταν, αλλά ματαιώθηκαν εξαιτίας της πολιτικής αλλαγής. Χαρακτηριστικά στην περίοδο δικτατορίας υπάρχει το ακόλουθο κείμενο:

«Κατόπιν συζητήσεως.... Το σχολείο καλείται να αναλάβει το βαρύ έργο της πνευματικής αναπτύξεως και διαπλάσεως του χαρακτήρος, έτι δε κατά την περίοδο αυτή καθ ην η Εθνική Κυβέρνησις έχει θέσει ως πρωταρχικόν σκοπόν την αναγέννησιν της ΠΑΙΔΕΙΑΣ παρέχουσα αφειδώς τα μέσα και η επιτυχία του έργου θα πρέπει να είναι εξασφαλισμένη»³⁵⁶. Στην περίοδο της μεταπολίτευσης καταγράφεται παρόμοιο έγγραφο: «Κατόπιν συζητήσεως... το σχολείο καλείται να αναλάβει το βαρύ έργο της πνευματικής αναπτύξεως και διαπλάσεως του χαρακτήρος, και μάλιστα κατά την περίοδο αυτή καθ ην νέα περίοδος ανέτειλλε δια την παιδείαν.»³⁵⁷

Παραδόσεις: Οι εισφορές των γονέων μέσω του σχολείου συνεχίζονται και για την περίοδο που ακολουθεί. Το σχολείο παραμένει συνδετικός κρίκος μεταξύ κράτους και πολιτών. Ζητείται το 1974 να συνεισφέρουν οικονομικά «Προαιρετικά υπέρ του Εθνικού Αγώνα»³⁵⁸. Συνεχίζουν τα σχολεία να προσφέρουν «Συμπαράσταση στα Σώματα Ελλήνων Προσκόπων»³⁵⁹. Ειδικά την περίοδο αυτή που η χώρα συγκλονίζεται για μια ακόμη φορά με το Κυπριακό ζήτημα τα σχολεία καλούνται να συνδράμουν στην τραγωδία της χώρας με την «Υιοθέτηση σχολείων της Κύπρου»³⁶⁰ αλλά και με «Αποστολή δεμάτων σε Κυπρίους μαθητές»³⁶¹. Η πολιτιστική δραστηριότητα του σχολείου παραμένει στους κύριους στόχους της εκπαίδευσης και συνεχίζει να υφίσταται αλλάζοντας μόνο την εμφάνιση των εκδηλώσεων. Συνεχίζουν λοιπόν να καταφτάνουν έγγραφα για «Πολιτιστικές εκδηλώσεις στα Δημοτικά Σχολεία»³⁶². Ορισμένοι έρανοι που διεξάγονται από τα σχολεία συνεχίζουν να συνδέουν το σχολείο με την φιλανθρωπική δράση που ίσως ήταν εντονότερη στις δυο προηγούμενες περιόδους καθώς υπήρχαν τακτικότερες αναφορές σε τέτοιου είδους δράσεις. Ωστόσο ο «Ετήσιος έρανος της Αγάπης»³⁶³ είναι μια δράση του σχολείου που συνεχίζεται για αρκετά χρόνια, διατηρώντας ταυτόχρονα και την παράδοση των εράνων στη μνήμη του σχολείου.

Καινοτομίες: Μετά το 1981 για πρώτη φορά γίνεται λόγος για «Εκπαίδευση των αποκλινόντων παιδιών και εφήβων»³⁶⁴, οι οποίοι ήταν ανύπαρκτοι όλα τα προηγούμενα χρόνια. Μάλιστα σε μια προσπάθεια να γίνει αποτελεσματική η δράση αυτή, ζητείται από τα σχολεία να αναλάβουν και πάλι τον απογραφικό τους ρόλο, που άλλωστε τον εφάρμοζαν και σε παλαιότερες περιόδους για άλλους σκοπούς και λόγους. Καλούνται

³⁵⁶ «Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 12^{ου} Δημ. Σχ. 1972-1988» Πράξη 2 /18-10-72

³⁵⁷ «Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 12^{ου} Δημ. Σχ. 1972-1988» Πράξη 2^η 25/9/74

³⁵⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1970-1978» 10/9/74

³⁵⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1970-1978» 20/11/74

³⁶⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1970-1978» 19/2/75

³⁶¹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1970-1978» 3/3/75

³⁶² «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1970-1978» 7/1/76

³⁶³ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1978-1982» 7/12/78

³⁶⁴ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} ΔημοτικούΣχολείου1978-1982» 26/5/81

να προβούν σε «*Απογραφή μειονεκτικών μαθητών των κανονικών σχολείων*»³⁶⁵. Οι παραπάνω οδηγίες δεν παραμένουν λόγια στα χαρτιά, καθώς σε σύντομο χρονικό διάστημα μπαίνουν σε εφαρμογή διάφορα προγράμματα αντιμετώπισης αυτών των καταστάσεων. Διαβάζουμε το 1982 για «*Ίδρυση τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων για το σχολικό έτος 1982-1983*»³⁶⁶. Η πολιτική αυτή συνεχίζεται και βελτιώνεται σταδιακά, γεγονός που φαίνεται και στην εξαιρετικά προσεκτική διατύπωση των σχετικών θεμάτων. Έτσι λίγο αργότερα συναντάμε την διατύπωση «*Εκπαίδευση των παιδιών με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες*»³⁶⁷ η οποία παραπέμπει σε αντίστοιχες εκπαιδευτικές πράξεις. Το πρόγραμμα αυτό συνεχίζεται να εξελίσσεται και να βελτιώνεται και στα χρόνια που ακολουθούν με την «*Ανάπτυξη ειδικών τάξεων και άλλα θέματα ειδικής αγωγής*».³⁶⁸ Λαμβάνονται μέτρα για την «*Ίδρυση και λειτουργία τάξεων υποδοχής και φροντιστηριακών τμημάτων*»³⁶⁹ ώστε να βοηθηθούν οι μαθητές που δυσκολεύονται.

Τα συσσίτια και η παροχή τροφίμων για το πρωινό των μαθητών, στα σχολεία ήταν μια πρακτική που όπως φάνηκε ήταν ιδιαίτερα συνηθισμένη σε προγενέστερες εποχές. Το 1983 όμως επανέρχεται ένα παρόμοιο μέτρο, σε διαφορετική βέβαια φιλοσοφία, καθώς δεν ήταν μοναδικό μέλημα η παροχή διατροφικών αγαθών στους μαθητές, αλλά και η τόνωση της αγροτικής οικονομίας της χώρας. Ξεκινά μια τετραετία όπου εφαρμόζεται η «*Διανομή φυσικού χυμού σε μαθητές*»³⁷⁰.

Οι τελευταίες δεκαετίες: Καθώς έχει πλέον καθιερωθεί ο προγραμματισμός των δράσεων, τα *Βιβλία Πράξεων* των σχολείων περιέχουν μια πληθώρα θεμάτων που γίνονται αντικείμενο συζήτησης και προγραμματισμού του συλλόγου διδασκόντων και με τον ένα ή τον άλλο τρόπο επιδρούν στην κοινωνία των μαθητών και των οικογενειών τους. Στο *Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 1978-1985 του 12^ο Δημ. Σχολείου* καταγράφονται πράξεις σχετικές με: κατανομή τάξεων, απολυτήριες εξετάσεις ενηλίκων και έκδοση αποτελεσμάτων, έγκριση αγοράς βιβλίων και οργάνων, προγραμματισμού ημερήσιων εκδρομών εκτός νομού, κατανομή υπευθυνοτήτων των εκπαιδευτικών, οργάνωση εκδηλώσεων για το έτος «ελληνικής παράδοσης» 1979, εκδρομές εντός του νομού, διεξαγωγή κατατακτήριων εξετάσεων, λειτουργία και ωράριο του σχολείου, προγραμματισμός δραστηριοτήτων, κατανομή αρμοδιοτήτων, ορισμός σημαιοφόρων,

³⁶⁵ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 19/11/81

³⁶⁶ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 21/9/82

³⁶⁷ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 29/4/83

³⁶⁸ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 5-11-84

³⁶⁹ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 19-9-83

³⁷⁰ «Πρωτόκολλον Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου 1978-1982» 29/1/83

έγκριση της εφαρμογής συνεχόμενης διδασκαλίας κατά το πρώτο δίωρο, λειτουργία του σχολείου σε κύκλους (πρωί- απόγευμα) κλπ.

Στο αντίστοιχο *Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων* 1988-1998 επίσης καταγράφονται παρόμοιες πράξεις: Προγραμματισμός εκδηλώσεων του σχολείου, και εκδρομών ανά τρίμηνο, προγραμματισμός Αθλητικής και πολιτιστικής ημέρας, έκδοση αποτελεσμάτων, κατατακτήριες εξετάσεις, κατανομή τάξεων, εκπόνηση προγράμματος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης³⁷¹, συγκρότηση επιτροπής κατατακτήριας εξέτασης για το 1991 για μαθητές της Α΄ τάξης, εκκλησιασμός, ανάθεση αρμοδιοτήτων στους εκπαιδευτικούς, λειτουργία του σχολείου σε κύκλους (πρωί- απόγευμα), συνεχές ωράριο στο πρώτο δίωρο το 1992-93, παραπομπή σε κατατακτήριες εξετάσεις μαθητή της Β΄ τάξης το 1993, χορήγηση απολυτηρίου Δημοτικού σε ενήλικες το 1993 και 1994, παραπομπή μαθητή της Α΄ τάξης σε κατατακτήριες εξετάσεις το 1994, ομιλίες και παρελάσεις (εορτάζονται πέραν των γνωστών μεγάλων εθνικών επετείων και η Ημέρα εθνικής μνήμης, Μακεδονικός αγώνας, Κύπρος- ΕΟΚΑ 1^η Απριλίου ημέρα παιδικού βιβλίου), ανάθεση φροντιστηριακών τμημάτων σε εκπαιδευτικούς³⁷², το 1995 χορήγηση τίτλου σπουδών σε 12 ιδιώτες ενήλικες, κατατακτήρια εξέταση σε μαθήτρια που δήλωσε «κατ' οίκον διδαχθείσα» για λόγους υγείας στη Β΄ τάξη το 1995, επιλογή σημαιοφόρων και παραστατών. Τα περισσότερα πεπραγμένα αφορούν τον προγραμματισμό εκδρομών. Μάλιστα υπάρχει αναφορά στην εγκύκλιο Γ1/12/39/7-1-88 του ΥΠΕΠΘ για τις εκδρομές των σχολείων, όπου καθορίζεται η πραγματοποίηση μιας εκδρομής στη διάρκεια κάθε τριμήνου). Προγραμματισμός αθλητικής και πολιτιστικής ημέρας και συζήτηση στο περιεχόμενο της με αριθμό Φ9/54/427/7-4-1989 εγκυκλίου του ΥΠΕΠΘ περί θεσμοθέτησης αθλητικής και πολιτιστικής ημέρας στο τέλος κάθε διδακτικού έτους. Πραγματοποίηση συνεδρίασης με θέμα «εφαρμογή προγραμμάτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης στα σχολεία της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης με κοινοποίηση της με αριθμό Γ! /140/815/8-11-1989 εγκυκλίου του ΥΠΕΠΘ που αναφέρεται στο αντικείμενο αυτό, ενώ αποφασίζεται η συμμετοχή σε προγράμματα περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και ορίζονται οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί. Στις 11 Σεπτεμβρίου 1992 αποφασίστηκε (πράξη 7) η εφαρμογή του συνεχούς ωραρίου διδασκαλίας για τις δύο πρώτες ώρες και εφαρμογή νέων διδακτικών μεθόδων.

³⁷¹ «Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 12⁰⁰ Δ. Σχ.1988-1998» Πρακτικό 7^ο / 30/11/1989

³⁷² «Βιβλίο Πράξεων Συλλόγου Διδασκόντων 12⁰⁰ Δ. Σχ.1988-1998» Πρακτικό 12: 23-9-1994

3.3.Πρόγραμμα σπουδών

3.3.1. Μεταπολεμική περίοδος

Η μόνη αναφορά που έχουμε στο διασωθέν προπολεμικό αρχείο του σχολείου σχετικά με το πρόγραμμα σπουδών, είναι η εισαγωγή του μαθήματος της Εθνικής Αγωγής «*διά των βιβλιαρίων της ΕΟΝ*» και η απαλλαγή κάποιων μαθητών από το μάθημα αυτό, λίγους μήνες πριν τη διακοπή λειτουργίας του σχολείου, στις 29/10/1940, λόγω πολέμου.³⁷³

Για το πρόγραμμα σπουδών και τα μαθήματα του Δημοτικού Σχολείου τη μεταπολεμική περίοδο, χρήσιμες πληροφορίες αντλούμε από τις εκθέσεις που συντάσσουν οι επιθεωρητές, ύστερα από την επιθεώρηση των σχολείων και την παρακολούθηση της διδασκαλίας μαθημάτων από τους εκπαιδευτικούς.

Τα διδασκόμενα μαθήματα στο Δημοτικό σχολείο ήταν τα ακόλουθα: Ελληνική Γλώσσα, Αριθμητική και Γεωμετρία, Ιστορία, Γεωγραφία, Πατριδογνωσία, Θρησκευτικά, Αγωγή του Πολίτη από το 1949, Χειροτεχνικά μαθήματα, Σωματική Αγωγή.

Στη διδασκαλία της Ελληνικής γλώσσας, έμφαση δίνεται στην «*άπταιστον*» ανάγνωση, την καλλιγραφία, την «*επίμονον άσκηση*» στην ορθογραφία και την γραμματική της καθαρεύουσας, μέχρι το 1964 που υιοθετείται η δημοτική γλώσσα.

Από τις εκθέσεις αυτές των επιθεωρητών διαπιστώνουμε, ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί στο μάθημα της Ανάγνωσης, προδιέθεταν τους μαθητές για την προσφορά του νέου μαθήματος, με ερωτήσεις ή με παρατήρηση της εικόνας του μαθήματος. Ακολουθούσε υποδειγματική ανάγνωση από τον εκπαιδευτικό, ερμηνεία των άγνωστων λέξεων και απόδοση του νοήματος. Επόμενο βήμα, ήταν η βαθύτερη επεξεργασία, όπου οι μαθητές εξέφραζαν τις εντυπώσεις τους, αναζητούσαν ωραίες φράσεις και εικόνες, καλολογικά στοιχεία και ηθικά συμπεράσματα. Ως επιστέγασμα της διδασκαλίας επαναλαμβάνονταν η ανάγνωση από τον εκπαιδευτικό, τους καλούς μαθητές ή ακόμη και εν χορώ από όλη την τάξη.

Η εργασία για το σπίτι περιλάμβανε συνήθως ασκήσεις αντιγραφής, ορθογραφίας και γραφή περίληψης, ενώ ο επιθεωρητής φαίνεται να συστήνει τη γραφή ποιημάτων, διαλόγων και την ιχνογράφιση εικόνων. Την επόμενη μέρα οι μαθητές εξετάζονταν στην ανάγνωση αποσπασμάτων του διδαγμένου μαθήματος, στην απόδοση περιεχομένου και στην ορθογραφική άσκηση. Οι επιθεωρητές, κατά την

³⁷³Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ Σχολ. Δράμας, κοινοποιήσεις από Επιθεωρητή Α' Εκπ .Περ. Δράμας διαταγής του Υπουργείου Παιδείας και Θρησκευμάτων., 27/1/40/, 2/2/40)

παρακολούθηση των μαθητών στο μάθημα της Ανάγνωσης, αξιολογούσαν την αναγνωστική τους ικανότητα και την ικανότητά τους να κάνουν κρίσεις πάνω στο περιεχόμενο του μαθήματος. Φαίνεται να αποτιμούν θετικά την καλλιέργεια της αυτενέργειας και της κρίσης των μαθητών καθώς και την ενεργητική συμμετοχή τους στο μάθημα. Η συγκεκριμένη πορεία διδασκαλίας στο μάθημα της Ανάγνωσης, θα διατηρηθεί απαραίλλαχτη για πολλές δεκαετίες .

Στο μάθημα της γραμματικής, η παρουσίαση του νέου στοιχείου γινόταν με την επαγωγική μέθοδο, ενώ η εμπέδωση της νέας γνώσης γινόταν με τη χρήση πολλών ερωτήσεων και ασκήσεων και την ανάθεση εργασιών για το σπίτι.³⁷⁴

Διδασκαλία τονισμού. Πηγή: Φωτογ. αρχείο Δ. Μηλιώτου

Η Γεωμετρία ήταν ξεχωριστό μάθημα από την Αριθμητική και η διδακτική της εποχής και για τα δύο μαθήματα, φαίνεται να δίνει έμφαση στην επίλυση προβλημάτων. Η εισαγωγή του δεκαδικού μετρικού συστήματος γίνεται στις 12/3/59.³⁷⁵

Στις 20/10/49, κοινοποιείται η εισαγωγή του μαθήματος *Αγωγής του Πολίτη* στα σχολεία.³⁷⁶

Στο μάθημα της Ιστορίας όπως και στα άλλα θεωρητικά μαθήματα, ο εκπαιδευτικός προσφέρει το νέο με διηγηματική μορφή. Ακολουθεί συζήτηση, όπου οι μαθητές εκφράζουν τις κρίσεις τους για τα διαδραματιζόμενα στην ενότητα. Επίσης γίνεται χαρακτηρισμός των προσώπων, εξαγωγή ηθικού διδάγματος και αναδιήγηση του μαθήματος από τους μαθητές. Το μάθημα της προηγούμενης εξετάζεται συνήθως με αναδιήγηση από έναν ή περισσότερους μαθητές και κάποιες φορές με ερωτήσεις που κάνει ο εκπαιδευτικός. Η συγκεκριμένη πορεία διδασκαλίας στο μάθημα της Ιστορίας,

³⁷⁴ «Βιβλίον εκθέσεων επιθεωρήσεως σχολικού έτους 1958-59. Εκθεσις 39^η 9^{ον} Δημ. Σχολ. Δράμας επιθεωρητής: Γ. Γεωργόπουλος»

³⁷⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1954-1958»

³⁷⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ Σχολ. Δράμας» εισερχόμενο από Υπουργείο Παιδείας

διατηρήθηκε επίσης σχεδόν αναλλοίωτη μέχρι στις μέρες μας.³⁷⁷ Το Δεκέμβριο του 1950, εισερχόμενο έγγραφο από τον επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περιφέρειας αναφέρεται στην αξιοποίηση των μαθημάτων της Ιστορίας και της Γεωγραφίας για την ψυχική και ηθική προπαρασκευή των νέων. Κέντρο της διδασκαλίας των μαθημάτων κατά τον επιθεωρητή, πρέπει να αποτελούν οι έννοιες Έθνος και Πατρίδα. «Κάθε δε διδασκαλία, σε οποιοδήποτε μάθημα, περί Μακεδονίας οφείλει να είναι εθνική διδασκαλία».³⁷⁸

Έντονη φαίνεται η φροντίδα του εκπαιδευτικού συστήματος για την θρησκευτική αγωγή των μαθητών. Δεν υπάρχουν στα αρχεία των σχολείων άμεσες αναφορές στη διδασκαλία του μαθήματος των θρησκευτικών, ωστόσο υπάρχουν πολλές αναφορές και επαναλαμβανόμενα εισερχόμενα έγγραφα σε όλη τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου, που ορίζουν τον εκκλησιασμό των μαθητών ανελλιπώς κάθε Κυριακή, την εγγραφή τους στα Κατηχητικά σχολεία και την καθημερινή πρωινή προσευχή με συνοδεία κατάλληλου άσματος ή ύμνου.³⁷⁹ Στις 5/6/54 μάλιστα, κοινοποιείται εγκύκλιος σχετικά με τον εκκλησιασμό των μαθητών, ενώ εισερχόμενα στις 7/11/5 και στις 21/12/1954 επαναλαμβάνουν την ενίσχυση των κατηχητικών και τον τακτικό εκκλησιασμό, φανερώνοντας τον θρησκευτικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος.³⁸⁰

Το μάθημα της Σωματικής Αγωγής θεωρούνταν πολύ σημαντικό. Στις 29/12/50, έγγραφο από τον υπουργό Μπακόπουλο, τονίζει εμφατικά τη σημασία διδασκαλίας της Σωματικής Αγωγής και παραγγέλλει να επιδίδονται οι μαθητές σε άσκηση στις ώρες διδασκαλίας της και σε αγωνίσματα στις ετήσιες τοπικές Γυμναστικές Επιδείξεις, με την ανάδειξη και βράβευση των καλύτερων μαθητών.³⁸¹ Πράγματι, στο τέλος κάθε σχολικού έτους οι μαθητές συμμετείχαν σε γυμναστικές επιδείξεις, για τις οποίες έχουμε αναφορές ήδη από το σχολικό έτος 1949-50. Από τον Β. μαθητή των Εκπαιδευτηρίων την περίοδο 1944-49 πληροφορούμαστε ότι γυμναστικές επιδείξεις γίνονταν στην αυλή του σχολείου. Το μάθημα της Σωματικής Αγωγής αρχίζει να διδάσκεται συστηματικά στις 28/1/55, ύστερα από κοινοποίηση της υπ' αριθμ. 144815 διαταγής του Υ Π για τη συστηματική διδασκαλία του.³⁸²

³⁷⁷ «Εκθέσεις επιθεωρήσεως σχολ. έτους 1946-1947 και 1947-1948, Β΄ εκπ/κή περιφέρεια Δράμας-επιθεωρητής Παναγιώτης Δημόπουλος Α΄ Δ΄ Ε΄ Δημοτικού σχολείου Δράμας»

³⁷⁸ «Φάκελος εισερχόμενων εγγράφων 1949-1951» 12/1950

³⁷⁹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1941» 28/11/1945 εισερχόμενα από επιθεωρητή «περί εκκλησιασμού των μαθητών κατά Κυριακάς και εορτάς», 2/12/1945 «όπως εγγραφώσιν οι μαθητές στα κατηχητικά σχολεία», 17/11/1947 «όπως συστήσομε την τακτική φοίτηση των μαθητών εις τα κατηχητικά σχολεία» και 22/11/1951

³⁸⁰ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 1954-1958»

³⁸¹ «Φάκελος εισερχόμενων εγγράφων 1949-1951»

³⁸² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1954-1958 12^{ου}»

Μεγάλη έμφαση δίνονταν επίσης στα χειροτεχνικά μαθήματα, όπως διαπιστώνουμε από κοινοποίηση διαταγής του Υ Π στις 16/11/63, για την οργάνωση του Α΄ Πανελληνίου διαγωνισμού σχολικής Χειροτεχνίας.³⁸³ Αναφορές για Χειροτεχνικές εκθέσεις έχουμε και αργότερα. Στις 3/3/72, γίνεται συνεδρίαση του συλλόγου διδασκόντων, για την πραγματοποίηση χειροτεχνικής έκθεσης. Όλοι οι μαθητές ετοιμάζαν χειροτεχνήματα, με στόχο να παρουσιαστούν σε ειδική έκθεση, στο τέλος του σχολικού έτους.³⁸⁴

Στις εκθέσεις των επιθεωρητών από το 1946, αποδίδεται μεγάλη σημασία στα εποπτικά μέσα διδασκαλίας, καθώς στις εκθέσεις τους υπάρχει ειδική αναφορά σε αυτά, για όλα τα επιθεωρούμενα σχολεία. Μάλιστα, η αγορά εποπτικών οργάνων από τα σχολεία κρίνεται επιβεβλημένη, καθώς με αυτά η διδασκαλία γίνεται «περισσότερο γόνιμος και αποδοτική».³⁸⁵

Στο 12^ο Δημ. Σχολείο για το Σχ. έτος 1953-54, αναφέρεται ότι στο σχολείο υπάρχουν εποπτικά μέσα μεταξύ των οποίων, ραδιόφωνο, φωτογραφική μηχανή, και κινηματογραφική μηχανή, ενώ ο επιθεωρητής για το Σχ. έτος 1953-54, αποτιμά θετικά την αξιοποίηση εποπτικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς.³⁸⁶ Ωστόσο, όπως μας αναφέρει ο Σ. δάσκαλος του 12^{ου}, δεν υπήρχαν στα σχολεία εποπτικά όργανα φυσικής και χημείας καθώς και χάρτες, μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του '60.

Στο πρόγραμμα σπουδών ήταν ενταγμένη από το 1950, η υποχρεωτική ακρόαση από τους μαθητές ηλικίας 10-15 ετών, ραδιοφωνικών εκπομπών, τη Δευτέρα, Τρίτη και Παρασκευή, από τις 11.45-12μμ, ύστερα από σύντομη προπαρασκευή τους από το δάσκαλο. Μετά την ακρόαση, ακολουθούσε συζήτηση επί του θέματος της εκπομπής στην τάξη και γραπτές εργασίες, ενώ η καλύτερη αποστέλλονταν στη *Διεύθυνση Εποπτικών Οργάνων του Υπουργείου*.³⁸⁷

Οι μαθητές παρακολουθούσαν επίσης εγκεκριμένες κινηματογραφικές ταινίες, στο μαθητικό κινηματογράφο που λειτουργούσε από το 1948 σε αίθουσα του Α΄ Δημ Σχολείου των Εκπαιδευτηρίων με χαμηλή τιμή εισιτηρίου και δωρεάν παρακολούθηση για ένα ποσοστό άπορων μαθητών³⁸⁸. Μεγάλη εντύπωση προκάλεσε στους μαθητές, η προβολή από την κινηματογραφική μηχανή του μαθήματος για την κυκλοφορία του

³⁸³ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1940»

³⁸⁴ «Βιβλίο Πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας»

³⁸⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχολ. Δράμας» 26/1/1948 εισερχόμενο από τον επιθεωρητή

³⁸⁶ «Εκθέσεις σχολείων 1953-1954, Β΄ εκπ/κή περιφέρεια Δράμας Αναπληρωτής επιθεωρητής Ιωσήφ Ευθυμιάδης, 12^ο Δημ. Σχολ. Δράμας»

³⁸⁷ «Φάκελος εισερχόμενων εγγράφων 1949-1951» 25/4/1950 εισερχόμενο από επιθεωρητή

³⁸⁸ «Βιβλίο Πρακτικών Σχολικής Εφορείας Δ΄ Δημοτικού Σχολείου Δράμας 1945-1951» 30/10/48

αίματος, όπως μας αναφέρει στη συνέντευξή του ο μαθητής των Εκπαιδευτηρίων κατά τα σχολικά έτη 1959-1964, Α.

Σχολικός κήπος: Στις δραστηριότητες που αποδίδεται από το πρόγραμμα μεγάλη σημασία, ήταν επίσης η οργάνωση και καλλιέργεια του σχολικού κήπου από τους μαθητές των μεγάλων τάξεων, με τη βοήθεια κάποιου εκπαιδευτικού. Στον σχολικό κήπο των Εκπαιδευτηρίων υπήρχε ανθόκηπος, λαχανόκηπος και φυτώριο οπωροφόρων δενδρυλλίων. Η έμφαση που έδιναν εκείνη την εποχή στη δημιουργία και καλλιέργεια σχολικού κήπου γίνεται φανερή από το γεγονός ότι σε όλες τις εκθέσεις των επιθεωρητών, από το 1946 και μετά, υπάρχουν αναλυτικές αναφορές στους σχολικούς κήπους των σχολείων, πιθανόν γιατί αποτελούσαν πηγή εσόδων.³⁸⁹

Περιβαλλοντικές ανησυχίες στο εκπαιδευτικό σύστημα παρουσιάζονται από τη δεκαετία του 1950, καθώς στα εισερχόμενα έγγραφα υπάρχει αναφορά στην εβδομάδα «Σώστε τα Δάση»³⁹⁰ αλλά και αργότερα, με τη συμμετοχή των μαθητών σε δεντροφυτεύσεις.³⁹¹

Το εκπαιδευτικό σύστημα ενδιαφέρεται επίσης για την ανάπτυξη στους μαθητές, του πνεύματος και των αρχών της αποταμίευσης και της οικονομίας³⁹² καθώς και για την ανάπτυξη ζωοφιλικών αισθημάτων.³⁹³

Από το 1948 υπήρχε ακόμη στα Εκπαιδευτήρια σχολική βιβλιοθήκη, στην οποία προσέρχονταν οι μαθητές κατά τις ελεύθερες απογευματινές ώρες για μελέτη.

Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία: Το Σχ. έτος 1953-54 αναφέρεται για πρώτη φορά σε πρακτικό του Συλλόγου Διδασκόντων η εφαρμογή της Ενιαίας Συγκεντρωτικής Διδασκαλίας, που αποτέλεσε πρόδρομο της σύγχρονης διαθεματικής διδασκαλίας- στις Α' και Β' τάξεις του 12^ο Δημ. Σχολείου Δράμας με πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα σύμφωνα με τις εκθέσεις των επιθεωρητών.

Στην αρχή του σχολικού έτους, οι εκπαιδευτικοί που εφάρμοζαν την Ε Σ Δ, καταρτίζανε το πρόγραμμα στο οποίο θα στήριζαν όλη την εργασία τους.

Το πρόγραμμα της πρώτης τάξης περιείχε τις παρακάτω μεθοδικές ενότητες, στις οποίες υπήρχαν και υποδιαιρέσεις: «1) Σχολείο, 2) Οικία και οικογένεια, 3) Αι εποχαί του έτους, 4) Εορταί, 5) Συμβουλαί και υποδείξεις διά την υγείαν» και πολλά ευκαιριακά θέματα, τα οποία επεξεργάσθηκε η τάξη, κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους. Στην ανάγνωση, αξιοποιήθηκε η μέθοδος των πρότυπων λέξεων. Οι λέξεις εξάγονταν από τα

³⁸⁹ Εκθέσεις επιθεωρητών για τα σχολ. έτη από το 1946 έως το 1953

³⁹⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1954-1958» εισερχόμενο 5/6/1954

³⁹¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^ο 1963-1971» εισερχόμενο 10/6/1966

³⁹² «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ' Δημ. Σχολ. Δράμας» εισερχόμενα 30/4/59, 20/9/59

³⁹³ ό. π, εισερχόμενα 26/4/60, 15/6/61

θέματα που απασχολούσαν καθημερινά την τάξη, ενώ προσφέρονταν διάφορα κείμενα τυπωμένα στο τυπογραφείο της τάξης. Τα εγκεκριμένα αναγνωστικά, χρησιμοποιήθηκαν μόνο ως εφαρμογή ανάγνωσης και αυτό ευκαιριακά. Στη διδασκαλία της αριθμητικής σημαντική βοήθεια πρόσφερε το ατομικό αριθμητήριο, οι καρτέλες με τον αριθμό και γενικά δόθηκε έμφαση στη αξιοποίηση των εποπτικών μέσων διδασκαλίας. Στόχοι της διδασκαλίας της Αριθμητικής στην Α΄ τάξη σύμφωνα με την έκθεση του επιθεωρητή ήταν η αισθητοποίηση και η εμπέδωση των αριθμών από το 1-20, η λύση απλών προβλημάτων και η καλλιέργεια της αριθμητικής σκέψης των μαθητών. Στη διδασκαλία αξιοποιήθηκε η δραματοποίηση και είναι η πρώτη αναφορά που έχουμε για τη χρήση αυτής της μεθόδου. Επίσης αναφέρεται ότι έγιναν πολλές χειροτεχνικές εργασίες.

Το πρόγραμμα της Β΄ τάξης το οποίο επίσης κατάρτισε η εκπαιδευτικός της, περιλάμβανε τις παρακάτω ενότητες: «1) το φθινόπωρο, 2) η οικογένεια, 3) η κατοικία, 4) ο χειμώνας, 5) η άνοιξη, 6) το Πάσχα, 7) η πρωτομαγιά, 8) η συνοικία του σχολείου, και 9) το καλοκαίρι». Φαίνεται επίσης ότι πραγματοποιούνταν πολλές διδακτικές επισκέψεις και περίπατοι. Ως επιστέγασμα κάθε διδασκαλίας, γίνονταν χειροτεχνικές εργασίες. Ως Αναγνωστικά, χρησιμοποιούνταν τα τετράδια των θεμάτων, πάνω στα οποία τυπώνονταν κείμενα με το τυπογραφείο της τάξης. Στην Αριθμητική το πρόγραμμα σπουδών για τη Β΄ τάξη περιλάμβανε τους αριθμούς 1-100.

Εντύπωση προξενούν οι παρατηρήσεις του Επιθεωρητή σχετικά με τα αποτελέσματα εφαρμογής της Ε Σ Δ στη συγκεκριμένη τάξη:

*«Η επιτελεσθείσα εργασία υπό της διδ/σης, βάση της Ε. Σ. Δ. εκράτησε τους μαθητάς μακράν πάσης κοπώσεως, διότι παρείχεν ευκαιρίας προς παντοειδή δημιουργικήν εργασίαν και συνετέλεσεν εις την καλλιέργειαν των ψυχικών ικανοτήτων των μαθητών. Στην τάξη εκυριάρχει ακατάσχετος ενθουσιασμός, διαρκής ευθυμία, φυσικότητα εργασίας, συνειδητή συμμετοχή των μαθητών εις πάσαν εργασία και δράσιν. Οι μαθητές γενικά ήταν εθισμένοι σε ελεύθερες συζητήσεις και στην απόκτηση της γνώσης δι'ελευθέρας ενέργειας».*³⁹⁴

Στις άλλες τάξεις των Εκπαιδευτηρίων, φαίνεται να εφαρμόζονται δασκαλοκεντρικές μορφές διδασκαλίας με κυρίαρχο το λόγο του εκπαιδευτικού. Αυτή ήταν και η συνήθης πρακτική την μεταπολεμική περίοδο, δεδομένου και του μεγάλου αριθμού των μαθητών στις τάξεις.

³⁹⁴Εκθέσεις σχολείων 1953-1954, Β΄ εκπαιδευτική περιφέρεια Δράμας Αναπληρωτής επιθεωρητής Ιωσήφ Ευθυμιάδης 12^ο Δημ Σχολ. Δράμας»

Ο επιθεωρητής ωστόσο κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων στην Δ΄ τάξη το ίδιο Σχ. έτος (1953-54), αποτιμά θετικά το γεγονός ότι «οι μαθητές είναι εθισμένοι στο να διατυπώνουν ελεύθερα τας σκέψεις των και δημιουργούν συζητήσεις χωρίς να προσφεύγουν πολλάκις εις τας γνώσεις του διδασκάλου τους». Θεωρείται θετικό από τον επιθεωρητή, η ενεργητική συμμετοχή όλων στο μάθημα και η συνεργασία τους κατά την επεξεργασία των μαθημάτων.³⁹⁵

Σχολικά βιβλία: Τα σχολικά βιβλία την περίοδο αυτή, δε διανεμόνταν δωρεάν, αλλά οι μαθητές υποχρεώνονταν να τα αγοράζουν, όπως μας αναφέρει στη συνέντευξή του ο Β μαθητής των Εκπαιδευτηρίων τα σχολικά έτη 1944-49. Η πρακτική αυτή συνεχίστηκε και αργότερα.

Στα αρχεία έχουμε αναφορές για την εισαγωγή βοηθητικών βιβλίων στις ανώτερες τάξεις. Στις 18/9/48, ο επιθεωρητής γνωστοποιεί διαταγή του υπουργείου που επιτρέπει τη χρήση βοηθητικών βιβλίων στις 3 ανώτερες τάξεις, ενώ στις 19/4/49 γνωστοποιείται διαταγή που απαγορεύει τη χρησιμοποίηση βοηθητικών βιβλίων από τους μαθητές της Γ΄ και Δ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου.³⁹⁶ Επίσης πρακτικό απόφασης εισαγωγής βοηθητικών βιβλίων στις δύο ανώτερες τάξεις, έχουμε και το σχολικό έτος 1960-1961.³⁹⁷

Η γλώσσα των Αναγνωστικών και γενικά των σχολικών εγχειριδίων, ήταν η καθαρεύουσα, όπως διαπιστώνεται από εισερχόμενο στις 4/6/58, το οποίο αναφέρεται στην εξάσκηση των μαθητών στην ανάγνωση κειμένων της καθαρεύουσας.³⁹⁸

Αλλαγή στη γλώσσα των σχολικών βιβλίων έχουμε το 1964, με την κοινοποίηση της υπ' αριθμ. 148204/154/13-11-64 διαταγής του Υπουργείου Παιδείας με την οποία εισάγεται η δημοτική γλώσσα στο Δημοτικό Σχολείο.³⁹⁹

Μέχρι το 1965, οι μαθητές δεν έδιναν εξετάσεις προκειμένου να προαχθούν ή να πάρουν απολυτήριο του δημοτικού σχολείου. Οι εισαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις, αρχίζουν να ισχύουν από το Σχ. έτος 1965-66, ύστερα από κοινοποίηση βασιλικού διατάγματος «περί προαγωγικών και απολυτήριων εξετάσεων του δημοτικού σχολείου».⁴⁰⁰

3.3.2. Η περίοδος της δικτατορίας

Την περίοδο της δικτατορίας έχουμε αλλαγή του Αναλυτικού Προγράμματος το οποίο κοινοποιείται στις 15/10/69 και επαναφορά της καθαρεύουσας ως οργάνου και

³⁹⁵ ό. π

³⁹⁶ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1940»

³⁹⁷ «Βιβλίο πράξεων 12^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας, 1956-1973»

³⁹⁸ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 1954-1958» 4/6/1958

³⁹⁹ Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} 1963-1971» 21/11/1964

⁴⁰⁰ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας Δ΄ Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1940»

αντικειμένου διδασκαλίας.⁴⁰¹ Στις 29/1/1971, καθιερώνεται η διδασκαλία του μαθήματος *Πολιτική Άμυνα*.⁴⁰²

Από τις πρώτες αλλαγές που υιοθετούνται, είναι η καθιέρωση του προγραμματισμού εργασιών κατά τομείς δραστηριοτήτων των εκπαιδευτικών, σύμφωνα με την εγκύκλιο 2153/18-9-69, από το Σχ. έτος 1969-70. Ο προγραμματισμός επαναλαμβάνεται τα επόμενα χρόνια, στην αρχή κάθε σχολικού έτους, καθώς αναγνωρίζεται η αναγκαιότητα και η συμβολή του στην επιτυχία του διδακτικού έργου.⁴⁰³

Σύμφωνα λοιπόν με τον προγραμματισμό του Σχ. έτους 1969-70, στην Α΄ και Β΄ τάξη αναμένεται να εφαρμοστεί, η Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία «*εξ όλων των παραλλαγών της*», ενώ δικαιολογείται η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου καθώς θεωρείται «*επιδιώκουσα της προσαρμογής των σχολικών επιδιώξεων προς τον εσωτερικόν κόσμον του μικρού μαθητού και της εσωτερικής ενότητας του εξωτερικού κόσμου προς τον ψυχικόν κόσμον του μαθητού*»⁴⁰⁴

Η διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης γίνεται με τη μέθοδο των πρότυπων λέξεων ή με την ολική μέθοδο. Αναπροσαρμογή της μεθόδου διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης έχουμε στον προγραμματισμό του σχολικού έτους 1972-73 με την επιλογή της αναλυτικοσυνθετικής μεθόδου.⁴⁰⁵

Στις μεγαλύτερες τάξεις ακολουθείται κοινή διδακτική μέθοδος, η τριμερής πορεία διδασκαλίας σε όλα τα μαθήματα η οποία περιγράφεται από τους δασκάλους της εποχής εκείνης συνοπτικά ως εξής: «*θα εφαρμοσθή η κατά μάθημα διδασκαλία, με βάσιν την τριμερή πορείαν. Θα έχομεν δε και υπ' όψιν μας ότι πάσα διδασκομένη ενότης εξ οιονδήποτε μαθήματος συσχετίζεται, συνδέεται και συμπλέκεται, συνυφαινόμενη όπου τούτο καθίσταται αβιάστως δυνατόν, μετ' άλλων συγγενών ή παραγώγων διδαχθεισών ύλην εξ άλλων μαθημάτων, εν συνδιασμό και με της ζωής, δηλαδή με την άποψιν της πρακτικής χρήσεως και ωφελιμότητος των προσκτώμενων και αφομοιούμενων γνώσεων.*»⁴⁰⁶

Από τον Η, δάσκαλο των Εκπαιδευτηρίων, πληροφορούμαστε ότι ορισμένες δασκάλες, ειδικά των μικρών τάξεων, χρησιμοποιούσαν τη μέθοδο Decroly. Η πλειοψηφία ωστόσο των δασκάλων χρησιμοποιούσε την αναλυτικοσυνθετική μέθοδο. Την πληροφορία για την αξιοποίηση της μεθόδου Decroly από εκπαιδευτικούς των

⁴⁰¹ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} 1963-1971»

⁴⁰² ό. π.

⁴⁰³ «Βιβλίο Πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966» συνεδρίαση, 15/10/69 25^ο πρακτικό

⁴⁰⁴ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966»

⁴⁰⁵ ό. π.

⁴⁰⁶ Ο. π.

μικρών τάξεων, επιβεβαιώνει η Ε, δασκάλα των Εκπαιδευτηρίων, που χρησιμοποίησε και η ίδια τη μέθοδο αυτή.

Κατά τη διαδικασία της διδασκαλίας, προβλέπεται να εφαρμοστούν, όλες οι διδακτικές μέθοδοι, όπως η «*μονολογική, η διαλογική, η διαλεκτική, η υποδειγματική και η εργαστηριακή*» και όλα αυτά στο πλαίσιο των αρχών του «*νέου σχολείου*», δηλαδή ακολουθώντας τις αρχές «*της αυτενέργειας, της εποπτείας, του διαφέροντος, του σεβασμού της παιδικής ηλικίας, της αξιοποίησης των γνώσεων, της ανθρώπινης ζωής ατομικής και συλλογικής, της προσφυγής εις αμέσους πηγές γνώσεως κλπ.*»⁴⁰⁷

Άλλα σημεία του συγκεκριμένου προγραμματισμού (1969-70) αναφέρονται στη δυνατότητα πειραματισμού, καθώς «*στην Ε' τάξη γίνεται πειραματισμός συστήματος ταχείας εκμαθήσεως καλής γραφής*».

-«*Δια την άσκησης της αυτενέργειας των μαθητών*», προβλέπεται η οργάνωση βιβλιοθήκης σε κάθε τάξη, η ανάθεση ομαδικών και ατομικών εργασιών, η ανάπτυξη του διαλόγου μεταξύ των μαθητών, η προπαρασκευή των μαθητών στο σπίτι για τη ύλη του μαθήματος που θα διδαχθούν, η οργάνωση «*σχολικής ζωής*», η άσκηση των μαθητών σε χειροτεχνικές εργασίες και η προσπάθεια να ανταποκρίνεται η διδασκόμενη ύλη στα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες των μαθητών.

-«*Εποπτικά όργανα και μέσα διδασκαλίας*». Προβλέπεται να καταβληθεί κάθε δυνατή προσπάθεια να αποκτηθούν τα απαραίτητα εποπτικά μέσα, καθώς «*το σοφόν δίδασκε εποπτικώς αποτελεί απαίτηση του νέου σχολείου*». Τονίζεται επομένως η αναγκαιότητα εφαρμογής της παιδαγωγικής αρχής της εποπτικής διδασκαλίας σε όλα τα μαθήματα και σε όλες τις τάξεις.⁴⁰⁸ Μάλιστα κάθε τάξη έπρεπε να έχει τα δικά της εποπτικά μέσα καταγεγραμμένα και σε βιβλίο. Ο αναπληρωτής επιθεωρητής Α. Χρήστου στη γενική του έκθεση για το Σχ. έτος 1966-67, τονίζει επίσης με έμφαση την ανάγκη εξοπλισμού των σχολείων με εποπτικό υλικό.

Την περίοδο αυτή αξιοποιείται το ραδιομαγνητόφωνο, για την «*ηχογράφηση ταινιών με εμβλήματα, εθνικούς χορούς και άσματα*»⁴⁰⁹. Όπως μας αναφέρει ο Σ, ήταν υποχρεωτική η αξιοποίηση των εποπτικών μέσων κατά τη διδασκαλία, τα οποία άρχισαν να έρχονται στο σχολείο γύρω στο 1970. Η Ε, δασκάλα, αναφέρει παρόλα αυτά, ότι τα εποπτικά μέσα ήταν ελάχιστα. Οι δάσκαλοι χρησιμοποιούσαν κυρίως τον πίνακα και ότι υλικό διέθετε ο καθένας ατομικά.

⁴⁰⁷ Ο. π.

⁴⁰⁸ Ο.π.

⁴⁰⁹ «Βιβλία πράξεων 12^ο Δημ. Σχολ. Δράμας, 1956-1973»

-«*Διδασκαλία χειροτεχνικών μαθημάτων*». Η ύλη των μαθημάτων αυτών, προβλέπεται να προέρχεται από το άμεσο περιβάλλον των μαθητών και από την ύλη των μαθημάτων. Τονίζεται ότι θα χρησιμοποιούνται απλά και όχι δυσεύρετα υλικά, ενώ ως μέθοδος διδασκαλίας επιλέγεται η αναλυτικοσυνθετική μέθοδος και η εκκίνηση από το απλό στο δύσκολο: « από τα απείθαρχα δια να φθάσουν εις τα συμμετρικά, και με φανταστικά δια να φθάσουν εις τα πραγματικά». Τα χειροτεχνικά μαθήματα θα λειτουργούν επικουρικά στη διδασκαλία των άλλων μαθημάτων και την εμπέδωσή τους. Μάλιστα προβλέπεται η δημιουργία ειδικού εργαστηρίου για τα χειροτεχνικά μαθήματα.⁴¹⁰ Την περίοδο αυτή, συνεχίζουν να πραγματοποιούνται στο τέλος του σχολικού έτους χειροτεχνικές έκθεσεις.⁴¹¹

-«*Διδασκαλία γυμναστικής και εθισμού των μαθητών εις τον αθλητισμόν*». Αναφέρεται πως θα πρέπει οι δάσκαλοι να αγαπήσουν τον αθλητισμό, να γνωρίσουν την ανατομία και φυσιολογία των παιδιών και να καταρτίσουν ένα πρόγραμμα ημερήσιας άσκησης των μαθητών, σε κλίμα ευχάριστο, ενώ στις μεγαλύτερες τάξεις πρέπει να συμπεριλαμβάνεται η διδασκαλία παραδοσιακών χορών και κλασσικού αθλητισμού.⁴¹² Την περίοδο αυτή συνεχίζουν να γίνονται οι γυμναστικές επιδείξεις στο τέλος του σχολικού έτους, στην αυλή των Εκπαιδευτηρίων, όπως μας πληροφορεί η Ε , δασκάλα. Αρχικά κάθε σχολείο τις διοργάνωνε χωριστά, στη συνέχεια όμως γίνονταν από κοινού από τα δύο σχολεία.

Γυμναστικές επιδείξεις με παραδοσιακούς χορούς
Πηγή: Φωτογ. αρχείο 9^{ου} Δημ. Σχολείου

-«*Ανάπτυξις του θρησκευτικού συναισθήματος των μαθητών*». Θα πρέπει αρχικά οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί να διάγουν χριστιανικό βίο ώστε να αποτελούν υπόδειγμα για τους μαθητές. Επιπλέον θα πρέπει να φροντίζουν ώστε τα ηθικά διδάγματα των Θρησκευτικών να εφαρμόζονται στην καθημερινή πράξη των μαθητών. Επίσης να

⁴¹⁰ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων από το 1966»

⁴¹¹ « Βιβλίο πρακτικών 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1969-1980»

⁴¹² «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966»

γίνονται τακτικοί εκκλησιασμοί και να συμμετέχουν στα μυστήρια της εκκλησίας και σε διάφορες θρησκευτικές γιορτές και τελετές. Στον προγραμματισμό εργασιών 1973-74, ορίζεται να γίνεται ο εκκλησιασμός των μαθητών την πρώτη ώρα κάθε Σαββάτου.⁴¹³ Ωστόσο από το μάθημα των θρησκευτικών, απαλλάσσονται οι μαθητές που είναι μάρτυρες του Ιεχωβά.⁴¹⁴

-«Εξύψωσης του εθνικού φρονήματος». Μέσα από τη διδασκαλία όλων των μαθημάτων, προβλέπεται να καλλιεργείται ο πατριωτισμός και η εθνική συνείδηση των μαθητών. Τονίζεται η ιδιαίτερη προσοχή που πρέπει να δοθεί στη διδασκαλία των φρονηματιστικών μαθημάτων, όπως την Ιστορία, τη Γεωγραφία, την Πατριδογνωσία και σε κάθε μάθημα που επιδέχεται πατριωτικού φρονηματισμού. Το μάθημα της ιστορίας και οι εορτασμοί των εθνικών επετείων στόχο έχουν την καλλιέργεια και την εξύψωση του εθνικού φρονήματος. Προτείνεται η επίσκεψη σε ιστορικούς και αρχαιολογικούς χώρους καθώς και σε στρατιωτικά φυλάκια. Στον προγραμματισμό 1973-74 ορίζεται η καθημερινή έπαρση και υποστολή της σημαίας με τον «προσήκοντα σεβασμόν» και η οργάνωση γιορτών «με την αρμόζουσα μεγαλοπρέπεια».⁴¹⁵ Στα αρχεία των Εκπαιδευτηρίων, περιέχονται πλήθος εγγράφων σχετικά με τη συμμετοχή των μαθητών στον εορτασμό μεγάλων εθνικών εορτών και έκτακτων εορτασμών, είτε για να τονωθεί ο πατριωτισμός τους, είτε για τον σωφρονισμό τους και την ενδυνάμωση των ηθικών και κοινωνικών τους αξιών.⁴¹⁶

Εορτασμός Εθνικής Επετείου.
Πηγή: Φωτογ, Αρχείου 9^{ου} Δημ. Σχολείου

Σύμφωνα με τη μαρτυρία της Μ. δασκάλας του σχολείου, με την αλλαγή των αναλυτικών προγραμμάτων, προστέθηκαν μαθήματα σε σχέση με την πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια, ενώ σε όλες τις γιορτές γίνονταν αναφορές για «την επανάσταση», δηλαδή το πραξικόπημα της 21^{ης} Απριλίου.

⁴¹³ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ Σχολ. Δράμας από το 1966»

⁴¹⁴ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} 1963-1971» 23/6/1967

⁴¹⁵ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ Σχολ. Δράμας από το 1966»

⁴¹⁶ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας 1963-1971»

-«*Επί του τρόπου καλύτερας προετοιμασίας των διδασκόντων*». Αναγνωρίζεται η ανάγκη της προπαρασκευής των δασκάλων κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να παρακολουθούν όλες τις εξελίξεις στον γνωστικό αλλά και ψυχοπαιδαγωγικό τομέα. Οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να προγραμματίζουν την ημερήσια, εβδομαδιαία, μηνιαία και ετήσια διδασκαλία τους η οποία δεν θα είναι μηχανική, αλλά ενεργητική. Επίκεντρό της θα πρέπει να είναι ο μαθητής ο οποίος πλέον είναι «*το επίκεντρον του νέου σχολείου εν αντιθέσει με το παλαιόν*».⁴¹⁷

-«*Κατ' οίκον εργασία των μαθητών*». Η άποψη πως η κατ' οίκον εργασίες ενισχύουν την μνήμη των μαθητών θεωρείται παρωχημένη. Ωστόσο η ύπαρξή τους κρίνεται απαραίτητη, αλλά σε διαφορετική πλέον βάση. Θα στηρίζονται στην αυτενέργεια των μαθητών, θα καλλιεργούν την κριτική και δημιουργική σκέψη η οποία θα συνδέεται με τη διδαχθείσα ύλη, θα στηρίζεται στον πειραματισμό, στην παρατήρηση, στην περιγραφή κλπ. Οι εργασίες αυτές μπορεί να είναι ομαδικές ή και ατομικές. Μετά την ολοκλήρωσή τους θα πρέπει να ελέγχονται και να επιβραβεύονται. Επίσης δίνεται η ευκαιρία μέσα από τέτοιου είδους δραστηριότητες να επιβραβεύονται και οι πιο αδύναμοι μαθητές ώστε να ενισχύεται το φιλότιμό και η προσπάθειά τους. Ο όγκος τους θα πρέπει να είναι περιορισμένος ώστε να μη φαίνεται στους μαθητές ως καταναγκασμός.⁴¹⁸ Οι κατ' οίκον εργασίες, δεν πρέπει να καταπονούν και να απασχολούν τους μαθητές για μεγάλο χρονικό διάστημα, ενώ πρέπει να δίνεται μεγάλη προσοχή ώστε να τις εκτελούν με ευχαρίστηση και να τους αφήνουν περιθώρια ψυχαγωγίας.⁴¹⁹ Οι επαναλήψεις θεωρούνται απαραίτητες τόσο για την εμπέδωση όσο και για την άσκηση των πνευματικών ικανοτήτων των μαθητών.⁴²⁰ Ως προς την εξέταση των μαθητών στα διδασκόμενα μαθήματα και στις κατ' οίκον εργασίες, φαίνεται ότι οι μαθητές σηκώνονταν στον πίνακα για να πουν το μάθημα. Οι δάσκαλοι χρησιμοποιούσαν κατάλογο με τα ονόματα των μαθητών, στον οποίο βαθμολογούσαν την επίδοσή τους, όπως μας πληροφορεί η Ε, δασκάλα.

-«*Σχολικαί εορταί*». Προβλέπεται η οργάνωση των παρακάτω εορτών: Της 28^{ης} Οκτωβρίου, της 25^{ης} Μαρτίου, της 21^{ης} Απριλίου, των Χριστουγέννων, των Τριών Ιεραρχών, της μητέρας.⁴²¹

⁴¹⁷ ό. π.

⁴¹⁸ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966»

⁴¹⁹ «Βιβλίο πράξεων 12^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας, 1956-1973»

⁴²⁰ «Βιβλίο πράξεων 9^{ου} Δημ Σχολ. Δράμας 1972-1973» συνεδρίαση 18/12/1972, «Οι επαναλήψεις στο δημοτικό σχολείο» εισηγήτρια Ευθυμία Πορτούλογλου

⁴²¹ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966»

-«*Εκδρομαί*». Αποδίδεται ιδιαίτερη σημασία στις εκδρομές καθώς θεωρείται ότι έχουν ψυχοπαιδαγωγικό χαρακτήρα και καλλιεργούν την παρατηρητικότητα των μαθητών, κυρίως όμως επειδή ενισχύουν την σχολική ζωή.⁴²² Φαίνεται ότι η εκδρομή εξυπηρετεί τον ηθικοπλαστικό χαρακτήρα της εκπαίδευσης και αντιμετωπίζεται ως ευκαιρία καταπολέμησης των κακών συνηθειών των μαθητών.⁴²³

Όπως μας πληροφορεί ο Η, δάσκαλος των Εκπαιδευτηρίων, τα συστεγαζόμενα στα Εκπαιδευτήρια σχολεία, πήγαιναν χωριστά εκδρομές. Όλες οι τάξεις του σχολείου, πήγαιναν μαζί εκδρομές, αλλά υπήρχαν και οι διδακτικοί περίπατοι των τάξεων, που οργάνωνε ο δάσκαλος της κάθε τάξης για κάποιο διδακτικό σκοπό. Γίνεται αναφορά στις ημερήσιες εκδρομές, που πραγματοποιούνταν με λεωφορείο. Η μεγάλη εκδρομή συχνά γίνονταν στην Καβάλα προκειμένου οι μαθητές να δουν τη θάλασσα!

-«*Ίδρυση και καλλιέργεια σχολικού κήπου*» ο οποίος θα είναι άμεσα συνδεδεμένος με τη λειτουργία του σχολείου. Από την εισηγήτρια αναφέρεται ότι σχολικός κήπος, συγκεκριμένα ανθόκηπος, υπήρχε στα Εκπαιδευτήρια από το 1946 ενώ προγραμματίζεται και η δημιουργία λαχανόκηπου.⁴²⁴

Παράλληλα φαίνεται να υπάρχει ενδιαφέρον από το εκπαιδευτικό σύστημα, για την ανάπτυξη φιλοδοσικών αισθημάτων στους μαθητές και τη συμμετοχή του σχολείου σε αναδασώσεις. Το έτος 1972 χαρακτηρίστηκε ως έτος αναδάσωσης.⁴²⁵

-«*Μαθητική βιβλιοθήκη*» Προβλέπεται να δημιουργηθούν βιβλιοθήκες σε κάθε τάξη.⁴²⁶

-«*Συλλεκτική εργασία των μαθητών. Σχολικό μουσείο*» Προτείνεται να δημιουργηθούν στα σχολεία συλλογές ορυκτών, εντόμων, φυτών, αποκομμάτων περιοδικών, εφημερίδων, εικόνων κλπ και να καλλιεργηθεί στους μαθητές η ροπή προς τη συλλογή διάφορων αντικειμένων.⁴²⁷

Την περίοδο της δικτατορίας, οι μαθητές των μεγάλων τάξεων, συνεχίζουν να δίνουν εξετάσεις δύο φορές το χρόνο, το Φεβρουάριο και τον Ιούνιο, όπως μας πληροφορεί η Ε, δασκάλα.

⁴²² ό. π.

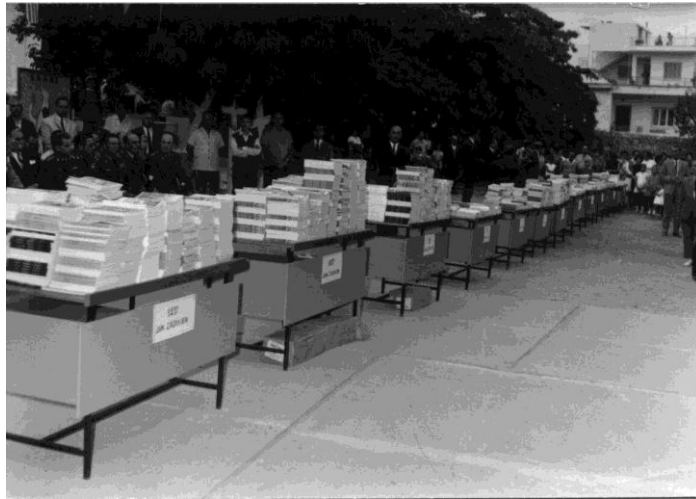
⁴²³ «Βιβλίο Πράξεων 1972-1973» συνεδρίαση 19/2/1973, πρακτικό 7, «Αι εκδρομαί», εισηγήτρια Συμεωνίδου Ελισάβετ

⁴²⁴ ό. π.

⁴²⁵ «Πρωτόκολλο Αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1970-1978» 18/2/1972 εισερχόμενο

⁴²⁶ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας από το 1966»

⁴²⁷ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας» 15/10/1969, 25^ο πρακτικό

Τελετή διανομής βιβλίων, 1969.
Πηγή: Φωτογ. αρχείο 9^{ου} Δημ. Σχολείου

Οι μαθητές, την περίοδο αυτή συνεχίζουν να αγοράζουν τα βιβλία τους, ενώ πρόταση και θέση του αναπληρωτή επιθεωρητή Α. Χρήστου, στη γενική του έκθεση για το σχολικό έτος 1966-1967, είναι να νομοθετηθεί η δωρεάν χορήγηση βιβλίων και γραφικής ύλης στους μαθητές, ειδικά τους άπορους και αυτούς των παραμεθόριων περιοχών. Δύο χρόνια αργότερα η δωρεάν χορήγηση βιβλίων σε όλους του μαθητές γίνεται πραγματικότητα. Διοργανώνεται τελετή κατά την οποία διανέμονται πανηγυρικά τα βιβλία σε όλα τα σχολεία της πόλης.

3.3.3. Η περίοδος της μεταπολίτευσης

Η μεταπολιτευτική περίοδος χαρακτηρίζεται από το κοινωνικό αίτημα εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού συστήματος και εκδημοκρατισμού της παιδείας. Στις 11/9/1974, κοινοποιείται διαταγή «περί αφαίρεσης του σήματος της 21^{ης} Απριλίου από τα διδακτικά βιβλία», ενώ στις 24/9/1974, κοινοποιείται νέα διαταγή «περί μη χρησιμοποίησεως των αναγνωστικών και βοηθητικών βιβλίων των παρελθόντων ετών».

428

Εξέλιξη σταθμό στην εκπαίδευση κατά τη μεταπολίτευση, αποτελεί η μεταρρύθμιση του 1976 (Ν. 309/76, ΦΕΚ 100, Α 30/4/1976) «Περί οργάνωσης και διοικήσεως της γενικής εκπαίδευσης», με τον οποίο καθιερώνεται η δημοτική γλώσσα ως όργανο και αντικείμενο διδασκαλίας στο δημοτικό σχολείο, καταργούνται οι εισαγωγικές εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο, η αριθμητική βαθμολογία στο δημοτικό σχολείο και γίνεται προσπάθεια εκσυγχρονισμού των σχολικών προγραμμάτων.

Παρατηρούμε όμως ότι, οι μεταρρυθμιστικές προσπάθειες την περίοδο αυτή, δε γίνονται φανερές στα αρχεία των σχολείων, καθώς δε συναντάμε σχετικές αναφορές.

⁴²⁸ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. 1970-1978»

Παράλληλα, από τις συνεντεύξεις των δασκάλων που υπηρέτησαν στα Εκπαιδευτήρια τόσο κατά την περίοδο της δικτατορίας όσο και κατά την πρώτη δεκαετία της μεταπολίτευσης, δε διαπιστώνουμε αλλαγές στις μεθόδους διδασκαλίας. Η πλειοψηφία των εκπαιδευτικών συνεχίζουν να χρησιμοποιούν την αναλυτικοσυνθετική μέθοδο, ειδικά στις μεγάλες τάξεις, ενώ στις μικρές τάξεις αρκετοί εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν τη μέθοδο Decroly.

Τα διδασκόμενα μαθήματα σύμφωνα με το Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του 1977 είναι τα ακόλουθα: Ελληνική Γλώσσα, Αριθμητική και Γεωμετρία, Ιστορία, Θρησκευτικά, Φυσικά και Χημεία, Γεωγραφία, Σπουδή του Περιβάλλοντος, Αγωγή του Πολίτη, Τεχνικά, Μουσική Αγωγή, Φυσική Αγωγή. Στην πραγματικότητα, τα μαθήματα παραμένουν τα ίδια με αυτά των προηγούμενων περιόδων.

Σταδιακά με τη μεταπολίτευση, η πρακτική του προγραμματισμού εργασιών κατά τομείς δραστηριοτήτων ατονεί και ο προγραμματισμός γίνεται πιο συνοπτικός, καθώς ο ασφυκτικός έλεγχος της σχολικής ζωής παύει να υφίσταται. Μάλιστα το σχολικό έτος 1979-80 δεν καταγράφεται κανένας προγραμματισμός σαν τους προηγούμενους.⁴²⁹

Τη δεκαετία του '80, διαπιστώνουμε μεταρρυθμιστικές κινήσεις και αλλαγές στο πρόγραμμα σπουδών. Στις 22-12-1980 κοινοποιείται από τον επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, η ακώλυτη προαγωγή των μαθητών του Δημοτικού Σχολείου και η κατάργηση της αριθμητικής βαθμολογίας⁴³⁰ και στις 29/2/1980 γίνεται σύσταση από τον επιθεωρητή *«για την προσέλευση των μαθητών στα σχολεία με τα τελείως απαραίτητα για τη διδακτική εργασία, βιβλία και λοιπά υλικά»*.⁴³¹ Το Σχ. έτος 1980-81 τίθεται σε εφαρμογή η εβδομάδα πενθήμερης εργασίας στα σχολεία.⁴³² Το ΠΔ 297/82 καταργεί το πολυτονικό και καθιερώνει το μονοτονικό σύστημα, ενώ ο νόμος 1304/82 καταργεί τον «Επιθεωρητή» και εισάγει τον «Σχολικό Σύμβουλο».⁴³³

Την περίοδο 1981-1985, εισάγεται στο δημοτικό σχολείο η διδασκαλία νέων μαθημάτων, όπως το μάθημα Φυσική Πειραματική και Χημεία (25 /9/81), η Θεατρική Αγωγή (17/12/1982), η Μελέτη του Περιβάλλοντος (17/9/1984), ενώ το 1982 κοινοποιούνται αλλαγές στα εγχειρίδια γραμματικής του Δημοτικού Σχολείου(15/9/82).⁴³⁴

⁴²⁹ «Βιβλίο πρακτικών συλλόγου διδασκόντων 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1969-1980»

⁴³⁰ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982»

⁴³¹ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982»

⁴³² «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982» 17/1/1981 εισερχόμενο από επιθεωρητή β΄ Θέμα: «Εφαρμογή εβδομάδας πενθήμερης εργασίας στα σχολεία»

⁴³³ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982» 13/5/1982 εισερχόμενο από επιθεωρητή β΄, θέμα: «Εφαρμογή μονοτονικού συστήματος στα δημοτικά σχολεία»

⁴³⁴ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982»

Στις 3/3/1981, κοινοποιείται από τον επιθεωρητή Β΄ Εκπ. Περ. Δράμας, η δωρεάν χορήγηση βιβλίων και εποπτικών μέσων διδασκαλίας.⁴³⁵

Το 1990, επαναφέρονται με τρία προεδρικά διατάγματα (390/90, 392/90, 393/90) οι εξετάσεις και η αριθμητική βαθμολογία στο δημοτικό.

Τις τελευταίες δεκαετίες, επιχειρείται η σε μεγαλύτερο βαθμό η σύνδεση του σχολείου με την κοινωνία, με την εφαρμογή των Προαιρετικών Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων, Περιβαλλοντικής Αγωγής και Αγωγής-Υγείας, που κατοχυρώνονται θεσμικά με το νόμο 1946/91. Πράγματι, τις δύο τελευταίες δεκαετίες, διαπιστώνουμε από τα αρχεία, συμμετοχή των σχολείων σε καινοτόμες δράσεις και την εφαρμογή προγραμμάτων, Αγωγής Υγείας, Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Ολυμπιακής Παιδείας και Καλλιπάτειρας, ύστερα από κοινοποίηση σχετικής εγκυκλίου του ΥΠΕΠΘ,⁴³⁶ καθώς και στα ευρωπαϊκά προγράμματα Σωκράτης- Κομένιους.⁴³⁷ Οι μαθητές επίσης, συμμετέχουν σε εκδηλώσεις αθλητικής και πολιτιστικής ημέρας, στο τέλος κάθε διδακτικού έτους που θεσμοθετείται με απόφαση του ΥΠΕΠΘ.⁴³⁸ Τέλος ο σύλλογος διδασκόντων, ύστερα από συνεδρίαση, αποφάσισε την εφαρμογή του προγράμματος της ευέλικτης ζώνης.⁴³⁹

Το 1992, στα πλαίσια εφαρμογής νέων διδακτικών μεθόδων, καθιερώνεται η εφαρμογή του συνεχούς ωραρίου διδασκαλίας για τις δύο πρώτες ώρες διδασκαλίας,⁴⁴⁰ καθώς πλέον στο πρόγραμμα σπουδών δίνεται έμφαση σε ομαδοσυνεργατικές μεθόδους διδασκαλίας και την εκπόνηση σχεδίων εργασίας (projects) για τα οποία δεν αρκεί η κλασική 45λεπτη διδακτική ώρα.

Την τελευταία πενταετία τα νέα αναλυτικά προγράμματα σπουδών εισάγουν τη διαθεματικότητα στη σχολική πράξη, δίνοντας περισσότερο το λόγο στο μαθητή και τις ανάγκες του. Δίνεται έμφαση σε μαθητοκεντρικές μορφές διδασκαλίας, μέσω της πρόκλησης του μαθητικού ενδιαφέροντος και της μαθητικής αυτενέργειας, βάζοντας τον εκπαιδευτικό περισσότερο σε ρόλο συντονιστή και λιγότερο σε μεταδότη γνώσεων.

⁴³⁵ «Πρωτόκολλο αλληλογραφίας 9^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1978-1982»

⁴³⁶ «Βιβλία πράξεων συλλόγου διδασκόντων 1988-1989» κοινοποίηση της υπ. αριθμ. Γ/140/815/8-11-1989 εγκυκλίου

⁴³⁷ «Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων 12^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας 1998-2003» πρακτικό 13/1999

⁴³⁸ «Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων 1988-1989» εγκύκλιος φ9/54/427/7-4-1989

⁴³⁹ «Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων 2003-2007»

⁴⁴⁰ «Βιβλίο πράξεων συλλόγου διδασκόντων 1988-1989» 11/9/1992, πράξη 7

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Συμπεράσματα

Τα *Εκπαιδευτήρια Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Δράμας* κτίστηκαν το 1908 με πρωτοβουλία του Μητρ. Χρυσοστόμου, χορηγία του *Νηπιακού Επιμελητηρίου Μελά*, της εκκλησίας και της ελληνικής κοινότητας Δράμας. Από τις 3000 Οθωμανικές λίρες, τις 1500 προσέφερε το ΝΕΜ και οι υπόλοιπες προήλθαν από εράνους μεταξύ των κατοίκων και από τη Μητρόπολη Δράμας. Ένα ποσό για την αποπεράτωσή τους έστειλε επίσης στο Χρυσόστομο και η Ναταλία Μελά, χήρα του μακεδονομάχου Π. Μελά.

Τα σχολεία που στεγάστηκαν στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων στη διάρκεια των 100 χρόνων ήταν πολλά. Ξεκινώντας από το *Αρρεναγωγείο* και το *Παρθεναγωγείο* καθώς και το *Ημιγυμνάσιο* που ήταν τα πρώτα, το 9^ο Δημ. Σχολείο το 12^ο Δημ. Σχολείο, αλλά και το 13^ο Δημ. Σχολείο συστεγάστηκαν από το 1925 μέχρι το 1961. Τη χρονιά εκείνη το τελευταίο συγχωνεύτηκε με το 16^ο Δημ. Σχολείον το οποίο είχε ιδρυθεί και συλλειτουργούσε με τα άλλα δύο (12^ο και 13^ο) από το 1959. Παρέμειναν συστεγαζόμενα στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων μέχρι το 1965.

Από το 1924,στεγαζόταν επίσης Επιθεώρηση, Νηπιαγωγείο, το 3^ο και 4^ο *Νυχτερινά Σχολεία*. Το 1972 ιδρύθηκε το 13^ο Δημ. Σχολείο, συστεγάστηκε για λίγο με τ' άλλα δύο και μετακόμισε. Επανήλθε το 1981 στο κτίσμα της αυλής και χρησιμοποιούσε και τρεις αίθουσες των Εκπαιδευτηρίων μέχρι το 1989. Το 2000 το 9^ο Δημ. Σχολείο μετακόμισε και στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων στεγάζεται πια μόνο το 12^ο Δημ. Σχολείο Δράμας που από το 2003-04 είναι Ολοήμερο.

Η λειτουργία των σχολείων διαταράχθηκε μόνο κατά τα διαστήματα των τριών βουλγαρικών κατοχών (1912-13,1916-18,1941-44). Το κτίριο, τα έπιπλα, τα εποπτικά υλικά και κυρίως τα αρχεία των σχολείων καταστράφηκαν στα παραπάνω διαστήματα. Οι προσπάθειες επαναλειτουργίας του συγκροτήματος των Εκπαιδευτηρίων, μετά την κατοχή του 1941-44 έγιναν από τους γονείς, τους δασκάλους, την τοπική αυτοδιοίκηση και την εκκλησία. Οι παραπάνω πρωτοστάτησαν για πολλά χρόνια σε ότι αφορά θέματα ανασυγκρότησης, όχι μόνο των Εκπαιδευτηρίων, αλλά και της τοπικής κοινωνίας. Μέσω των Σχολικών Εφορειών, δάσκαλοι και γονείς στήριξαν τους άπορους μαθητές, τις οικογένειές τους, και «*ανταρτόπληκτους*» κατοίκους των γύρω περιοχών. Προσπαθούσαν να προσφέρουν όσο το δυνατόν υψηλότερο επίπεδο παιδείας, επιδιορθώνοντας το κτίριο και αγοράζοντας εκ νέου πλήθος εποπτικών οργάνων και βιβλίων. Αγόραζαν με έξοδα των Σχ. Εφορειών και πρόσφεραν δωρεάν μαθητικά εγχειρίδια και γραφική ύλη σε άπορους και ορφανούς μαθητές των σχολείων. Η πολιτεία απέχει πολύ ακόμα από τη δωρεάν παιδεία. Στη χρονική αυτή περίοδο, παρόλο

που τα οικονομικά όλων ήταν δύσκολα, τα προβλήματα αντιμετωπιζόνταν με προαιρετικές εισφορές των γονέων και των μαθητών. Τα μαθητικά συσσίτια πρόσφεραν τροφή σε μαθητές και προσωπικό, ανακουφίζοντας κάπως τον ήδη βεβαρυμμένο από πολλά έξοδα πληθυσμό. Ο αριθμός των μαθητών που σιτίζονται στο σχολείο το 1946-1947, κυμαίνεται από 1168-1227. Ο αριθμός αυτός έφτασε το 1959 τους 175 μόνο μαθητές, ενώ το 1960 δεν επιθυμούσε κανείς να λάβει συσσίτιο. Από τη φθίνουσα πορεία στους σιτιζόμενους μαθητές φαίνεται πως όσο το βιοτικό επίπεδο των οικογενειών βελτιώνεται, τόσο μειώνεται ο αριθμός των παιδιών που λαμβάνουν συσσίτιο, μέχρι που το 1960 σταματά.

Το σχολείο είναι ένας οργανισμός που αυτοσυντηρείται και κάνει ότι μπορεί για να έχει έσοδα. Έτσι το 1957 κατασκευάζεται κτίριο στην αυλή του σχολείου, το οποίο είχε τρία καταστήματα. Αυτά φαίνεται να αποφέρουν έσοδα για κάποια χρόνια, με τα οποία αρχικά πληρωνόταν ο γυμναστής. Τα λαχανικά και τα φρούτα των σχολικών κήπων πωλούνται στο μαθητικό πρατήριο από τον επιστάτη του σχολείου. Ακόμα και οι μαθητικές εκδηλώσεις και οι θεατρικές παραστάσεις είχαν εισιτήριο για όσους τις παρακολουθούσαν. Είναι σαφές πως οι μεγάλες ανάγκες των σχολείων έπρεπε να καλυφθούν και για το σκοπό αυτό οι Σχολικές Εφορείες έβρισκαν κάθε πιθανή πηγή εσόδων.

Ο αριθμός των μαθητών που φοιτούσαν στο σχολικό συγκρότημα των Εκπαιδευτηρίων, από την απελευθέρωση και μετά ήταν πάντα μεγάλος. Η ερευνητική ομάδα συγκέντρωσε τα στοιχεία που αφορούν το 9^ο και 12^ο Δημ. Σχολείο, όπως καταγράφονται στα αρχεία τους. Για τα υπόλοιπα σχολεία, υπάρχουν κάποια στοιχεία από τις εκθέσεις των Επιθεωρητών οι οποίες της επιτρέπουν να κάνει συγκρίσεις για μερικά μόνο Σχ. έτη. Κατά το 1945-46 γράφτηκαν και στα τρία σχολεία 1065 μαθητές. Ένας πολύ μεγάλος αριθμός που δεν επέτρεπε τη σωστή λειτουργία των σχολείων και φυσικά δυσκόλευε τη διδασκαλία, αφού οι μαθητές δεν είχαν ούτε θρανία να καθίσουν. Κατά το 1947-48 μόνο για το 9^ο και 12^ο ο αριθμός φτάνει τους 1025 εγγεγραμμένους. Αν υπολογιστεί και το 13^ο, για το οποίο δεν έχουμε στοιχεία, ο αριθμός των μαθητών το συγκεκριμένο έτος, θα ήταν πολύ μεγαλύτερος. Εκατό τουλάχιστον από αυτούς ήταν «ανταρτόπληκτοι». Το επόμενο έτος αυξάνει σε 1100 μαθητές (πάλι για τα δύο μόνο σχολεία). Σ' αυτούς θα πρέπει να υπολογιστούν οι μαθητές του 13^{ου} Δημ. Σχολείου, του Νηπιαγωγείου και των δύο Νυχτερινών Σχολείων για τα οποία δεν υπάρχουν στοιχεία. Συνεπώς το κτίριο φιλοξενούσε έναν τεράστιο για τις δυνατότητές του πλήθος παιδιών. Αυτό βέβαια οφείλεται και στο γεγονός πως στα σχολεία φοιτούν επίσης μαθητές

μεγάλης ηλικίας με σκοπό να μάθουν γράμματα και να πάρουν απολυτήριο. Η κατάσταση βελτιώνεται στη δεκαετία του 1950. Το συγκρότημα των συστεγαζόμενων σχολείων έχει κατά το Σχ. έτος 1956-57, 770 μαθητές, αριθμός που πολύ λίγο αλλάζει στην τριετία κατά την οποία έχουμε στοιχεία για όλα τα σχολεία και φτάνει στους 758 μαθητές κατά το Σχ. έτος 1958-59. Είναι χαρακτηριστικό πως ενώ το 16^ο Δημ. Σχολείο ιδρύθηκε για να αποσυμφορήσει τα άλλα δυο συστεγαζόμενα μ' αυτό σχολεία, 12^ο και 13^ο Δημ. Σχολείο, τελικά το γενικό σύνολο των μαθητών στο συγκρότημα των Εκπαιδευτηρίων παρέμεινε ίδιο. Οι εγγραφέντες στο 12^ο Δημοτικό Σχολείο δεν επηρεάστηκαν ούτε κατά την χρονολογία συγχώνευσης του 13^{ου} με το 16^ο Δημοτικό Σχολείο, ούτε όμως και κατά την αποχώρηση του νέου σχολείου από το κτίριο των Εκπαιδευτηρίων. Αντίθετα όταν το 1972 ιδρύθηκε ένα νέο σχολείο με την επωνυμία 13^ο Δημοτικό Σχολείο Δράμας όπως φαίνεται, επηρεάστηκαν και τα δυο άλλα συστεγαζόμενα σχολεία (9^ο και 12^ο) και ενώ οι εγγραφές κατά το Σχ. έτος 1971-72 ήταν 361 και 325 αντίστοιχα, στο επόμενο Σχ. έτος μειώθηκαν σημαντικά φτάνοντας στους 234 και 248 μαθητές.

Το 12^ο Δημ. Σχολείο φαίνεται να έχει στα χρόνια αυτά περισσότερους μαθητές από το 9^ο Δημ. Σχολείο με τη διαφορά τους να μικραίνει συνεχώς ώσπου στο Σχ. έτος 1974-75 σχεδόν μηδενίζεται. Την πρώτη δεκαετία μετά τη μεταπολίτευση, που είναι και η πρώτη στη διάρκεια της οποίας τα συστεγαζόμενα σχολεία είναι μόνο δύο (9^ο και 12^ο), ο αριθμός των παιδιών αυξάνει συνεχώς με ρυθμό αύξησης μεγαλύτερο στο 9^ο Δημ. Σχολείο από ότι στο 12^ο Δημ. Σχολείο. Έτσι ενώ το 1974-75 είχαν 263 και 266 εγγραφέντες αντίστοιχα, το 1982-83 είχαν 319 και 315 εγγραφέντες μαθητές. Ο αριθμός των παιδιών συνέχισε να αυξάνεται και στη δεκαετία του '80. Άρχισε να μειώνεται από το Σχ. έτος 1990-91 και στα δυο σχολεία. Από το σχολικό έτος 1994-95 στο 12^ο Δημ. Σχολείο φοιτούν παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές. Οι αριθμοί των μαθητών αυτών αυξάνονται συνεχώς τα επόμενα χρόνια με τους παλινοστούντες να φτάνουν το 2000 τους 66 και τους αλλοδαπούς τους 14 το ίδιο έτος. Ενώ οι αριθμοί των παλινοστούντων μειώνονται συνεχώς, αυξάνουν αντίστοιχα οι αριθμοί των αλλοδαπών. Το 2006 ο αριθμός των αλλοδαπών είναι 26, ο μεγαλύτερος της 15ετίας, ενώ το 2008 οι παλινοστούντες είναι μόλις 8, αριθμός που είναι ο μικρότερος της 15ετίας. Στο 9^ο Δημοτικό Σχολείο στοιχεία για τους παλινοστούντες και αλλοδαπούς μαθητές υπάρχουν για τα έτη 1995-2000. Ο αριθμός των παλινοστούντων αυξάνει την πρώτη τριετία και μετά μειώνεται, ενώ ο αριθμός των αλλοδαπών αυξάνεται σε όλα τα έτη, και από 2 μαθητές το 1995 φτάνει στους 16 το 1999-2000. Σε όλα τα έτη της

πενταετίας 1996-2000, τα σύνολα των αριθμών παλιννοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δημ. Σχολείου είναι σταθερά μεγαλύτερα από του 9^{ου} Δημ. Σχολείου σε κάποιες περιπτώσεις οι διαφορές είναι πολύ μεγάλες, όπως π.χ το 2000 όπου το 12^ο Δημ. Σχολείο είχε σχεδόν διπλάσιους σε σύνολο αλλοδαπούς και παλιννοστούντες από το 9^ο Δημ. Σχολείο. Μετά το 2000 που το 12^ο Δημ. Σχολείο έμεινε μόνο του στο κτίριο των Εκπαιδευτηρίων, ο αριθμός των μαθητών του εκτοξεύτηκε. Από 193 το Σχ. έτος 1999-2000 έφτασε τους 335 το 2003-04, οπότε το σχολείο άρχισε να λειτουργεί και ως Ολοήμερο. Οι αλλοδαποί και παλιννοστούντες στα ίδια σχολικά έτη έφτασαν τους 80 το 2000 και τους 51 το 2004. Παράλληλα από ότι φαίνεται, μείωση παρουσιάζει ο αριθμός των παλιννοστούντων, ενώ στα ίδια επίπεδα μένει αυτός των αλλοδαπών μέχρι το 2008. Το 2008 ο αριθμός συνόλου είναι μόνο 35. Αντίστοιχα ο συνολικός αριθμός των μαθητών του σχολείου έχει κι αυτός πτωτική πορεία με 248 μαθητές το Σχ. έτος 2007-2008.

Κατά το σχ. έτος 2003-04 ιδρύθηκαν τρία τμήματα Ολοήμερου στο 12^ο Δημ. Σχολείο με 75 μαθητές αρχικά, οι οποίοι όμως μέχρι τη λήξη του έτους είχαν μείνει 46. Το 2007 λειτούργησαν 2 τμήματα. Ο αριθμός των εγγραφέντων μαθητών στο ολοήμερο σχολείο μειώνεται συνεχώς. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι οι μαθητές που εγγράφονταν στο ολοήμερο δεν έμεναν ποτέ όλοι εγγεγραμμένοι μέχρι το τέλος. Εκτός από το παράδειγμα του Σχ έτους 2003-04 που παρουσιάστηκε παραπάνω, χαρακτηριστικό είναι επίσης κι αυτό του σχ. έτους 2006-07 όπου οι εγγεγραμμένοι ήταν αρχικά 44 και δημιουργήθηκαν 3 τμήματα, ενώ κατά τη διάρκεια του έτους μειώθηκαν στους 25 και τα τμήματα έγιναν 2, με ότι αυτό συνεπάγεται για τη λειτουργία του ολοήμερου σχολείου. Αιτία για τη φθίνουσα αυτή πορεία είναι ο τρόπος λειτουργίας των ολοήμερων σχολείων εκ μέρους της πολιτείας, (έλλειψη υλικοτεχνικής υποδομής) καθώς και η σημασία – αξία, που οι εκπαιδευτικοί δίνουν σ' αυτά.

Όπως προαναφέρθηκε τα Εκπαιδευτήρια ανεγέρθηκαν πριν από έναν αιώνα περίπου. Οι λόγοι που οδήγησαν στην ανέγερσή τους ήταν πρωτίστως ιδεολογικοί. Η προσπάθεια των Ελλήνων, πρωτοστατούντος του Μητροπολίτη Χρυσοστόμου, να τονώσουν το ελληνικό στοιχείο της περιοχής, υπαγόρευσε τη δημιουργία ενός μηχανισμού που θα ενοποιούσε γλωσσικά, πολιτισμικά και θρησκευτικά τους κατοίκους της Δράμας, ώστε το ελληνικό κράτος να έχει τα διαπραγματευτικά χαρτιά να διεκδικήσει την περιοχή. Ο μηχανισμός αυτός ήταν το σχολείο και το εκπαιδευτικό σύστημα. Ως τέτοιος μηχανισμός ξεκίνησε την πορεία του το σχολείο και τέτοιος παρέμεινε στην εκατόχρονη πορεία του. Εκπλήρωσε αυτό το ρόλο με επιτυχία κάτω από τις αντίξοες συνθήκες που

επέβαλαν οι βουλγαρικές κατοχές και το προσφυγικό ζήτημα. Με τον ίδιο ακριβώς τρόπο χρησιμοποιήθηκαν τα Εκπαιδευτήρια από τους Βούλγαρους κατακτητές, όταν μετέτρεπαν το σχολείο σε βουλγαρικό και κατέστρεφαν τα αρχεία του, ώστε να εκλείψουν τα πειστήρια της ύπαρξης ακμάζοντος ελληνικού στοιχείου στην περιοχή.

Σχεδόν σε όλη την περίοδο λειτουργίας που καταγράφεται στα αρχεία που μελετήθηκαν, διαφαίνεται ο σφιχτός εναγκαλισμός του σχολείου με την εκκλησία. Ιεράρχης ήταν άλλωστε αυτός που πρωτοστάτησε στην ανέγερσή τους, και μεταξύ άλλων, στόχος ήταν να προσελκύσει τους εξαρχικούς ορθόδοξους της περιοχής και να ενισχύσει τους πατριαρχικούς. Το τρίπτυχο «πατρίς, θρησκεία, οικογένεια» προωθήθηκε εντατικά μέσα από μηχανισμούς επιβολής ή προπαγάνδας. Το σχολείο λειτουργούσε ως μηχανισμός επιβολής του Ορθόδοξου Δόγματος. Κάθε άλλη θρησκευτική επιλογή δεν είχε θέση στο σχολείο. Στο διάστημα πριν τη μεταπολίτευση ανέλαβε ενεργό ρόλο στην εκρίζωση των αλλόδοξων θρησκευτικών πεποιθήσεων. Τα κατηχητικά σχολεία ενίσχυαν τη λειτουργία τους μέσω του σχολείου και φαίνονταν να είναι στενά συνδεδεμένα μ' αυτό. Τα βιβλία και τα περιοδικά της εκκλησίας έβρισκαν τους αναγνώστες τους μέσω του σχολικού μηχανισμού, ο οποίος τα επέβαλε ως αναγνώσματα. Ο υποχρεωτικός τους χαρακτήρας δεν αφορούσε μόνο τους μαθητές, αλλά και τους δασκάλους. Στη νεότερη εποχή όμως υιοθετήθηκε πιο διαλλακτική στάση, απαλλάσσοντας τους αλλόδοξους μαθητές από το μάθημα των θρησκευτικών, ενώ σταδιακά ο υποχρεωτικός εκκλησιασμός και η παρότρυνση συμμετοχής στα κατηχητικά σχολεία έπαψε να υφίσταται. Ακόμη και σήμερα όμως, ολοφάνερα προωθεί το ορθόδοξο δόγμα στο οποίο ανήκει η πλειοψηφία των μαθητών του. Αν και φανερά δεν επιβάλλει τη θρησκευτική του προτίμηση, ωστόσο ακόμη και σήμερα η πρωινή προσευχή, οι εικόνες, το μάθημα των θρησκευτικών, οι εκκλησιασμοί όλου του σώματος του σχολείου στις μεγάλες θρησκευτικές και εθνικές γιορτές, δεν αφήνουν αμφιβολία για τις θρησκευτικές προτιμήσεις του. Άλλωστε σ' αυτό το δόγμα ανήκει η πλειοψηφία των μαθητών του, όπως διαφάνηκε από τα μαθητολόγια.

Τα βιβλία και περιοδικά που κυκλοφορούσαν στο σχολείο, είτε απευθύνονταν στους εκπαιδευτικούς είτε στους μαθητές, λογοκρίνονταν. Με τον τρόπο αυτό προσπαθούσε το κράτος να ελέγξει τις ιδέες που κυκλοφορούσαν και διδάσκονταν στα σχολεία. Η τακτική αυτή εφαρμόστηκε ανελλιπώς για πολλά χρόνια μέχρι την περίοδο της μεταπολίτευσης. Παράλληλα με τις απαγορεύσεις όμως εφαρμόστηκε και η τακτική της παρότρυνσης προς συγκεκριμένα αναγνώσματα. Ένα μικρό διάλλειμα περιορισμένης απελευθέρωσης διαφάνηκε στην περίοδο μετά το 1964, παρά το γεγονός ότι και τότε

παρουσιάστηκε απαγόρευση βιβλίου. Η ανάπαυλα αυτή διακόπηκε βίαια από τη δικτατορία. Σε όλο το διάστημα των απαγορεύσεων τα αναγνώσματα που δεν επιτρέπονταν, ήταν σχεδόν αποκλειστικά τα προσκείμενα στην αριστερή πολιτική ιδεολογία. Τα βιβλία των σχολικών βιβλιοθηκών και τα περιοδικά που έφταναν στα σχολεία, έπρεπε να είναι εγκεκριμένα από το Υ. Π., έστω κι αν αγοράζονταν με χρήματα του σχολείου. Μετά τη δεκαετία του 1980 δεν εμφανίζονταν απαγορεύσεις. Ωστόσο θα πρέπει να επισημανθεί πως τα εγχειρίδια που χρησιμοποιούνται πια είναι του Ο.Ε.Δ.Β., ενώ εμφανίζονται και προτάσεις προς συγκεκριμένα βιβλία. Η τακτική αυτή, προφανώς αφού δεν συνδυάζεται με απαγορεύσεις απενοχοποιείται, ωστόσο δεν παύει να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην ιδεολογική καθοδήγηση.

Οι οδηγίες που δίνονταν στα σχολεία αντανakλούσαν τα σημαντικότερα γεγονότα της ιστορικής εξέλιξης της χώρας, τις κυρίαρχες ιδεολογίες και είναι δυνατόν να δώσουν στον μελετητή τους σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή όλης της χώρας και όχι μόνο για την ζωή και την ιστορία της τοπικής κοινωνίας. Το σχολείο λειτουργούσε ως ένας μηχανισμός ομογενοποίησης των πληθυσμών. Οι μαθητές έπρεπε να αποδεχτούν και να τιμήσουν τις επιλογές της κυρίαρχης ιδεολογίας που ασκούσε την εξουσία και για το λόγο αυτό συχνά δίνονταν οδηγίες που αφορούσαν στην ανάδειξη πολιτικών επιλογών, μέσα από ομιλίες εορτασμούς και άλλες εκδηλώσεις. Είχαν υποχρεωτικό χαρακτήρα για όλους, χωρίς να δίνονται περιθώρια μη αποδοχής τους. Τέτοιες ενέργειες ήταν οι ομιλίες και οι εορτασμοί για το ΝΑΤΟ, τον ΟΗΕ, την ΕΟΚ ή τα μνημόσυνα για τους σφαγιασθέντες υπό των κομμουνιστών κ.ά.. Η αριστερά ως ηττημένη του εμφυλίου πολέμου ήταν απόλυτα στιγματισμένη και απαγορευμένη. Απαξιωτικοί χαρακτηρισμοί όπως «*συμμορίτες*» ή επαναπατρισθέντες «*εκ του Σιδηρού Παραπετάσματος*», χαρακτήριζαν αρνητικά τα προσκείμενα στην αριστερή ιδεολογία άτομα, δημιουργώντας συνειρμούς και διλλήματα στην τρυφερή παιδική ψυχή. Από την άλλη η υποχρεωτική ανάρτηση των εικόνων του βασιλιά ή στην περίπτωση της χούντας του εμβλήματός της, εδραίωναν και επέβαλλαν στις συνειδήσεις μαθητών και εκπαιδευτικών την κυρίαρχη ιδεολογία. Τα πιστοποιητικά κοινωνικών φρονημάτων ήταν ίσως από τις πιο ακραίες μορφές ιδεολογικού ελέγχου. Το μάθημα της Αγωγής του Πολίτη μπορεί να θεωρηθεί το κατ' εξοχήν μάθημα που έφερνε στους μαθητές την κυρίαρχη ιδεολογία και τους διαπότιζε μ' αυτήν. Οι μαθητές όφειλαν να έχουν ομογενοποιημένη γλωσσική, θρησκευτική και πολιτισμική ταυτότητα και αυτό επιτυγχάνονταν με κάθε δυνατό τρόπο. Με ομιλίες, γιορτές, εκδηλώσεις, μέσα από την ύλη των μαθημάτων, με επισκέψεις σε χώρους και σωματεία ή σώματα που προήγαγαν

το προαναφερόμενο τρίπτυχο. Άλλες φορές ο προπαγανδισμός ήταν αποκάλυπτος και άλλες φορές καλυμμένος όπως στην περίπτωση που οι μαθητές όφειλαν να γίνουν ενεργοί οικονομικοί πολίτες του κράτους και για το λόγο αυτό προωθούνταν η καλλιέργεια οικονομικής συνείδησης, με την ανάπτυξη του πνεύματος της αποταμίευσης. Ακόμη και η εξωτερική πολιτική της χώρας αποτυπώνονταν στις οδηγίες που δίνονταν προς τους εκπαιδευτικούς και τους μαθητές όπως τότε που εφιστούσε την προσοχή στις *φιλικές σχέσεις με τη Γιουγκοσλαβία* ή όταν επέβαλε τον όρο *Τουρκικός αντί Μουσουλμανικός*. Ακόμη και μετά τη δεκαετία του 1980 που το σχολείο θέλησε να υιοθετήσει πιο φιλελεύθερη και ουδέτερη στάση, έχει να επιδείξει ενέργειες επιβολής ή προώθησης δράσεων ιδεολογικού περιεχομένου. Η εντολή εξαφάνισης των πειστηρίων της δικτατορικής επέλασης από τα σχολεία, η αναγνώριση και ο εορτασμός της εθνικής αντίστασης, η αποδοχή αριστερών συγγραφέων δεν παύουν να είναι πράξεις ιδεολογικού περιεχομένου. Η επιβολή ενιαίων διδακτικών εγχειριδίων μπορεί επίσης να εκληφθεί ως συγκαλυμμένη υπόγεια προπαγάνδα ιδεολογικού και πολιτικού χαρακτήρα. Η προώθηση με διάφορα προγράμματα και σχολικές δραστηριότητες, του ευρωπαϊκού πνεύματος, της παγκοσμιοποίησης, της αντιρατσιστικής στάσης, από τη μια και τη δημιουργία τάξεων υποδοχής από την άλλη, της διδασκαλίας συγκεκριμένων ξένων γλωσσών δεν παύει να υποκρύπτει τον καθοδηγητικό ιδεολογικό ρόλο του σχολείου. Σίγουρα όμως όπως φάνηκε από τη μελέτη των αρχείων έχει εκλείψει πια ο ασφυκτικός έλεγχος, οι κατηγορηματικές απαγορεύσεις και η φανερή στοχοποίηση ομάδων.

Το τρίτο κομμάτι του τρίπτυχου, η οικογένεια, προωθήθηκε, προβλήθηκε, εξυμνήθηκε και αποτέλεσε το βασικό στόχο και συνεργάτη του σχολείου. Η οικογένεια, το κύτταρο της κοινωνικής συγκρότησης και δομής, αυτή που εμπιστευόταν τα νεαρότερα μέλη της στην εκπαίδευση, έπρεπε να βρίσκεται σε άμεση συνεργασία με το σχολείο, ώστε η ιδεολογία, μέσω των μαθητών να εξακτινώνεται στα υπόλοιπα μέλη της οικογένειάς τους. Κάποιες φορές το σχολείο απευθυνόταν άμεσα στην οικογένεια, προκειμένου να προωθήσει τις απόψεις του. Δεν έκρυψε ποτέ την επιθυμία του να παίξει το ρόλο του κοινωνικού αναμορφωτή. Ήταν αυτό το ίδιο όμως που εξύψωσε το ρόλο της μητέρας και αναγνώρισε τις υπηρεσίες της, καθιερώνοντας μάλιστα και ειδική γιορτή της μητέρας. Έπρεπε να εξυψώσει και να τιμήσει τη μάνα, αλλά και την οικογένεια που εκχωρούσε στο σχολείο μέρος των δικαιωμάτων της στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών της. Φάνηκε από τη μελέτη των αρχείων πως ήταν συχνή η παρότρυνση προς τους εκπαιδευτικούς να οργανώνουν συγκεντρώσεις γονέων. Η ικανότητά τους να κινητοποιούν το οικογενειακό περιβάλλον των μαθητών τους,

συγκαταλέγονταν μεταξύ των προσόντων τους. Ιδιαίτερη μάλιστα βαρύτητα δόθηκε στον τομέα αυτό κατά την περίοδο της δικτατορίας. Το σχολείο μέσω των εκπαιδευτικών του, καθοδηγούσε τις οικογένειες στον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών. Η σχέση αυτή παραμένει άρρηκτη ακόμη και σήμερα με τις συγκεντρώσεις γονέων που πραγματοποιούνται τακτικά στα σχολεία.

Διάφορες οργανώσεις και σωματεία σχετίστηκαν και συνεργάστηκαν με το σχολείο. Ο προσκοπισμός, ο Οδηγισμός και ο ΕΕΣΝ υπήρξαν οι πιο στενοί συνεργάτες του σχολείου. Στην κυριολεξία στενοί συνεργάτες καθώς τονίστηκε από το ίδιο το σχολείο η συνάφεια των στόχων τους ως προς το γνωστό τρίπτυχο. Μόνο μετά τη δεκαετία του 1980 έπαψε η παρότρυνση συμμετοχής και συνεργασίας με τα σώματα αυτά. Σε άλλες πάλι περιπτώσεις απαγορεύτηκε η συμμετοχή μαθητών και εκπαιδευτικών σε σωματεία και ομάδες που δεν είχαν συναφείς με το σχολείο σκοπούς. Σ' αυτά περιλαμβάνονταν και πολιτικές ομάδες διαφορετικής προς την εξουσία, κομματικής ιδεολογίας. Μάλιστα στους εκπαιδευτικούς απαγορεύονταν μέχρι το 1982 η συμμετοχή σε κομματικές οργανώσεις ειδικά κατά την προεκλογική περίοδο. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλιζόνταν φαινομενικά η πολιτική ουδετερότητα των εκπαιδευτικών. Φαινομενική, γιατί ουσιαστικά εξαναγκάζονταν να είναι φορείς της κυρίαρχης ιδεολογίας. Επιπλέον αποκλείονταν έτσι η πιθανότητα να επηρεάσουν οι εκπαιδευτικοί το κοινωνικό σύνολο προς διαφορετική ιδεολογική κατεύθυνση, καθώς ιδιαίτερα στην επαρχία, σε παλιότερες εποχές οι δάσκαλοι έχαιραν ιδιαίτερης εκτίμησης από τους κατοίκους. Στο τελευταίο συνέτεινε και η ανάθεση από την πολιτεία στους δασκάλους διαφόρων αρμοδιοτήτων διοικητικής οργάνωσης που αύξαναν το κύρος τους. Τα τελευταία χρόνια έχουν εκλείψει οι απαγορεύσεις αλλά και έχουν απαλλαγεί οι εκπαιδευτικοί από αρμοδιότητες διοικητικού χαρακτήρα. Αυτό το τελευταίο σε συνάρτηση με την άνοδο του μορφωτικού επιπέδου και την εξάλειψη του αναλφαβητισμού, μείωσε το κύρος των δασκάλων.

Όσον αφορά στην αλληλεπίδραση σχολείου και κοινωνίας τονίστηκε ήδη πως το σχολείο θωρήθηκε αναμορφωτής της κοινωνίας. Πέρα από τις ιδεολογικές κατευθύνσεις που περνούσε στον κοινωνικό του περίγυρο, ήταν αυτό που προωθούσε και καθιέρωνε συγκεκριμένη πολιτισμική κουλτούρα. Για πολλά χρόνια υπήρξε το κέντρο διαφόρων πολιτιστικών εκδηλώσεων. Με τις εθνικές και θρησκευτικές εορταστικές εκδηλώσεις που διοργάνωνε κάθε χρόνο, οι οποίες πλαισιώνονταν με παρελάσεις, θέατρα, τραγούδια, μουσική, ποιήματα, με τις γυμναστικές επιδείξεις, τις χειροτεχνικές εκθέσεις, τις περιβαλλοντικές δράσεις, τις ομιλίες κλπ. που διοργάνωνε και οι οποίες ήταν

ανοιχτές στο κοινό, διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο στην ψυχαγωγία και στο πολιτισμικό προφίλ του τόπου. Άλλωστε σε εποχές δύσκολες, το σχολείο προμηθεύτηκε κινηματογραφική μηχανή ενώ οι ταινίες που πρόβαλε απευθύνονταν και στο κοινό. Επέδειξε φιλανθρωπική δράση αλλά και έγινε αποδέκτης φιλανθρωπικών δράσεων. Επέδρασε στο πολιτισμικό πλαίσιο του κοινωνικού περιγυρου, αλλά και επηρεάστηκε από αυτό μέσα από τις επαφές του με τα σωματεία και τις υπηρεσίες της περιοχής. Επηρεάστηκε από την τοπική παράδοση που την ανέδειξε μέσα από διάφορες εκδηλώσεις οι οποίες προωθούνταν και από την κεντρική εκπαιδευτική πολιτική. Υπήρξαν περίοδοι που η πολιτισμική του δράση ήταν εντονότερη όπως συνέβαινε σε όλη τη μεταπολεμική περίοδο, αλλά και στο διάστημα της δικτατορίας, εποχές που δίνονταν πολύ μεγάλη σημασία στις εκδηλώσεις του σχολείου, τόσο από την πολιτεία όσο και από την τοπική κοινωνία. Οι αναφορές σε τέτοιου είδους ανοιχτές εκδηλώσεις που απευθύνονταν σε πολύ μεγάλο κοινό αραιώσαν στα νεότερα χρόνια, πιθανόν γιατί η ανάπτυξη του βιοτικού επιπέδου στη περιοχή πρόσφερε στον πληθυσμό πολλές εναλλακτικές πηγές ψυχαγωγίας, κοινωνικής και πολιτισμικής έκφρασης από φορείς και σωματεία που λειτούργησαν ανταγωνιστικά σ' αυτό τον τομέα. Σε μια προσπάθεια ανάκτησης του ρόλου αυτού διοργανώθηκαν και οι εκδηλώσεις των 100 χρόνων από την ίδρυση των Εκπαιδευτηρίων. Στο σχολείο συνεχίζουν όπως φαίνεται από τα πρακτικά να διοργανώνονται πολιτιστικά δρώμενα και καινοτόμα προγράμματα και στον 21^ο αιώνα. Ίσως έχουν χάσει κάτι από την παλιά αίγλη τους οι εκδηλώσεις, δεν παύουν όμως να υφίστανται.

Όσο αφορά το πρόγραμμα σπουδών της προπολεμικής περιόδου, δεν υπάρχουν πληροφορίες λόγω καταστροφής των αρχείων των Εκπαιδευτηρίων, κατά τη Γ' Βουλγαρική κατοχή. Τη μεταπολεμική περίοδο καθώς και την περίοδο της δικτατορίας, τα διδασκόμενα μαθήματα ήταν : Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Γεωγραφία, Καλλιγραφία, Χειροτεχνία, Ωδική, Γυμναστική, Γεωμετρία, Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Χημεία, ενώ το 1949, εισάγεται η διδασκαλία του μαθήματος της Αγωγής του Πολίτη. Τη δεκαετία του 1950, διδάσκονταν σε όλες τις τάξεις, Θρησκευτικά, Ελληνικά, Μαθηματικά, Γεωγραφία, Καλλιγραφία, Χειροτεχνία, Ωδική και Γυμναστική ενώ Γεωμετρία, Ιστορία, Φυσική Ιστορία, Φυσική Χημεία, από τη Γ' - ΣΤ' τάξη. Τη δεκαετία του 1960, οι μόνες διαφοροποιήσεις είναι ότι η Γεωμετρία και η Φυσική Χημεία διδάσκονται πλέον στην Ε' και ΣΤ' τάξη ενώ η Φυσική Ιστορία και η Ιστορία από τη Γ' ως τη ΣΤ' τάξη. Τη δεκαετία του 1970, η Γεωμετρία και η Αριθμητική ενσωματώνονται σε ενιαίο μάθημα, ενώ το 1971, εισάγεται το μάθημα της Πολιτικής

Άμυνας. Την περίοδο της δικτατορίας, με την αλλαγή του αναλυτικού προγράμματος το 1969, προστέθηκαν μαθήματα σε σχέση με την πατρίδα, τη θρησκεία και την οικογένεια και καθιερώθηκε ο ετήσιος προγραμματισμός εργασιών των εκπαιδευτικών, καθώς αναγνωρίστηκε η αναγκαιότητα και η συμβολή του στην επιτυχία του διδακτικού έργου. Η πρακτική αυτή ατονεί σταδιακά την περίοδο της μεταπολίτευσης.

Στην Α΄ και Β΄ τάξη χρησιμοποιούνταν η μέθοδος Decroly ή Ολική μέθοδος και η Ενιαία Συγκεντρωτική Διδασκαλία. Η τελευταία, αποτέλεσε πρόδρομο της σύγχρονης διαθεματικής διδασκαλίας με πολύ ικανοποιητικά αποτελέσματα με βάση τις εκθέσεις των επιθεωρητών. Σύμφωνα με αυτήν, η διδασκαλία της πρώτης ανάγνωσης γίνονταν με τη μέθοδο των πρότυπων λέξεων. Οι λέξεις εξάγονταν από τα θέματα που απασχολούσαν καθημερινά την τάξη, ενώ προσφέρονταν διάφορα κείμενα τυπωμένα στο τυπογραφείο της, τα οποία χρησιμοποιούνταν για ανάγνωση. Αναπροσαρμογή της μεθόδου διδασκαλίας της πρώτης ανάγνωσης έγινε από το Σχολ. έτος 1972-73, με την επιλογή της αναλυτικοσυνθετικής μεθόδου διδασκαλίας. Στις μεγαλύτερες τάξεις χρησιμοποιούνταν η αναλυτικοσυνθετική μέθοδος και η τριμερής πορεία διδασκαλίας σε όλα τα μαθήματα. Την περίοδο της δικτατορίας όπως φαίνεται στους προγραμματισμούς του διδακτικού έργου, επιχειρείται η σύνδεση, συσχέτιση της ύλης έκαστου διδασκόμενου μαθήματος με την συγγενική ύλη άλλων μαθημάτων, ενώ δίνεται έμφαση στην πρακτική χρησιμότητα και ωφελιμότητα της γνώσης. Στο μάθημα της Ιστορίας όπως και στα άλλα θεωρητικά μαθήματα, ο εκπαιδευτικός προσέφερε το νέο με διηγηματική μορφή, ενώ στο τέλος, όπου ήταν δυνατόν, εξάγονταν ηθικά διδάγματα και συμπεράσματα.

Στην τάξη κυριαρχούσε ο μονόλογος του δασκάλου και η παθητική ακρόαση από τους μαθητές. Οι ερωτήσεις του απευθύνονταν επιλεκτικά στους καλούς μαθητές. Το γεγονός αυτό αιτιολογείται σε συνάρτηση και με το μεγάλο αριθμό μαθητών ανά τάξη, που φαίνεται ότι δυσχέραινε την εκπαιδευτική διαδικασία και την αλληλεπίδραση εκπαιδευτικού, μαθητών. Έμφαση δίνονταν στην εποπτική διδασκαλία και την αξιοποίηση εποπτικού υλικού από τους εκπαιδευτικούς, ενώ μεγάλη σημασία αποδίδονταν στη δημιουργία και καλλιέργεια των σχολικών κήπων από τους μαθητές των μεγάλων τάξεων με τη βοήθεια των εκπαιδευτικών τους.

Επιμέρους στόχοι της διδασκαλίας των μαθημάτων της Ιστορίας, της Γεωγραφίας, της Πατριδογνωσίας και κάθε μαθήματος που επιδέχονταν πατριωτικού φρονηματισμού, ήταν η καλλιέργεια του εθνικού και πατριωτικού φρονήματος των μαθητών (εθνική διαπαιδαγώγηση και φρονηματισμός), η ψυχική και ηθική

προπαρασκευή τους. Η στόχευση αυτή διατηρείται και εντείνεται κατά τη περίοδο της δικτατορίας και σταδιακά ατονεί την περίοδο της μεταπολίτευσης. Έντονη φαίνεται η φροντίδα του εκπαιδευτικού συστήματος για την θρησκευτική αγωγή των μαθητών. Ο τακτικός εκκλησιασμός, οι συστάσεις συμμετοχής των μαθητών στα κατηχητικά σχολεία, η καθημερινή πρωινή προσευχή, φανερώνουν το θρησκευτικό προσανατολισμό του εκπαιδευτικού συστήματος. Μεγάλη έμφαση δίνονταν στο μάθημα της Σωματικής Αγωγής με τη διοργάνωση ετήσιων γυμναστικών επιδείξεων, στις οποίες αναδεικνύονταν και βραβεύονταν οι καλύτεροι μαθητές, αλλά και στη Χειροτεχνία, με την ετήσια επίσης διοργάνωση χειροτεχνικών εκθέσεων. Οι μαθητές των μεγάλων τάξεων έδιναν προαγωγικές και απολυτήριες εξετάσεις, το Φεβρουάριο και τον Ιούνιο, από το 1965 έως το 1976 που καταργούνται.

Η γλώσσα που υιοθετεί το εκπαιδευτικό σύστημα, ως αντικείμενο και μέσο διδασκαλίας, εναλλάσσεται μεταξύ καθαρεύουσας και δημοτικής. Συγκεκριμένα τη μεταπολεμική περίοδο χρησιμοποιείται η καθαρεύουσα μέχρι το 1964, οπότε υιοθετείται η δημοτική γλώσσα. Την περίοδο της δικτατορίας, επαναφέρεται η διδασκαλία της καθαρεύουσας μέχρι την οριστική υιοθέτηση της δημοτικής γλώσσας το 1976.

Από την έρευνα αρχείου, τις εκθέσεις των επιθεωρητών, τις συνεντεύξεις εκπαιδευτικών και μαθητών, προκύπτει ότι δεν υπήρχαν ουσιαστικές αλλαγές στα διδασκόμενα μαθήματα, τις μεθόδους διδασκαλίας και την πορεία διδασκαλίας των μαθημάτων από τη μεταπολεμική περίοδο και την επαναλειτουργία των σχολείων, μέχρι και στις αρχές της δεκαετίας του 1980. Επίσης αναφορικά με τον τρόπο εξέτασης και αξιολόγησης, μέχρι πρόσφατα γίνονταν με αναδιήγηση του μαθήματος από τους μαθητές και στηρίζονταν στην απομνημόνευση.

Η μεταπολιτευτική περίοδος χαρακτηρίζεται από το κοινωνικό αίτημα εκσυγχρονισμού του εκπαιδευτικού συστήματος και εκδημοκρατισμού της παιδείας. Με τη μεταρρύθμιση του 1976 καθιερώθηκε η δημοτική γλώσσα ως όργανο και αντικείμενο διδασκαλίας στο δημοτικό σχολείο, καταργήθηκαν οι εισαγωγικές εξετάσεις από το δημοτικό στο γυμνάσιο, η αριθμητική βαθμολογία και έγινε προσπάθεια εκσυγχρονισμού των σχολικών προγραμμάτων. Ωστόσο δεν παρατηρούνται αλλαγές στις μεθόδους διδασκαλίας, καθώς οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί χρησιμοποιούν τις ίδιες μεθόδους και πορεία διδασκαλίας με την προηγούμενη περίοδο. Τα διδασκόμενα μαθήματα σύμφωνα με το Αναλυτικό πρόγραμμα σπουδών του 1977 είναι: Θρησκευτικά, Ελληνική Γλώσσα, Αριθμητική, Τεχνικά, Μουσική, Γυμναστική, σε όλες

τις τάξεις, Σπουδή Περιβάλλοντος, από την Α΄- Δ΄ τάξη, Ιστορία και Γεωγραφία από την Γ΄-ΣΤ΄ τάξη, Γεωμετρία, Φυσική Χημεία και Αγωγή του Πολίτη, στην Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη. Στην ουσία, παραμένουν τα ίδια με αυτά των προηγούμενων περιόδων, ενώ οι αλλαγές εντοπίζονται κυρίως στην ονομασία τους. Τις τελευταίες δεκαετίες ωστόσο, εισάγεται σταδιακά η διδασκαλία δύο ξένων γλωσσών, της Αγγλικής και της Γερμανικής ή Γαλλικής, ύστερα από επιλογή των μαθητών.

Παράλληλα, με την αλλαγή του ΑΠΣ και την εφαρμογή του ΔΕΠΠΣ (Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών) το 2003, υιοθετούνται νέες διδακτικές προσεγγίσεις και μέθοδοι διδασκαλίας, όπως η διερευνητική- ανακαλυπτική, η ομαδοσυνεργατική και η μέθοδος των σχεδίων εργασίας. Η χρήση των σχεδίων εργασίας επεκτάθηκε μέσω της Ευέλικτης Ζώνης και γενικεύτηκε μέσα από την εφαρμογή του ΔΕΠΠΣ, που προβλέπει την εκπόνηση σχεδίων εργασίας σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα. Στόχος δεν είναι πλέον η μετάδοση της γνώσης από τον εκπαιδευτικό, αλλά η διαθεματική προσέγγισή και οικοδόμησή της, από τους μαθητές ενώ επιχειρείται η σύνδεσή της, με τα ενδιαφέροντα και τις εμπειρίες τους. Τις τελευταίες δεκαετίες παρατηρείται συμμετοχή του σχολείου σε εκπαιδευτικά προγράμματα χρηματοδοτούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως το Σωκράτης Κομένιους και σε καινοτόμες δράσεις/προγράμματα όπως Προγράμματα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας καθώς και Ολυμπιακής Παιδείας τα προηγούμενα χρόνια. Τέλος, παρατηρείται αλλαγή στις κοινωνικές αξίες που μεταδίδονται από το εκπαιδευτικό σύστημα μέσω των μαθημάτων που παύει να έχει εθνοκεντρικό και φρονηματιστικό προσανατολισμό.

Δεδομένου ότι η εκπαίδευση στην πόλη της Δράμας, δεν ξεκίνησε με την ανέγερση των Εκπαιδευτηρίων το 1909, θα μπορούσε να μελετηθεί το αρχαικό υλικό που έχει να κάνει με την εκπαίδευση στο 19^ο αιώνα, ώστε να ερευνηθούν τα γεγονότα που οδήγησαν στην ανάγκη δημιουργίας σχολών. Η άδεια της έρευνας εκδόθηκε για το 9^ο και το 12^ο Δημ. Σχολείο, με αποτέλεσμα να μην είναι δυνατή η έρευνα στα αρχεία των άλλων συστεγαζόμενων σχολείων (6^ο, 13^ο, 1^ο Νηπιαγωγείο, 3^ο και 4^ο Νυχτερινό). Ίσως περαιτέρω έρευνα που να αφορά στα αρχεία των υπόλοιπων σχολείων θα μπορούσε να δώσει περισσότερες απαντήσεις στην κίνηση του μαθητικού δυναμικού των σχολείων του συγκροτήματος, σε σχέση με τον τόπο καταγωγής, τις διαρροές, τα προγράμματα σπουδών και τον τρόπο χρηματοδότησης των σχολείων. Επίσης ενδιαφέρον παρουσιάζει και είναι άξιος μελέτης ο κώδικας της Φιλεκπαιδευτικής Αδελφότητας «*Ηώς*» της Προσοτσάνης, ο οποίος μπορεί να δώσει στοιχεία για την οργάνωση –δράση

της Ελληνικής κοινότητας στην επαρχία αυτή, εξεταζόμενος δε σε συσχετισμό με τους άλλους δύο κώδικες, της Τσατάλτζιας και της Δράμας θα παρέχει τη δυνατότητα σε ερευνητές να απαντήσουν σε ερωτήματα που αφορούν την οργάνωση των ορθόδοξων κοινοτήτων στην περιοχή και το ρόλο τους στην ανάπτυξη της παιδείας. Αδιευκρίνιστος παραμένει ο ρόλος του Προξενείου Θεσ/νίκης και του αντίστοιχου της Καβάλας, σε σχέση με την τοπική κοινότητα και το Υπουργείο Εξωτερικών της ελεύθερης τότε Ελλάδας, ως προς την ανάπτυξη της παιδείας στη Δράμα, αντικείμενο το οποίο αξίζει να μελετηθεί. Μέσα από αυτή μελέτη θα μπορούσε να φανεί και η περίπτωση ή οι περιπτώσεις ατόμων που ευεργέτησαν την περιοχή και παραμένουν άγνωστοι.

Ενδιαφέρον θα είχε επίσης μια εκτενέστερη έρευνα των αρχείων η οποία θα στόχευε στην μελέτη των στοιχείων που συνθέτουν την ταυτότητα του ρόλου και της θέσης του δασκάλου και του μαθητή, όπως αυτή καταγράφεται στα αρχεία του σχολείου. Επίσης ενδιαφέρον θα παρουσίαζε η μελέτη της δράσης που ανέπτυξαν οι σύλλογοι γονέων και κηδεμόνων, αλλά και η σχέση αυτών με το σχολείο. Οι μαθητικές κοινότητες εμφανίστηκαν κάποια στιγμή στα πρακτικά των αρχείων των σχολείων, ωστόσο δεν έγινε εκτενής μελέτη του ρόλου που διαδραμάτισαν στο σχολικό γίγνεσθαι. Ο Επιθεωρητής ο οποίος όπως φάνηκε για μεγάλο χρονικό διάστημα, στεγάζονταν στο σχολείο, τι ρόλο διαδραμάτισε στη λειτουργία του σχολείου και στον έλεγχο συμπεριφοράς των μαθητών και των εκπαιδευτικών του σχολείου; Η οικονομική λειτουργία και διαχείριση του σχολείου, το οποίο όπως φάνηκε είχε δικά του έσοδα αρχικά, θα μπορούσε να δώσει ενδιαφέροντα στοιχεία στον μελετητή και ίσως προτάσεις και ιδέες για την ενίσχυση της οικονομικής αυτόρκειας των σχολείων σήμερα. Η ενδελεχής μελέτη των Μαθητολογίων και των Βιβλίων Σπουδών είναι δυνατό να αποδώσει ένα θησαυρό στοιχείων για τη γεωγραφική προέλευση των κατοίκων και την κοινωνική διαστρωμάτωση της περιοχής καθώς και τις μεταβολές που δέχτηκε αυτή στην πορεία του χρόνου.

Φυσικά το μεγαλύτερο ενδιαφέρον θα παρουσίαζαν τα αρχεία της προπολεμικής περιόδου. Δυστυχώς όμως δεν κατάφερε κανένα από αυτά να γλιτώσει από τους κατακτητές, στερώντας έτσι σημαντικά στοιχεία και πληροφορίες για τη λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων στην ταραγμένη και δύσκολη εκείνη εποχή.

Σίγουρα όμως η περαιτέρω έρευνα των αρχείων έχει να αναδείξει πολλά ακόμη στοιχεία. Αν μάλιστα συνδυαστεί με τη συγκριτική μελέτη των αρχείων άλλων σχολείων της περιοχής μπορεί να δώσει ενδιαφέροντα στοιχεία για τον τρόπο που στις

διάφορες περιοχές αξιοποιούνταν οι κεντρικές κατευθύνσεις που δίνονταν από το ΥΠΕΠΘ και το γραφείο των Επιθεωρητών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

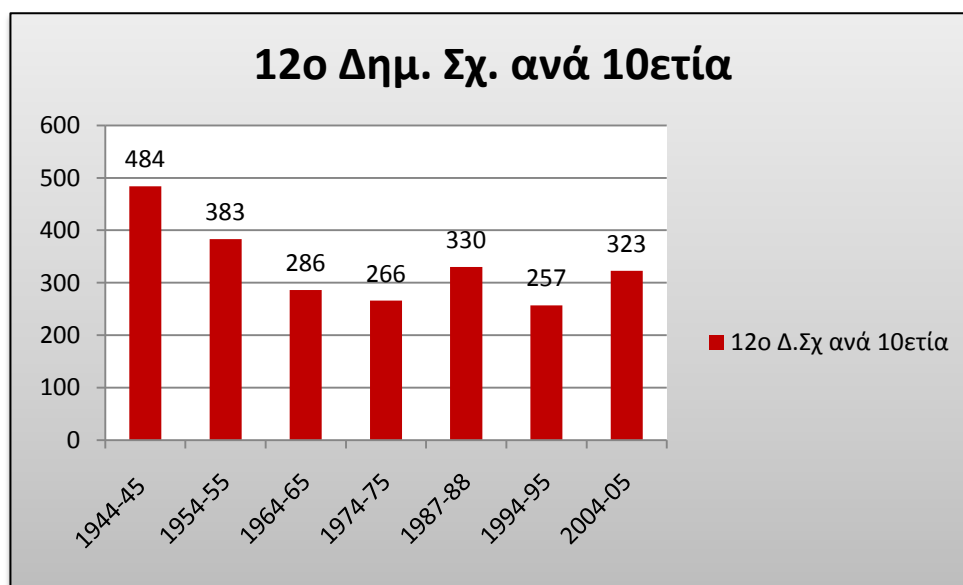
1. Συγκριτικοί πίνακες κατά περιόδους-Γραφήματα.
2. Πίνακας εκπαιδευτικών από το 1912 έως σήμερα .
3. Φωτογραφίες και αρχειακό υλικό από το 1905 έως σήμερα.

Βιβλία από το αρχείο του 12^{ου} Δ.Σ. ΒΠΣ 1945-46 και
ΒΠΣ 1946-48

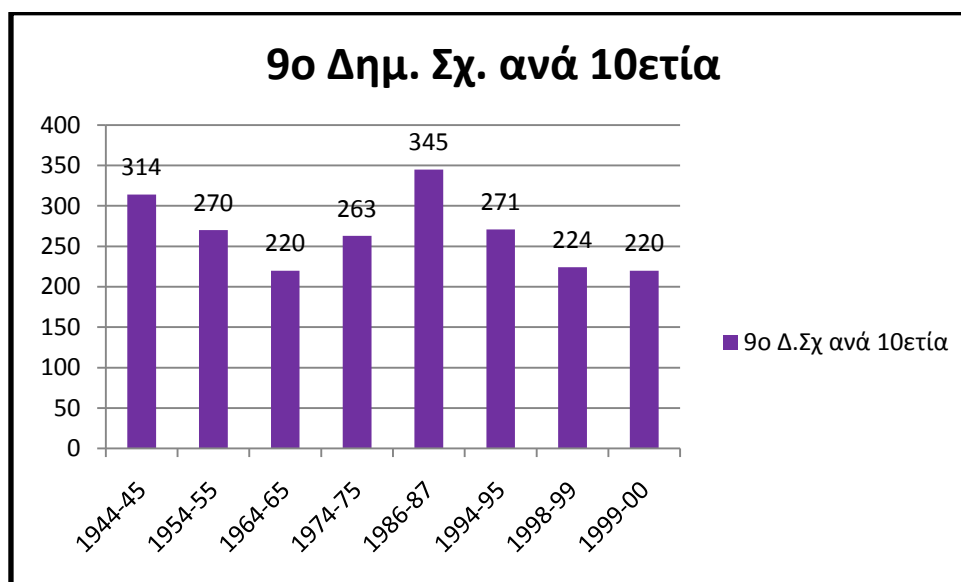
Πηγή: φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας.

1.Συγκριτικοί πίνακες κατά περιόδους-Γραφήματα.

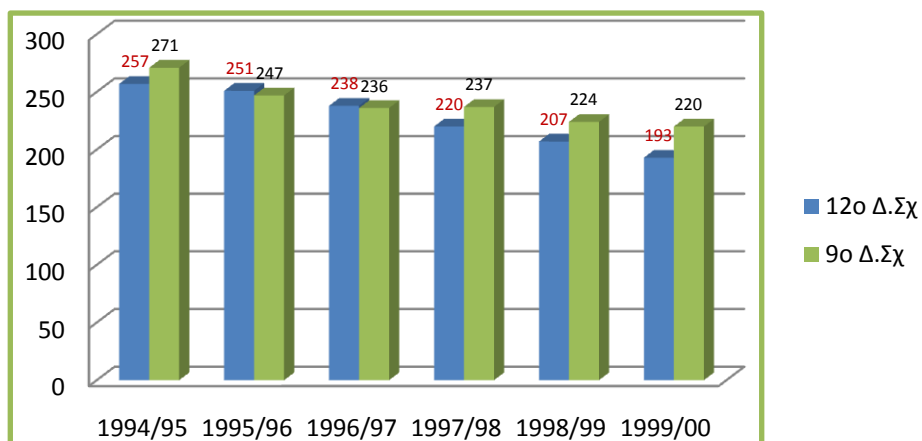
Γράφημα 1-α. Αριθμός μαθητών 12ου Δ.Σ. ανά 10 χρόνια.

0

Γράφημα2-α. Αριθμός μαθητών 9ου Δ.Σ. ανά 10 χρόνια

Σύγκριση 12ου και 9ου 1994-2000

Γράφημα 3-α. Σύγκριση ανάμεσα στο μαθητικό δυναμικό του 12^{ου} και 9^{ου} Δ.Σ. την πενταετία 1994 -1999.

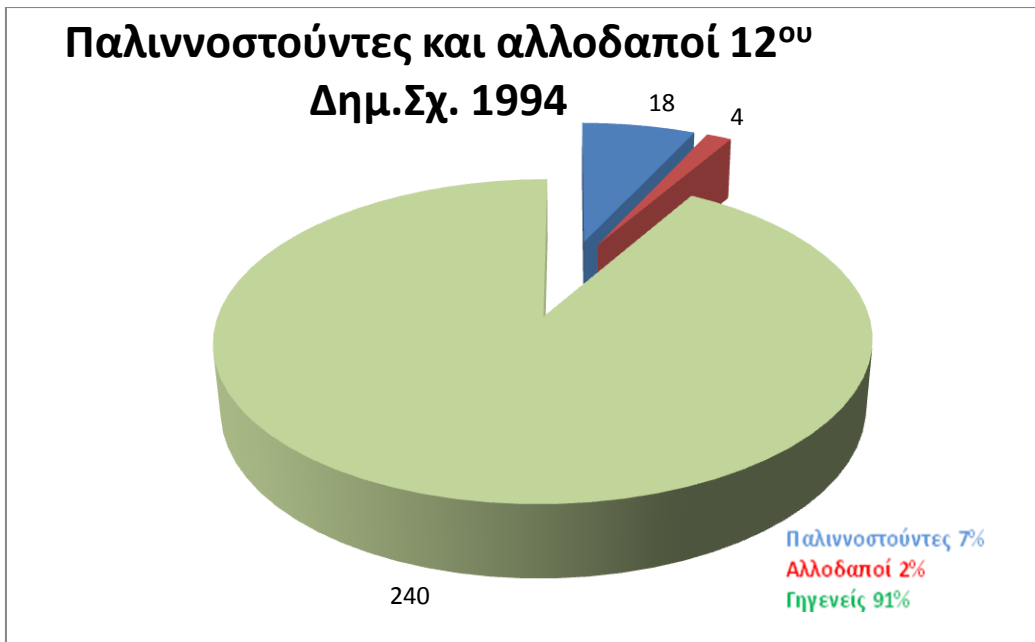
Εγγεγραμμένοι στο 12ο Δ.Σ. από το 1987 ως το 2008.			
ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
1987/88	169	161	330
1988/89	161	143	304
1989/90	149	170	319
1990/91	152	167	319
1991/92	147	149	296
1992/93	140	135	275
1993/94	136	126	262
1994/95	135	122	257
1995/96	138	113	251
1996/97	132	106	238
1997/98	124	96	220
1998/99	118	89	207
1999/00	100	93	193
2000/01	166	143	309
2001/02	170	152	322
2002/03	172	159	331
2003/04	173	162	335
2004/05	171	152	323
2005/06	155	144	299
2006/07	135	132	267
2007/08	122	126	248

Πίνακας 1-α.
Πίνακας των εγγεγραμμένων μαθητών στο 12ο Δ.Σ. από το Σχ. έτος 1987-88 έως το Σχ. έτος 2007-08, κατά φύλο και σύνολο.

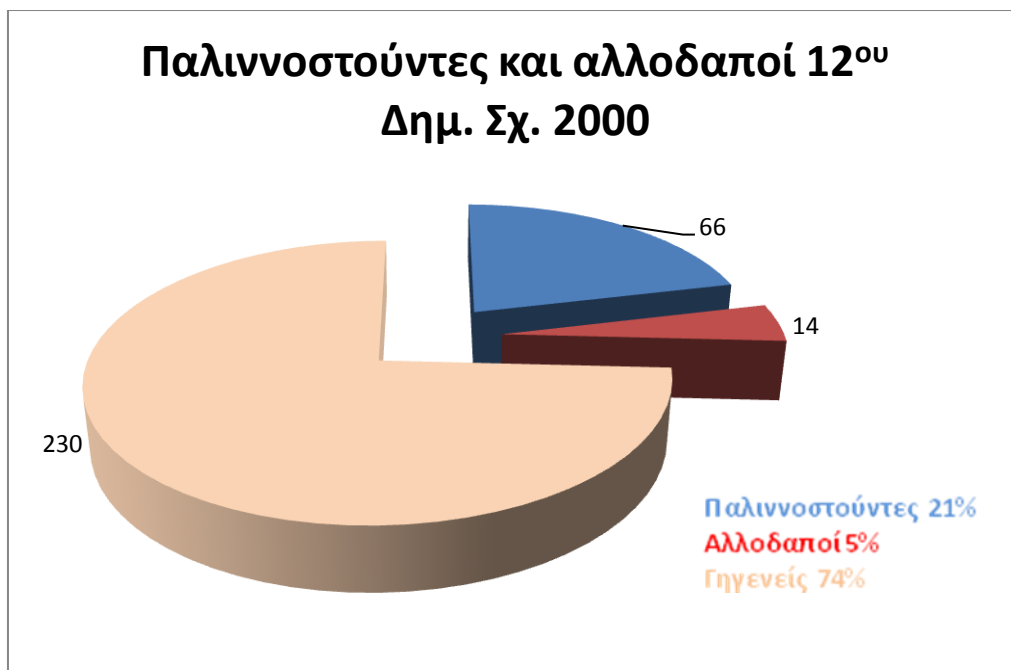
**Παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές 12^{ου} Δημ.Σχ.
από 1994 έως 2008**

ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΠΑΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1994	18	4	22
1995	31	4	35
1996	40	12	52
1997	38	10	48
1998	55	9	64
1999	44	13	57
2000	66	14	80
2001	53	24	77
2002	40	23	63
2003	28	21	49
2004	27	24	51
2005	14	26	40
2006	16	28	44
2007	18	25	43
2008	9	26	35

Πίνακας 2-α. Πίνακας παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δημ. Σχ. κατ' έτος και στο σύνολο από το 1994 μέχρι το 2008.

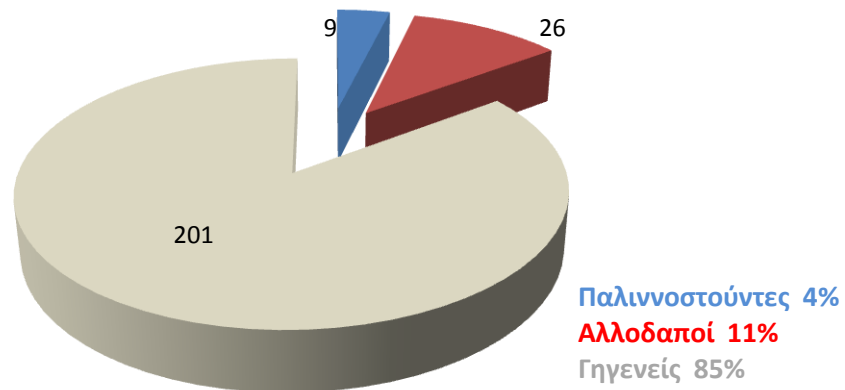

Γράφημα 4-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δ.Σ. κατά το Σχ. έτος 1994, όπου φαίνεται ότι οι παλινοστούντες είναι το 7% , οι αλλοδαποί το 2% και οι γηγενείς το 91% του συνόλου των μαθητών του σχολείου.

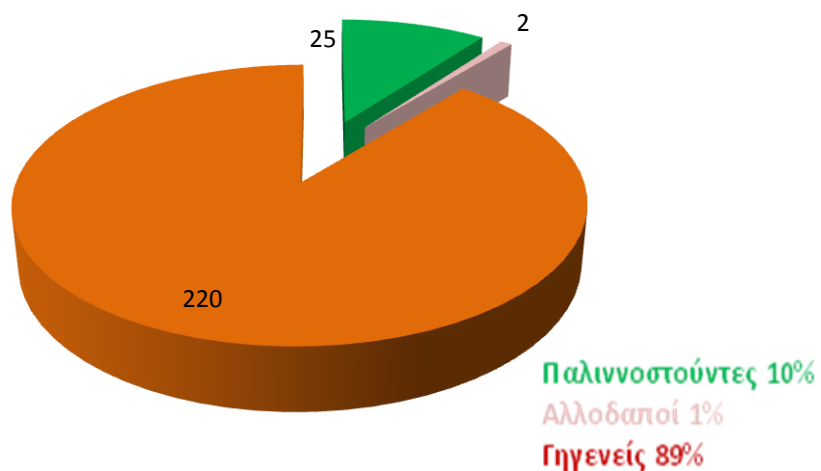
Γράφημα 5-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δ.Σ. κατά το Σχ. έτος 2000, όπου φαίνεται ότι οι παλινοστούντες είναι το 21% , οι αλλοδαποί το 5% και οι γηγενείς το 74% του συνόλου των μαθητών του σχολείου.

Παλινοστούντες και αλλοδαποί 12^{ου} Δημ. Σχ. 2008

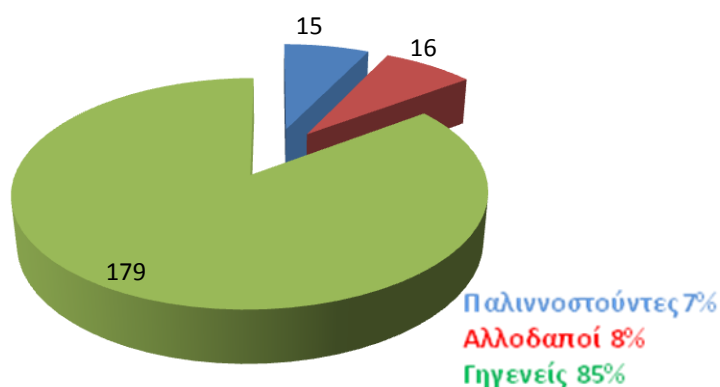
Γράφημα 6-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δ.Σ. κατά το Σχ. έτος 2008, όπου φαίνεται ότι οι παλινοστούντες είναι το 4% , οι αλλοδαποί το 11% και οι γηγενείς το 85% του συνόλου των μαθητών του σχολείου.

Παλινοστούντες και αλλοδαποί 9^{ου} Δημ. Σχ. 1996

Γράφημα 7-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 9^{ου} Δ.Σ. κατά το Σχ. έτος 1996, όπου φαίνεται ότι οι παλινοστούντες είναι το 10% , οι αλλοδαποί το 1% και οι γηγενείς το 89% του συνόλου των μαθητών του σχολείου.

Παλινοστούντες και αλλοδαποί 9^{ου} Δημ. Σχ. 2000

Γράφημα 8-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 12^{ου} Δ.Σ. κατά το Σχ. έτος 2000, όπου φαίνεται ότι οι παλινοστούντες είναι το 7% , οι αλλοδαποί το 8% και οι γηγενείς το 85% του συνόλου των μαθητών του σχολείου.

Παλινοστούντες και αλλοδαποί μαθητές 9^{ου} Δημ. Σχ. από 1994 έως 2008

ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΠΑΛΙΝΟΣΤΟΥΝΤΕΣ	ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ	ΣΥΝΟΛΟ
1995/96	25	2	27
1996/97	31	1	32
1997/98	40	6	46
1998/99	34	11	45
1999/2000	15	16	41

Πίνακας 3-α. παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών του 9ου Δ.Σ. κατ' έτος και στο σύνολο από το 1995 μέχρι το 2000.

**Εγγεγραμμένοι στο 9ο Δ.Σ. από το
1986 ως το 1998.**

ΣΧ. ΕΤΟΣ	ΑΓΟΡΙΑ	ΚΟΡΙΤΣΙΑ	ΣΥΝΟΛΟ
1986/87	190	155	345
1987/88	174	161	335
1988/89	169	159	328
1989/90	168	155	323
1990/91	155	149	304
1991/92	146	145	291
1992/93	148	139	287
1993/94	140	127	267
1994/95	135	136	271
1995/96	121	126	247
1996/97	122	114	236
1997/98	125	112	237
1998/99	108	116	224

Πίνακας 4-α. των εγγεγραμμένων στο 9ο Δ.Σ. μαθητών από το Σχ. έτος 1986-87 έως το Σχ. έτος 1998-99, κατά φύλο και σύνολο.

Συγκριτικοί πίνακες των εγγεγραμμένων στο 9ο και 12ο Δημ. Σχ. μαθητών

Σχ. έτος	Μαθητές 9ου Δ.Σ.	Μαθητές 12ου Δ.Σ.
1946-47	330	520
1947-48	438	587
1948-49	466	634
1949-50	353	470
1950-51	280	338
1951-52	251	340
1952-53	270	357
1953-54	250	368
1954-55	270	383
1955-56	244	253
1956-57	260	262
1957-58	281	254
1958-59	262	278
1959-60	292	242
1960-61	260	248
1961-62	234	245
1962-63	332	241
1963-64	248	246
1964-65	220	286
1965-66	240	313
1966-67	266	343
1967-68	311	350
1968-69	316	348
1969-70	334	326
1970-71	338	325
1971-72	361	325
1972-73	234	248
1973-74	248	261
1974-75	263	266

Σχ. έτος	Μαθητές 9ου Δ.Σ.	Μαθητές 12ου Δ.Σ.
1985-86	ΔΥ	331
1986/87	345	317
1987/88	335	330
1988/89	328	304
1989/90	323	319
1990/91	304	319
1991/92	291	296
1992/93	287	275
1993/94	267	262
1994/95	271	257
1995/96	247	251
1996/97	236	238
1997/98	237	220
1998/99	224	207
1999/2000	220	193

2. Πίνακας εκπαιδευτικών από το 1912 έως σήμερα

Πίνακας εκπαιδευτικών 12^ο Δημοτικού Σχολείου Δράμας

Επί Τουρκοκρατίας δίδαξαν οι παρακάτω δημ/λοι:

Σωκρατίδης
Γιαννούλης
Ούτης
Αστεριάδης
Γαρδέμης Αναστάσιος εξ Ηπείρου
Αθανασιάδης Θεόφιλος
Χρονίδης Πολυχρόνης
Χρονίδης Αστέριος και
Σαμαρτζίδης Κων/νος.

Μετά την απελευθέρωση του 1918 δίδαξαν οι:

Σαμαρτζίδης Κων/νος
Νικολαΐδου Αντιγόνη
Σκαφιδάς Γεώργιος
Θεολόγου Ζαχαρούλα
Κωνσταντινίδης Αθανάσιος εξ Ανδρ/λεως
Χονδρόπουλος Γεώργιος εκ Μ. Ασίας
Σταθόπουλος Δημήτριος εκ Πελοποννήσου
Γκοβάτσος Θεόδωρος εκ Πελοποννήσου
Καραγιαννίδου Κλεοπάτρα εκ Ξάνθης
Βαλαβάνη Ερασμία εκ Θράκης
Καλότυχος Κ.

Πίνακας εκπαιδευτικών από το 1930 έως το 2008

Νικόπουλος Γεώργιος	Καραγιαννίδης Ιάκωβος
Καραγιαννίδου Κλεοπάτρα	Σαλωνίδης Αρχιμήδης
Ηρωΐδης Σάββας	Αγγελίδης Γεώργιος
Χαρτάλου Μαρία	Ασλανίδου Θεοδώρα
Πούλια Ελένη	Στεφανίδου Δάφνη
Πασχαλίδου Κοραλία	Αμερινού Γαρυφαλλιά
Γεωργιάδης Νικόλαος	Γκούσδη Άννα
Γεωργιάδης Γεώργιος	Χ"Κυριάκου Αναστασία
Τζανετάκου Ελένη	Βλαχοπούλου Σταυρούλα
Ωρολογάς Σπυρίδων	Ελευθερόπουλος Δ.
Χαρτάλου Μαρία	Χ"Σαββίδης Γερμανός
Διονυσιάδης Μιλτιάδης	Μπαλαμπάνη Ελισάβετ
Σρόγλου Βασιλική	Ελευθεριάδης Γεώργιος
Σούτου Ευρυδίκη	Τσιάμου Φωτεινή
Καπρίτσιος Ιωάννης	Σηκωτίδης Βασίλης Γ
Παπαχριστοδούλου Βασιλική	Βαϊραμίδης Σωτήριος
Μπάμπαλης Θεόδωρος	Βουγιουκλής Κων/νος

Σλήτα Δήμητρα
 Τελώνης Παντελής
 Βασιλειάδου Κυριακή
 Ρογαλίδης Αντώνης
 Παπαδόπουλος Ιωάννης
 Κασμιίδου Παρασκευή
 Καρλής Γ.
 Τοπαλίδης Β
 Γεωργιάδου Ελένη
 Λαζανά Αθανασία
 Σιώρη Ολυμπία
 Μεσσήνης Κων/νος
 Σιώκου Μαργαρίτα
 Φανουράκη Ελευθερία
 Βασιλειάδης Απόστολος
 Παπαδίνα Αδαμαντία
 Ιορδανίδου Βηθλεέμ
 Λαζάρου Χρήστος
 Ζουγκού Μαρία
 Γιοφτσίδου Καλλιόπη
 Στοϊμενίδης Δημήτριος
 Ηλιάδης Χαράλαμπος
 Νικολοπούλου Ολυμπία
 Κίτσιου Αυγή
 Παλτόγλου Ελένη
 Ελευθεριάδου Μαρία
 Μπαξεβάνη Φωτεινή
 Κανάργια Ραλλού
 Ματάκου Μαρία
 Κορυφίδου Σοφία
 Γεωργούση Βασιλική
 Παπαδάκη Αικατερίνη
 Κωνσταντίνου Λάζαρος
 Ξενιτίδου Δέσποινα
 Φωτιάδης Βασίλειος
 Ζουγκού Μαρία
 Στοϊμενίδης Δημήτριος
 Νικολοπούλου Ολυμπία
 Κίτσιου Αυγή
 Μπαξεβάνη Φωτεινή
 Κανάργια Ραλλού
 Σκουλίδης Κων/νος
 Συρόγλου Αθανάσιος
 Χειλίδου Μελπομένη
 Βασιλειάδου Ελένη

Μάττας Αριστείδης
 Πανώριος Ιωάννης
 Παπαθεμελής Ιωάννης
 Παράσχογλου Αναστασία
 Ραπτόπουλος Γεώργιος
 Τέντσιου Ελένη
 Τσεντεμειδής Θεόδωρος
 Χ"Γεωργιάδου Ειρήνη
 Γαλανού Αναστασία
 Γρηγοριάδου Σοφία
 Λαζαρίδου Όλγα
 Λασκαρίδου Πολυξένη
 Σεραφείμ Κων/νος
 Γκαβανάσιος Κων/νος
 Ηλιάδου Τριαντ Γ
 Καραντώνη Μαγδα
 Κουτέλη Σεβαστή
 Μενέξη Ελένη
 Σοχόμβαλη Ζωή Ξ.Γ
 Αναστασιάδου Δέσποινα Ξ.Γ
 Δεμιρόπουλος Γρηγόριος
 Νίκογλου Χρηστάκης
 Παντούση Χρυσούλα
 Πέγιου Ασημίνα
 Τσιβιλή Εύκλεια
 Τσιομπανίδου Παρασκευή
 Ζιούτης Παναγιώτης
 Αντζα Αικατερίνη
 Αντωνίου Αντώνιος
 Γεωργιάδης Νικόλαος
 Θεοφιλίδου Ειρήνη
 Κουτσούκης Γεώργιος
 Παπουτσή Βηθλεέμ
 Παυλίδου Νίκη
 Τζελέπη Αναστασία
 Αποστολίδου Χρυσούλα
 Βλασίου Ανθή
 Μανδραβέλλη Τριανταφυλλιά
 Μαυρομουστακίδου Ελπίδα
 Παπάρα Δροσιά Ξ.Γ
 Σαμαρά Μαρία
 Σαραπάρης Κων/νος
 Ταστσόγλου Κυριακή
 Χονδροπήδας Ευθύμιος
 Τόλκα Ευανθία
 Αποστόλου Ματετζίδου Κυρ.
 Ασημάκης Συμεών Γ

Βλαχτάση Μαρία
 Καλουπτζή Ευμορφία
 Καρατζόγλου Ιωάννης
 Τσαμπάζης Βασίλης
 Σιδερά Βαϊτσα
 Αδαμίδης Αχιλλέας
 Θεοδωρίδου Βασιλική
 Θεοφιλίδης Παντελής
 Πασχαλίδης Δημήτρης
 Δειρμετζόγλου Ιωάννης
 Παναγιωτίδης Παναγιώτης
 Κεσσανίδης Μιχαήλ
 Πλατίδου Αγνή
 Στάθη Ελισάβετ
 Βαλασιάδης Αργύρης
 Καραμιχάλης Ιωάννης
 Χριστακούδης Ξανθούλης
 Σκουλίδου Μαρία
 Πούλιου Αθανασία
 Δημητριάδης Δημήτριος
 Καραναστάση Αικατερίνη
 Μιχαηλίδου Μαρία
 Μπροντζάκη Μαρία
 Μανδραβέλλης Μιχαήλ
 Βαλκάνη Ανδριάννα
 Συρόγλου Καλλιρόη
 Χειράκης Ιωάννης
 Δούκα Ελένη
 Σαββουλίδου Χριστίνα
 Τρακασόπουλος Γεώργιος

Ιωσηφίδου Παρθένα
 Μανουσίδης Στέφανος
 Σολάκης Βασίλειος
 Στυλιανίδου Σοφία Γ
 Χ"Γεωργίου Χρήστος
 Καλογιάννης Ρίζος Γ
 Παυλίδου Μαρία
 Τσελεπής Λάζαρος Γ
 Αγαθαγγέλου Αναστασία ΟΠ
 Βουρτσάκης Αθανάσιος
 Καραγιαννίδου Αναστασία Γ
 Λιθοξοπούλου Δήμητρα
 Μαγκριωτέλης Γεώργιος
 Μακρή Ελένη Γ
 Παπαοικονόμου Δημοσθένης
 Παρασχίδης Κυριαζής
 Χ' Παπαδοπούλου Αναστασία
 Χ" Παλούσης Κων/νος
 Ναχοπούλου Αγγελική
 Παπαδοπούλου Σταυρούλα
 Τζελέπη Βασιλική
 Μαλανδρή Μαρία
 Γεωργιάδου Χριστίνα
 Γρηγορίου Χαρίκλεια Γ
 Πασχαλίδης Νικόλαος
 Τριανταφυλλίδης Τριαντ
 Κανάκη Αικατερίνη ΟΠ
 Λούστη Αθηνά Ξ.Γ
 Μιχαηλίδου Μάλαμα
 Παπαδοπούλου Καλλιόπη
 Τουγουντζόγλου Άννα Ξ.Γ
 Αχθοφορίδου Ελένη
 Δημαρίδου Ευτέρπη Ξ.Γ
 Ερμείδου Ελισάβετ Εικ
 Καραπαναγιωτίδου Ευτυχία
 Νικολαΐδης Βασίλειος
 Σμπρίνη Βασιλική ΝΤ
 Στεφανίδης Παύλος Μ
 Τσάτση Ελεάννα

Πίνακας εκπαιδευτικών 9^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας

Μαρία Οικονομίδου Δ/ντρια Παρθεναγωγείου το 1909

Ελένη Πηχεών Δ/ντρια Παρθεναγωγείου μετά το 1912

Δάσκαλοι από το 1935 έως το 1975

Κωνσταντινίδης	
Δημήτριος	
Μυρώδης Ιωάννης	Δουλγέρης Κων/νος
Κωνσταντινίδης Αθανάσιος	Θεμελή Άννα
Αθανασιάδου Χρυσάνθη	Βαλαβάνη Ερασμία
Γεωργίου Κατίνα	Σπανού Σταυρούλα
Γεωργιάδου Αικατερίνη	Ματάκου Μαρία
Αστεριάδου Ελένη	Κωνσταντινίδου Μαγδαληνή
Τελώνης Παντελής	Μηλιώτου Δέσποινα
Καραπέτσα Αλκινόη	Γιοφτσίδου Καλλιόπη
Μπάμπαλης Θεόδωρος	Κουτσουράδη Ροδιά
Σπανός Παναγιώτης	Καμπισιούλης Γεώργιος
Βαρυπάτη Ελλάς	Καραϊσαρλής Δημήτριος
Μήτσου Κων/ντία	Τσοκαταρίδης Ιωάννης
Ανθογαλίδου Ζεμπουλιά	Αρωνίδης Κοσμάς
Μήτσου Καλλιόπη	Κυλλέκογλου Μερόπη
Αναστασιάδης Λάζαρος	Μιχαηλίδης Δημήτριος
Παπασταύρου Νικόλαος	Παπαχριστοδούλου Βασιλική
Γεωργιάδης Γεώργιος	Φλώρου Σοφία
Σμυρναίου Δέσποινα	Κώττα Ευαγγελία
Θεμελής Γεώργιος	Συμεωνίδου Ελισάβετ
Χατζηκώστα Ελένη	Γεωργακάκης Δημήτριος
Σιώρη Ολυμπία	Χάκκας Κων/νος
Κιοσκλή Ιωάννα	Παπαδάκη Αικατερίνη
Βογιατζή Στέλλα	Βέκιος Κων/νος
Μεσσήνης Κων/νος	Σκουλίδου Μαρία
Καλαϊτζίδου Ξενία	

Δάσκαλοι από το 1975 έως το 2000

Ζιώγου Ευτέρπη	Σωτηρέλη Χαριτωμένη
Χατζηκώστα Ελένη	Κεφαλίδης Μιχαήλ
Θωμάς Θωμά	Αθανασούλιας Αριστοτέλης
Πανίδης Κωνσταντίνος	Γεωργίου Χρήστος
Τζεμίδιμπε Αθηνά	Αδαμίδης Αχιλλέας
Μηλιώτου Δέσποινα	Τσοκαταρίδου Αικατερίνη
Καμπισιούλης Γεώργιος	Στόκα Βασιλικά
Αντωνιάδου Γεωργία	Γερούδη Σοφία
Λουκουμά Μερόπη	Κουτούβα Άννα
Λαζαρίδου Σταυρούλα	Κιαπίδης Δημήτριος
Στοιμενίδης Δημήτριος	Τσεντεμεϊδης Κων/νος
Αλιμούδη Λεμονιά	Αποστόλου-Ματεντζίδου Κυριακή
Γουγουςάκη Αλεξάνδρα	Λασκαρίδου Πολυξένη
Αναγνωστόπουλος Διονύσιος	Ξεινού Δέσποινα

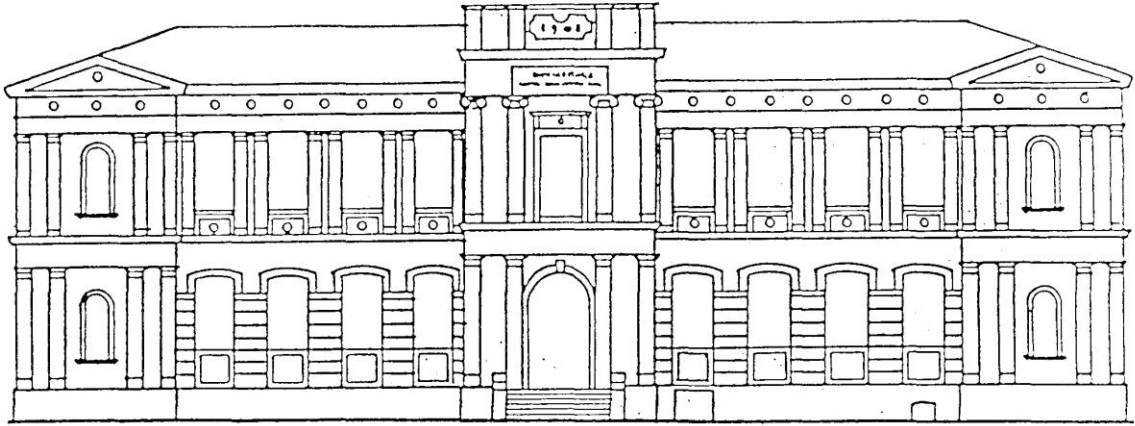
Κίτσου Ειρήνη
 Βασιλεάδης Γεώργιος
 Κυριακίδου Μαριάνθη
 Τσιμπερίδης Δημήτριος
 Λιθοξόπουλος Αχιλλέας
 Πλατίδου Αγνή
 Βλάχου Αναστασία
 Σπανού Σταυρούλα
 Ποζατζίδης Γεώργιος
 Καρανασάση Αικατερίνη
 Σεμπελίδου Δέσποινα
 Στάκταρη Παρασκευή
 Λεοντής Θεμιστοκλής
 Αηδονοπούλου Βαλεντίνη
 Χρηστακούδης Ξανθούλης
 Τηλέλης Επαμεινώνδας
 Κοσμίδης Διαμάντιος
 Πέτκογλου Ευδοξία
 Πετμεζάς Παναγιώτης
 Παπαδοπούλου Παναγιώτα
 Παπάζογλου Χρήστος
 Γρηγοριάδου Σοφία
 Κεσίδου Σοφία
 Στανίτσα Θεοδοσία
 Παπαθεμελής Ιωάννης
 Χ' Παναγιώτου Δημήτριος
 Σεφερίδου Ιφιγένεια
 Αντωνακέρη Φεβρωνία
 Σιδηρόπουλος Γεώργιος
 Βουγιουκλής Κωνσταντίνος

Παπαδόπουλος Νικόλαος
 Ελευθεριάδου Φεβρωνία
 Μισηρά Ευτυχία
 Ιωαννίδου Κασσιανή
 Σολάκης Χρήστος
 Τσιάμου Φωτεινή
 Κιπλιώτη Αθηνά
 Κόνδη Βικτωρία
 Καραντώνη Μαγδαληνή
 Μανδραβέλλη Τριανταφυλλιά
 Μαυρουδή Δέσποινα
 Ηλιάδου Τριανταφυλλιά
 Αδαμαντίδου Ελισάβετ
 Μαργαριτόπουλος Κωνσταντίνος
 Τσιομπανίδου Παρασκευή
 Καλοκύρης Αθανάσιος
 Κανταζίδου Καλλιόπη
 Κυριαζίδης Ευστράτιος
 Ραπάνη Δέσποινα
 Θεοδοσίου Αργύριος
 Αλεξάκη Συμέλα
 Σιανίδου Δήμητρα
 Αβραμίδου Μαρία
 Τρακασόπουλος Γεώργιος
 Μαγκριωτέλης Γεώργιος
 Στοϊμενίδου Γεωργία
 Τούρνα Αναστασία
 Λουκίδης Ιωάννης
 Χ"Κυριάκου Αναστασία

Πίνακας εκπαιδευτικών 13^{ου} και 16^{ου} Δημοτικού Σχολείου Δράμας
Δάσκαλοι του 13^{ου} από το 1927 έως το 1960 και του 16^{ου} από το 1954 έως το 1965

Παπαηλίας Ηλίας
Παπαηλία Ελένη
Ζαμβουνίδης Ανδρέας
Πηλιάδης Αντώνιος
Φεσσά Ευαγγελία
Παπανικολάου Μελπομένη
Μακροπούλου Δωροθέα
Παπασταύρου Νικόλαος
Κικινίδου Πολύμνια
Θεμελή Άννα
Αναστασιάδης Λάζαρος
Βασιλειάδου Κυριακή
Αργυρόπουλος Θεόδωρος
Χαρμανταρίδου Περσεφόνη
Μαυρογένης Αβραάμ
Αναστασιάδης Κων/νος
Κασιμίδου Παρασκευή
Παπαδόπουλος Ιωάννης
Μελαδίνης Αριστείδης

3.Φωτογραφίες και αρχειακό υλικό από το 1905 έως σήμερα.

Σχέδιο πρόσοψης από την αρχιτεκτονική μελέτη
Κ. Μυλωνά για την αναπαλαίωση των Εκπαιδευτηρίων.
Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχολείου Δράμας.

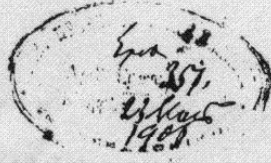
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ
ΕΠΙ ΤΩΝ
ΚΕΩΤΕΡΙΚΩΝ

ΑΘΗΝΗΣ ΤΗ. 19 Μαΐου 1900

ΤΜΗΜΑ Α'
ΕΜΠΙΣΤΕΥΤΙΚΟΝ ΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΑΡ. ΕΜΠ. ΠΡΩΤ.

1510

Πρὸς τὸν ἰσ. Δουσαγονίου
Γεν. Πρόξενον

Ἐπὶ μνησθῆναι ἐν τῷ ἀπὸ 14 ἰσλα-
μαϊκοῦ λαυλάριδμον ἔγγραφοῦ μου,
διαβιβάζω ὅτι συντημέναι ἐν
ἀπὸ 18 Μαΐου ἰσλαμικῆς ἐκτε-
ριστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ γυμνασίου
ἐπιμελητηρίου Μεγά, ἀναμοινοῦται
ἐν ἀπόφασί ἐν ὅπως ἀναφέρει ἐν
δαπάνων ἐκ ἀντιφάσεων ἐν σχημα-
τικῆς κληρίων δραμάτων καὶ σὰν παρα-
καταβά τὰ μεριμνήσονται περὶ τῆς ἀπο-
στολῆς ἀποστολῆς αὐτῆς ἐν τὸν Μικρο-
πολίων δραμάτων.

Ἰσχυρῶς ὅπως ἡ ἐπιτροπὴ δεῦρο ὅτι
παρῆχομεναι ἑκείνῃ μιν καὶ χωρὶς τῆς
ἐκδοτῆς τῆς ἐπιτροπῆς καὶ ἀντιφάσεων ἐκ
ἐκτεριστικῆς γερμανίας δὲ ἀνακαταβάσει
πρὸς, πέραν τῆς προδιορισθείσης ἀπο-

χρίωνον μεταφορῶν τῶν Σαπῶν,

 εἰς παραπομπὴν τῶν συννοουμένων

 μετὰ τοῦ Μητροπολίτου Δράμας ὅπως

 αἰετὶ λαχίστα μετὰ τῶν Ὑπ. Πύμης

 ἢ ἀνίμρου τῶν σχεσίων, εἰδοποιοῦ-

 μένων τῶν ὑπουργίων περὶ τῶν ἡμερῶν

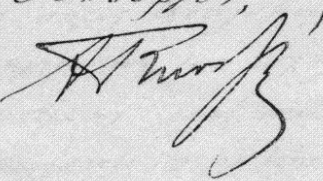
 τῶν ὑποθημῶν τῶν αἰτήσεων ἵνα διὰ

 τῶν ἐν Κωνσταντίνῳ Β. Πρεσβείας καὶ

 τῶν Πατριαρχείων ἐνισχυθῶμεν ὅπως

 τὸ φερμανίον ἐκδοθῶ ἐν τῶν ἐκδοθῶ-

 σιν προδικασίας.

ὁ ὑπουργός,

Ἐγγραφο τοῦ Υπ. Ἐξωτερικῶν πρὸς τὸν Πρόξενον Θεσ/νίκης, (19 Μαΐου 1905), με τὸ ὁποῖο διαβιβάζεται ἐπιστολὴ τοῦ Νηπιακοῦ Ἐπιμελητηρίου Μετὰ πρὸς τὸν Μητροπολίτη Δράμας Χρυσόστομο, ὅπου τοῦ ἀνακοινώνεται ἡ πρόθεσις τοῦ ΝΕΜ νὰ ἀναλάβει τὴν ἀνέγερσιν ἐν τῷ Δράμα σχολικῶν κτιρίων. Ὁ ὑπουργὸς παρακαλεῖ γιὰ τὴν ἀσφαλῆ ἀποστολὴν τῆς ἐπιστολῆς ἐπὶ τῶν ὑποθημῶν τῶν αἰτήσεων ἵνα διὰ τῶν ἐν Κωνσταντίνῳ Β. Πρεσβείας καὶ τῶν Πατριαρχείων ἐνισχυθῶμεν ὅπως τὸ φερμανίον ἐκδοθῶ ἐν τῶν ἐκδοθῶσιν προδικασίας.

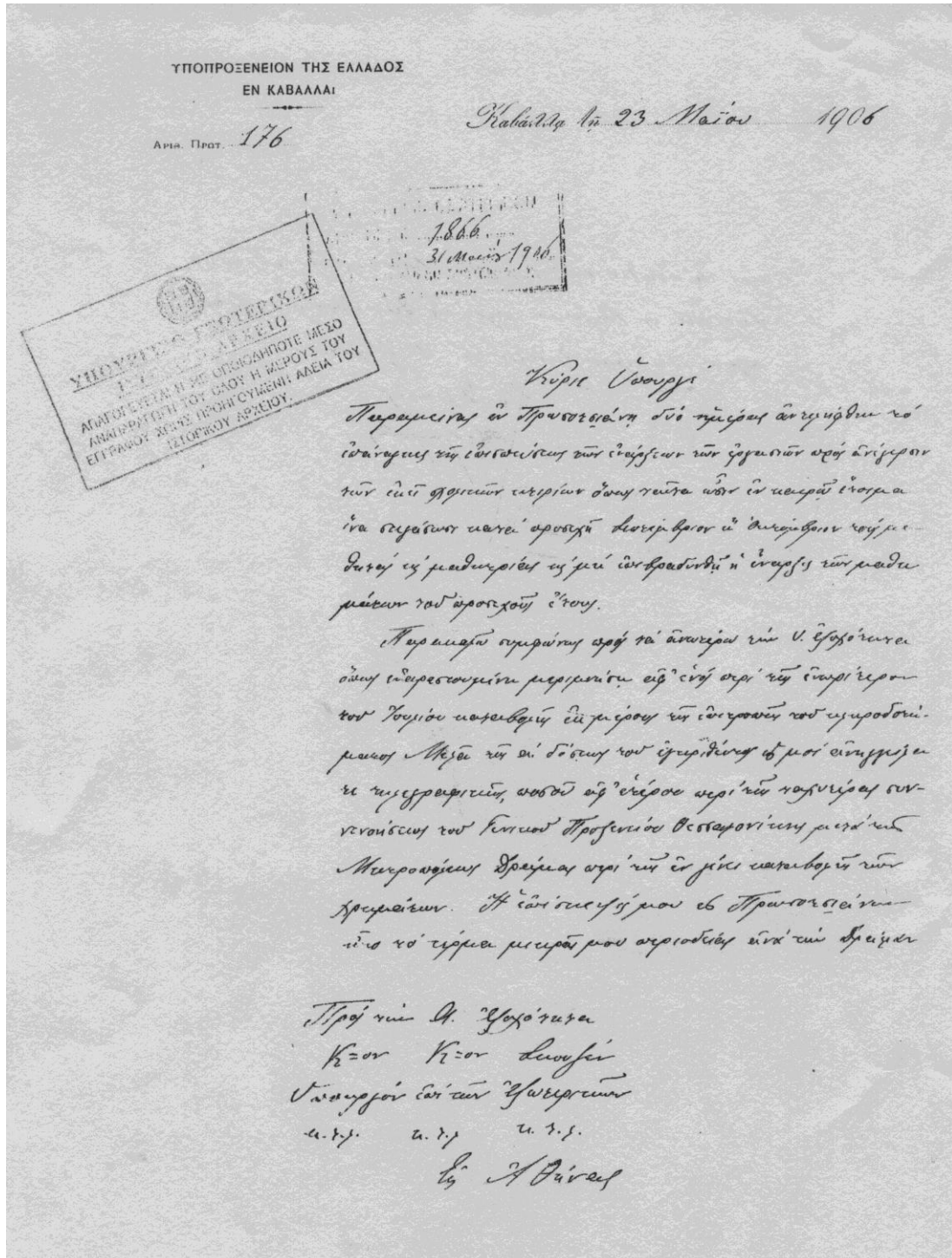
Πηγή: Φωτογρ. ἀρχεῖο 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας

Correspondence of Mrs. [Name] 1906 V

Received from [Name] [Address] [Date] 1906 [Amount]

15 [Date] [Name] [Address] [Date] 1906 [Amount]

Jan 1st	1906	100.00	100.00
Feb 1st	1906	200.00	300.00
Mar 1st	1906	150.00	450.00
Apr 1st	1906	250.00	700.00

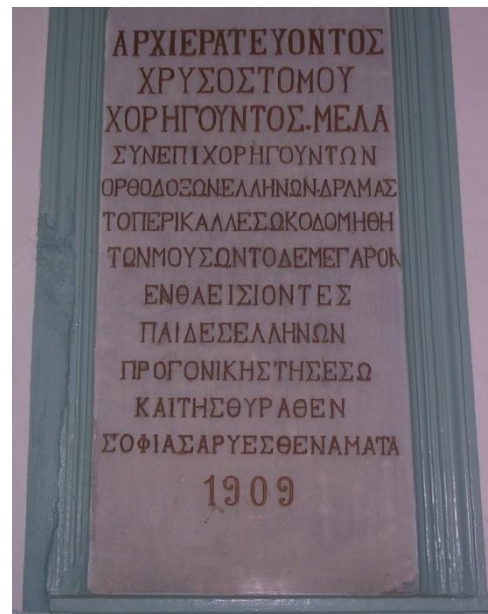

Επιστολή του Μαυρουδή, πρόξενου στην Καβάλα, της 23ης Μαΐου 1906, με την οποία ζητά από τον Υπ. Εξωτερικών Σκουζέ, να μεριμνήσει ώστε να αρχίσει άμεσα από το κληροδότημα Μελά, η καταβολή χρηματικού ποσού για την ανέγερση των σχολών Δράμας και Προσοτσάνης.

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Αικατερίνης Κουτουζιάδου

Φωτογραφία των εγκαινίων των Εκπαιδευτηρίων Δράμας, με ιδιόχειρη αφιέρωση του Μητροπολίτη Χρυσόστομου προς το ΝΕΜ, η οποία γράφει: «τα χορηγία Μελά ιδρυθέντα εν Δράμα σχολικά εκπαιδευτήρια. Ο Δράμας Χρυσόστομος, 1909». Στη φωτογραφία φαίνεται κάτω από το δεξί δέντρο της αυλής το κενοτάφιο προς τιμή της δωρήτριας του οικοπέδου Μ. Αριτζίδου και του γιου της Ανέστη.
 Πηγή : Φωτογρ. αρχείο Ιδρύματος Β. Μελά για την Προσχολική Αγωγή. (πρώην ΝΕΜ)

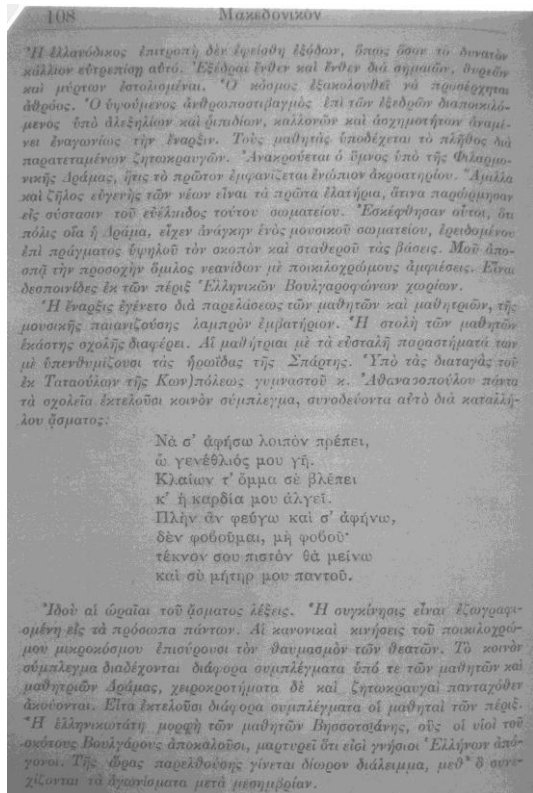
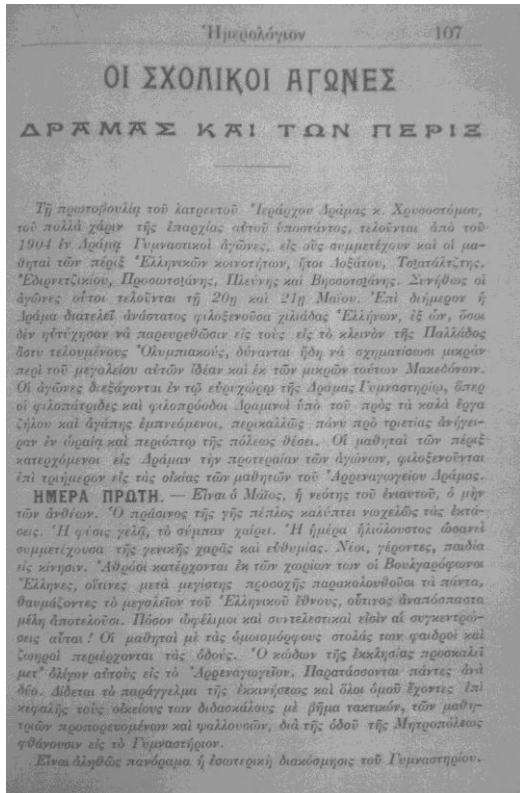
Εντοιχισμένες πλάκες στις εισόδους των Εκπαιδευτηρίων, οι οποίες αναφέρουν :
 «Αρχιερατεύοντος Χρυσοστόμου, χορηγούντος Μελά, συνεπιχορηγούντων Ορθοδόξων Ελλήνων Δράμας...» σύμφωνα με την επιθυμία του ΝΕΜ.
 Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Ο Μητροπολίτης Δράμας Χρυσόστομος με τις αρχές του τόπου και τον Δ/ντή του Αρρεναγωγείου Κων/νο Σαμαρτζίδη (πάνω αριστερά). Χειμώνας του 1909, μόλις άρχισαν να λειτουργούν τα Εκπαιδευτήρια.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Μαθήτριες του Παρθενγωγείου στις αρχές του αιώνα.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Ἀπόσπασμα ἀπὸ το περιοδικὸ Μακεδονικόν Ημερολόγιον του 1911, ὅπου περιγράφονται οἱ σχολικοὶ ἀγῳνες τῆς Δράμας, που εἶχε θεσπίσει ὁ Μητρ. Χρυσόστομος.
Πηγή: Φωτογρ. ἀρχεῖο Ν. Γεωργιάδῃ

Σχολικὸς Κῆπος Ἀ' Δημοσίου Σχολ. Δράμας, Ἀ' Περιφέρειας
Ἰούνιος 1939

Πηγή: Φωτογρ. ἀρχεῖο 12⁰⁰ Δημ. Σχ. Δράμας

Απόφοιτοι του Α' Δημ. Σχ. Δράμας,
21/6/1940.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Κων. Σκουλίδη

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Τάξεις	Ενταξιακοί μαθητές			Επιπλέον μαθητές			Μαθητές που εισήχθησαν με εισέπραξη			Μαθητές που εισήχθησαν με εισέπραξη			Μαθητές που εισήχθησαν με εισέπραξη			Μαθητές που εισήχθησαν με εισέπραξη		
	Αρ.	Θέση	Σύνολο	Αρ.	Θέση	Σύνολο	Αρ.	Θέση	Σύνολο	Αρ.	Θέση	Σύνολο	Αρ.	Θέση	Σύνολο	Αρ.	Θέση	Σύνολο
A'	133	122	255	133	122	255	84	72	156	49	50	99	-	-	-	-	-	-
B'	60	41	101	60	41	101	60	41	101	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Γ'	48	34	82	48	34	82	48	34	82	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Δ'	45	33	78	45	33	78	45	33	78	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ε'	42	28	70	42	28	70	42	28	70	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Σύνολο	404	315	719	402	315	717	352	264	616	50	51	101	73	56	129			

129 x 70 = 9.030.
δρχ. 50 εκ τελών, δρχ. 20 εκ Προνοίας

"Εντάξια μαθητές 10^{ος} Ιουνίου 1945
"Ο Επιδότηση"

Οι Υποψήφιοι:

[Signatures]

Πίνακας τον οποίο κατάρτισε η τριμελής Εξεταστική Επιτροπή, κατατάσσοντας τους μαθητές σε τάξεις. Στην άκρη του πίνακα γίνεται υπολογισμός και των χρημάτων που εισέπραξε το σχολείο από τα παράβολα των μαθητών που πήραν απολυτήριο. 129x70= 9.030 δρχ. (δρχ. 50 εκ τελών, δρχ. 20 εκ Προνοίας)
 Πηγή: Αρχείο 12^{ου} Δημ. Σχ. Δράμας.

ΣΤ' τάξεις Δ' Δημοτικού Σχολείου Δράμας Β' Π.
(Έκπαιδευτηρίων)
μετά του διδακτικού προσωπικού Σχολ. Έτους 1949—1950

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Σχίσδιον έγκυβητισμό.
Δ' Δημ. Σχολείου Δράμας Δράμα 25 Ιανουαρίου 1953
Β' Τίτριν.

Προς
Λοις κ. κ. γονείς και υπέρμαχους
των μαθητών του Δ' Δημ. Σχολείου Δράμας Β' Τίτριν.

Κύριε

Ως δα εως είναι γνωστόν την 14^{ην} Σεπτεμβρίου π. έ.
ενώματον εις ευχαιτέρων εις γονείς και υπέρμαχους των μα-
θητών του Σχολείου μας.

Κατά την ευχαιτέρων αυτών μετά την εις έρχη-
σιν του Διευθυντά του Σχολείου, περι την αναγκών αυτού
για την ύψαιουση της ευχαιτέρων, εις την οποίαν
έλαβον μέρος πηλείτοι γονείς, αναγκαιότης σηοφάνως, ο-
θεν ούτοι διά μηνιαίων προαιρητιών εισφορών, εν-
εχέουον το Σχολ. Λαμείον πρός θερασίαν των αναγκ-
ών του Σχολείου μετά των οποίων είναι και η δασα-
νη των 3.500.000 δραχ. δια των άμοιτων των μαθητήρι-
α, η ευχαιτέρων του Διδακτερίων και η αγορά
έσοφτεριών όργανων διδασκαλίας. -

Η ευχαιτέρων των γονέων έξέμαχεν εισφορών
εις την κ. κ. 1) Γορδανίδου Γορδ., 2) Πασιδοσσηίου
Βασ., 3) Καϊδήροχου Μαρίας, 4) Αγγελοσσηίου Δω-
νά, και 5) Μουσεβόχου Τζάν, ης εις ευχαιτέρων
μετά της Σχολ. Έφορείας κατέλασε τους γονείς εις κα-
τηγορίας αναγκών της είνονομητης θέσεως αυτών
και μαθήριον τα ποσά των μηνιαίων εισφορών.

Τῆς εἰσορᾶς ἀποχρησθέντες τὰ ὄργανά καὶ οἱ ὀφειλόμενοι ἄπορα.
 Δι' ἡμᾶς ἢ ἑπιτροπῆς καθήρτες διὰ τὸ δῆμον, ἡμεῖς ἀπὸ Ἰα-
 νουαρίου μηνὸς, ἕως Μαΐου ἢ.ε. ἢ μηνιαίαν εἰσορᾶν τὸ
 ποσὸν τῶν δραχ.

Τῶν ἐκτελεστέων ἐπιτροπῶν διημεῖν παρακαλοῦμεν ἀ-
 φῶν ἐπιμελεστέως καὶ ἐπιτρόφως, γὰρ τῶν ἀποστείγητε
 μαζί με τῶν εἰσορᾶν τοῦ μηνὸς Ἰανουαρίου ἐπὶ τῶν
 ἀποχρ. ἑφοριᾶν ἡμεῖς διορισθέντες εἰσπραξέτε. —

Ἡ διημεῖς τυχερῶς ἀσφαλείτως διὰ τὸν υἱοκαταρτισμὸν
 τοῦ προὔθετο γονεῖν τῶν εἰσπραξέτε, ἵνα καθαρῶς ἴσως ἀ-
 γαθῶς καὶ τὰς ἐπιμελεῖς διατάξας. —

Διὶν ἀμφιβολοῦμεν ὅτι οἱ γονεῖς, ἀνακαταρτίζοντες
 τὰς ἀνάγκας τοῦ σχολείου, ἐπιμελεῖς τὰ διχθεῖν
 τῶν υἱοκατ' αὐτῶν ἑπιμελεῖς χάριν τῶν παιδιῶν τῶν
 καὶ διὰ ἀνακαταρτίζοντες ἐπὶ δῆμον ἴσως τὸ ποσὸν
 τῆς εἰσορᾶς εἰς τὰ ταμιεῖα καὶ ἀσφαλείτως ἐξο-
 δα τῆς οἰκονομίας τῶν. —

Διὶν διημεῖν γὰρ πιστεύομεν ὅτι γὰρ εἰρεθῶν
 γονεῖς ἐπὶ τὰ δῆμον γὰρ μὴ ἴσως γὰρ καθαρῶς
 εἰδέντα ὑπὸ τῆς ἑπιτροπῆς ποσῶν, πρᾶγμα ἐπὶ γὰρ
 μὴς ἴσως ποσῶν. Ἀνακαταρτίζοντες ὅτι πρᾶγμα
 γονεῖς γὰρ ἀφῶν τὰ καθαρῶς εἰδέντα εἰς αὐτοῦ
 ποσῶν.

Εἰμὲν δεῖται ὅτι ἡ ποσῶν καὶ τῶν εἰρεθῶν
 ἀνδρῶν φέρει τῶν γραμματικῶν καὶ τῆς προ-
 δού, ἄσως μνηστῶν τοῦ ἀμνηστῶν ἑπιτροπῶν
 ἴσως Ἀράμας ἑπιτροπῶν καὶ τῶν ποσῶν
 αὐτοῦ.

Εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐπιμελεῖς γὰρ ἀφῶν

ταμιεῖν. Τῶν δὲ μνηστῶν διὰ τῶν νῦν γονεῖν
 εἶναι ἀσφαλείτως διορισθέντες καὶ ἐπιμελεῖς. ἵνα
 ἴσως τῶν ἀφῶν καὶ τῶν ποσῶν μὴ τὰ παι-
 δια μὴ ἐπὶ ἔργα.

Τὸ μῆνον τῶν παιδιῶν μὴς ἐπιμελεῖς ἀπὸ μὴς
 καὶ ἴσως.

Ἡμεῖς τῶν εἰδέντα ὅτι μὴ τῶν ποσῶν ὅσον τῶν πο-
 σῶν γὰρ ἐπιμελεῖς τῶν ποσῶν μὴς

διορισθέντες μὴς ποσῶν μὴς.

Ἡ ἀσφαλείτως ἑπιτροπῶν.

Ἡ ἀσφαλείτως ἑπιτροπῶν ποσῶν ἑπιμελεῖς.
 Ἡ ἀσφαλείτως τὸ ποσῶν, ἐπιμελεῖς ἑπιμελεῖς:

Ὁ Πρόεδρος
 τῆς ἀποχρ. ἑφοριᾶς
 Ἡ ἀσφαλείτως

Ὁ Ταμιεὺς
 Ἡ ἀσφαλείτως
 Ἡ ἀσφαλείτως

Επιστολή της Σχ. Εφορείας του Δ' (12ου) Δημ. Σχ. Δράμας της 25ης
 Ιανουαρίου 1953, προς τους γονεῖς των μαθητῶν, με την οποία τους
 γνωστοποιεῖται η συναπόφαση της Γενικῆς Συνέλευσης Γονέων &
 Κηδεμόνων με τη Σχ Εφορεία του Σχολείου. Σύμφωνα μ' αυτήν ὅσοι
 γονεῖς ἔχουν την οικονομική δυνατότητα θα προσφέρουν
 προαιρετικῶς στο ταμεῖο, ὅποιο ποσὸ θέλουν για τους ἐπόμενους 5
 μήνες, προκειμένου να αντιμετωπισθοῦν οἱ τρέχουσες ἀνάγκες του
 Σχολείου.

Πηγή: Αρχεῖο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
12ον ΔΗΜΟΤ. ΣΧΟΛΕΙΟΝ ΔΡΑΜΑΣ

Εν Δράμῃ τῇ 16ῃ Μαρτίου 1956

< Ἐκπαιδευτήρια >
Λοιπ. πρωτ. 34

Πρὸς
τὴν Ἐκτελεστικὴν Ἐπιτροπὴν Βασιλικῆς
Πρόνοιας

Εἰς Ἄ. Θ. Σ. Υ. Α. Σ.

Ἐχομεν τὴν τιμὴν νὰ γνωρίζωμεν ὑμῖν, ὅτι εἰς τὸ ὑκ' ἐκ 12ου
Δημοτικῶν Σχολείων Δράμας φοιτῶ ἀπὸ ἑξαετίας καὶ ἤδη μαθήτρια
τῆς 2ης τάξεως ἡ Στέλλα Θεοδώρα τοῦ Κοροῦ, ἥτις καθ' ὅλα τὰ ἔτη
τῆς φοιτήσεώς της διεκρέθη ἰσοῦν οὐκ τὴν ἑξαιρετικὴν ἐπιδοῦν
της εἰς τὰ μαθήματα, ὅσον καὶ οἱ τὸ ἦθος καὶ τὴν διαγωγήν της,
εἰς πλεον οὐδ' συγκεντρώνει καὶ ἄλλα ψυχικὰ προτερήματα.

Πιστεύομεν ὅτι, ἂν συνεχρῇ τῆς σπουδῆς της ἐν καταστάτῃ μὲν
ἡμέραν πολὺτιμον μέλος τῆς Ἑλληνικῆς Κοινωνίας.

Ἀυστηρῶς ὅμως ἡ ὀντικῶν μαθήτρια στερεῖται κέρων ὄχι μόνον
εἰς τὴν μόρφωσίν της, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν συντήρησίν της καὶ ὡς ἐκ
τούτου ἐν ἀναγκαστῇ νὰ μὲν μὲ τὴν μόρφωσιν τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου.

Ὁ ὑποφαινόμενος ὡς διδάσκαλός της καὶ ὡς διευθυντῆς τοῦ
Σχολείου, ἔχων ὑπ' ὄψιν μου ὅτι προκειται περὶ ἑξαιρετικῆς μαθή-
τριάς ἀπὸ πάσης ἀπόψεως, ὑπερβλλομεν θερμότητιν παρακλήσαι, ὅπως
τὸ Ἰδρυμα Βασιλικῆς Πρόνοιας ἀναλάβῃ ταύτην ὡς τὴν προστασίαν
του κρὸς περαιτέρω μόρφωσίν της.

Ἄν παραλείπομεν νὰ γνωρίζωμεν ὑμῖν ἄλλα τινὰ περὶ τῆς ζω-
ῆς τῆς μικρῆς μαθήτριάς:

Αὕτη ἐγεννήθη ἐν Δράμῃ κατὰ μῆνα Μάϊου τοῦ 1944 ἀπὸ μητέρα
Ἑλληνίδα καὶ πατέρα Βουλγαρον. Θεττογοντες οἱ γονεῖς της ἐκ Δρά-
μας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, λόγῳ ἀπονεύσεως της ἐν ἡουνήθειαν νὰ τὴν
καταλάβουν μαζί τους καὶ ὡς ἐκ τούτου ἠναγκάσθησαν νὰ τὴν παρα-
δώσουν εἰς τὴν ἐκ μητρὸς μῆτην της πλησον τῆς ὁδοῦ καὶ δια-
μένει μέχρι σήμερον. Ἐν τῇ μεταξύ ἀπέθανεν ὁ πατὴρ της καὶ ἡ
μητὴρ της ἔλασεν εἰς δεύτερον γάμον μετ' ἑτέρου Βουλγαροῦ.

Ἡ μικρὴ φέρει τὸ ὄνομα τοῦ ἐκ μητρὸς πατρὸς της, λόγῳ τῆς
ἀπορίας ὅμως τῆς μῆτρός της, παρεκλήθη δι' ἐπιστολῆς Ἰσπανοειλημέ-
νως νὰ ἀναχωρήσῃ εἰς Βουλγαρίαν πλησον τῆς μητρὸς της, πλην ὅ-
μως αὕτη ἠνῆθη κατηγορηματικῶς. Μετὰ φανετισμοῦ δὲ ὅν ἔδει
νὰ ἀποδοῖ οὔτε περὶ Βουλγαρίαν οὔτε καὶ περὶ Βουλγαρίας, προτιμῶ
νὰ μὲν εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ νὰ ἐργασθῇ ὡς ὑπερτίτρια, κατὰ νὰ φο-
γῇ εἰς τὴν Βουλγαρίαν πλησον τῆς μητρὸς της.

- 2 -

ὄντοντες τὸ ὀντικῶν ἐκ' ὄψιν ὑμῖν, ἐλπίζομεν ὅτι ἐν εἰσπρακτικῇ
ἢ παρακλήσει μας οὕτη καὶ ἐν τῷ κωμῶν καταφατικῆς ἀπαντήσεως σας.

Ἐν ἀναμονῇ ταχέως ἀποντήσεως
Διατελοῦμεν μετὰ πλειοψηφίας τιμῆς
Ὁ Διευθυντῆς τοῦ Σχολείου

Ν. Γεωργιάδης
Νικ. Γεωργιάδης

Ἐγγραφο τοῦ Δ/ντῆ, Ν. Γεωργιάδη πρὸς τὴν Ἐκτελεστικὴ
Ἐπιτροπὴ Βασιλικῆς Ἐπιτροπῆς Πρόνοιας (16/3/1956), με το
οποῖο ζητᾷ νὰ ἀναλάβῃ το Ἰδρυμα Βασιλικῆς Πρόνοιας ἀπορη,
ἀριστη μαθήτρια προκειμένου αὕτη νὰ μπορέσει νὰ σπουδάσει.

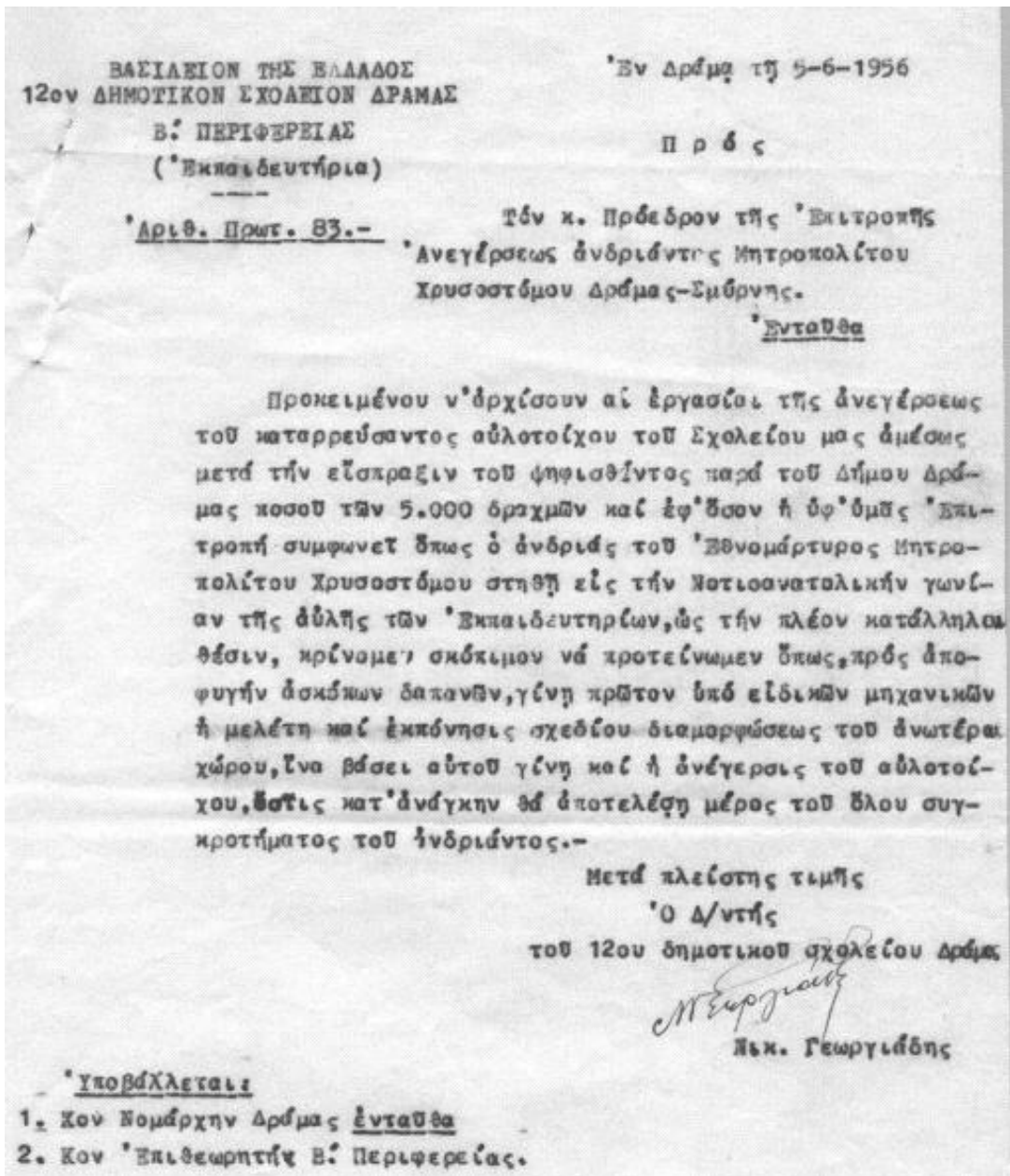
Πηγή: Ἀρχεῖο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12^ο Δημ. Σχ. Δράμας

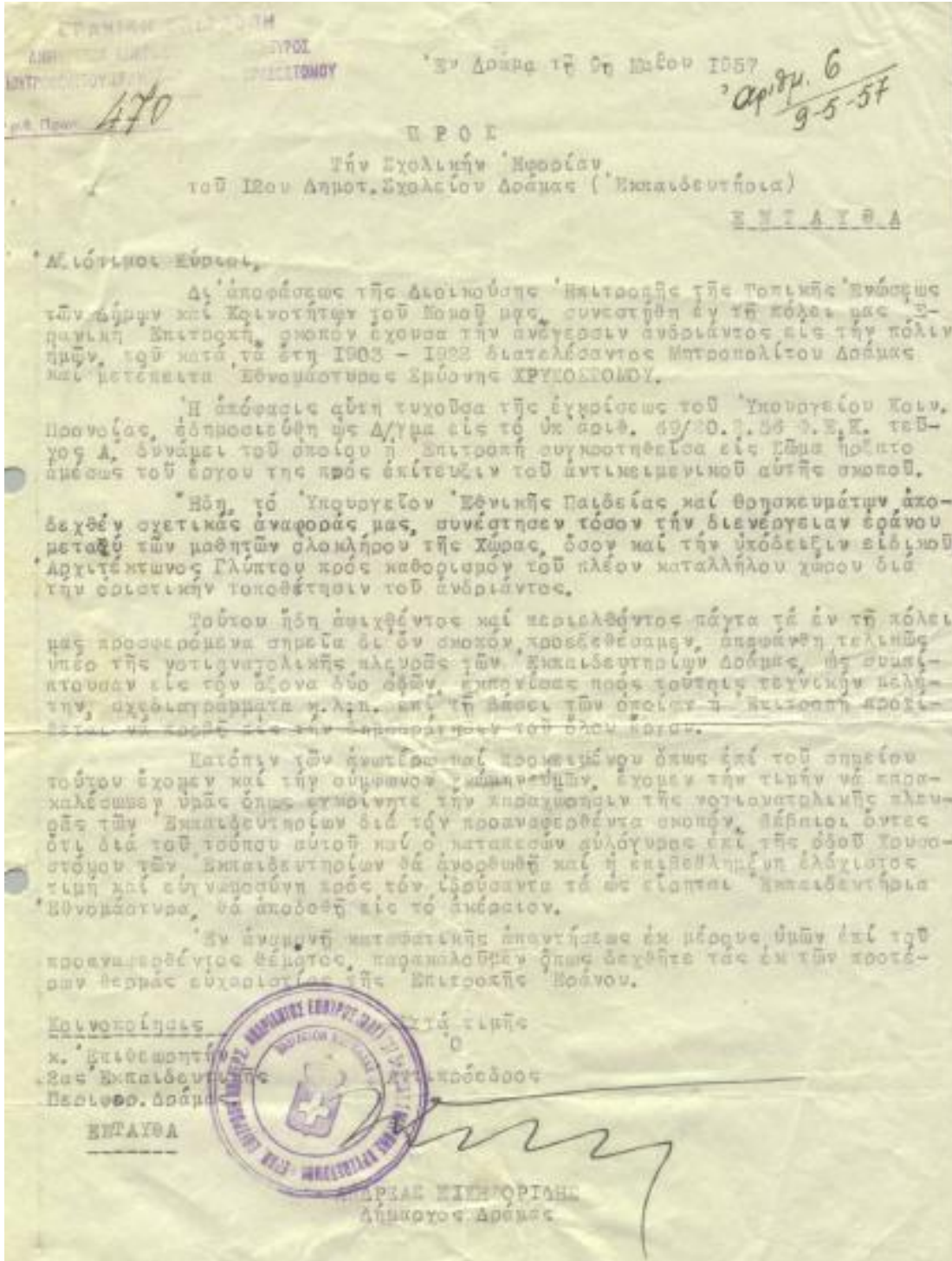

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12^ο Δημ.Σχ. Δράμας

Έγγραφο του Δ/ντή του Σχ. Γεωργιάδη προς τον Πρόεδρο της Επιτροπής Ανεγέρσεως ανδριάντα του Μητρ. Χρυσοστόμου, όπου ζητείται, να γίνει από μηχανικούς η εκπόνηση σχεδίου διαμόρφωσης του χώρου τοποθέτησης του αγάλματος, ώστε βάσει αυτού να αρχίσουν οι εργασίες του αυλότοιχου που ήδη είχε καταρρεύσει, «προς αποφυγή ασκόπων δαπανών».

Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Ἐγγραφο τοῦ Δημάρχου Δράμας, (9/5/57) πρὸς τὴ Σχολικὴ Ἐφορεία τοῦ 12ου Δημ. Σχ., ἀπὸ τῆς ὁποίας ζητεῖται ἡ παραχώρησις τμήματος τῆς Νοτιοανατολικῆς αὐλῆς, γιὰ νὰ στηθεῖ ὁ ἀνδριάντας τοῦ Μητροπολίτη Χρυσόστομου.

Πηγή: Ἀρχεῖο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

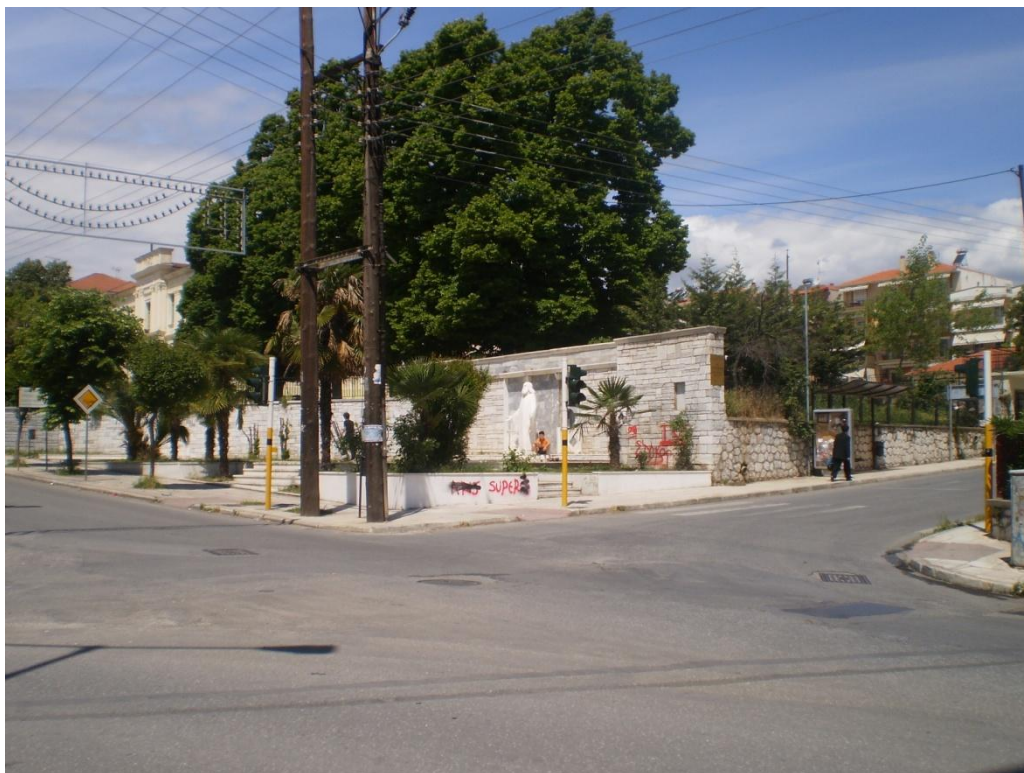

Εγκαίνια του αγάλματος του Χρυσοστόμου τον Αύγουστο
του 1959.

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Στη φωτογραφία (1957) φαίνεται το νοτιοανατολικό άκρο της αυλής των Εκπαιδευτηρίων, όπου υπήρχε κτίσμα, καθώς και ο γκρεμισμένος τοίχος της. Στη θέση του τοποθετήθηκε το άγαλμα του Χρυσόστομου.
 Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Αβ. Γεωργιάδη.

Το άγαλμα του Χρυσόστομου στη συμβολή των οδών Δ. Γούναρη και Αγ. Χρυσόστομου. Στη θέση που υπήρχε το μικρό μαγαζί της πιο πάνω φωτογραφίας.
 Πηγή: Φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΣΧΟΛΙΚΑΙ ΕΠΟΡΕΙΑΙ ΔΗΜΟΤΙΚΩΝ
ΓΥΜΝΑΣΙΩΝ 9ου καί 12ου
Δ Ε Λ Α Σ Α

Εν Δράμα τη 1-9-1957

* ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΗΡΙΩΝ *

Π ρ ό δ ρ
τὸν Κον. Πρόεδρον τῆς Κυβερνήσεως.
* Ἐντιθέτω.

* Ἐπισημῶς Εἰς τὸν Πρόεδρον.

Ἐὰν Τετρακοσμητίαι καὶ κατὰ τὸ ἔτος 1908 ἡ Ἑλληνικὴ Κοινο-
της ἀρῶμεν, πρωτοβουλίᾳ τοῦ Ἐνευθερωτάτου Μητροπολίτου Δράμας-Γαβ-
ρῆς Προσωπικοῦ ἀνήγειραν τὸ καλλιμάρμαρον δωδεκῆριον τῶν Ἐκπαι-
δευτηρίων Δράμας ἐντὸς τοῦ ἁπλοῦ στεψίδου σήμερον 4 δημοτικῶν
σχολείων μὲ 800 περίπου μαθητῶν.

ἀνοικτῶς τὸ * Ἐκπαιδευτήριον * αὐτὸ, καὶ ἀποτελοῦν δι' ἑμῶν
σήμερον κλειθῆεν ἱστορικὸν καὶ σύμβολον τῆς ζωηρότητος τῆς παλῆς
μας ἔν καὶ ἐκείνου καλλῆς ζημίαις λόγῳ τῶν ἀλλοπελλήλων παλαμῶν
γεγονότων καὶ τῆς ἀπὸ 50ατίας χρόνου αὐτῶν ἔξ ἴσχυον μέχρι σήμε-
ρον σὺνταμῶν σοβαρῶν ἐκιοικητικῶν.

καὶ ἴδε ἡ μὲν ἀραγὴ κατὰ τὴν ἐπιμέλειαν καὶ ἐπιχειρήματα
καὶ καλλῆς ἔργου μεγάλῃ τερῆσι αὐτῆς μὲ κίνεοναν νὰ ἐρηθῶ-
με θόματα μεταξὺ προσωπικοῦ καὶ μαθητῶν, τὸ δὲ ζῶον κατὰ τὴν ἔ-
χουσαν ἀραγὴ εἰς βρομῶν ἐκπαίδουσαν τὴν κοινωτικὴν λειτουργίαν τῶν
4 στοιχειωσόμενων δημοτικῶν σχολείων ὥστε νὰ ἐκβῆλλεται ἡ ἔργου
αὐτῶν ἀντικατῆσταις εἰς ἀσχετονομένην μορφήν.

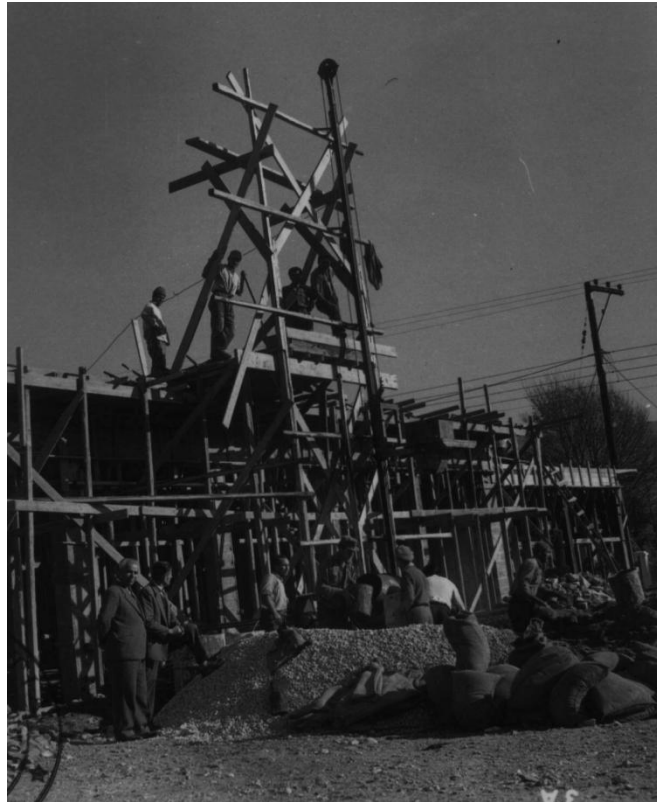
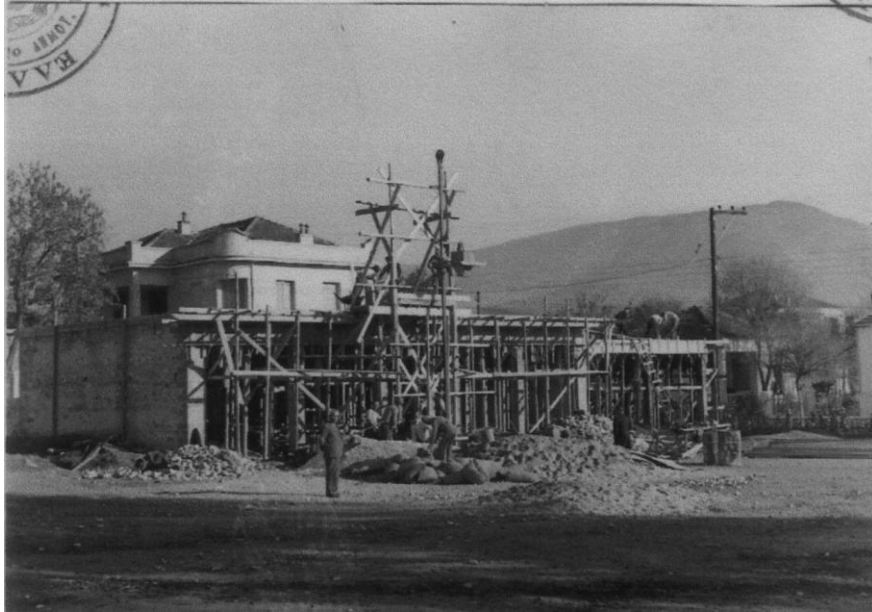
τὴ ἀνωτέρω δικαιοσύνην καὶ ἀπὸ τῆς ἑξακοσμητικῆς Ἱσχυ-
οῦς ἀρῶμεν καὶ ἀπελθῶμεν τὴν ἀπαιτησόμενὴν ἀραγὴν εἰς
200.000 δραχμῶν περίπου.

Ἐπειδὴ ἡμῶν εἰς Σχολικαὶ Ἐφορεῖαι ἔδουνασθαι νὰ ἐξείρουν τὸ
ἀνωτέρω κοινόν,

ἀπερῶμεν τὴν τιμὴν νὰ ἐπεβῆμεν ἑκατὴ κομμάτιον πρὸς
τῶν κ. Προέδρου, ὅπως ἐγκρίνηται πῶσιν 200.000 δραχμῶν διὰ τὴν
ριζικὴν ἐκκατασκευὴν τῶν ἀνωτέρω * Ἐκπαιδευτηρίων * κατ' ἔσον ἢ μὴ ἐ-
κκατασκευῆ αὐτῶν ὅχι μόνον ἐγκρινοῦν κινεῶντες καταρροῦσους, ἀλλὰ
καὶ ὅν τιμὴ ἄλλους μας, κοινωτικῶν καὶ Πολιτικῶν διὰ τοῦσ ἀραγῶν
ἀποτελεῖ ἱερὸν ἀνεκτρέψαι ἢ ἀνεκτρέψαι ὡς κέρως ἀραγῶν τοῦ ἔ-
ργου αὐτοῦ διδασκατηρίου, ἔπει ἀνωτέρω ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Κοινο-
της ἀρῶμεν, ἀραγῶν τότε μὲν 300 οἰκογενεῖαι καὶ ἔνευ αἰδε-
μῶν ἐκκατασκευῆς ἀραγῶν.

Αἰ Σχολικαὶ Ἐφορεῖαι.
9ου καὶ 12ου Δημοτικῶν Σχολείων
Δράμας

Ἐγγραφο των Σχολικῶν Εφορειῶν 12ου και 9ου Δημ. Σχ. προς τον Πρόεδρο
της Κυβέρνησης (1-9-1957), στον οποίον εκθέτουν την κατάσταση του
κτιρίου και ζητοῦν να εγκρίνει πίστωση 200.000 δρχ. για ριζική
ανακατασκευή των Εκπαιδευτηρίων.
Πηγή: Αρχεῖο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

Εργασίες κατασκευής του υπόστεγου γυμναστικής και των
καταστημάτων στο Β.Α. άκρο της αυλής των
Εκπαιδευτηρίων 1957-58
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Αρχείου Σχολείων

ΕΘΝΙΚΗ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
 ΥΠΟΕΣΤΙΤΟΥΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
 ΚΑΙ ΚΑΤΑΓΕΓΡΑΦΩΝ
 ΑΘΗΝΑΙ - Παράση 9
 ΤΗΛ. 523-907

ΕΤΗΣΙΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗΣ
 ΤΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ
 (ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΚΑΙ ΙΔΙΩΤΙΚΗΣ)

ΣΧΟΛΙΚΟΝ ΕΤΟΣ 1957-1958

Πρό της έναρξης συμπληρώσαστε το δελτίον, δόντες όπως αναγνωσθήναι κατά προσοχής άλλωθεν το έρωτημα-
 τολόγιον ως καί αι γενικαί οδηγίαι της δευτέρας σελίδος.

α) Έπιθεώρησις Στοιχ. Έπιμαδείσεως Β' Γεν. Δράμας *Αριθ. εκπαιδ. περιφέρειας 518
 β) * Παιδιά του Σχολείου (αγόρρα) 122 6/καθ. Δημότ. Σχολ. Δράμας
 γ) * Έθνη του Σχολείου Αρμενία Βόρμα Αρμενία

δ) Το Σχολείον είναι:
 1. Διόριστον: ναί *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 2. Ιδιωτικόν: ναί *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 μίαν τίν των άνω ερωτήσεων.

ε) Το Σχολείον είναι:
 1. Διόριστον: ναί *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 2. " " Νομιστήριον: ναί *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 3. Νομιστήριον: ναί *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 μίαν τίν των άνω ερωτήσεων.

στ) Το Σχολείον είναι:
 1. Μουσικήον: ναί
 2. Διδασκόν: ναί
 3. Τραπέζιον: ναί
 4. Τετραπέδιον: ναί
 5. Παιδικήον: ναί
 6. Βιβλιοθήκη: ναί
 *Απαντάται με ήν ΝΑΙ εις
 μίαν τίν των άνω ερωτήσεων.

ζ) Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις το Σχολείον κατά τον τε-
 λευταίον μήνα του σχολικού έτους;
 3... άρμενία *Οι τριπλά ε προγραμματίσθαι άδελ-
 4... θήμας *Οι τετραπλά ε άδελφον εργασιών
 εις το Σχολείον ή άδελφον.

η) Είς πόσας κλάσας διαιρείσθαι το Σχολείον;
 1. Είς 2... κλάσας (κλάσας)
 με 4... αλληλας (αλληλας) έκδοσικαίς
 2. Συνταγόμεναι: ναί *Οι άνω ερωτάται ΝΑΙ μόνον
 όταν το Σχολείον συγκεν-
 τρωται εις έκδοσικόν ήθνος
 Σχολείου.

θ) Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις το Σχολείον κατά τον τε-
 λευταίον μήνα του σχολικού έτους;
 Άρμενία
 θήμας
 2. Νομιστήριον

Εάν το Σχολείον ήν διαιρούμενον κατά τό τριζόν έτος, ό άριθμός
 εκπαιδευτήν ήν απαιτούσθαι ήν άνω ερωτάται
 Εκδοσικόν έθνος
 Άρμενία
 θήμας

* Διά τό δημοτικόν σχολείον

α) Άριθμός μαθητών φοιτήσαντων κατά τό τέλος του σχολικού
 έτους:

Είς την πρώτην τάξιν	Άρμενία <u>19</u>	θήμας <u>34</u>
" " δευτέραν "	Άρμενία <u>15</u>	θήμας <u>16</u>
" " τρίτην "	Άρμενία <u>20</u>	θήμας <u>16</u>
" " τεταρτήν "	Άρμενία <u>13</u>	θήμας <u>23</u>
" " πέμπτην "	Άρμενία <u>32</u>	θήμας <u>32</u>
" " έκτην "	Άρμενία <u>13</u>	θήμας <u>13</u>
Συνολικά	Άρμενία <u>112</u>	θήμας <u>134</u>

αβ) Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις την
 πρώτην τάξιν έκ πρώτης κλάσας
 Άρμενία 18
 θήμας 34

αγ) Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις τήν άνω
 τεταρτήν έκδοσικόν
 Άρμενία 19
 θήμας 13

αδ) Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις το Σχολείον κατά τον τε-
 λευταίον μήνα του σχολικού έτους
 εάν κατά τό άνω ερωτάται την κοινωτικήν σχολικήν έκδοσικόν
 έκδοσικόν ήθνος το έθνος της έκδοσικόν των καί άνω
 ερωτάται την κοινωτικήν των τάξιν.

Αρμενία
 θήμας
 2. Νομιστήριον
 Είς πόσας κλάσας διαιρείσθαι το Σχολείον
 με 2 κλάσας (κλάσας) έκδοσικαίς
 Συνταγόμεναι: ναί
 Πόση έκδοσικόν εργασίαν εις το Σχολείον κατά τον τε-
 λευταίον μήνα του σχολικού έτους;
 Άρμενία
 θήμας
 2. Νομιστήριον

ΕΠΙΣΤΡΟΦΗ
 *Αριθ. πρωτ.
 Έπιμαδείσεως
 Έπιμαδείσεως
 *Αριθ. πρωτ.

Πηγή: Αρχείο 12^ο Δημ. Σχ. Δράμας

Προς
 κ. Νομάρχη Δράμας
 δια
 του κ. Εκπαιδευτικού Δημοτ. Σχολείου
 13' Σεπ. Δράμας
 ? Ενταύθα

Αναφορά
 Παιδρ. Σχολ. Εργ.
 12 Σεπ. Σχολ. Σχολ. Δράμας
 εν Δράμα 24-2-59.

Αναφέρω τινι κερών να αναφέρω εις
 σας, ότι κατά το γυμνασάσιον, έτος 1958
 πραγματοποιήθη παρά τη Σχολ. Εφορεία
 του 12 Σεπ. Σχολ. Δράμας η καλα-
 σμαστική των έργων:

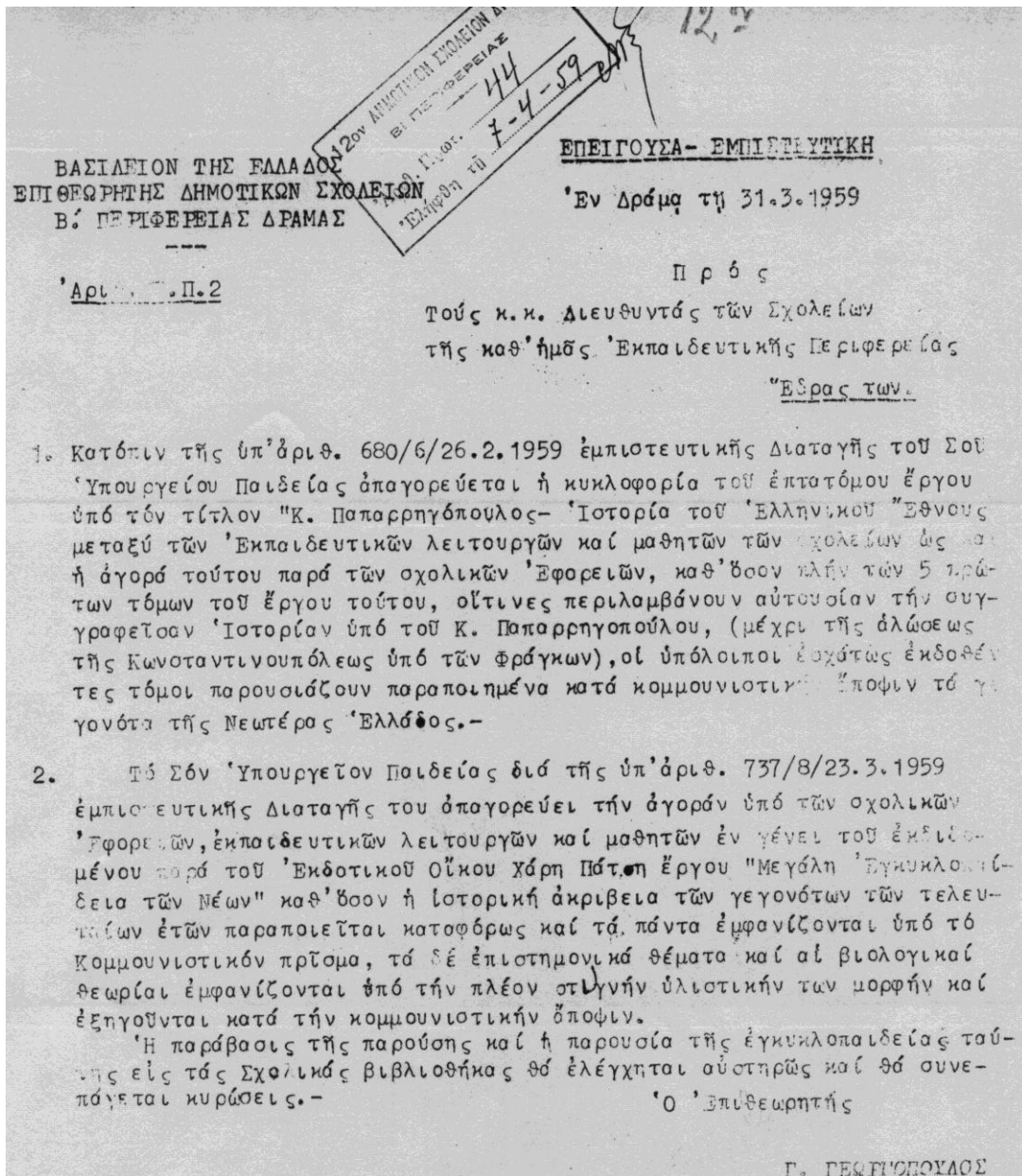
- 1) Η ανέγερσις Υποθήκη Γυμνασίου, της
 κατόν 4, το αρ. 20485/25/6/58 ύψους
 1) 2) 3) 4) 5) 6) 7) 8) 9) 10) 11) 12) 13) 14) 15) 16) 17) 18) 19) 20) 21) 22) 23) 24) 25) 26) 27) 28) 29) 30) 31) 32) 33) 34) 35) 36) 37) 38) 39) 40) 41) 42) 43) 44) 45) 46) 47) 48) 49) 50) 51) 52) 53) 54) 55) 56) 57) 58) 59) 60) 61) 62) 63) 64) 65) 66) 67) 68) 69) 70) 71) 72) 73) 74) 75) 76) 77) 78) 79) 80) 81) 82) 83) 84) 85) 86) 87) 88) 89) 90) 91) 92) 93) 94) 95) 96) 97) 98) 99) 100) 101) 102) 103) 104) 105) 106) 107) 108) 109) 110) 111) 112) 113) 114) 115) 116) 117) 118) 119) 120) 121) 122) 123) 124) 125) 126) 127) 128) 129) 130) 131) 132) 133) 134) 135) 136) 137) 138) 139) 140) 141) 142) 143) 144) 145) 146) 147) 148) 149) 150) 151) 152) 153) 154) 155) 156) 157) 158) 159) 160) 161) 162) 163) 164) 165) 166) 167) 168) 169) 170) 171) 172) 173) 174) 175) 176) 177) 178) 179) 180) 181) 182) 183) 184) 185) 186) 187) 188) 189) 190) 191) 192) 193) 194) 195) 196) 197) 198) 199) 200) 201) 202) 203) 204) 205) 206) 207) 208) 209) 210) 211) 212) 213) 214) 215) 216) 217) 218) 219) 220) 221) 222) 223) 224) 225) 226) 227) 228) 229) 230) 231) 232) 233) 234) 235) 236) 237) 238) 239) 240) 241) 242) 243) 244) 245) 246) 247) 248) 249) 250) 251) 252) 253) 254) 255) 256) 257) 258) 259) 260) 261) 262) 263) 264) 265) 266) 267) 268) 269) 270) 271) 272) 273) 274) 275) 276) 277) 278) 279) 280) 281) 282) 283) 284) 285) 286) 287) 288) 289) 290) 291) 292) 293) 294) 295) 296) 297) 298) 299) 300) 301) 302) 303) 304) 305) 306) 307) 308) 309) 310) 311) 312) 313) 314) 315) 316) 317) 318) 319) 320) 321) 322) 323) 324) 325) 326) 327) 328) 329) 330) 331) 332) 333) 334) 335) 336) 337) 338) 339) 340) 341) 342) 343) 344) 345) 346) 347) 348) 349) 350) 351) 352) 353) 354) 355) 356) 357) 358) 359) 360) 361) 362) 363) 364) 365) 366) 367) 368) 369) 370) 371) 372) 373) 374) 375) 376) 377) 378) 379) 380) 381) 382) 383) 384) 385) 386) 387) 388) 389) 390) 391) 392) 393) 394) 395) 396) 397) 398) 399) 400) 401) 402) 403) 404) 405) 406) 407) 408) 409) 410) 411) 412) 413) 414) 415) 416) 417) 418) 419) 420) 421) 422) 423) 424) 425) 426) 427) 428) 429) 430) 431) 432) 433) 434) 435) 436) 437) 438) 439) 440) 441) 442) 443) 444) 445) 446) 447) 448) 449) 450) 451) 452) 453) 454) 455) 456) 457) 458) 459) 460) 461) 462) 463) 464) 465) 466) 467) 468) 469) 470) 471) 472) 473) 474) 475) 476) 477) 478) 479) 480) 481) 482) 483) 484) 485) 486) 487) 488) 489) 490) 491) 492) 493) 494) 495) 496) 497) 498) 499) 500) 501) 502) 503) 504) 505) 506) 507) 508) 509) 510) 511) 512) 513) 514) 515) 516) 517) 518) 519) 520) 521) 522) 523) 524) 525) 526) 527) 528) 529) 530) 531) 532) 533) 534) 535) 536) 537) 538) 539) 540) 541) 542) 543) 544) 545) 546) 547) 548) 549) 550) 551) 552) 553) 554) 555) 556) 557) 558) 559) 560) 561) 562) 563) 564) 565) 566) 567) 568) 569) 570) 571) 572) 573) 574) 575) 576) 577) 578) 579) 580) 581) 582) 583) 584) 585) 586) 587) 588) 589) 590) 591) 592) 593) 594) 595) 596) 597) 598) 599) 600) 601) 602) 603) 604) 605) 606) 607) 608) 609) 610) 611) 612) 613) 614) 615) 616) 617) 618) 619) 620) 621) 622) 623) 624) 625) 626) 627) 628) 629) 630) 631) 632) 633) 634) 635) 636) 637) 638) 639) 640) 641) 642) 643) 644) 645) 646) 647) 648) 649) 650) 651) 652) 653) 654) 655) 656) 657) 658) 659) 660) 661) 662) 663) 664) 665) 666) 667) 668) 669) 670) 671) 672) 673) 674) 675) 676) 677) 678) 679) 680) 681) 682) 683) 684) 685) 686) 687) 688) 689) 690) 691) 692) 693) 694) 695) 696) 697) 698) 699) 700) 701) 702) 703) 704) 705) 706) 707) 708) 709) 710) 711) 712) 713) 714) 715) 716) 717) 718) 719) 720) 721) 722) 723) 724) 725) 726) 727) 728) 729) 730) 731) 732) 733) 734) 735) 736) 737) 738) 739) 740) 741) 742) 743) 744) 745) 746) 747) 748) 749) 750) 751) 752) 753) 754) 755) 756) 757) 758) 759) 760) 761) 762) 763) 764) 765) 766) 767) 768) 769) 770) 771) 772) 773) 774) 775) 776) 777) 778) 779) 780) 781) 782) 783) 784) 785) 786) 787) 788) 789) 790) 791) 792) 793) 794) 795) 796) 797) 798) 799) 800) 801) 802) 803) 804) 805) 806) 807) 808) 809) 810) 811) 812) 813) 814) 815) 816) 817) 818) 819) 820) 821) 822) 823) 824) 825) 826) 827) 828) 829) 830) 831) 832) 833) 834) 835) 836) 837) 838) 839) 840) 841) 842) 843) 844) 845) 846) 847) 848) 849) 850) 851) 852) 853) 854) 855) 856) 857) 858) 859) 860) 861) 862) 863) 864) 865) 866) 867) 868) 869) 870) 871) 872) 873) 874) 875) 876) 877) 878) 879) 880) 881) 882) 883) 884) 885) 886) 887) 888) 889) 890) 891) 892) 893) 894) 895) 896) 897) 898) 899) 900) 901) 902) 903) 904) 905) 906) 907) 908) 909) 910) 911) 912) 913) 914) 915) 916) 917) 918) 919) 920) 921) 922) 923) 924) 925) 926) 927) 928) 929) 930) 931) 932) 933) 934) 935) 936) 937) 938) 939) 940) 941) 942) 943) 944) 945) 946) 947) 948) 949) 950) 951) 952) 953) 954) 955) 956) 957) 958) 959) 960) 961) 962) 963) 964) 965) 966) 967) 968) 969) 970) 971) 972) 973) 974) 975) 976) 977) 978) 979) 980) 981) 982) 983) 984) 985) 986) 987) 988) 989) 990) 991) 992) 993) 994) 995) 996) 997) 998) 999) 1000)

Ενταύθα
 Ο Παιδρ.
 12 Σεπ. Εφορεία

Σχέδιο εγγράφου της Σχολικής Εφορείας προς τον Νομάρχη
 Δράμας, στον οποίο γίνεται αναφορά των έργων του 1958.

Ιδιόχειρο του Δ/ντή Ν. Γεωργιάδη.

Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

Εμπιστευτική εγκύκλιος του 1959, με την οποία απαγορεύεται η κυκλοφορία του έργου «Ιστορία του Ελληνικού Έθνους» του Κ.

Παπαρρηγόπουλου, «πλην των 5 πρώτων τόμων, καθόσον οι υπόλοιποι παρουσιάζουν παραποιημένα κατὰ κομμουνιστικὴν ἄποψιν τα γεγονότα της Νεωτέρας Ελλάδος».

Απαγορεύεται επίσης η αγορά του έργου «Μεγάλη Εγκυκλοπαιδεία των Νέων» του Χ. Πάτση.

Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

*Αριθ.	1. Άπολυτηρίου <u>7</u>	1. Δήμος ή Κοινότης εν..... εύρηται
	2. Μαθητολογίου <u>11</u>	έγγεγραμμένη <u>Δράμας</u>
	3. Γενικού Έλέγχου <u>7</u>	2. Αριθμός Μητρώου Άρρένων ή
	4. Πιστοποιητικού Σπουδής <u>7</u>	Δημοτολογίου <u>182</u>
		3. Έτος γεννήσεως <u>1947</u>

ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Β' ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΡΑΜΑΣ

4^{ος} Νυκτερινόν Σχολείον Στοιχ. Εκπαίδευσεως Δράμας

Ν. Δ. 3094/1954

(Ίδρυτ. Απόφ. Νομορχίας Δράμας 7440]1955 Φ.Ε.Κ. 57]9-4-1955)

ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟΝ

Η μαθήτρια Καρασάβια Ξηριάβετ του Ιαζάρου
 εκ Δράμας 14 ετών πατρός εργάτου διδαχθεῖσα

ἅπαντα τὰ ἐν τοῖς Δημοτικοῖς Σχολείοις διδασκόμενα μαθήματα καὶ κατὰ τὸ
 τέλος τοῦ Σχολικοῦ ἔτους 1960 -1961 ὑποστὰ60 τὰς νενομισμένας ἐξε-
 τάσεις ἐκρίθη ἀξια ἀπολυτηρίου με βαθμὸν

καλῶς ἔφ' 67

Διαγωγὴν δὲ ἐπεδείξατο Κοσμιτὰ ἔτην

Ἐν Δράμα τῇ 25^ῃ Ιουνίου 1961

ΠΡΕΣΒΥΤΗΣ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Α. ΤΣΟΥΚΑΤΑΡΗΣ

Βιβλιοχαρτοπωλείον : Ι. Σ. Χρυσανθοπούλου-Δράμα

Απολυτήριο μαθήτριας του 4ου Νυκτερινού Σχολείου Δράμας (1961),
 το οποίο στεγαζόταν μαζί με το 9ο Δημ. Σχ.
 Πηγή: Φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας

Απόφασις 897

Ἐν Δράμῃ σήμερον τῆς 21^{ης} Σεπτεμβρίου 1966 καί ἐν τῷ Γραφείῳ τοῦ 9^{ου} Δημοτικοῦ Σχολείου Δράμας, συνήλθον οἱ διδάσκαλοι τοῦ ἀνω Σχολείου εἰς κοινὴν ἐπιτροπὴν κατόπιν προκλήσεως τοῦ Διευτοῦ τοῦ Σχολείου με θέμα ἐπιλογή βοηθητικῶν βιβλίων διὰ τὰς τάξεις Ε' καὶ Στ' καὶ προσέβησαν εἰς τὴν ἐπιλογήν τῶν κατωθι βιβλίων συμφώνως καὶ πρὸς τὴν ὑπ' ἀριθ. 122119/5-10-64 ἐγκύκλιον τοῦ Σ^υνταγματικοῦ Υπουργείου Παιδείας.

Α' Διὰ τῆς Στ' τάξεως

1) Κατήχησις - Πειτουρική Ἰ. Καρπανά	150494	19-12-1954
2) Ἐυαγγελικαὶ Περικοπαὶ Η. Μηλιαῆ	105643	9-10-53
3) Ἀριθμητικὴ Ε' Στ' Βοσταντῆ-Ἀραρωσιπούλου	61452	12-6-52
4) Γεωμετρία Ε' Στ' Γ. Παπαϊωάννου	61452	12-6-52
5) Ἱστορία Ν. Ελλάδος Γ. Σακκά	67002	14-6-56
6) Γεωγραφία Ἑσθίας Χιουρέα-Πριοβόλου	124006	20-10-55
7) Πειραματικὴ-Χημεία Κατσαδῆμα-Ἀλεξίου	108344	14-4-55
8) Ἀγωγή Πολίτου Παπαϊωάννου Γ.	46121	14-4-62

Β' Διὰ τῆς Ε' τάξεως

1) Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία Παασουβή Ν.	150443	14-12-54
2) Ἐυαγγελικαὶ Περικοπαὶ Μηλιαῆ Η.	105643	9-10-53
3) Ἀριθμητικὴ Ε' Στ' Βοσταντῆ-Ἀραρωσιπούλου	61452	12-6-52
4) Γεωμετρία Ε' Στ' Μπαμπούλη-Βουρνά	61452	12-6-52
5) Βυζαντινὴ Ἱστορία Μητρεά Μ.	67001	14-6-56
6) Γεωγραφία Ἠλείου Καρπανά Ι.	124005	20-10-55
7) Πειραματικὴ-Χημεία Κατσαδῆμα-Ἀλεξίου	108343	14-4-55
8) Ἀγωγή Πολίτου Παπαϊωάννου	46121	14-4-62

Ἐπίσης προσέβησαν εἰς τὴν ἐπιλογήν ὅτι οὐδὲν ἕτερον βιβλίον θὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ Σχολεῖον.

Ἡ ἐπιτροπὴ ἀπεφασίσθη καὶ ἀνεγνωσθεῖσα ὑπογράφεται
οἱ διδάσκαλοι

Γεωργίου
Παπαϊωάννου
Σταμάτου

Πρακτικὸ Συλλόγου Διδασκόντων 9ου Δημ. Σχ. τῆς
21ης Σεπτεμβρίου 1966, με θέμα: «Επιλογή
βοηθητικῶν βιβλίων».

Πηγή: Ἀρχεῖο 9ου Δημ. Σχ. Δράμας.

Τελετή διανομής βιβλίων, 1969, με τη συμμετοχή των αρχών του τόπου.

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Δ. Μηλιώτου

Τελετή διανομής βιβλίων, 1969.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 9ου Δημ. Σχ.

Σχολική εκδρομή.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Σχολική εκδρομή σε στρατιωτικό φυλάκιο.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Τελετή διανομής βιβλίων, 1969.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 9ου Δημ. Σχ.

Ενημέρωση μαθητών από εθελόντριες του Ε.Ε.Σ.
Δεκαετία του '70.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ.

1972, ημέρα λήξης Σχ. έτους
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

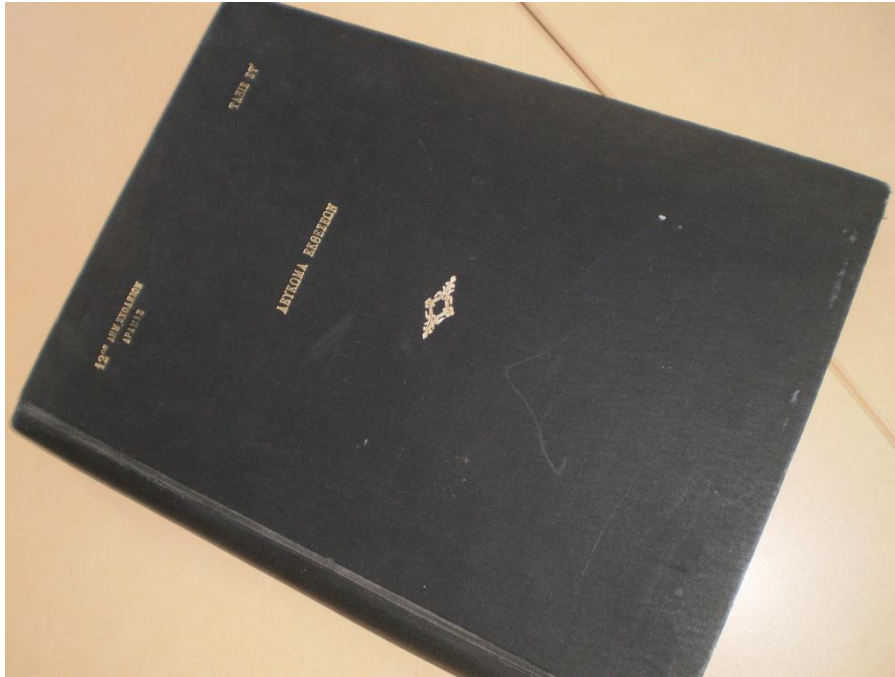
Σχολικές επιδείξεις του 1972.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Απόφοιτοι 1974
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 9ου Δημ. Σχ.

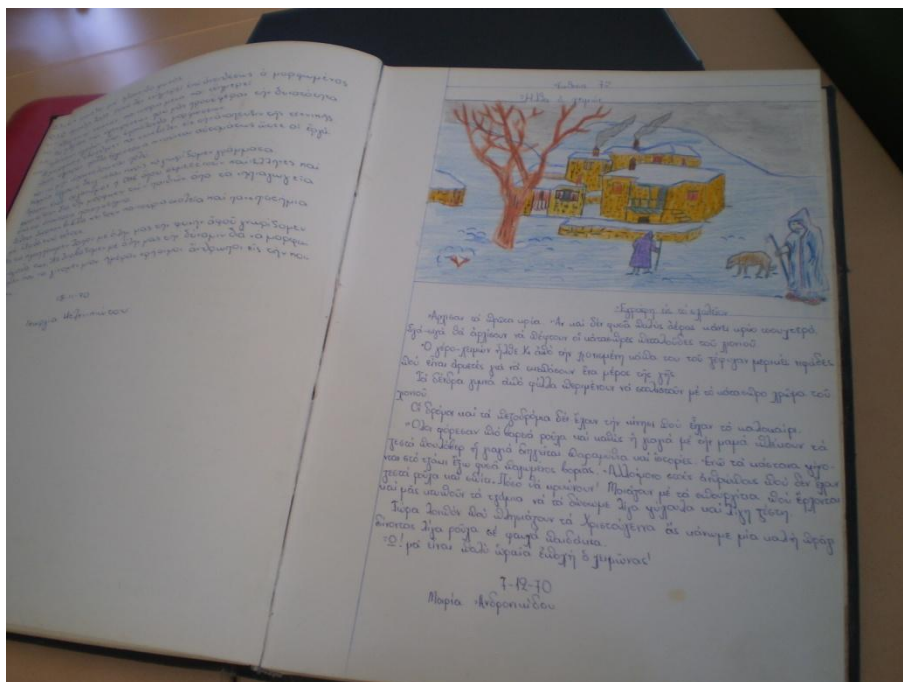

Απόφοιτοι 1977
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο 9ου Δημ. Σχ.

Λεύκωμα εκθέσεων του 12ου Δημ. Σχ. Σ' αυτό αντέγραφαν τις καλύτερες εκθέσεις οι μαθητές των μεγάλων τάξεων. Το ονόμαζαν «Χρυσό βιβλίο» και ήταν τιμή σε όποιον κατάφερνε να γράψει καλή έκθεση, τόσο ώστε να του επιτραπεί να την αντιγράψει σ' αυτό.

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας.

Έκθεση με τίτλο «Ήλθε ο Χειμών» από το Λεύκωμα εκθέσεων του 12ου Δημ. Σχ. 1970

Πηγή: Φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας.

Εκδηλώσεις στα πλαίσια προγράμματος Ολυμπιακής Παιδείας
στο 12ο Δημ. Σχ. (Σχ. έτος 2001-02).
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Χ. Αντωνίου

Συμμετοχή του σχολείου στο πρόγραμμα Καλλιπάτειρα μαζί με το 11ο Δημ. Σχ. Δράμας (Σχ. έτος 2006-2007).
Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Εκδηλώσεις για τη λήξη του προγράμματος Καλλιπάτειρα
τον Μάιο του 2007.

Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Τελετή για τα αποκαλυπτήρια μνημείου , το 2009. (Στη μνήμη της Μαργώας Αριτζίδου και του γιου της, δωρήτριας του οικοπέδου πάνω στο οποίο χτίστηκαν τα Εκπαιδευτήρια.)

Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας.

Αναβίωση των αθλητικών εκδηλώσεων της εποχής του Μητρ. Χρυσόστομου, με τη συμπλήρωση 100 χρόνων λειτουργίας των Εκπαιδευτηρίων το 2009.
Πηγή: Αρχείο 12ου Δημ. Σχ. Δράμας

Επίσκεψη Β. Μελά στα Εκπαιδευτήρια Δράμας,
Μάιος 2010
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο ερευνητικής ομάδας

Εκδήλωση προς τιμή του Ιδρύματος Μελά και
συνταξιούχων δασκάλων των Εκπαιδευτηρίων, στο
Επιμελητήριο Δράμας το Μάιο του 2010.
Πηγή: Φωτογρ. αρχείο Αργύρη Αργυρόπουλου.

Βιβλιογραφία

Αθανασιάδης, Γ. (1998). "Φιλεκπαιδευτικοί Σύλλογοι και Αδελφότητες στους καζάδες Δράμας, Ζίχνης και Νευροκοπίου (1870-1913)". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και πολιτισμός: Β' Επιστημονική συνάντηση. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. 2, σσ. 581-599. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Αϊβάζογλου, Δ. Δ. (1998). "Οικιστική Ανάπτυξη της Δράμας στη δεκαετία 1920-1930. Πληροφορίες, Προβληματισμοί, Εφαρμογές". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της ιστορία και πολιτισμός: Β' Επιστημονική συνάντηση. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. Δράμα: Δ.Ε.Κ.ΠΟ.ΤΑ.

Αλεξανδρή, Α. (2000). *Το Αρχείο του Εθνομάρτυρος Σμύρνης Χρυσόστομου: Όπως διεσώθη από τον Μητροπολίτη Αυστρίας Χρυσόστομο Τσίτερ* (Τόμ. 1). Αθήνα: Μορφωτικό Ίδρυμα Έθνικής Τραπέζης.

B.I.O. Δράμας. (n.d.). Ανάκτηση 2010, από <http://www.biopolitics.gr/drama/index.html>

Βακαλόπουλος, Κ. (1989). Στο Κ. Βακαλόπουλος, *Νεοελληνική Ιστορία 1204-1940*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Βακαλόπουλος, Κ. (1988). *Επίτομη ιστορία της Μακεδονίας τουρκακρατία*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Βασιλείου, Ε. (1995). *Ο Εθνομάρτυρας-Άγιος Μητροπολίτης Δράμας-Σμύρνης Χρυσόστομος*. Δράμα: Δήμος Δράμας.

Βασιλή, Δ. (2002, Ιούλιος). *Διαδίκτυο*. Ανάκτηση Φεβρουάριος 28, 2009, από Η ΔΡΑΜΑ ΚΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ: <http://users.att.sch.gr/ipapath/istoria%20dramas.pdf>

Γεωργιάδης, Ν., & Τσαουσίδης, Ι. (2006). "Το Δημοτικό Σχολείο Κοκκινογείων(Κουμπάλιστας)Δράμας". *Τοπική Εκπαιδευτική Ιστορία: Οι δάσκαλοι της Μακεδονίας μιλούν για τα Σχολεία τους από την ίδρυσή τους μέχρι το 1940*. Θεσσαλονίκη.

Γεωργιάδης, Ν., Παπαδόπουλος, Λ., & Τρίκος, Σ. (2006). "Το Δημοτικό Σχολείο Χωριστής (Τσατάλτζιας) Δράμας". *Τοπική Εκπαιδευτική Ιστορία: Οι δάσκαλοι της Μακεδονίας μιλούν για τα Σχολεία τους από την ίδρυσή τους μέχρι το 1940*. Θεσσαλονίκη.

διαδίκτυο, Δημόσια κεντρική βιβλιοθήκη Σερρών: "*Η βουλγαρική κατοχή στις Σέρρες κατά την περίοδο '41- '44*". (n.d.). Ανάκτηση Ιανουάριος 5, 2010, από <http://www.serrelib.gr/boulgarikikatohi.html>

διαδίκτυο, serres_drama_el. (n.d.). Ανάκτηση Φεβρουάριος 28, 2009, από "*περιοχή Σερρών και Δράμας αξιοέεατα Σερρών*": http://www.itaes.gr/serres_drama_el.htm

διαδίκτυο, "*η ιστορία της Δράμας (σελ.2)*". (n.d.). Ανάκτηση Φεβρουάριος 28, 2009, από ΔΡΑΜΑ-ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ-ΝΟΜΑΡΧΙΑΚΗ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΗ ΔΡΑΜΑΣ: <http://www.drama.gr/nomos.php?do=historynext>

Διονύσιος, Ε. Δ. (1998). *Συμβολή στην Ιστορία της Ιεράς Μητροπόλεως Δράμας: με βάση Πατριαρχικά έγγραφα*. (Ε. Λέκκος, Επιμ.) Δράμα.

Ζιώγου-Καραστεργίου, Σ. (2002). "Η εκπαιδευτική κίνηση στη Δράμα κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας. Προοπτικές έρευνας". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Γ' Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 21-24 Μαΐου 1998* (σσ. 651-668). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Μπάγιας, Α. (Επιμ.). (1978). *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους* (Τόμ. ΙΓ'). Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών.

Καμπούρη, Ε. (1998). "Νέες τάσεις στην αρχιτεκτονική και στην πολεοδομία του μεσοπολέμου στις κωμοπόλεις της Δράμας". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της ιστορία και πολιτισμός: Β' Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. Δράμα: Δ.Ε.Κ.ΠΟ.Τ.Α.

Καρσανίδης, Ε. (2006). "Η Εκπαιδευτική και πνευματική ανάπτυξη στην τουρκοκρατούμενη Δράμα: Τα εγκαίνια των πρώτων Εκπαιδευτηρίων (15 Νοεμβρίου 1881)". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός: Δ' Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 16-19 Μαΐου 2002* (σσ. 389-416). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Καρσανίδης, Ε. (1992). "Η Παιδεία στο Νομό Δράμας (1840-1913)". Στο Μ. Παρχαρίδου, & Κ. Τριανταφυλλίδης (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός: Α' Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 24-25 Νοεμβρίου 1989* (σσ. 237-247). Δράμα: Δήμος Δράμας.

Καρσανίδης, Ε. Γ. (1998). "Η εκπαίδευση στον καζά Δράμας(1840-1899)". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός :Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994* (σσ. 563-569). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Κοτζαγεώργη, Ξ. Ζ. (2002). "Προσωπική και συλλογική μνήμη από τις εμπειρίες της βουλγαρικής κατοχής στην ανατολική Μακεδονία 1941-1944". Στο Π. Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 21-24 Μαΐου 1998*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Κοτζαγεώργη, Ξ., & Καζαμιάς, Γ. Α. (1998). "Η βουλγαρική κατοχή στο νομό Δράμας (1941-1944)". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της ιστορία και πολιτισμός: Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994* (σσ. 563-569). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Κουτουξιάδου, Α. (2006). "Ευεργέτες κι ευεργεσίες στο χώρο της παιδείας στη Δράμα και στην ευρύτερη περιοχή της (1870-1922)". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός:4η Επιστημονική συνάντηση.Δράμα 16-19 Μαΐου 2002* (σσ. 361-388). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Κουτουξιάδου, Α. (2006). "Οι διαδικασίες συγκρότησης της νηπιακής εκπαίδευσης κατά τον 19ο αιώνα στην Ανατολική Μακεδονία. Η περίπτωση του Βασιλείου Μελά στην περιοχή Προσοτσάνης και Δράμας(1904-1906)". *Ε'Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 18-21 Μαΐου 2002*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Κυριακίδης, Τ. (1998). *Το Περίβλεπτο Δράμας*. Θεσ/νίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Λαμψίδης, Γ. Ν. (1989). *Οι πρόσφυγες του 1922. η προσφορά τους στην ανάπτυξη της χώρας* (ΔΕΥΤΕΡΗ εκδ.). Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Μαθητές, Β. Λ. (1994). *Γυμνάσιο Αρρένων Δράμας*. Δράμα.

Μορφωτικός Πολιτιστικός Σύλλογος Καλαμπακίου Δράμας -Το Καλαμπάκι. (n.d). Ανάκτηση Ιανουάριος 5, 2010, από <http://www.politismoskalabaki.gr/kalampaki>

Μουσιάδου, Ν., & Τσιούμης, Κ. (2002). "Στοιχεία για την εκπαιδευτική κατάσταση στο νομό Δράμας κατά την περίοδο 1919-1949". Στο Π. Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Πρακτικά Γ' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 21-24 Μαΐου 1998* (σσ. 751-753). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Παπαδόπουλος, Σ. (1970). *Εκπαιδευτική και Κοινωνική Δραστηριότητα του Ελληνισμού της Μακεδονίας κατά τον τελευταίο αιώνα της Τουρκοκρατίας*. Θεσσαλονίκη: Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών.

Παπαδόπουλος, Σ. (1998). "Η εγκατάσταση προσφυγικών πληθυσμών στο Ν. Δράμας". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της ιστορία και πολιτισμός: Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης, Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*, Δράμα: Δ.Ε.Κ.ΠΟ.Τ.Α.

Παπάζογλου, Χ. (2003). *Η Παιδεία στη Δράμα και την Περιοχή της 1800-2002* (1η εκδ.). Δράμα.

Παπάζογλου, Χ. (1999). *Η Τοπική Αυτοδιοίκηση στο νομό Δράμας, (1914-1999)*. Δράμα.

Παπαθεμελής, Ι. (2006). "Το Δημοτικό Σχολείο και γενικότερα η εκπαίδευση και ο πολιτισμός της κωμόπολης του Δοξάτου". *Τοπική Εκπαιδευτική Ιστορία: Οι δάσκαλοι της Μακεδονίας μιλούν για τα Σχολεία τους από την ίδρυσή τους μέχρι το 1940*. Θεσσαλονίκη.

Πασχαλίδης, Β. (1992). *Δραμινά Ιστορικά .67 Μελέτες για τη Δράμα και την περιοχή της Δράμας*.

Πασχαλίδης, Δ. (2002). "Ο Κώδικας της Ελληνικής Ορθοδόξου Κοινότητας Τσιατάλτζιας (Χωριστής Δράμας), 1842-1916. Περιγραφή και σύντομη επισκόπηση". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της: Ιστορία και Πολιτισμός: Γ' Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 21-24 Μαΐου 1998* (σσ. 491-519). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Ριτζαλέος, Β. (2006). "Η δημογραφική εξέλιξη της εβραϊκής κοινότητας Δράμας από τα μέσα του 10ου αιώνα μέχρι την καπνική κρίση του μεσοπολέμου". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός: 4η Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 16-19 Μαΐου 2002*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Στυλίδου, Μ. (2006). "Η οικονομία του Δοξάτου στις αρχές του 20ου αιώνα". Στο Χ. Φαράκλας (Επιμ.), *Η Δράμα και η Περιοχή της. Ιστορία και Πολιτισμός: 4η Επιστημονική Συνάντηση. Δράμα 16-19 Μαΐου 2002*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Σφέτας, Σ. (1998). "Η εξέγερση της Δράμας και η στάση των Γερμανών". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Τρακοσοπούλου-Τζήμου, Κ. (1996). Δράμα: "Από την Οθωμανική στη Νεοελληνική πόλη". Στο Μ. Παρχαρίδου, & Κ. Τριανταφυλλίδης (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός Πρακτικά Α' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 24-25 Νοεμβρίου 1989* (σσ. 297-311). Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Τριάρχης, Φ. (1981). "Η Χωριστή Δράμας από το 17ο αιώνα ως τις παραμονές των Βαλκανικών Πολέμων". *Δραμινά Χρονικά. Β'*, σσ. 51-59. Δράμα: Νομαρχία Δράμας.

Τριάρχης, Φ. (1969). *Ιστορία του Νομού Δράμας*. ΕΣΠ.

Τριάρχης, Φ. (1995). *Ο Μητροπολίτης Άγιος Χρυσόστομος και ο Μακεδονικός Αγώνας*.

Τσελεπίδης, Τ. (1995). *Από το μύθο στην ιστορία. Δράμα: Ηδωνίδα Γη και Πρασιάδα Λίμνη*. Θεσσαλονίκη: Αφοι Κυριακίδη.

Τσιούμης, Κ. Α. (1998). "Εκλογές και κοινοβουλευτική εκπροσώπηση στο Ν. Δράμας κατά την περίοδο του μεσοπολέμου (1923-1936)". Στο Μ. Παρχαρίδου (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Χατζηαναστασίου, Τ. (1998). "Η βουλγαρική άποψη για τα γεγονότα της Δράμας (Σεπτέμβριος 1941) και την κατοχή στην Αν. Μακεδονία και Δυτ. Θράκη". Στο Μ. Παρχαρίδου. (Επιμ.), *Η Δράμα και η περιοχή της Ιστορία και Πολιτισμός: Πρακτικά Β' Επιστημονικής Συνάντησης. Δράμα 18-22 Μαΐου 1994*. Δράμα: ΔΕΚΠΟΤΑ.

Περίληψη

Αντικείμενο της παρούσας μελέτης αποτέλεσαν τα αρχεία των Εκπαιδευτηρίων (9^{ου} και 12^{ου} Δημ. Σχολ. Δράμας). Συμπληρωματικά αξιοποιήθηκαν τα αρχεία της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης νομού Δράμας, οι εκθέσεις των επιθεωρητών, οι συνεντεύξεις εκπαιδευτικών και μαθητών των Εκπαιδευτηρίων και οι παρόμοιες μελέτες ιστορικών σχολείων της ευρύτερης περιοχής.

Ο λόγος ίδρυσης του σχολείου ήταν πρωτίστως ιδεολογικός σε μια προσπάθεια τόνωσης του ελληνικού στοιχείου της περιοχής. Στην προσπάθεια αυτή καθοριστική υπήρξε η συμβολή του μητροπολίτη Χρυσόστομου, ο οποίος πρωτοστάτησε στην ίδρυση των Εκπαιδευτηρίων. Αποκαθίσταται η αλήθεια για τη χρηματοδότηση της ανέγερσης των Εκπαιδευτηρίων και αναδεικνύεται η συμβολή του Νηπιακού Επιμελητηρίου Μελά. Ως προς τα σχολεία που συστεγάζστηκαν και συλλειτούργησαν στα Εκπαιδευτήρια, παρατηρήθηκαν διαφοροποιήσεις του αριθμού και του τρόπου λειτουργίας τους στον άξονα του χρόνου και επισημάνθηκε ο ρόλος της τοπικής αυτοδιοίκησης, της εκκλησίας και των προαιρετικών εισφορών των γονέων σε αυτήν. Διαπιστώθηκε η αδιάλειπτη λειτουργία των Εκπαιδευτηρίων από την ίδρυσή τους μέχρι σήμερα, με εξαίρεση τα διαστήματα των τριών βουλγαρικών κατοχών (1912-13, 1916-18, 1941-44). Σημειώνεται λοιπόν, ότι η παρούσα έρευνα στηρίχθηκε στα αρχεία του σχολείου από την επαναλειτουργία του μετά τον πόλεμο, μέχρι σήμερα.

Διαπιστώθηκαν αυξομειώσεις του μαθητικού δυναμικού των Εκπαιδευτηρίων, που συνδέονται με τη μετακίνηση σχολείων, τη δημιουργία νέων καθώς και με την εισροή παλινοστούντων και αλλοδαπών μαθητών κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Τέλος διερευνήθηκε πώς η κυρίαρχη ιδεολογία, της οποίας φορέας είναι το σχολείο, αποτυπώνεται στα διερευνώμενα αρχεία και προέκυψε η συσχέτιση του σχολείου και της λειτουργίας του μ' αυτήν και το άμεσο κοινωνικό περιβάλλον. Επίσης υπήρξαν αποχρώσεις ενδείξεις της αλλαγής των προγραμμάτων σπουδών και του τρόπου με τον οποίο επηρέασαν τη διδακτική πρακτική. Κρίνεται σκόπιμη η αξιοποίηση των αρχείων για περεταίρω έρευνα.

Abstract

The objective of this study was constituted by using the archives of the School Institute (9th & 12th Elementary Schools of Drama). Additionally, the archives of the School District of the Prefecture of Drama were used, as well as reports by school inspectors, interviews with teacher and students at the School Institute and related studies of historical schools in the greater area.

The reason for establishing the School Institute was first ideological, in an effort to stimulate the Greek element of the area. In this effort, the advice by the Metropolitan Chrisostomos, who was a pioneer in establishing the School Institute, was decisive. The truth as to the financing of the construction of the Institute has been restored and the advice by the Mela Nursery Chamber has been shown. As far as the schools which have been housed and operated side by side at the Institute, there have been observed differences as to the number and operating styles over the years and the role of the local government, the church and the optional contributions by parents have been noted. The continuing operation of the Institute since its foundation up to the present, with the exception of three Bulgarian occupations (1912-1913, 1916-1918, 1941-1944) has been established. It is noted that this study is based on the school archives from its reopening after World War II up to the present.

Changes as to the number of students at the Institute, which are directly related to the movement and the construction of new schools, as well as the inflow of repatriated and foreign students, have been noted during the last few decades.

Finally, it was investigated how the main ideology, whose bearer is the School, is reflected in the studied archives from which a showed correlation has been established between the Institute and its operation and its direct social environment. Furthermore, there has been evidence as to the changes of the study programs and how the teaching style has been influenced. Further study of the archives is considered worthwhile.